Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·BIBLIOTEK

Allmänna Sektionen

Litt.
Lat.
Övers.Sv.

GAIUS JULIUS CAESARS ANTECKNINGAR OM GALLISKA KRIGET

ÖVERSÄTTNING AV

ERIK HEDÉN

BONNIERS
KLASSIKER
BIBLIOTEK

GAIUS JULIUS CÆSARS ANTECKNINGAR OM GALLISKA KRIGET

GAIUS JULIUS CÆSARS ANTECKNINGAR OM GALLISKA KRIGET

ÖVERSÄTTNING

AV

ERIK HEDÉN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1927

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

FÖRETAL.

Gaius Julius Cæsars anteckningar om det galliska kriget räknas med rätta till världslitteraturens mest berömda verk. Härtill samverka tre faktorer: mannen, ämnet, formen.

Författaren är ju ingen mindre än den romerske världserövraren, den djärve partigängaren och den kloke statsmannen, envåldshärskaren utan krona och diadem, som här brukar pennan i stället för svärdet och knappast med mindre målmedveten säkerhet och elegans. Gå meningarna isär om hans person — och få människor ha väl blivit mer olika bedömda av samtid och eftervärld — så är man dock sällsynt enig om värdet av hans skriftställarskap, vars utövande på lediga stunder och i bestämda politiska syften likväl ställer denne mångsidigt begåvade person vid sidan av alla tiders främsta historiografer. Det gällde här för Cæsar att motivera sitt nioåriga fälttåg mot galler, germaner och britanner och nedslå kritiken från de talrika avundsmännen i Rom. Cæsar, som trots sin förnäma börd — av rent demagogiska skäl — anslutit sig till folkpartiet, hade i kraft av dess gunst samt stödjande sig på den maktställning, som det år 60 f. Kr. ingångna s. k. triumviratet med den skicklige fältherren Pompeius och den omätligt rike Crassus innebar, tilltvingat sig konsulatet för år 59 och det cisalpinska Gallien, d. v. s. nordligaste Italien, som

provins på fem år. Och den romerska senaten, som ej ogärna såg den allt mäktigare och farligare mannen för en längre tid avlägsnad från händelsernas brännpunkt, det kaotiska Rom, där under republikens sista dekadansår politiska äventyrare av tvivelaktigaste slag terroriserade befolkningen, lade till hans verksamhetsområde ytterligare det transalpinska Gallien. Detta vidsträckta område, Gallien på andra sidan om Alperna, bebodde vid denna tid ett konglomerat av med varandra närbesläktade keltiska stammar, som levde i primitiva samhällen, vilka dock ej saknade en viss odling, och bedrevo både åkerbruk, handel och sjöfart. År 56 förnyades den mellan triumvirerna ingångna överenskommelsen, och Cæsar fick under ytterligare fem år föra sitt för Rom så betydelsefulla erövringsverk till ett lyckligt slut. Under dessa nio år fick han även mäta sina krafter med de i Gallien infallande germanerna under ledning av Ariovistus — en första sammandrabbning i Rhentrakterna mellan latinska och germanska härar — själv företaga en avskräckningsexpedition över Rhen in på germanernas egen mark och två gånger översegla Kanalen till det då alldeles outforskade Britannien. Men han hade även tillfälle att gagna sina egna intressen. Han skaffade sig omätliga rikedomar enligt romerska ståthållares sed och tillika en segervan och trogen här, dubbelt så stor, som den senaten beviljat honom, och beredd att följa honom, varthelst han önskade föra den. När så Pompeius, hans förnämste motståndare i spelet om makten, kastade masken och öppet uppträdde som hans fiende, var det en lätt sak för honom att stödd på denna här göra upp sitt mellanhavande med denne förr så segerrike fältherre, och det s. k. borgerliga kriget, som nu

utbröt mellan de båda f. d. triumvirerna, blev av kort varaktighet. Det är detta krig, det s. k. Bellum civile, som skildras i Cæsars andra huvudverk. Efter det borgerliga kriget och sedan Pompeius helt oväntat mördats i Egypten, fanns det icke längre någon motståndare av betydenhet. Alla underkastade sig frivilligt eller tvingades med svärdet till underkastelse, och snart låg vägen öppen och jämnad till diktators- och imperatorsvärdigheten för livstiden, eller med andra ord det faktiska enväldet. Monarkien hade avlöst republiken, och om Cæsar undvek att antaga konungatiteln, som alltid haft dålig klang i romerska öron, så har i stället hans eget namn, Cæsar, som uttalades Kaisar, när han själv fallit för de sammansvurnas dolkar, upptagits som titel av hans efterträdare i Rom och senare i Bysans samt slutligen, mera än åttahundra år senare, av Karl den store, och kommit att beteckna kejsarvärdigheten ända fram till våra dagar.

I Cæsars kommentarer till det galliska kriget läsa vi alltså om ett av världshistoriens betydelsefullaste fälttåg, vilket utom sina övriga politiska konsekvenser ledde till ett snabbt pacificerande av det romerska rikets gränser i väster och norr och den romerska kulturens utbredning till ett nytt stort område i västra Europa, där den under alla följande århundraden kanske kommit att bäst bevaras. Vi lära känna en boren fältherre, som levde på bästa fot med sina soldater — kamrater, som han kallade dem — och förfor med en efter dåtida förhållanden ovanlig mildhet mot sina slagna fiender, en kraftnatur, som trots sitt tidigare sedeslösa och utsvävande liv visade sig i stånd att uthärda de svåraste strapatser, som själv gick till fots vid sidan av sina i

ilmarscher framryckande legioner och förklädd smög fram som spejare bland fientliga galliska stammar, som med klok blick för de politiska möjligheterna förstod att utnyttja gallernas inbördes stridigheter och deras konflikter med de inbrytande germanerna, här för första gången nämnda i världshistorien, och som även ger intressanta etnografiska upplysningar om såväl dessa som gallerna själva och de keltiska britannerna.

Och ej minst beundransvärd är den nyktra och sakliga framställningens alltid välvårdade och eleganta form, om vilken hans politiska motståndare men litterära vän, talaren Cicero, vittnar, att den är rättfram och smakfull och välgörande fri från alla retoriska utsmyckningar. Även av kejsartidens störste historiker, Tacitus, får Cæsar betyget att vara »den störste av auktorer». Det är den grekiska historieskrivningens ädla form, sådan den når sin högsta fullkomning hos atenaren Tukydides, som här tages i arv på latinskt tungomål. Ej utan skäl har denna bok århundradena igenom ända till våra dagar satts i händerna på den latinstuderande ungdomen för att ge den ett fullödigt prov på den latinska guldålderns mönstergilla prosa, vars stilistiska mästerskap är för alla tider knutet till de båda namnen Cæsar och Cicero.

T. N.

FÖRSTA BOKEN.

I.

Gallien omfattar i sin helhet tre skilda delar, av vilka en bebos av belgerna och en annan av akvitanerna medan den tredjes inbyggare på sitt eget språk kallas kelter, på vårt galler. Alla dessa stammar äro varandra olika till språk, sedvänjor och lagar. Gallerna skiljas från akvitanerna av floden Garumna, från belgerna av Matrona och Sequana. Tapprast av alla dessa äro belgerna, och det på den grund att de bo längst avlägset från den romerska provinsens förfinade levnads- och tänkesätt samt minst ofta få besök av köpmän vilka medföra sådant som gör sinnet förvekligat, men däremot äro närmaste grannar till germanerna, vilka bo på andra sidan av Rhenus, och med vilka de oavbrutet föra krig. Även helvetierna stå i mannamod framför de övriga gallerna av samma skäl, nämligen att de slåss med germanerna i nästan dagliga strider, varvid de antingen tillbakaslå dessa från sitt eget område eller själva föra kriget in på deras mark. Den del av landet, vilken, som ovan sagts, gallerna innehava, börjar vid floden Rhodanus, begränsas av floden Garumna, oceanen och belgernas land samt når även, åt sequanernas och helvetiernas håll, fram till floden Rhenus; denna landsdel vetter åt norr. Belgerna bo ända bort till Galliens

yttersta gränser och nå fram till floden Rhenus' nedre lopp; deras land ligger åt nordost. Akvitanien begränsas av floden Garumna, Pyrenæiska bergen och den del av oceanen, som går ned till Hispanien, samt sträcker sig mot nordväst.

II.

Helvetiernas genom börd och rikedom främsta man var utan jämförelse Orgetorix. Under Marcus Messala och Publius Marcus Pisos konsulat anstiftade denne, förledd av lust efter kungavälde, en sammansvärjning bland adeln och övertalade sitt folk, att de skulle utvandra från sitt land med man och allt; det vore nämligen lätt att, då de i mannamod överträffade alla, vinna herraväldet över hela Gallien. Därom lyckades han desto lättare övertyga dem, som helvetierna på alla håll äro geografiskt instängda: på en sida av den ytterst breda och djupa floden Rhenus, som skiljer det helvetiska landet från germanerna; på en annan sida av det väldiga Juraberget, som ligger mellan sequanerna och helvetierna; på den tredje av sjön Lemannus och floden Rhodanus, som skiljer vår provins från helvetierna. Härav blev följden, att de varken kunde ströva så särdeles vitt omkring eller med någon större lätthet anfalla sina grannar; med hänsyn vartill folket, stridslystet som det var, kände sig mycket illa till mods. De ansågo också att i förhållande till folkmängden och till det rykte de åtnjöto för tapperhet i krig, voro de trångbodda; deras land mätte ju blott tvåhundrafyrtio romerska milier på längden och etthundraåttio på bredden.

III.

Förmådda av dessa omständigheter och förledda av Orgetorix' inflytande beslöto de att förbereda allt, som behövdes till färden, att hopköpa ett så stort antal dragdjur och kärror som möjligt, att göra största möjliga utsäde, så att sädesförrådet måtte räcka under färden, samt att trygga freden och vänskapen med grannfolken. Till att utföra detta ansågo de en tid av två år vara nog; till det tredje året fastställa de genom lag avfärden. Till att utföra detta utses Orgetorix. Han åtager sig personligen gesantskapet till grannstaterna. Under denna beskickningsresa övertalar han Casticus, Catamantaloedes' son, en sequaner vilkens fader under många år innehaft kungamakten hos sequanerna och av senaten fått titeln romerska folkets vän, att han skulle bemäktiga sig samma kungliga makt hos sitt folk, som hans fader förut besuttit; likaledes övertalar han æduern Dumnorix — broder till Divitiacus — vilken vid denna tid åtnjöt största anseendet hos sitt folk och stod i hög gunst hos de breda lagren, att han skulle försöka detsamma, och ger honom sin dotter till maka. Det vore lätt gjort, uppvisar han för dessa, att vinna nämnda syften eftersom han själv hölle på att ernå högsta makten i sin stat; det vore ej tvivelaktigt, att helvetierna vore mäktigast i hela Gallien; han försäkrar dem att han med sin rikedom och sin krigsmakt skulle förskaffa dem kungamakten. Förledda av detta tal sluta de ett inbördes edligt bekräftat förbund; de hoppas, att de sedan de vunnit kungamakten, med stöd av de tre mäktigaste och fastast sammanslutna folken skulle bliva herrar i hela Gallien.

IV.

Att detta förehades blev genom en angivelse bekant för helvetierna. Enligt hos dem gängse sed ställde de Orgetorix, slagen i bojor inför rätta; det straff, som måste drabba honom, om han fälldes var att å båle brännas. På den dag, som utsatts för domens fällande befallde Orgetorix hela sin tjänarskara — nära tiotusen man — att från alla håll samlas till domsplatsen och sammankallade även dit alla sina underlydande och gäldenärer, av vilka han hade ett stort antal; med deras hjälp undandrog han sig svaromålet. Medan nu menigheten, uppbragt däröver, med vapen sökte hävda rätten och ämbetsmännen inkallade en väldig skara män från deras gårdar avled Orgetorix; och det saknas ej, efter vad helvetierna anse, skäl för misstanken, att han själv givit sig döden.

V.

Efter dennes död sökte icke desto mindre helvetierna utföra, vad de beslutit, nämligen att uttåga från sitt land. Så snart de ansågo sig rustade till detta företag, sätta de eld på alla städer, ungefär ett dussin till antalet, samt på sina kanske fyrtio byar, ävensom alla enstaka gårdar, uppbränna all säd utom det förråd de tänkte bära med sig, på det att, när sålunda allt hopp om hemkomst var tillintetgjort, de skulle vara redobognare att möta alla faror, och ge befallning, att var och en skall taga med sig från sitt hem malen säd för tre månader. De övertala raurikerna, tulingerna och

latovikerna, grannfolk allesammans, att fatta samma beslut och, sedan de bränt sina städer och byar, uttåga samman med dem; även bojerna, vilka från sina boplatser på andra sidan Rhenus infallit i landskapet Noricum och angripit Noreia, draga de till sig och antaga till sina bundsförvanter.

VI.

Det fanns allt som allt två vägar, längs vilka de kunde söka sig väg ut från hembygden: en trång och svår genom sequanernas land mellan berget Jura och floden Rhodanus, där de nätt och jämnt kunde föra fram en kärra åt gången; det höga berget reste sig så överhängande nära, att några få män lätt kunde hejda dem; den andra, som ledde genom vår provins, var vida lättare och bekvämare tack vare floden Rhodanus, vilken flyter mellan helvetiernas land och de nyss kuvade allobrogernas, och vilken på vissa ställen kan övervadas. Allobrogernas yttersta gränsstad åt helvetierna till är Genava. Från denna stad leder en bro över till helvetiernas land. Allobrogerna kunde de, efter vad de tänkte, antingen vinna med övertalning, eftersom dessa alltjämt icke hyste några blida känslor för romerska folket, eller betvinga med våld, så att de öppnade en väg för dem genom sina land. Sedan allt iordningställts för avfärden fastställa de dagen, på vilken de alla skola samlas vid Rhodanus' strand. Den dagen var den 28 mars under Lucius Pisos och Aulus Gabinius' konsulsår.

VII.

Då Cæsar erhöll budskapet om denna deras avsikt att bryta sig väg genom vår provins, påskyndar han sin avfärd från Rom, ilar i möjligast snabba dagsresor till bortre Gallien och anländer till Genava. Han ålägger hela provinsen att uppsätta ett så stort antal soldater, som han möjligen kunde (allt som allt fanns i bortre Gallien en enda legion), och han låter spränga bron vid Genava. Då helvetierna blivit underrättade om hans ditkomst, sända de till honom som underhandlare folkets högbördigaste män med Nammeius och Veruclotius såsom ledare för beskickningen vilka skulle uttala folkets beredvillighet att utan någon som helst skadegörelse företaga det tåg genom provinsen, som nödvändiggjorts, emedan ingen annan väg stode dem öppen; de anhölle nu, att detta finge ske med hans medgivande. Men Cæsar, som väl mindes, hurusom konsuln Lucius Cassius blivit dödad av helvetierna och hans här slagen samt tvungen att gå under oket, ansåg sig ej böra medgiva detta; ej trodde han heller, att ett folk av så fientligt sinnelag skulle kunna avhålla sig från övervåld och skadegörelse, om de finge tillstånd att draga genom provinsen. För att vinna tid, tills soldaterna, som han befallt skulle uppsättas, voro samlade, svarar han emellertid sändebuden, att han måste taga sig någon betänketid; de kunde återkomma 1 april för att framföra, vad de hade att säga.

VIII.

Under tiden låter han med hjälp av den legion, som han hade med sig, och de soldater som samlats från provinsen, draga en mur av nitton miliers längd och sexton fots höjd jämte en grav från sjön Lemannus' utlopp i floden Rhodanus till berget Jura, vilket skiljer sequanernas land från helvetiernas. Då detta verk fullbordats, utställer han vaktposter och anlägger fasta skansar för att desto lättare kunna tillbakaslå dem, om de skulle försöka tränga igenom mot hans vilja. Då nu den för mötet med sändebuden bestämda dagen var inne och dessa åter kommo till honom, förklarar han, att romerska folkets hävdvunna sed ej tilläte honom medgiva någon fritt genomtåg genom provinsen, och skulle de försöka våld, komme han rentut sagt, att hindra dem. Svikna på denna förhoppning ville helvetierna pröva, om de ej kunde bryta sig igenom med hjälp av sammanbundna skepp och en mängd flottor, som de förfärdigat, samt därjämte å vadställena över Rhodanus, varest flodens djuplek var minst; men från dessa försök, som stundom gjordes på dagen men oftare om natten, tvungos de, tack vare de uppförda befästningarna samt de tillskyndande soldaterna och deras spjut, att avstå.

IX.

Återstod nu ensamt vägen genom sequanernas land, vilken var så trång att de ej kunde komma fram, så länge ej sequanerna tilläte det. Då de ej själva mäk-

tade övertala dessa, skicka de sändebud till æduern Dumnorix i hopp att medelst honom som böneman ututverka vad de ville av sequanerna. Dumnorix hade tack vare sin frikostighet och personliga omtyckthet stort inflytande hos sequanerna och var vänligt stämd mot helvetierna, emedan han tagit sin hustru, Orgetorix' dotter, från detta folk; dessutom var han, förledd av lust efter kungamakt, benägen för omstörtningar och ville ha så många folk som möjligt bundna vid sig genom bevisade tjänster. Därför åtager han sig uppdraget och utverkar av sequanerna, att de låta helvetierna tåga genom deras land, samt genomdriver även att de med ömsesidig gisslan garantera: sequanerna att ej hindra helvetiernas genomtåg, helvetierna att de skulle draga fram utan skadegörelse och övervåld.

X.

Cæsar får nu underrättelse, att helvetierna hade för avsikt att söka sig väg genom sequanernas och æduernas land till santonernas, vilka ej bo långt från tolosaternas, ett av den romerska provinsens folk. Finge detta ske, skulle, det insåg han, provinsen råka i stor fara, genom att en krigisk och mot romerska folket fientlig stam sloge sig ned på de öppna och rikt sädesbärande landsträckorna i grannskapet. På grund härav insatte han sin legat Titus Labienus till befälhavare över de fästningsverk, som han anlagt, men ilar själv resande dagen i ända, till Italien, utskriver där två legioner, drager till sig ur vinterkvarteren tre andra vilka övervintrade på andra sidan Aquileia, och med dessa fem legioner avmarscherar han skyndsamt till bortre Gallien tagande

närmaste vägen över Alperna. Där söka centronerna, grajocelerna och caturigerna, som besatt de högsta punkterna, hejda härens tåg. Men sedan dessa i en mängd strider blivit slagna, anländer han efter sju dagars marsch från Ocelum, den hitre provinsens bortersta stad, till vocontiernas land i den bortre provinsen. Därifrån för han sin här till allobrogernas och från allobrogernas till segusiavernas land. Dessa bo närmast utanför provinsen på andra sidan Rhodanus.

XI.

Helvetierna hade redan fört sina skaror genom passen och genom sequanernas land samt framkommit till æduernas land, där de nu härjade åkerfälten. Då æduerna ej kunde värja sig och sitt emot dem, skicka de sändebud till Cæsar för att begära hjälp: så väl förtjänta hade de dock vid alla tillfällen gjort sig av romerska folket, att ej dess krigshär borde snart sagt stå och se på, när deras land härjades, deras barn bortfördes i slaveri, deras städer stormades. Vid samma tid sända ambarrerna, æduernas vänner och stamförvanter, bud till Cæsar, att deras åkrar redan förhärjats, och att de blott med svårighet skyddade sina städer mot fiendens anstorm. Likaledes kommo allobrogerna, som hade sina byar och lantegendomar på andra sidan Rhodanus, flyende till Cæsar och försäkrade honom, att frånsett marken, där deras lantgårdar stått, intet lämnats dem övrigt. Inför sådana omständigheter vart det klart för Cæsar, att han ej kunde vänta, tills helvetierna över bundsförvanternas i grund förhärjade länder, hunnit framtränga till santonerna.

XII.

Det finns en flod kallad Arar, som genom æduernas och sequanernas land flyter fram till Rhodanus med så otroligt långsamt lopp, att man ej kan med ögonen urskilja åt vilket håll den flyter. Denna övergingo helvetierna på hoptimrade flottor och färjor. Då nu Cæsar genom spejare fick veta, att redan tre fjärdedelar av helvetiernas styrka övergått denna flod men ungefär en fjärdedel alltjämt var kvar på hitre sidan av floden Arar, bryter han upp från lägret under tredje nattväkten och hinner med tre legioner fram till den del, som ännu ej hade övergått floden. Oberedda och intet anande drabbas dessa av hans anfall och nedhuggas i stor utsträckning; resten tog till flykten och gömde sig i de närliggande skogarna. Den kanton, som så drabbades, var den tigurinska; ty hela helvetiska folket är delat i fyra kantoner. Det var denna kanton, som ännu i våra fäders minne, stadd på utvandring ur sin hembygd ensam dödade konsuln Lucius Cassius och lät hans krigshär gå under oket. Alltså hade antingen genom en slump eller genom de odödliga gudarnas rådslag just den del av helvetiska stammen, som tillfogat romerska folket ett skamligt nederlag, först fått gälda sitt straff. Härvidlag hämnades för övrigt Cæsar ej blott en offentlig utan ock en enskild oförrätt, emedan legaten Lucius Piso, vilken dödades av tigurinerna i samma strid som Cassius, var hans svärfader Lucius' farfar.

XIII.

För att efter denna seger kunna förfölja helvetiernas återstående styrka, låter Cæsar slå en bro över Arar och överför hären på denna. Helvetierna grepos av ängslan över hans annalkande, då de ju sågo, att han på en enda dag verkställt detsamma — övergången av floden — som de med möda utfört på tjugu dagar, och avsände underhandlare till honom; ledare för denna beskickning var Divico, som anfört helvetierna i kriget mot Cassius. Han framställer sin sak sålunda för Cæsar: Om romerska folket vill sluta fred med helvetierna, skulle helvetierna begiva sig till och dädanefter förbliva i den del av landet, där Cæsar önskade och bestämde att de skulle dväljas; men om han framhärdade i att förfölja dem med krig, borde han erinra sig både det bakslag, som romerska folket en gång förut lidit, och helvetiernas fäderneärvda krigarmod. Om han nu genom överrumpling lyckats slå en kanton, emedan de andra, som övergått floden, ej kunde komma den till hjälp, så borde han ej av det skälet vare sig tro för högt om sin egen krigarduglighet eller förakta dem själva. De hade nämligen lärt av fäder och förfäder att hellre bruka tapperhetens vapen än lita till list och överrumplingar. Därför borde han taga sig i akt, så att ej den plats, där de nu rastade skulle bli namnkunnig och leva i minnet till följd av en det romerska folkets olycksdag och dess krigshärs undergång.

XIV.

De få följande svar av Cæsar: Han kunde desto mindre tveka i sitt avgörande, som han väl mindes de händelser, om vilka helvetiernas sändebud erinrat, och hans harm över dessa var desto djupare, i samma mån som romerska folkets olycka varit oförtjänt; ty om detta varit medvetet att ha gjort något orätt, kunde det lätt nog tagit sig i akt, men det hade lockats i fällan just därigenom, att det varken visste med sig någon handling, som gåve anledning till fruktan, eller ville hysa fruktan utan orsak. Men även om han ville glömma den gamla skymfen, hur skulle han därtill kunna utplåna minnet av de nya oförrätterna de begått, då de mot hans förbud sökt med våld bryta sig väg genom provinsen, då de plundrat æduerna, ambarrerna och allobrogerna? Och vad så anginge deras stolta skryt över den där segern ävensom deras undran, att deras övergrepp så länge fått fortgå ostraffade, så styrkte detta än mer den slutsats, vartill han kommit. Ty de odödliga gudarna hade för vana att stundom låta dem, vilka de ville straffa för deras brott, njuta allsköns framgång och en långvarig straffrihet för att sedan ödets omskiftelse skulle bringa dem dess tyngre lidande. Trots allt detta vore han ändå villig att sluta fred med dem, om de gåve honom gisslan som underpant på att de skulle göra vad de lovat och om de gottgjorde æduerna jämte deras bundsförvanter, liksom allobrogerna, för det övervåld, som de tillfogat dem. Divico svarade: Den sedvänjan hade helvetierna

ärvt av sina förfäder, att de plägade mottaga, icke giva gisslan; något som romerska folket kunde bevittna. När han givit detta svar, avlägsnade han sig.

XV.

Följande dag bryta de upp från sin lägerplats. Detsamma gör Cæsar; han låter allt det rytteri, som han lyckats sammanbringa dels från hela provinsen dels från æduerna och deras bundsförvanter — vid pass fyratusen man starkt — tåga i förväg för att utspeja, åt vilket håll fienden ställt färden. Detta förföljer alltför ivrigt helvetiernas eftertrupp och inlåter sig å ogynnsam terräng i strid med deras rytteri; varpå några av de våra stupa. Uppblåsta över denna seger — de hade ju med femhundra ryttare slagit på flykten en så stor ryttarskara — satte de sig djärvare än förr till motvärn och började låta eftertruppen egga våra trupper till strid. Cæsar höll emelletid dessa tillbaka och nöjde sig för tillfället med att hindra fienden från furagering samt från plundring och rov. Vid pass femton dagar fortsatte de på det sättet sin marsch, att det ej låg mer än fem eller sex milier mellan fiendens eftertrupp och vår förtrupp.

XVI.

Under tiden krävde Cæsar dagligen æduerna på den spannmål, som i hela folkets namn blivit honom lovad. Ty då Gallien som nämnts ligger åt norr till, hade till följd av kölden säden ej hunnit mogna på åkrarna, ja det fanns icke ens ett tillräckligt stort förråd av

foder. Den spannmål åter som han låtit forsla på skepp å floden Arar hade han föga gagn av på den grund att helvetierna allt längre avlägsnat sig från Arar och han ej ville mista känningen med dem. Dag efter dag söla æduerna; säden hölle på att insamlas, den vore snart sammanförd, den skulle genast vara här, sade de. Då han fann, att man lät honom vänta allt längre och längre, och att snart den månadsdag vore inne, då spannmålsrationerna borde uppmätas åt soldaterna, sammankallade han æduernas ledande män, av vilka en stor mängd var hos honom i lägret; bland dem voro Divitiacus och Liscus, vilken beklädde det högsta ämbetet hos æduerna, vars innehavare kallas vergobret, nyväljes för vart år och har makt över liv och död gentemot folket. Dessa män förehåller nu Cæsar på det allvarligaste, att han i ett sådant nödläge, då säd varken stode att köpa eller kunde tagas från åkrarna, och då fienderna vore så nära, ej rönte någon hjälp från dem. Ett särskilt skäl till missnöje över att så lämnas i sticket hade han däri, att det till stor del var genom deras böner som han förmåtts att draga ut i krget.

XVII.

Genom detta Cæsars tal förmåddes Liscus att sent omsider yppa vad han dittills förtegat: Det funnes vissa personer, vilka stodo högt i anseende hos folkets breda lager, att de, fastän blott enskilda medborgare, hade större makt än själva ämbetsmännen. Dessa personer hade medelst brottsligt och upproriskt tal avskräckt folket från att sammanbringa den spannmål de voro skyldiga att lämna; de förklarade, att om

de nu ej kunde själva vinna högsta makten i Gallien, så föredroge de i alla fall galliskt herravälde framför romerskt; och de tvivlade ej att sedan romarna väl besegrat helvetierna, de skulle omintetgöra æduernas jämte hela det övriga Galliens frihet. Av samma män hölles fienderna underkunniga om våra planer och om allt som förehades i lägret; själv kunde han ej betvinga dessa. Ja han förstode alltför väl vilken fara han löpte, när han nu nödtvungen gav Cæsar denna nödvändiga upplysning, och det var därför han tegat så länge han kunde.

XVIII.

Cæsar förstod genast, att den, som Liscus med detta sitt tal åsyftade, var Dumnorix, Divitiacus' broder, men då han icke ville, att dessa saker skulle avhandlas i så mångas närvaro låter han hastigt församlingen åtskiljas men kvarhåller Liscus. Han spörjer denne i enrum om det han sagt på mötet. Denne uttalar sig nu mera fritt och djärvt. I hemlighet förfrågar han sig hos andra om Liscus' uppgifter; han finner dem vara sanna: den skyldige vore just Dumnorix, en oförvägen man, som till följd av sin frikostighet i hög grad åtnjöte folkmassans gunst, och som sinnade på omstörtningsplaner. Under flera år hade han fått förpakta tullarna och övriga avgälder för mycket billigt pris, därför att när han bjöd ett pris ingen vågade bjuda över. På så sätt hade han både ökat sin enskilda förmögenhet och skaffat stora möjligheter att visa sin frikostighet; han underhölle ständigt på egen bekostnad en stor rytteristyrka, som alltid omgåve hans person;

icke blott hemma men även hos grannfolken utövade han också stort inflytande och till följd av detta sitt anseende hade han bortgift sin mor med en av de högbördigaste och mäktigaste männen bland liturigerna, medan han själv hämtat sin hustru från helvetierna samt bortgift sin halvsyster på mödernesidan och sina övriga kvinnliga släktingar med män ifrån andra folk. Till följd av nämnda släktskapsband främjade och gynnade han helvetiernas sak och hatade därtill för egen del Cæsar och romarna, emedan genom deras ingripande hans makt skulle minskas men hans broder Divitiacus återvinna sin gamla ställning i rang och inflytande. Skulle något hända romarna, öppnade sig för honom en säker förhoppning att genom helvetierna vinna konungamakten; i och med romerska folkets herravälde fruktade han däremot att gå miste ej blott om konungamakten utan ock om det inflytande han redan ägde. Under sin frågeundersökning fann Cæsar också, att vid den olyckliga rytteristrid, som ägt rum några dagar förut, var det Dumnorix och hans ryttare (ty Dumnorix var befälhavare för det rytteri, som æduerna skickat till Cæsars hjälp) vilka börjat flykten; genom deras flykt hade det återstående rytteriet bragts att vackla.

XIX.

Då dessa sakförhållanden bragts i dagen och de nämnda indicierna bekräftats av absolut säkra fakta, såsom att Dumnorix fört helvetierna genom sequanernas land, att han hade förmått dessa båda folk giva varandra gisslan, att han gjort allt detta utan uppdrag från Cæsars

eller sitt eget folks sida, ja, till och med dessa ovetande samt att han anklagades av æduernas högsta myndighet, så ansåg Cæsar tillräcklig grund föreligga för ett åtal, väckt antingen av honom själv eller på hans tillskyndan av æduernas myndigheter. Gentemot alla dessa skäl stod dock ett enda, nämligen att han hos den brottsliges broder Divitiacus funnit det största nit för romerska folkets sak, den största välvilja gentemot honom själv, orubblig trofasthet, rättrådighet och måttfullhet; han ville därför ogärna tillfoga Divitiacus smärta, genom att brodern avrättades. Följaktligen låter han, innan någon annan åtgärd vidtagits, kalla Divitiacus till sig och hade med honom ett samtal, varvid han ej lät de ordinarie tolkarna närvara utan i stället anlitade föreståndaren för romerska provinsen Gallia, Gaius Valerius Procillus, en nära vän som i allt ägde hans fulla förtroende: han erinrade nu Divitiacus om det, som i hans närvaro å gallernas rådsförsamling sagts om Dumnorix, och röjer, vad var och en enskilt berättat om denne. Han ber och besvär honom, att han ej skulle känna sig sårad, om Cæsar antingen själv, sedan saken utretts, skulle sätta sig till doms över brodern, eller också låta dennes folks myndigheter göra det.

XX.

Divitiacus börjar då besvärja Cæsar, omfamnande honom under strida tårar, att han ej måtte förfara strängt med hans broder: han visste, att det anförda vore sant, och ingen hade större skäl att sörja däröver än han, eftersom denne ännu ung och inflytelselös,

medan han själv genom folkets gunst stod högt i makt hemma och i det övriga Gallien, vunnit sin maktillväxt tack vare honom; men denna så vunna makt och verkningskraft hade brodern nyttjat ej blott till att minska hans folkgunst utan hart när till hans fördärv. Likväl påverkades han starkt både av broderskärlek och av hänsyn till vad folket skulle tänka. Ty så länge han i sådan hög grad åtnjöte Cæsars vänskap, skulle ingen tro annat, än att varje sträng åtgärd från Cæsars sida mot brodern skett med hans vilja; och därav måste följa, att alla Galliens folk stämmas fientligt mot honom. Då han i många ord bett och besvurit Cæsar härom, fattar Cæsar hans hand; i tröstande ton uppmanar han honom att ej tala mera; så stor välvilja hyste han verkligen för honom att han på hans önskan och förbön ville förlåta den oförrätt som staten och den sorg som han själv rönt. Han kallar Dumnorix till sig i broderns närvaro; omtalar vad straffvärt han funnit hos honom; framlägger vad han själv vet och vad klagomål æduernas överhet framfört; manar honom att ej hädanefter giva minsta skäl till misstanke; men säger sig vilja förlåta vad som skett för hans broder Divitiacus' skull. Han låter därefter övervaka Dumnorix, så att han ständigt hålles underkunnig om, vad denne gör, och med vilka han talar.

XXI.

Samma dag fick han höra av sina spejare, att fienden hölle rast vid foten av ett berg, åtta mil från hans eget läger, och sände män att utforska bergets natur-

beskaffenhet, och om det kunde bestigas från alla sidor. Det meddelades, att detta ej erbjöde någon svårighet. Vid tredje nattväkten ger han order åt T. Labienus, som var underbefälhavare med prætors rang, att i spetsen för två legioner och med de män, vilka utforskat stigarna, såsom vägvisare bestiga den högsta bergryggen; han klargör för honom hela sin plan. Själv bryter han upp vid fjärde nattväkten, följande samma väg som fienderna själva tågat; hela rytteriet sändes i förväg. P. Considius, som ansågs vara en mycket erfaren militär och som tjänat både under Lucius Sulla och senare under Marcus Crassus, sändes i förväg med en spejartrupp.

XXII.

I daggryningen, då bergstoppen var besatt av Labienus och han själv befann sig på endast en och en halv mils avstånd från fiendernas läger, och då, efter vad han sedan erfor av fångar, dessa varken visste något om hans eget eller om Labienus' anryckande, kommer Considius framstörtande i fullt sporrsträck och säger, att det berg, som Labienus enligt planen skulle besätta, innehades av fienden; han hade nämligen där iakttagit galliska vapen och fälttecken. Cæsar uppställer sina trupper i slagordning, på närmaste höjd. Labienus, som av Cæsar fått order att ej börja striden, förrän dennes trupper siktats nära fiendelägret, då fienden skulle angripas från alla håll på en gång, stod i avvaktan på vår huvudstyrka kvar på bergsryggen utan att inlåta sig i strid. Först långt fram på dagen erfor Cæsar genom kunskapare att berget besatts av hans trupper,

att helvetierna redan brutit upp, och att Considius, bragt ur jämvikten av fruktan, sagt sig iakttaga ting, som han alls icke sett. — Denna dag följer han på vanligt avstånd fienden och slår läger tre mil från dess.

XXIII.

Dagen efter denna återstod det endast två dagar då han borde utportionera spannmål åt krigshären, och eftersom han ej var mer än aderton mil från Bibracte, æduernas utan jämförelse största och rikaste stad, ansåg han tillfället lämpligt att sörja för provianteringen. Han upphör därför att följa efter helvetierna och riktar marschen mot Bibracte. Härom får fienden kännedom medelst slavar, som rymt från L. Aemilius, troppchef vid galliska rytteriet. Vare sig nu helvetierna trodde, att romarna av fruktan för dem droge sig bort — vilket bestyrktes därav, att de dagen förut undvikit strid, fast de innehaft den fördelaktigaste ställningen — eller de voro säkra på att kunna avskära oss från proviantförråden, uppgåvo de sin hittills följda plan, riktade marschen åt motsatt håll samt började förfölja och oroa vår eftertrupp.

XXIV.

Då Cæsar varseblev detta, för han sina trupper till närmaste höjd; rytteriet sände han att uppehålla fiendens anfall. Själv uppställde han emellertid mittpå höjdsluttningen de fyra veteranlegionerna i tredubbel slagordning, liksom vid det ovan omtalade tillfället. Men högst uppe på kullen förlade han de två legioner, som han nyss utskrivit i hitre Gallien, och alla hjälp-

trupper; han låter alltså fylla höjden med soldater och under tiden sammanföra all packning på ett ställe och befästa detta medelst de trupper, som uppställts i den övre slaglinjen. Helvetierna, som följt efter med alla sina kärror, sammanförde trossen på ett ställe; själva bildade de, sedan de tillbakaslagit vårt rytteri en falang och framryckte i tätt sammanslutna led mot vår första slaglinje.

XXV.

Sedan Cæsar låtit bortföra först sin egen och därpå de andra officerarnas hästar utom synhåll, för att, då faran gjorts lika för alla, ingen kunde hoppas på flykt, uppmuntrade han sina trupper och lät börja striden. Soldaterna bröto med spjuten, som de från sin högre belägna plats slungade mot fienden, utan möda falangen. Sedan denna bragts i oordning, gingo de med dragna svärd till anfall. För gallerna var det ett stort hinder i striden, att spjuten, som i ett och samma kast genomborrat flera av deras sköldar, fjättrat dessa vid varandra, och då spjutjärnet böjt sig, kunde de varken utrycka detta eller med vänstra armen bunden, strida obehindrat, så att många föredrogo att, sedan armen länge ryckt hit och dit, bortkasta skölden och strida med kroppen oskyddad. Till sist började de, trötta av såren draga sig tillbaka och, eftersom det fanns ett berg omkring en mil därifrån, rikta återtåget till detta. Sedan de besatt berget och medan de våra följde efter dem, företogo sig bojerna och tulingerna, vilka med en styrka av omkring femtontusen man, tågade sist i fiendehären och skyddade eftertruppen, att kringgå

våra frammarscherande trupper och anfalla dem i deras obetäckta flank, och när de helvetier, som dragit sig tillbaka till berget, varseblevo detta, ryckte de åter fram och började återupptaga striden. Romarna gjorde en vändning och gingo till strid på två fronter: första och andra slaglinjen mötte de förut slagna och tillbakaträngdas anlopp, den tredje de nykomnas.

XXVI.

Så fortgick striden länge och hårdnackat utan avgörande. När dock fienden ej längre kunde motstå de våras anstorm, drogo sig några, såsom de ursprungligen ämnat tillbaka till berget medan andra ställde tåget till trossen och kärrorna. Men icke fick man under hela denna strid, som fortgått från sjunde timmen till aftonen, skåda ryggen av någon fiende. En stor del av natten fortsattes nu striden vid trossvagnarna, ty fienden nyttjade sin vagnborg som en fästningsvall, och medan några uppifrån kastade spjut mot våra stormande trupper slungade andra sina galliska lansar och spjut mellan vagnshjulen och sårade romarna. Efter en långvarig kamp bemäktigade sig dock de våra trossen och lägret. Där tillfångatogos Orgetorix' dotter och en av hans söner. Efter denna kamp återstodo på fiendesidan ungefär etthundratrettiotusen människor, vilka tågade bort utan att rasta på hela natten; fortsättande marschen utan någon som helst nattvila, anlände de på fjärde dagen lyckligt till lingonernas land, emedan de våra dels genom soldaternas sår dels genom nödvändigheten att begrava de döda fördröjts i tre dagar och alltså ej kunnat förfölja dem. Cæsar sände till

lingonerna brev och bud, att dessa varken skulle bispringa dem med livsmedel eller med något annat; om de hjälpte dem, skulle han behandla dem på samma sätt som helvetierna. Själv återupptog han efter de tre dagarnas förlopp med hela hären förföljandet.

XXVII.

Lidande brist på allt tvungos helvetierna att sända underhandlare om dagtingan. Då dessa träffat samman med honom under marschen och därvid kastat sig till hans fötter samt i bönfallande ordalag tiggt och bett om fred, samt han å sin sida befallt, att helvetierna skulle avvakta hans ankomst på den plats, där de då befunno sig, gjorde de som han sade. Sedan Cæsar anlänt dit, avfordrar han dem gisslan, vapen och de slavar, som flytt till dem. Medan de hopletade och sammanförde allt detta, blev det natt; knappt hade den inbrutit, förrän vid pass sextusen människor ur en av deras kantoner — kallad den verbigenska — antingen drivna av fruktan att de skulle straffas med döden, sedan vapnen utlämnats, eller dårade av hoppet, att de i en så stor mängd kapitulanter skulle alldeles förbises eller åtminstone kunna fly oförmärkt, lämnade helvetiernas läger och styrde färden mot Rhenus och germanernas land.

XXVIII.

Då Cæsar sporde detta, sände han de folk, genom vilkas länder de tågade, befallning att uppsöka och hejda dem, så sant de ville stå skuldlösa gentemot

honom; då flyktingarna återförts behandlade han dem som fiender; de övrigas dagtingan godtog han, sedan gisslan, vapen och förlupna utlämnats. Helvetierna, tulingerna och latovikerna befaller han att återvända till sitt land, varifrån de utvandrat, och då ju all deras spannmål gått förlorad samt hemma intet fanns att stilla deras hunger, tillsade han allobrogerna att tillhandahålla dem livsmedel; själva tillhöllos de att återuppbygga de städer och byar, som de nedbränt. Detta gjorde han mest därför, att han ej ville ha den trakt, varifrån helvetierna utgått, obebyggd, ty då kunde germanerna, som bo på andra sidan Rhenus, lockade av den goda jordmånen flytta över från sitt land till helvetiernas och så bliva grannar till provinsen Gallia samt till allobrogerna. Bojerna lät han slå sig ned i æduernas land, då dessa, för deras frejdade tapperhets skull bådo därom; æduerna gåvo dem åkerjord och upphävde senare varje skillnad i fri- och rättigheter mellan dem och sig själva.

XXIX.

I helvetiernas läger hittade man och förelade Cæsar skrivtavlor, innehållande en med grekiska bokstäver skriven och i enskildheter utförd redogörelse för hela det antal människor som utvandrat, för hur många som kunde bära vapen, och vidare, under särskilda rubriker, för antalet barn, gubbar och kvinnor. Slutsumman av alla dessa tal utgjorde för helvetierna 263,000 människor, för tulingerna 36,000, för latovikerna 13,000, för raurikerna 23,000, för bojerna 32,000; av dessa uppgingo de vapenföra till nära 92,000. Hela deras sam-

manlagda tal uppgick till vid pass 368,000. Då man på Cæsars befallning räknade dem, som återvände hem, fastslogs deras antal till etthundra och tiotusen.

XXX.

När kriget mot helvetierna avslutats kommo från nästan hela Gallien staternas främsta män såsom sändebud till Cæsar för att lyckönska honom: De insåge, att om det också var helvetiernas gamla oförrätter mot romerska folket som han i och med detta krig velat straffa, så hade hela Galliens land ej mindre än romerska folket dragit fördel av vad som inträffat, ty skälet, varför helvetierna trots det välstånd de åtnjöto lämnat sin hembygd, var endast det, att de ville överfalla hela Gallien med krig, förvärva herraväldet i landet, och av Galliens rika jord utvälja den del, som de funnit fruktbarast och bäst belägen, till sin boplats, samt göra de övriga folken till sina underlydande. De anhöllo också, att de skulle få till en viss dag sammankalla en rådsförsamling för hela Gallien, och att detta måtte få ske med Cæsars goda minne; de hade nämligen vissa önskemål, varom de ville till honom rikta en gemensam och enhällig framställning. Då denna anhållan bifallits fastställde de dagen för rådsförsamlingen och bekräftade med ömsesidig ed att hemlighålla saken för alla utom för dem, vilka enligt deras gemensamma beslut skulle därom få meddelande.

XXXI.

Då nämnda församling avslutat sina sammanträden, kommo samma ledande män, som förut varit hos Cæsar, tillbaka till honom och bådo, att han skulle unna dem ett samtal, utan vittnen och utan någons vetskap, om ting som gällde deras egen och allas välfärd. Då denna önskan villfors, kastade de sig bönfallande till Cæsars fötter: de voro ej mindre angelägna och ivriga om att det, som de komme att säga, hölles strängt hemligt, än om att utverka det, som de önskade, ty om det de sade bleve bekant, skulle de se sig utsatta för de största lidanden. Den som förde ordet å deras vägnar var æduern Divitiacus:

Hela Gallien var splittrat i två partigrupperingar; för den ena av dem stodo æduerna i spetsen, för den andra arvernerna. Då dessa under flera år med all makt stredo mot varandra om högsta väldet, tillgrep arvernerna och sequanerna utvägen att inkalla germaner som legoknektar. Det var första gången endast 15,000 sådana som övergingo Rhenus; men sedan dessa vilda och barbariska människor lärt sig uppskatta Galliens jordmån, odlingsgrund och rikedom, hade flera dragits över dit; nu förekommo de i Gallien till ett antal av bortåt 120,000. Med dessa hade æduerna och deras lydfolk gång efter annan mätt sig i vapenskiften; besegrade som de blivit, hade de måst utstå svåra olycksöden, hela sin adel, hela sitt styrande råd hade de måst utlämna. Brutna genom dessa strider och nederlag, hade de, som dock förut genom sitt hjältemod och genom vänskapen och bundsförvantskapet med romer-

ska folket varit Galliens mäktigaste folk, tvungits lämna statens främsta män som gisslan åt sequanerna och genom ed förplikta hela folket att varken återfordra denna gisslan eller anropa romerska folket om hjälp eller vägra att ständigt lyda dessas maktspråk och välde. Han var själv den ende i hela æduiska staten som ej kunnat förmås att begå eden eller lämna sina barn som gisslan. Endast därigenom att han varken bands av ed eller gisslan, hade det blivit honom möjligt att fly från sitt land och bege sig till Rom för att begära hjälp av senaten.

Men de segrande sequanerna hade råkat ännu värre ut än de slagna æduerna, emedan Ariovistus, germanernas konung, slagit sig ner i deras land och tagit för sig en tredjedel av den sequanska åkerjorden, vilken var den bästa i hela Gallien och därtill nu nyligen befallt sequanerna att avträda ännu en tredjedel, emedan några månader tidigare 24,000 harudiska män kommit till honom, vilka skulle ha jord och boningsplatser. Inom få år skulle det komma därhän, att de alla bleve fördrivna ur galliska landet och alla germaner överginge Rhenus; ty gallernas åkerjord stode över all jämförelse med germanernas, och icke kunde heller de förras levnadsvanor jämföras med de senares. Denne Ariovistus hade, alltsedan han slagit gallernas här — striden hade stått vid Magetobriga — uppträtt som en grym och övermodig härskare, vilken fordrade varenda adelsmans barn till gisslan och hotade att på dem statuera de mest avskräckande exempel om någonting ej skedde enligt hans vink och vilja. Han var en äkta barbar, snar till vrede och skyende intet; de stodo ej längre ut med hans herravälde.

Ja, frånsett endast det fall att de kunde få hjälp av Cæsar och romerska folket, måste alla galler göra detsamma som helvetierna gjort: utvandra hemifrån, söka ett nytt hem på annan ort, söka nya boplatser långt avlägsna från germanerna och möta sitt öde, hur det än kunde utfalla. Finge nu Ariovistus höra vad som förevarit, tvivlade han ej, att denne skulle utsöka den grymmaste hämnd på alla dem, som han hade till gisslan. Cæsar ensam kunde genom den respekt han förvärvat sig och sin här, genom sin nyss vunna seger, ja, genom romerska folkets blotta namn avskräcka germanerna från att i större mängd övergå Rhenus, han ensam kunde värja Gallien mot Ariovistus' övervåld.

XXXII.

Sedan Divitiacus hållit detta tal, började alla de närvarande på det enständigaste bedja Cæsar om hjälp. Cæsar märkte dock, att sequanerna ensamma i hela församlingen underläto att göra som de andra och blott sutto sorgsna med sänkta huvuden blickande ned mot marken. Förundrad sporde han dem om skälet härtill. Sequanerna svarade intet utan framhärdade i samma sorgsna tystnad. Då han gång på gång upprepade sin fråga men ej kunde få fram ett ord ur dem, svarade æduern Divitiacus även å deras vägnar: Sequanernas lott vore svårare och olyckligare än de andras därutinnan, att de ensamma icke ens i hemlighet vågade beklaga sig eller bedja om hjälp utan bävade lika mycket för Ariovistus' grymhet, vare sig han var närvarande eller ej, och detta därför att de

andra i vart fall hade kvar möjligheten att fly, men sequanerna, som hyste Ariovistus inom sina egna landamären, och vilkas samtliga städer befunno sig i hans våld, voro räddningslöst utsatta för alla hans hämndgärningar.

XXXIII.

Då Cæsar fått reda på detta, uppmuntrade han med några ord gallerna och lovade att taga sig an deras sak: han hade allt skäl att hoppas att, såväl den respekt han ingav som den tjänst han gjort Ariovistus skulle förmå denne att upphöra med sina våldsgärningar. Sedan han hållit detta anförande, upplöste han rådplägningen.

Jämte de nämnda skälen var det många andra omständigheter, som manade honom att upptaga ifrågavarande sak till övervägande och behandling, nämligen först och främst att æduerna, som upprepade gånger av Roms senat fått hederstiteln bröder och blodsförvanter, nu uppenbart behandlades som germanernas slavar och underlydande, liksom han ju förnummit, att Ariovistus och sequanerna alltjämt hade kvar deras gisslan, vilket han och romerska folket måste känna som den största skam för dettas stora välde. Att vidare germanerna mer och mer finge för vana att övergå Rhenus och i stor mängd slå sig ned i Gallien, det insåg han innebära en allvarlig fara för Rom; ty ej kunde han tro, att dessa vilda och barbariska människor, när de väl erövrat Gallien, skulle avhålla sig från att, liksom förr cimbrerna och teutonerna gjort, draga vidare in i romerska provinsen och därifrån styra kosan mot Italien — allra helst som ju blott Rhodanus

skilde sequanernas land från vår provins; dessa planer ansåg han sig böra snarast möjligt förekomma. Ariovistus själv hade dessutom antagit en sådan ton och ett så högdraget uppträdande, att han syntes rent outhärdlig.

XXXIV.

Hans beslut blev därför, att han borde sända underhandlare till Ariovistus, vilka skulle uppfordra denne, att han ville utse en plats till vilken de båda hade lika långt i och för ett samtal: han ville rådgöra med denne om statsärenden och om angelägenheter av högsta vikt för dem båda. Beskickningen erhöll av Ariovistus svaret: Om han haft någon anledning att vända sig till Cæsar, skulle han kommit till denne; om denne ville honom något, borde han göra på samma sätt. För övrigt vågade han å ena sidan ej utan krigshär begiva sig till den del av Gallien, som Cæsar besatt, och kunde å andra sidan ej utan stort besvär och stora anstalter för tillförseln sammandraga en hel krigshär till en och samma plats. Han måste för övrigt undra, vad Cæsar eller överhuvud romerska folket hade att skaffa med den del av Gallien, vilken han genom segerrik kamp gjort till sin.

XXXV.

Då Cæsar gjorts underkunnig om allt vad han svarat, skickar Cæsar återigen underhandlare till honom med dessa hälsningar: Eftersom Ariovistus, som av honom och det romerska folket rönt den stora välgärningen

att, under Cæsars konsulat, få titeln konung och vän, nu yppade sin tacksamhet mot honom och romerska folket, genom att slingra sig undan inbjudningen till en rådplägning och vägra både att själv uttala sig och att lyssna till andra i gemensamma angelägenheter, så hade han endast att framlägga dessa krav: först att Ariovistus ej vidare finge draga flera människoskaror från andra sidan Rhenus över till Gallien; vidare skulle han återgiva æduerna deras hos honom befintliga gisslan och giva sequanerna fria händer, så att det stode dem fritt att med hans goda minne återlämna den gisslan, som funnes hos dem, ej heller finge han plåga æduerna med oförrätter eller börja krig mot dem och deras bundsförvanter. Uppfyllde han dessa krav, skulle Cæsar och romerska folket för all framtid ägna honom sin tacksamhet och vänskap; men om Cæsar ej finge sina fordringar uppfyllda, så erinrade han sig, att under M. Messala och L. Pisos konsulat senaten beslutit uppdraga åt varje innehavare av provinsen Gallien att, i den mån det ej skadade statens intressen, skydda æduerna och romerska folkets övriga vänner; han tänkte därför ej overksam åse æduernas oförrätter.

XXXVI.

Härpå svarade Ariovistus: Sådan var krigets rätt, att de som segrat kunde, på vad sätt de funne för gott, härska över dem de besegrat; romarna själva hade sannerligen för vana att styra besegrade folk ej enligt andras föreskrifter utan efter eget behag. Då nu han ej föreskrev romerska folket, hur de skulle nyttja sin rätt, så hade ej romerska folket rätt att hindra honom

i utövningen av hans rätt. Æduerna hade frestat krigslyckan men blivit slagna i väpnad kamp och alltså med rätt gjorts till underlydande. Cæsar tillfogade honom en stor oförrätt därigenom, att till följd av dennes anryckande Ariovistus' underlydande fuskade med sina avgälder. Han tänkte ej återge æduerna deras gisslan men icke heller orättmätigt anfalla dem eller deras bundsförvanter med krig, om de hölle fast vid den överenskommelse, som ingåtts, och årligen utgjorde den ålagda skatten; gjorde de icke detta, skulle det brödranamn de fått av romerska folket lindrigt gagna dem. Och vad anginge Cæsars hot att ej overksam åse æduernas oförrätter, så ville han säga att ingen mött honom i strid utan att möta sin undergång. Cæsar kunde få strid, när han ville: han skulle få röna vad germanerna, som aldrig besegrats, som voro mer vapenövade än några andra och, som på femton år ej vistats under tak, kunde åstadkomma i fråga om krigarmod.

XXXVII.

Cæsar mottog detta svar samtidigt med att sändebud kommo till honom från æduerna och trevererna: från æduerna för att klaga över att haruderna, vilka nyligen förts in i Gallien, härjade deras land; så att trots den gisslan de givit hade de ej kunnat köpa sig fred av Ariovistus; från trevererna för att meddela att en gren av sueberna, omfattande hundra härader slagit sig ned på Rhenus' strandsluttningar och nu sökte övergå floden; de anfördes av två bröder, Nasua och Cimberius. Dessa upplysningar gjorde på Cæsar ett starkt intryck; han såg, att han måste skynda, för att ej, sedan denna nya suebiska

härskara förenat sig med Ariovistus' gamla trupper, denne skulle bli långt svårare att motstå. Han tågade därför genast, sedan han i största hast sörjt för provianteringen, med långa dagsmarscher mot Ariovistus.

XXXVIII.

Då han marscherat i tre dagar, fick han underrättelse, att Ariovistus med hela sin här brutit upp för att besätta Vesontio, sequanernas största stad, och redan lämnat sitt land tre dagsmarscher bakom sig. Att förekomma detta ansåg Cæsar vara av högsta vikt. Ty där i staden fanns riklig tillgång på allt som behövdes i ett krig och den var därtill genom blotta läget så befäst, att man med stöd därav mycket lätt kunde låta kriget draga ut på längden. Detta därför att floden Dubis omsluter nästan hela staden i en båge, vilken tycks ha dragits med cirkelmått. Den del av omkretsen, där ej floden flyter fram mäter ej mer än 1,600 fot och utfylles av ett mycket högt berg, vars grundvalar på båda sidorna nå fram till flodens stränder. En här framdragen mur gör berget till en borg och förenar det med staden. Dit ilar nu Cæsar med långa, dag och natt omfattande marscher, besätter staden och förlägger där huvudkvarteret.

XXXIX.

Medan han vistades i Vesontio, där bestyr med spannmåls- och den övriga förrådstillförseln några få dagar uppehöllo honom, fingo våra trupper genom egna förfrå-

ningar samt genom gallernas och kringfarande köpmäns berättelser höra mycket talas om germanernas oerhörda kroppsstorlek, deras otroliga krigarmod och övning i vapnens bruk — gallerna, som ju ofta stritt med dem sade sig ej ens ha kunnat uthärda deras åsyn eller den vilda glansen i deras ögon — och plötsligt greps hela hären av en så våldsam förskräckelse, att deras tankar och sinnen ej blevo måttligt upprörda. Förskräckelsen utgick ursprungligen från krigstribunerna, befälhavarna över hjälptrupperna och de andra, som av vänskap följt Cæsar, när han lämnade Rom men ej alls hade någon större krigserfarenhet. Den ene av dem föregav en, den andre en annan orsak, varför vederbörande fann sig nödsakad att fara sin väg och bad om hans tillstånd till resan; några som för skams skull ej ville synas räddhågade, stannade. Men de kunde varken behärska sitt minspel eller, alltemellanåt, hindra tårarna att flyta. Gömmande sig i tälten beklagade de antingen sitt eget öde eller ömkade sig med vänners hjälp över den gemensamma faran. Överallt i lägret upprättade man testamenten. Genom dessas fruktan och veklagan spred sig småningom förvirringen även till dem, vilka sedan länge prövat på fältlivet, såväl soldater som centurioner och rytterianförare. Och de av dessa, som mer ogärna ville gälla för fega, sade sig icke frukta för fienden men väl för de trånga vägarna, för de stora skogarna, som utbredde sig mellan dem och Ariovistus, eller för sädestillförseln, att ej den skulle kunna ske efter önskan. Till sist försäkrade rentav några Cæsar, att när uppbrotts- och anfallsordern skulle ges, komme soldaterna ej att lyda utan skulle skräckslagna vägra rycka fram.

XL.

Då han fått höra detta, sammankallade han en församling, till vilken centurionerna av alla grader fingo tillträde, och klandrade dem på det skarpaste, först och främst därför att de tillmätte sig befogenhet att undersöka och uttänka, åt vilket håll och efter vilken plan de skulle ledas. Ariovistus hade under hans eget konsulat på det ivrigaste eftertraktat romerska folkets vänskap: hur kunde någon tro denne om att så lättvindigt löpa ifrån den därmed följande förpliktelsen? Själv vore han i vart fall övertygad, att då hans krav blivit kända och det klart framstode hur rättvis den föreslagna uppgörelsen var, skulle denne ej svika sin tacksamhetsskuld mot honom och romerska folket. Men om han i uppbrusande och dåraktig vrede skulle börja krig, vad fruktade de egentligen? Eller hur kunde de så misströsta om sitt eget mod och om sin ledares förtänksamhet? Från samma fiender hade faran hotat i våra fäders tid, då Gaius Marius' seger över cimbrer och teutoner enligt allmänna omdömet skänkte ära ej mindre åt hären än åt fältherren själv. Från samma fiende hade den hotat nyss i Italien under slavupproret, ja, dessa voro ännu något farligare till följd av den krigsvana och disciplin de lärt av oss. Därav kunde man skönja, vad fasthet och besinning voro värda, eftersom de ju slagit samma män, vilka en tid vapenlösa ingivit dem grundlös skräck, sedan dessa fått vapen och vunnit en seger. Det var ju slutligen dessa samma fiender, som helvetierna ofta bjudit batalj, ej blott i sitt eget land utan ock i deras,

samt ofta slagit helvetierna, vilka dock ej kunnat mäta sig med våra trupper. Var det några som toge intryck av gallernas olyckliga strid och flykt, så skulle dessa, om de undersökte saken, finna, att gallerna uttröttade av det långvariga kriget samt misströstande om batalj, eftersom Ariovistus i flera månader undvikit en sådan och hållit sig stilla bakom träsk och fältbefästningar, redan börjat skingra sig, då denne plötsligt angrep dem och snarare genom list och beräkning än genom mannamod vann seger. Men att denna list, som var väl avpassad för oerfarna och ociviliserade män, skulle föra våra härar i fällan, det kunde ej ens Ariovistus hoppas. Och vad anginge dem, som överskylde sin fruktan med ett låtsat bekymmer för provianteringen och för vägarnas trånghet, så uppträdde de förmätet, då de antingen ej trodde fältherren kunna sköta sin tjänst eller ville giva honom föreskrifter därutinnan. Allt det där var hans sak: säd hade sequanerna, leukerna, och lingonerna att anskaffa, och sedan stod skörden mogen på åkrarna; om vägens art skulle de inom kort själva kunna döma. Och det där talet om, att de ej skulle lyda order eller rycka till anfall, gjorde ej minsta intryck på honom; ty han visste att varenda fältherre, som ej fått sin här att lyda order, antingen hade skött sig illa och svikits av lyckan eller ock genom något brott, varför han ertappats, gjort sig förvunnen till girighet; men om hans egen oegennytta vittnade hela hans liv och om hans lycka kriget mot helvetierna. Därför tänkte han också nu genast verkställa, vad han eljest ämnat uppskjuta till längre fram, och nästa natt vid fjärde väkten giva uppbrottsorder, så att han snarast möjligt finge se, om skam- och pliktkänslan hos dem

vore starkare än fruktan eller tvärtom. Och om ingen annan följde honom, så skulle han ändå draga i fält följd blott av tionde legionen, på vilken han fullt litade, och göra denna till sitt livgarde. — Denna legion hade Cæsar visat särskild ynnest och till dess mod hyste han orubblig tillit.

XLI.

Efter detta tal skedde ett rent förunderligt omslag i sinnesstämningen, alla grepos av iver och lust att draga ut i kriget, och tionde legionen framförde först av alla genom krigstribunerna sitt tack till Cæsar, för att han om den bildat sig ett så fördelaktigt omdöme. Därefter träffade även de övriga legionerna avtal med sina krigstribuner och högst uppsatta centurioner, att dessa skulle lämna Cæsar tillfredsställande förklaringar: de hade aldrig känt vare sig tvekan eller fruktan, ej heller ansett att de och icke fältherren hade att träffa de avgörande besluten i kriget. Sedan Cæsar godtagit denna deras förklaring och låtit Divitiacus — ty på honom litade han mer än på någon annan — taga reda på en omväg, som väl var mer än 50 milier lång, men som tillät honom föra fram sin här över öppna marker, gav han, som han förut tillkännagivit, vid fjärde nattväkten uppbrottsorder. På sjunde marschdagen — han hade tågat utan uppehåll — underrättades han av spejare, att Ariovistus' trupper befunno sig på 24 miliers avstånd från de våra.

XLII.

När Ariovistus fick höra om Cæsars anryckande, sände han underhandlare till honom: det krav Cæsar förut framställt på ett personligt sammanträffande, det kunde nu, vad på Ariovistus ankomme, äga rum, eftersom den förre stode på närmare håll och den senare följaktligen kunde infinna sig utan fara. Cæsar avvisade icke detta anbud; ja, han trodde rentav, att Ariovistus tagit sitt förnuft till fånga, eftersom han nu av egen drift lovade det, som han vägrat, när man bad honom därom, och han hängav sig ivrigt åt hoppet, att denne skulle erinra sig hans och romerska folkets alla vänskapsbevis och, då han lärt känna de framställda kraven, ej längre vara envis. Man överenskom, att sammanträffandet skulle äga rum på femte dagen efter den dåvarande. Under mellantiden foro ideligen sändebud fram och tillbaka mellan parterna. Ariovistus fordrade att Cæsar ej skulle föra med sig något fotfolk, han fruktade nämligen, att denne tänkte försåtligt kringränna honom; var och en skulle infinna sig blott åtföljd av sitt rytteri; på annat villkor komme han icke. Cæsar, som varken ville, att sammanträffandet skulle omintetgöras genom ett svepskäl, eller vågade anförtro sitt liv åt galliska rytteriet, fann sig kunna på allra lämpligaste sätt lösa svårigheten därigenom, att han lät de galliska ryttarna sitta av och i stället lät deras hästar bestigas av linjesoldater ur tionde legionen, till vilken han hyste den ojämförligt största tilliten; så hade han försäkrat sig om den tänkbarast pålitliga livvakt, i händelse en sådan skulle bliva av nöden. Då

denna anordning vidtogs, fällde en soldat i tionde legionen ett ganska kvickt yttrande: Cæsar gjorde mer än han lovat; han hade lovat att göra tionde legionen till sin livvakt, nu hade han rentav upphöjt dess män till ryttares eller, vad som vore detsamma, riddares rang.

XLIII.

En vid slätt, varpå en ganska stor jordkulle reste sig, låg ungefär lika långt från Ariovistus' som från Cæsars läger. Där möttes de enligt träffad överenskommelse i och för samtalet. Den legion, som följt Cæsar till häst, gav han order att stanna 200 fot från kullen. På lika långt avstånd stannade Ariovistus' ryttare. Denne fordrade, att de skulle samtala från hästryggen och medtaga var och en tio män till mötesplatsen. Då man kommit fram, erinrade Cæsar först om de välgärningar han och senaten bevisat Ariovistus, huru denne av senaten fått konunganamn, ävensom titeln vän, och huru frikostigt gåvor givits honom; dylikt hade, påpekade han, ej kommit många till del och brukade endast ges som lön för stora tjänster; Ariovistus, som varken hade rätt eller skäl att fordra dessa förmåner, hade dock ernått dem genom Cæsars och senatens ädelmodiga välvilja. Han uppvisade även, vilka gamla och alltjämt giltiga vänskapsband som förbundo romarna med æduerna, hur många på hedersbetygelser rika senatsbeslut som hade avseende på dem, hur æduerna städse, och redan innan de sökt vår vänskap, stått som hela Galliens ledande folk. Men nu hade romerska folket alltid hävdat den grundsatsen, att dess bundsförvanter och vänner icke

blott icke borde mista något av det de ägde utan fastmer tillväxa i inflytande, värdighet och ära: skulle då någon romare kunna lida, att de frånrycktes, vad de redan ägde, när de vunno romerska folkets vänskap? Han framställde därpå de krav, som han redan låtit sina sändebud frambära, att Ariovistus ej finge börja krig mot æduerna eller deras bundsförvanter; att han skulle återlämna deras gisslan; att om han ej ville återsända någon del av sina germaner till deras hemland, han åtminstone ej skulle tillåta några fler sådana övergå Rhenus.

XLIV.

Ariovistus svarade mycket litet på Cæsars framställda krav men utbredde sig vidlyftigt om sina egna förtjänster: Icke av egen drift utan ombedd och kallad av gallerna hade han övergått Rhenns; endast stora framtidsutsikter och stora segerpris hade kunnat locka honom bort från hem och anhöriga; frivilligt hade dessa avträtt det område, som han nu ägde i Gallien, och givit honom gisslan. Den skatt han uppbure vore, enligt krigets rätt, segraren befogad utkräva av de besegrade. Han hade ej börjat krig mot gallerna utan gallerna mot honom; alla Galliens folk hade samlats för att nedslå honom och slagit läger mittemot honom; hela denna här hade han i en enda strid sprängt och slagit. Ville de åter försöka på, vore han åter beredd att vädja till vapnen; ville de hava fred, vore det otillbörligt att undandraga sig den skatt de dittills frivilligt utgjort. Romerska folkets vänskap borde väl ändå lända honom till heder och trygghet, ej till skada;

i den tron hade han i vart fall bett därom. Om genom romerska folkets ingripande skatten utebleve och de, som givits honom till gisslan, återtoges, skulle han undanbedja sig romerska folkets vänskap lika ivrigt som han eftersträvat den. Och att han droge så många germaner över till Gallien dikterades av hänsyn till hans egen säkerhet, ej av någon avsikt att angripa Gallien; beviset härför låge däri, att han ej kommit dit om han ej kallats, och ej själv börjat krig utan blott värjt sig mot dem som började. Han hade varit längre tid i Gallien än romerska folket. Aldrig förrän nu hade en romersk krigshär lämnat galliska provinsens gränser. Vad ville Cæsar egentligen? Varför inträngde han på Ariovistus' marker? Han hade denna del av Gallien till sin provins liksom romarna hade sin där nere. Liksom man med skäl skulle säga nej till honom, om han ville intränga på vårt område, så vore det oskäligt av oss att störa honom i hans rättsutövning. Och vad anginge det där talet, att æduerna av romarna fått titeln bröder, så vore han ej så rå eller så okunnig om förhållandena, att han ej visste, hurusom æduerna varken hjälpt romarna i senaste kriget mot allobrogerna eller själva utbett sig romerska folkets hjälp i de strider de fört mot honom och mot sequanerna. Han hade allt skäl att misstänka, att Cæsar under masken av en låtsad vänskap hölle sin krigshär i Gallien blott för att undertrycka honom. Ville denne icke utrymma hans område och föra krigshären med sig, skulle han ej betrakta honom som vän utan som fiende. Och lyckades han döda honom skulle han röna stort tack från många högbördiga och högt uppsatta män i Roma: det hade han erfarit genom direkta bud från just dem,

vilka han utan undantag, skulle göra till sina tacksamma gynnare genom att döda Cæsar. Men om denne ville draga därifrån och lämna Gallien i hans fria besittning skulle han rikligt löna honom därför, ja han skulle åtaga sig vilket krig än Cæsar ville och föra det till slut utan minsta risk eller möda för denne.

XLV.

På mångahanda sätt sökte Cæsar klargöra skälet, varför han ej kunde avstå från den uppgift han ställt sig. Det vore varken hans eller romerska folkets vana att lämna högst förtjänta bundsförvanter i sticket, ej heller ansåg han, att Gallien med större rätt hörde Ariovistus till än romerska folket. Arvernerna och rutenerna hade Quintus Fabius Maximus bekrigat och besegrat, men romerska folket hade förlåtit dem och ej gjort deras land till en provins eller pålagt dem skatt. Hur långt de än ville blicka tillbaka i tiden, så funne de alltså att romerska folket hade bästa rätten till herraväldet i Gallien; men ville de rätta sig efter senatens mening, så borde Gallien vara fritt, ty den hade ju velat, att landet fast besegrat alltjämt skulle få styra sig självt.

XLVI.

Medan samtalet på detta sätt fortgick, rapporterades det till Cæsar, att Ariovistus' ryttare närmade sig kullen, sprängde fram mot de våra samt kastade stenar och spjut på dessa. Cæsar avbryter då ordskiftet, och skyndade tillbaka till de sina, samt befallde dessa att ej kasta något enda sjut mot fienden. Ty hur väl han

än förstod, att hans utvalda legion utan någon som helst risk skulle kunna upptaga strid mot rytteri ville han likväl undvika sammandrabbning, för att det ej, om fienden bleve slagen, skulle sägas, att den vid en underhandling blivit kringränd av romarna, på vilkas heder den litat. Sedan soldaternas djupa led fått spörja hur oförsynt Ariovistus uppträtt vid underhandlingen — han hade ju velat portförbjuda romarna från Gallien — hur hans ryttare gjort chock mot de våra, och hur därigenom underhandlingen gått i stycken, uppfylldes krigshären av en långt starkare stridsglädje och stridsiver än förr.

XLVII.

Två dagar senare sänder Ariovistus underhandlare till Cæsar: Han ville med denne dryfta de frågor, vilka de redan börjat dryfta sinsemellan men utan att komma till något resultat; så att Cæsar skulle antingen utsätta dag för ett nytt sammanträffande eller, om han var mindre hågad för ett dylikt, sända någon av sina legater till Ariovistus. Till ett nytt sammanträffande fann Cæsar ej någon orsak föreligga och detta desto mer, som föregående dag germanerna ej kunnat avhållas från att kasta spjut på de våra. Att sända någon av sina legater till honom och lämna denne i vilda människors våld ansåg han innebära alltför stor risk. Allra klokast syntes det honom att till sändebud utse dels Gaius Valerius Procillus, vilkens fader Gaius Valerius Caburus förlänats medborgarrätt av Gaius Valerius Flaccus, en yngling av finaste bildning och karaktär, samt lämplig till uppdraget främst genom sin pålitlighet,

vidare genom sin kännedom av galliska språket, vilket Ariovistus till följd av långvarig vana väl behärskade, och slutligen därför att germanerna saknade skäl att förgripa sig på honom; dels ock Marcus Metius, vilken stod i gästvänsförhållande till Ariovistus. Dessa gav han i uppdrag att efterhöra, vad Ariovistus hade att säga, och inberätta det för honom. Men då Ariovistus såg sändebuden inträda i sitt läger, utropade han med hög röst i härens närvaro: vad hade de att göra hos honom? Ville de månne speja? Innan de lyckats få säga ett ord, hade han låtit slå dem i bojor.

XLVIII.

Samma dag flyttade han sitt läger till en plats sex milier ifrån Cæsars vid foten av ett berg. Dagen därefter förde han sina trupper förbi Cæsars läger och slog läger två milier på andra sidan om dennes, detta i syfte att avskära Cæsar från tillförseln av spannmål och annan proviant, som sequanerna och æduerna tillhandahöllo. Fem dagar å rad från denna dag räknat lät Cæsar sina trupper rycka bort ifrån lägret och uppställde dem i slagordning, så att om Ariovistus ville slå ett slag saknade han icke tillfälle. Men Ariovistus kvarhöll alla dessa dagar huvudhären i lägret och utkämpade blott dagliga rytteristrider. Det stridssätt, vari germanerna särskilt tränat sig var följande: de framsände sextusen ryttare och lika många fotsoldater, ytterst djärva och snabba; varje ryttare hade ur hela härstyrkan utvalt sig en sådan fotsoldat till sitt personliga skydd; med dem höllo de ihop i striderna. Till dem kunde ryttarna vid behov draga sig tillbaka:

tog striden en farlig vändning, skyndade de till hjälp, föll någon svårt sårad av hästen, bisprungo de honom; skulle någon rida särskilt långt fram eller särskilt snabbt draga sig tillbaka, kunde de, tack vare den snabbhet träningen skänkt dem, följa hästarnas lopp, hållande dem i manen.

XLIX.

Då Cæsar såg, att Ariovistus ej ville lämna lägret, lät han för att ej längre avskäras från provianttillförseln, utse en lämplig lägerplats ungefär 600 fot på andra sidan om den plats, som germanerna valt till lägerplats och tågade med krigshären uppställd i tre slaglinjer till den utsatta platsen. Första och andra linjen skulle, befallde han, hålla sig stridsberedd, den tredje skulle anlägga lägerförskansningarna. Lägerplatsen låg som sagt på vid pass 600 fots avstånd från fienden. Dit sände då Ariovistus vid pass 10,000 man lätt beväpnade jämte hela rytteriet för att med dessa trupper injaga skräck hos våra och hindra lägrets befästande. Cæsar lät, precis som han förut föreskrivit, två av härens slaglinjer slå fienden tillbaka, medan den tredje fullgjorde sitt arbete. Då lägrets förskansningar voro färdiga, lämnade han där två legioner och en del av hjälptrupperna; de fyra återstående legionerna återförde han till det större lägret.

L.

Följande dag lät Cæsar, alltjämt fullföljande sin gamla plan, sina trupper rycka ut ur båda lägren, uppställde

hären i slagordning en liten bit framför det större lägret och erbjöd så fienden batalj. Men då han såg, att denne ej heller nu vågade sig ut, återförde han vid middagstiden hären till lägret. Då sände äntligen Ariovistus en del av sina trupper att anfalla det mindre lägret. Där kämpades å ömse sidor med största häftighet ända till kvällen. Vid solnedgången drog Ariovistus sina trupper, som både fått och utdelat många sår, tillbaka till lägret. Då Cæsar lät utfråga de fångar, som tagits, om orsaken varför Ariovistus ej ville våga en avgörande batalj, fann han orsaken vara den, att germanerna enligt hos dem gängse sed läto sina hustrur medelst lottkastning och andra spådomskonster utforska, huruvida det vore tjänligt att inlåta sig i strid eller icke; dessa förklarade nu: det vore ej germanerna beskärt att segra, om de utkämpade slaget före månskiftet.

LI.

Dagen efter denna lämnade Cæsar i vardera lägret en efter bästa skön avpassad besättning, uppställde mittför fiendernas ögon alla hjälptrupperna framför det mindre lägret — ty då hans legionsoldater voro fienden underlägsna, nyttjade han hjälptrupperna för att missleda denne — samt ryckte själv med krigshären uppställd i tre slaglinjer ända fram till fiendens läger. Då äntligen förde germanerna som nu ej lämnades annat val, sina trupper ut ur lägret; de uppställde de olika stammarna, haruder, markomaner, triboker, vangioner, nemeter, sedusier och sueber, var för sig med lika långa avstånd sinsemellan samt uppförde runt hela slag-

linjen en spärr av vagnar och kärror för att borttaga allt hopp om flykt. Där placerade de sina kvinnor, vilka drogo i strid med männen och gråtande samt med utsträckta händer anropade dessa att ej lämna dem i träldom åt romarna.

LII.

Cæsar lät varje legion ledas av sin särskilde legat eller kvestor, så att var och en av dem skulle få visa sin anförare vad den dugde till; själv gav han från högra flygeln — ty han hade märkt, att fienden på denna del av slagfältet var svagast — tecken till anfall. Så häftigt störtade de våra, när de sett tecknet, fram mot fienderna, och så snabbt och plötsligt skedde dessas motanfall, att de förra icke fingo tillräckligt utrymme att kasta spjuten. Alltså bortkastade de spjuten och kämpade man mot man med svärden. Men germanerna bildade med invand snabbhet falang och avvärjde så svärdshuggen. Man såg då, hur våra soldater i stort antal hoppade in i falangerna, ryckte ned sköldarna med händerna och sårade männen ovanifrån. Redan hade fiendernas slaglinje på vänstra flygeln drivits tillbaka och slagits på flykt, då de på högra flygeln tack vare sin väldiga mängd våldsamt tryckte vår slaglinje tillbaka. När Publius Crassus den yngre, som anförde rytteriet, och som hade mer rörelsefrihet än de, som voro med i slaglinjens främre led, märkte detta, sände han tredje slaglinjen till våra hårt ansatta truppers hjälp.

LIII.

Så återställdes slaglinjen, och alla fienderna vände ryggen till och hejdade ej sin flykt, förrän de hunnit fram till floden Rhenus vid pass fem romerska milier från stridsplatsen. Där sökte några få att med alla sina krafter simma över, eller lyckades rädda sig på ökstockar, som de hittat; bland dem var Ariovistus, som påträffade en vid stranden förtöjd båt och flydde över på denna; alla de andra nedhöggos av vårt förföljande rytteri. Ariovistus hade två hustrur; den ena, av suebisk börd, hade han fört med sig från hembygden, den andra, som var från Noricum och syster till konung Voccio, hade han äktat i Gallien, dit brodern sänt henne; båda dessa omkommo under flykten. Han hade ock två döttrar; av dessa blev den ena dödad, den andra fången. Gaius Valerius Procillus, som bunden i tredubbla fjättrar, av vaktarna släpades med på flykten stötte på Cæsar själv, vilken jämte rytteriet förföljde fienden. Denna händelse skänkte Cæsar lika stor fröjd som själva segern, då han ju såg den redligaste mannen i hela galliska provinsen, sin gästvän och förtrogne, räddad ur fiendehand och återgiven åt honom samt alltså ej genom hans död av ödet berövats en del av sin så glädjerika lycka. Denne berättade, att man i hans närvaro tre gånger rådfrågat lotten angående honom, om han genast skulle brännas på bål eller sparas till längre fram; tack vare lottens välvilja vore han helbrägda. Likaledes påträffades Marcus Metius och återfördes till Cæsar.

LIV.

Då ryktet om detta slag spritt sig till andra sidan Rhenus, började sueberna, vilka på sin vandring hunnit ned till Rhenus' strandbräddar, att återvända hem. Men när ubierna, som bo alldeles vid Rhenns, märkte hur förskräckta de voro, förföljde de dem och dödade ett stort antal. Cæsar, som på en och samma sommar fullfört två väldiga krig, förlade nu, något tidigare än årstiden krävde, sin här i vinterkvarter hos sequanerna; befälet över vinterlägret gav han åt Labienus; själv reste han till hitre Gallien för att hålla domartingen.

ANDRA BOKEN.

I.

Medan Cæsar, i enlighet med vad vi nyss omtalat vistades i hitre Gallien, nådde honom gång på gång rykten, som han fick bekräftade genom brev från Labienus, att alla belgerna, som ovan sagts utgjorde en tredjedel av Gallien, hölle på att sammansvärja sig mot romerska folket och till den ändan gåve varandra gisslan. Orsakerna till denna sammansvärjning vore följande: först och främst deras fruktan att, sedan hela Gallien tvungits hålla fred, vår krigshär skulle föras mot dem; vidare påverkan från vissa galliska uppviglare, dels sådana som tidigare önskat göra slut på germanernas vistelse i Gallien och nu på samma sätt med ovilja sågo romerska folkets krigshär tillbringa vintern och göra sig hemvan i Gallien, dels sådana vilkas lätta och flyktiga sinnen ständigt födde lust att byta herrar, samt dessutom några som iakttagit hur ofta mäktiga män och sådana, som kunde samla folk omkring sig, lyckades vinna kungamakt i Gallien, men nu fruktade att mindre lätt vinna detta mål under vårt övervälde.

II.

På grund av dessa budskap och brev utskrev Cæsar två nya legioner i hitre Gallien och lät efter sommar-

halvårets ingång Quintus Pedius såsom legat föra dem in i Gallien. När det började bli tillgång på foder reste han själv till krigshären. Han ger senonerna och de övriga gallerna, som bodde närmast belgerna, i uppdrag att göra sig underkunniga om vad som försigginge hos dessa och genast giva honom underrättelse därom. De meddelade enstämmigt, att krigsfolk uppbådades och sammandroges till en gemensam plats. Då ansåg han sig ej kunna längre dröja med att marschera emot dem. Sedan proviant anskaffats, bryter han upp och når efter vid pass femton dagars marsch belgernas område.

III.

Hans plötsliga och över all förväntan snabba ditkomst förmådde remerna, det belgiska folk, som bor närmast Gallien, att sända sina högst uppsatta män Iccius och Andecumborius som underhandlare till honom, med uppdrag att meddela, att de ville ställa sig och allt sitt i romerska folkets mäktiga hägn, att de ej varit ense med de andra belgerna i deras sammansvärjning mot romerska folket, och att de nu vore beredda att lämna gisslan, att göra allt vad han befallde, att öppna sina städer för honom samt att hjälpa honom med proviant och vad han eljest behövde; de andra belgerna stode redan under vapen, och de germaner, som bo hitom Rhenus, hade förenat sig med dem, och så våldsam vore alla dessas stridslust, att remernas varningar ej ens kunnat avhålla suessionerna, deras stambröder och blodsfränder, med vilka de hade rätt och lagar, ja, militär och borgerlig överhet gemensam, från att ansluta sig till de sammansvurna.

IV.

När han nu sporde dessa, hur många och hur starka folk som stode under vapen, och vad de dugde till i krig, erfor han följande:

De flesta belgerna härstammade från germanerna och hade långt tillbaka i tiden, lockade av landets bördighet, övergått Rhenus samt slagit sig ned i de trakter, där de nu bodde, sedan de därifrån fördrivit gallerna; de vore vidare de enda som, då under våra fäders tid hela Gallien härjades av teutoner och cimbrer, kunnat hålla dessa intränglingar borta från sina landamären; varav följden blivit, att minnet av dessa händelser skänkt dem ett stort anseende liksom ock ett stort självmedvetande i militära ting. Angående deras antal sade sig remerna sitta inne med fullständiga upplysningar, emedan de såsom grannar och fränder haft tillträde till belgernas gemensamma råd och där försport, med hur stor härstyrka varje folk lovat deltaga i kriget. Främsta platsen ibland dem intoge bellovacerna tack vare sin tapperhet, sitt anseende och sitt antal; de kunde uppsätta 100 tusental väpnade män och hade lovat ställa 60 utvalda sådana till förfogande samt gjorde anspråk på högsta ledningen över alla krigsrörelserna. Suessionerna vore remernas närmaste grannar; de ägde det vidsträcktaste området och den bördigaste marken. Hos dem hade ända in på det nuvarande släktledets tid såsom konung härskat Divitiacus, hela Galliens mäktigaste man, vilkens välde omfattat ej blott en stor del av här ifrågavarande nejder utan ock Britannien; nu hette deras konung Galba, vilken till följd av sin rätt-

rådighet och klokhet enligt samfällt beslut fått sig överledningen av kriget anförtrodd; de hade tolv städer och lovade uppställa 50 tusental väpnade män. Lika många utlovade nervierna, som belgerna själva ansågo för den vildaste av deras stammar; de bo ock längst avlägset; 15,000 uppsatte stubaterna, ambianerna 10,000, morinerna 25,000, menapierna 7,000, caleterna 10,000, veliocasserna och viromanduerna lika mycket, aduatukerna 19,000, condruserna, eburonerna, cæroeserna, pæmanerna, vilka brukade sammanfattas under namnet germaner, utgjorde trodde remerna 40,000.

V.

Cæsar bad remerna i ett av välvilja präglat tal vara vid gott mod; han tillsade dem sända hela sitt råd till honom och lämna honom de förnämsta männens barn som gisslan. Dessa krav fullgjorde de punktligt till den utsatta dagen. Själv utvecklade han ivrigt och manande för æduern Divitiacus, vilken fördel det skulle vara för fosterlandets sak och för deras gemensamma välfärd, om fiendens skaror kunde splittras, så att man ej behövde drabba samman med en så väldig mängd på en och samma gång. Detta kunde vinnas, om æduerna läte sina trupper inrycka i bellovacernas område och började förhärja deras åkrar. Med detta uppdrag bortsänder han honom. Sedan han av utsända spejare och av remerna förnummit att belgernas alla häravdelningar samlats å den utsedda platsen och nu ryckte an mot honom samt redan vore ganska nära, skyndade han att föra sin här över floden Axona, som genomflyter remernas yttersta gränsmarker och slog där läger.

Härigenom vann han först och främst ett starkt skydd för lägrets åt flodstranden vettande sida, tryggade vidare det område, som han lämnat bakom sig, mot fienden, och ernådde slutligen att livsmedlen utan fara kunde tillföras honom från remerna och de andra folken. Över floden var en bro slagen. Där förlägger han en bevakningstrupp och lämnar legaten O. Titurius Sabinus med sex kohorter på flodens andra strand; lägret låter han befästa med en vall av 12 fots höjd och en 18 fot bred grav.

VI.

Åtta milier från detta läger låg en av remernas städer vid namn Bibrax. Mot denna riktade belgerna utan några förberedelser ett våldsamt angrepp. Med största möda höll sig staden den dagen. Gallernas belägringssätt, vilket sammanfaller med belgernas, är följande: Sedan de överallt omvärvt fästningsverken med stora människomassor, börja de från alla håll kasta stenar mot muren, och när så muren måst överges av sina försvarare, bilda de ett sköldtak, under vars skydd de sätta porten i brand och undergräva muren. Vilket då ock med lätthet kunde ske. Ty då en så stor människomassa kastade stenar och spjut, var det icke möjligt för någon att stanna kvar på muren. Då emellertid natten gjort slut på angreppet, lät den som vid förevarande tillfälle fått befälet i staden, Iccius, en av remernas underhandlare vid fredsfördraget med Cæsar, högst framstående genom börd och anseende bland de sina, skicka ett bud till denne: om ej en hjälpkår sändes till hans understöd, kunde han ej hålla sig längre.

VII.

Cæsar ditsände också vid midnatt numidiska och kretiska bågskyttar samt bakariska slungare, vilka fingo nyttja Iccius' budbärare som vägvisare, till de belägrades understöd. Denna hjälpkårs ankomst gav remerna hopp att kunna värja sig och därmed även iver att strida, medan fienderna av samma skäl miste hoppet att kunna erövra staden. Sedan dessa dröjt en liten tid i stadens närhet, förhärjat remernas åkrar och uppbränt alla byar och byggnader, som de kunde komma åt, bröto de också upp med hela sin styrka i riktning mot Cæsars läger samt slogo läger fyratusen fot därifrån. Deras läger hade, efter vad man kunde se av eldarna och röken, en utsträckning på bredden av mer än åtta milier.

VIII.

Cæsar beslöt först, med hänsyn såväl till fiendernas antal som till deras sällsynt stora vapenrykte, att avhålla sig från batalj. Genom dagliga rytteristrider lät han emellertid utröna, hur pass krigsduglig fienden var och hur pass modiga de våra. Då han fann, att då våra ej voro underlägsna, och då terrängen framför lägret av naturen var högst lämplig och väl avpassad för att där uppställa hären, i det att kullen, varpå lägret var förlagt, långsamt höjde sig från slätten och mittemot fienderna erbjöd just så stort utrymme, som en i slagordning uppställd här kunde utfylla, samt vidare sluttade brant nedåt på vardera kortsidan men på framsidan medelst en mjuk sluttning småningom åter över-

gick i slätten lät han från vardera kortsidan av denna kulle draga en grav av vid pass tvåtusen fots längd vinkelrätt mot kullens längdriktning[1] och uppförde vid dessa gravars slutpunkter skansar, där han placerade sina tunga skyttepjäser, så att ej fienden med hjälp av sin överlägsna massa skulle under striden kunna kringränna hans trupper från sidorna. Sedan detta utförts, kvarlämnade han de två legioner han senast utskrivit i lägret, och uppställde de sex övriga legionerna framför lägret i slagordning. Även fienderna utförde sina trupper ur lägret och uppställde dem till strid.

IX.

Mittemellan vår och fiendens krigshär låg ett mindre kärr. Fienderna avvaktade, om de våra skulle övergå detta; de våra stodo å sin sida kampfärdiga och väpnade för att, om dessa först skulle söka komma över, anfalla dem, medan de ej voro stridsfärdiga. Under tiden utkämpades en rytteristrid i mellanrummet mellan de båda slaglinjerna. Då ingendera parten ville göra början med övergången, återförde Cæsar, sedan rytteristriden utfallit till de våras förmån sina trupper till lägret. Fienderna däremot ilade omedelbart från den plats, där de stodo, till floden Axona, vilken som nämnts låg bakom vårt läger. Sedan de där funnit ett vad, sökte de överföra en del av sina trupper i avsikt att, om möjligt, storma den bro-

[1] Att döma av de grävningar Napoleon III låtit företaga å slagfältet vid Aisne synes detta ställe böra tolkas sålunda att en grav gick fram från lägrets främre vänstra hörn i riktning mot det framför liggande träsket, en annan från dess bakre högra hörn i riktning mot den bakom liggande floden Aisne

skans, över vilken legaten Quintus Titurius förde befälet, samt riva bron; skulle detta visa sig omöjligt, tänkte de härja remernas åkrar, vilka för oss voro av stor nytta vid krigföringen, och avskära de våra från provianttillförseln.

X.

Då Cæsar av Titurius fick underrättelse härom, för han hela rytteriet, samt de lätt beväpnade numiderna, slungarna och bågskyttarna över bron och skyndar fienden till mötes. Den strid, som därvid uppstod, blev hård. De våra angrepo fienderna under flodövergången, medan de ej voro stridsfärdiga, och dödade en stor mängd av dem; de återstående som i överdådigt mod sökte komma över med hjälp av sina kamraters lik tillbakaslogo de med massor av kastspjut; förtruppen, som redan verkställt övergången, kringrändes av rytteriet och nedhöggs. Då fienderna alltså funnit sina förhoppningar gäckade både vid angreppet på staden och vid övergången av floden, och de icke heller märkte någon lust hos de våra att giva sig in i ogynnsam terräng för att slåss men däremot själva började lida brist på livsmedel, sammankallade de ett krigsråd och beslöto att det vore bäst återvända var och en till sitt, men vilken av deras stammar som först angrepes av romarna i sitt hemland, till dennas försvar skulle de andra mangrant skynda; de borde nämligen hellre strida i eget än i främmande land och kunde därvid draga nytta av sädesförråden därhemma. Till detta beslut leddes de utom av övriga orsaker även av den omständigheten, att de försport Divitiacus och

æduerna vara på väg till bellovakernas land. Dessa stod det därför ej till att övertyga, att de borde dröja längre borta och ej bispringa de sina.

XI.

Sedan alltså detta beslut fattats lämnade de vid andra nattvakten sitt läger under stort buller och tumult, utan någon bestämd ordning eller något erkänt överbefäl, i det var och en sökte skaffa sig själv första platsen i tåget för att skyndsammast möjligt komma hem, varigenom de gjorde avmarschen snarlik en flykt. Cæsar fick genast veta detta genom spejare men fruktande försåt — han hade ju ännu ej fått klarhet över orsaken till deras avtåg — kvarhöll han både linjearmén och rytteriet i lägret. Men när i första gryningen hans kunskapare bekräftat uppgiften, sände han rytteriet i förväg med order att uppehålla eftertruppen. Till befälhavare gav han dem legaterna Quintus Pedius och Lucius Aurunculeius Cotta. Legaten Titus Labienus lät han följa efter med tre legioner. Dessa angrepo eftertruppen·a, förföljde dem många milier och dödade en stor mängd av de flyende; ty de sista marscherande, vilka upphunnos av de våra, höllo visserligen stånd och utstodo tappert våra soldaters angrepp, men de främre leden, som sågo sig vara fjärran från faran och varken återhöllos av något yttre tvång eller någon befälsmyndighet, råkade, när de hörde larmet, i upplösning och sökte mangrant sin räddning i flykten. Utan minsta fara kunde alltså de våra nedhugga fiender i så stora massor, som dagens längd tillät, och först vid solens nedgång höllo de upp och

drogo sig, såsom det blivit dem befallt, tillbaka till lägret.

XII.

Dagen efter denna skyndade Cæsar att, innan fienderna hämtat sig från förskräckelsen och flykten, föra sin krigshär in i suessionernas land, vilket låg närmast remernas, och anlände efter en lång dagsmarsch till staden Noviodunum. Denna sökte han storma utan vidare förberedelse, emedan han hört, att den var blottad på försvarare, men på grund av gravens bredd och murens höjd kunde han ej intaga den, trots att försvarsstyrkan var ringa. Han anlade då ett befäst läger och började framföra stormtak samt tillrusta allt, som krävdes för en belägring. Emellertid samlades under nästa natt de flyende suessionernas hela skara i staden. Då nu stormtaken hastigt började föras fram mot staden, belägringsvallen uppkastas och tornen byggas, förskräcktes de av dessa väldiga tillrustningar, vilka gallerna aldrig förut sett eller hört talas om, liksom ock av den snabbhet romarna utvecklade och sände underhandlare till Cæsar angående dagtingan samt lyckades också tack vare remernas förböner utverka löfte om förskoning.

XIII.

Cæsar godtog suessionernas dagtingan på villkor, att han fick statens främsta män och själva konung Galbas båda söner som gisslan, samt att alla i staden befintliga vapen utlämnades, och förde därpå sin här mot bellovakerna. Dessa hade församlat sig och allt sitt i staden Bratuspantium, och när Cæsar jämte hären var på kan-

ske fem miliers avstånd från denna stad, gingo alla äldre män ut ur staden för att bedjande sträcka händerna mot honom och även med ord uttrycka, att de ställde sig under hans hägn och makt och icke skulle föra krig mot romarna. När han senare kommit fram till staden och slog läger därutanför samlades barn och kvinnor på muren och bönföllo enligt folkets sed med utsträckta händer romarna om fred.

XIV.

Även Divitiacus — ty då efter belgernas återtåg æduernas krigsuppbåd blivit upplöst, hade denne återvänt till Cæsar — förde deras talan med följande ord: Bellovakerna hade alltid levt i samförstånd och vänskap med æduiska folket. Det var deras hövdingar, som under föregivande, att æduerna bragts i träldom av Cæsar och finge lida all slags ovärdig och skymflig behandling, hade förmåtts att på en gång avfalla från æduerna och börja krig mot romerska folket. Men de, som varit upphovet till detta beslut, hade, när de sett, vilken olycka de bragt över folket, flytt till Britannien. Nu bådo ej blott bellovakerna utan ock för deras räkning æduerna, att Cæsar mot dem ville bruka sin vanliga nåd och mildhet. Gjorde han det, skulle detta skänka æduerna ökat inflytande hos alla belgerna, vilka brukade sända dem hjälptrupper och förråd, när krig hotade: en hjälp varpå de vant sig att lita.

XV.

Cæsar, som ville giva Divitiacus och æduerna ett hedersbevis, förklarade sig villig att upptaga och behålla dem under sitt skydd, men till följd av den framskjutna plats folket genom sin talrikhet och sitt stora anseende intog bland belgerna, fordrade han sexhundra män som gisslan. När han mottagit dessa och alla i staden befintliga vapen utlämnats, drog han därifrån till ambianernas land, vilka oförtövat gåvo sig och allt sitt i hans våld.

Deras land gränsade till nerviernas; då Cæsar gjorde efterforskningar om detta folks lynne och seder, erfor han följande: inga köpmän finge tillträde till dem; intet vin och inga andra lyxvaror finge införas, ty de ansågo sådana ting förslappa själen och förslöa; de vore vilda och ytterst modiga människor, de förebrådde högljutt och skarpt de övriga belgerna, vilka givit sig under romerska folket och därmed, sade de, svikit sitt fäderneärvda mod; bedyrade att själva skulle de varken sända underhandlare eller på något som helst villkor sluta fred.

XVI.

Då han tågat tre dagar genom deras område, erfor han av fångar, att floden Sabis ej låg mer än 10 milier från hans läger; på andra sidan om denna flod hade nervierna samlat sig och avvaktade jämte sina närmaste grannfolk atrebaterna och viromanduerna (ty de hade övertalat båda dessa folk att tillsammans med dem fresta krigslyckan); de bidade även hjälptrupper från aduatakerna, och dessa vore verkligen på väg; kvin-

norna och de, som till följd av sin ålder icke funnos stridsdugliga, hade förts till en plats dit träskmarker gjorde vägen oframkomlig för en krigshär.

XVII.

Då han lärt känna allt detta, sände han i förväg kunskapare jämte några centurioner, som skulle utvälja en lämplig lägerplats. Cæsar åtföljdes på detta härtåg av en mängd belger ur de stammar, vilka redan givit sig, ävensom av andra galler, och av dessa var det några som, efter vad han senare erfor av fångar, sedan de tagit reda på den marschordning hären under dessa dagar använde, under natten begåvo sig till nervierna och klargjorde för dessa hurusom alla legioner åtskildes från varandra av en mängd trossvagnar, vadan det ej erbjöd någon svårighet att, sedan den första legionen framkommit till lägret och de andra ännu voro långt borta, anfalla denna, innan den ännu befriat sig från packningen; hade denna väl blivit slagen och trossen plundrad, vore det säkert, att de återstående ej vågade sätta sig till motvärn. De som inberättade allt detta funno ett stöd för det råd de gåvo däri, att nervierna fordom ej ägde något dugligt rytteri (ja, ännu i dag hysa de ringa intresse för detta vapen utan vad de förmå i fält, det förmå de genom sitt fotfolk), och därför, i syfte att stänga vägen för grannfolkens rytteri, när detta ryckte in i deras land för att härja, brukade topphugga späda trädplantor och böja dessa åt sidan samt låta talrika grenar växa ut på bredden och ytterligare däremellan plantera björnbärs- och törnbuskar, varigenom de åstadkommo häckar som

i befästningssyfte voro likvärdiga med murar, då det ej blott var omöjligt att tränga sig fram utan till och med att se något tvärsigenom dem. Eftersom vår här på sin marsch uppehölls av dylika hinder, ansågo sig nervierna böra följa det givna rådet.

XVIII.

Den plats, som våra män utvalt för lägret, var på följande sätt beskaffad: en kulle som ända från toppen sluttade jämnt nedåt, vette mot den ovan omnämnda floden Sabis. Mittemot denna kulle höjde sig på andra sidan floden i lika jämn sluttning en annan kulle, som nedtill på en sträcka av vid pass tusen fot var öppen men längst uppe beväxt av skog, in i vilken blicken ej lätt kunde tränga. Inne i dessa skogssnår höllo sig fienderna dolda; på den öppna marken längs floden syntes blott ett par ryttarposteringar. Flodens djuplek var vid pass tre fot.

XIX.

Cæsar hade skickat rytteriet i förväg och följde själv efter med härens samlade styrka. Men sättet och ordningen för marschen stämde ej med de uppgifter, som belgerna givit nervierna. Ty Cæsar lät, som han alltid brukade, när man närmade sig fienderna, sex legioner tåga utan packning; bakom dessa hade han sammanfört hela härens tross; därefter slöt de två senast utskrivna legionerna hela tåget och tjänade till skydd åt trossen. Vårt rytteri hade jämte slungarna och bågskyttarna övergått floden och inlåtit sig i strid

med fiendens rytteri. Medan nu dessa ideligen drogo sig tillbaka till sina stridskamrater i skogssnåren och sedan åter störtade fram ur skogen mot de våra, varemot dessa ej vågade förfölja längre än synvidden och den öppna terrängen räckte, hade emellertid de sex legioner, som tågade främst, utmätt plats för lägret och börjat befästa detta. När då de som stodo gömda i skogssnåren — där de redan uppställt hären i ordnade led och var för sig intalat sig mod — fingo syn på vår krigshärs främsta trossvagnar, vilket var den tidpunkt de sinsemellan fastställt för kampens början, bröto de fram mangrant och plötsligt, med leden ordnade så som de uppställt dem inne i skogssnåren och fyllda av det mod de själva ingivit sig, samt kastade sig över våra ryttare. Sedan dessa med lätthet slagits och jagats undan, sprungo de med så otrolig snabbhet ner till floden, att fienden nästan i ett och samma ögonblick tycktes vara vid skogskanten, vid floden och alldeles inpå de våra. Med samma snabbhet störtade de uppför kullen fram mot vårt läger och de av befästningsarbetet upptagna soldaterna.

XX.

Cæsar hade nu att utföra allting på en gång: resa fanan, vilket var tecknet, att man måste skynda till vapen, giva signal med trumpeten, kalla soldaterna tillbaka från arbetet, återhämta dem, som gått litet längre bort för att samla byggnadsmaterial, uppställa slagordningen, uppmuntra soldaterna och giva tecken till anfall. En stor del av allt detta blev till följd av tidens korthet och fiendens snabba framsteg ogjort. I detta

svåra läge voro två omständigheter av stort gagn: dels soldaternas kunskap och erfarenhet i krigskonsten; övade som de voro i tidigare drabbningar, kunde de nämligen själva med all önskvärd snabbhet avgöra, vad stunden krävde, och behövde ej lära det av andra; dels ock att Cæsar förbjudit varje legions befälhavare att avlägsna sig från skansbygget och från sin trupp, så länge ej lägret ännu blivit befäst. Dessa avvaktade nu ej heller, när de sågo fienderna så hastigt nalkas, Cæsars order utan verkställde självmant vad de funno situationen kräva.

XXI.

Sedan Cæsar utdelat de nödvändigaste befallningarna skyndade han för att uppmuntra soldaterna till en del av fronten, dit slumpen förde honom, och kom till tionde legionen. Till soldaterna hann han ej säga flera uppmuntringsord, än att de borde minnas sin gamla tapperhet och ej låta sig förvirras utan modigt uthärda fiendens angrepp; därpå gav han, då fienden nu ej var på mer än ett sjutkasts avstånd, tecknet, att striden skulle börjas. När han därefter, fortfarande i avsikt att uppmuntra soldaterna, begav sig till den andra flygeln, fann han denna redan i full strid. Så kort var tidsfristen och så stridsivrig fienden, att man ej fick tid att påsätta rangtecknen eller ens att ikläda sig hjälmarna och rycka fodralen av sköldarna. Var och en måste ställa sig på den plats i slaglinjen, dit han råkade ha närmaste vägen från sitt arbete, och vid de fälttecken han först fick syn på för att ej spilla tid med att leta reda på sina kamrater.

XXII.

Då man vid härens uppställning måst taga större hänsyn till platsens naturbeskaffenhet och kullens terränglinjer samt till tidens brådska än till krigskonstens och den regelrätta ordningens krav, då legionerna, spridda som de voro, måste var på sitt håll upptaga kampen med fienderna, och då, som vi redan nämnt, utsikten stängdes av mellanliggande täta busksnår, kunde icke reserverna förläggas på några bestämda platser, och icke kunde man sända nödig hjälp till den punkt, där den just behövdes, ej heller var det möjligt för en enda man att leda det hela. Under så ogynnsamma omständigheter fick man också helt naturligt röna växlande krigslycka på olika håll.

XXIII.

Soldaterna av nionde och tionde legionen, som uppställt sig, lyckades snart nog att på slagordningens vänstra flygel med sina kastspjut driva de mot dem stående atrebaterna, vilka voro trötta och andfådda av språngmarschen och medtagna av såren, från den högre belägna terrängen ned till floden och dödade under förföljelsen en stor mängd av dem med svärden, medan de under försöket att komma över floden ej kunde göra motstånd. Själva överskredo de utan tvekan floden och fortsättande framryckningen trots terrängens motighet, slogo de i en förnyad strid fienden, som åter satt sig till motvärn på flykten. På samma sätt lyckades i en annan del av fronten två

för sig själva stående legioner, den elfte och åttonde, driva viromanduerna, vilka de fått till motståndare, från den högre terrängen ned till flodstränderna, där de fortsatte striden. Men på detta sätt blottställdes lägret längs nästan hela fronten och vänstra sidan; högra sidan åter var den tolfte och ej långtfrån denna den sjunde legionen uppställd. Mot denna punkt störtade sig i sluten slagordning alla nervierna under ledning av Bodnognatus, deras högste befälhavare; en del av dem började kringgå legionerna på deras blottställda flank, en annan del sökte besätta den högst belägna delen av lägret.

XXIV.

Just i detta ögonblick hade våra ryttare och de dem åtföljande lättbeväpnade fotsoldaterna, vilka, som jag nämnt, blivit slagna vid fiendens första anlopp, dragit sig tillbaka till lägret. Där mötte de då fienderna och togo åter till flykten, denna gång i motsatt riktning. Och när trossknektarna, som från lägrets bakport högst uppe på kullen sett våra trupper segrande övergå floden och till följd därav gett sig ut att plundra, sågo sig tillbaka och funno fienderna husera i vårt läger, sökte de huvudstupa sin räddning i flykten. Även bland dem, som åtföljde trossvagnarna, uppstod samtidigt rop och oväsen, och i största förskräckelse störtade de bort åt olika håll. Alla dessa händelser gjorde ett starkt intryck på de treveriska ryttarna, vilkas rykte för mannamod är enastående bland gallerna och vilka av sitt folk skickats som hjälptrupper till Cæsar: när de sågo vårt läger fyllas av en massa fiender, legio-

nerna hårt ansättas och nästan hotas av kringränning, trossknektarna, ryttarna, slungarna, numiderna i full upplösning och förvirring, grepos de av misströstan över vår ställning och gåvo sig av hemåt; hemkomna berättade de, att romarna besegrats och slagits på flykt, att deras läger och förråd fallit i fiendens händer.

XXV.

Cæsar hade, sedan han uppmuntrat tionde legionen, skyndat till högra flygeln. Där fann han de sina hårt ansatta: i den tolfte legionen voro fanorna sammanträngda på ett ställe, soldaterna så tätt packade, att de själva voro varandra till hinders vid striden, den fjärde kohortens alla centurioner dödade, fanbäraren nedhuggen och fanan förlorad, och även vid de andra kohorterna nästan alla centurioner dödade eller sårade, bland dem förste centurionen Publius Sextius Baculus, en sällsynt tapper man, som nu var utmattad av många och svåra sår; de övriga kämpade redan trögare, och några av de yngre hade övergivit sina poster och dragit sig ur striden för att undvika spjuten; fienden trängde i fronten oavlåtligt på nedifrån och hotade dessutom båda flyglarna, så att läget ögonskenligen var kritiskt, och ingen reserv fanns, som kunde komma till hjälp. Då ryckte Cæsar skölden från en soldat i de bakre leden — ty själv hade han kommit dit utan sköld — gick fram i främsta ledet, tillropade centurionerna var och en vid hans namn och uppmuntrade de andra soldaterna samt befallde dem därpå att gå till anfall och att ställa maniplarna glesare, så att de bättre kunde bruka svärden. Genom hans an-

komst återfingo soldaterna hopp och mod, i det var och en åstundade att under fältherrens ögon även i det svåraste läge göra sitt bästa, och så tvungos fienderna att något sakta sitt angrepp.

XXVI.

Då Cæsar såg, att även den sjunde legionen, som hade sin plats i närheten, hårt ansattes av fienden, uppmanade han krigstribunerna att låta legionerna småningom närma sig varandra och med ändrad frontställning anfalla fienderna. Då tack vare denna manöver den ene kunde bispringa den andra och ingen behövde frukta att tagas i ryggen av fienden började de hålla tapprare stånd och slåss djärvare. Under tiden hade soldaterna i de två legioner, vilka bildat eftertruppen och tjänstgjort som trängens skydd, fått underrättelse om striden och framilat i språngmarsch samt uppenbarade sig nu för fienden högst uppe på kullen. Å sin sida hade Labienus erövrat fiendens läger, och när han från den kullens topp fått syn på vad som skedde i vårt läger, sände han tionde legionen till de våras hjälp. Då dessa soldater av ryttarnas och trossknektarnas flykt förstått, hur sakerna stodo, och i vilken fara lägret, legionerna, fältherren svävade, läto de ingenting brista i fråga om snabbhet.

XXVII.

Genom dessas ankomst inträdde en så genomgripande vändning i striden, att även de bland våra soldater, som utmattade av sår dignat till marken, reste sig

med stöd av sköldarna och återtogo striden; ja, trossknektarna gingo, när de sågo fienderna bragta i förvirring, ehuru själva obeväpnade, väpnade kämpar inpå livet, och framför allt störtade sig ryttarna, för att utplåna smäleken av sin flykt, på alla håll in i striden till och med ivrigare än legionsoldaterna. Men fast fienderna sågo sista hoppet om räddning svinna, ådagalade de ett sådant mod, att då deras främsta led nedhuggits de närmast stående stego upp på de fallna och kämpade från deras kroppar. Då även dessa fällts slungade de de återstående från de i högar hopade liken liksom från en kulle sina spjut mot de våra och grepo våra lansar för att kasta dem tillbaka; så det måste man säga, att icke var det för intet som så tappra män vågat överskrida en så djup flod, klättra uppför så höga stränder och storma fram över en så svår terräng; allt det svåra, som låg däri, hade deras väldiga mod gjort lätt.

XXVIII.

Då denna strid kämpats till slut, var hela nerviernas folk, ja, namn så gott som utplånat. När de gamla männen, vilka som vi nämnt, jämte barnen och kvinnorna förts i säkerhet bakom översvämmade marker och kärr, fingo budskap om striden, insågo de, att intet hinder därefter fanns för segrarna och intet skydd för de slagna. Enhälligt beslöto därför de överlevande att sända underhandlare till Cæsar och meddela, att de gåvo sig åt honom. För att åskådliggöra folkets olycksöde framhöllo dessa, att antalet av dess äldsta nedbragts från sexhundra till tre och antalet vapenföra män från sextiotusen till knappt femhundra. Cæsar som ville visa, att

han förfor med miskund mot olyckliga och skyddssökande skyddade på allt sätt de kvarlevande, lät dem fritt förfoga över sitt land och sina städer samt befallde grannarna att avhålla sig och de sina från alla oförrätter och våldsdåd emot dem.

XXIX.

När aduatukerna, vilka som vi ovan berättat med hela sin härsmakt anryckte till nerviernas hjälp, fingo underrättelse om denna strid, avbröto de marschen och vände tillbaka hem; utrymmande alla andra städer och fästen, sammanförde de all sin egendom i en enda stad, som var oöverträffligt befäst av naturen. Ty medan den eljest runtomkring omgavs av branta klippstup och fri rymd fanns det blott på ett ställe en infartsväg till staden, en sakta sluttande backe av högst tvåhundra fots bredd; denna väg hade de spärrat med en hög dubbelmur, och uppe på denna samlade de nu stenar av väldig tyngd samt framtill vässade bjälkar. Försvararna själva voro ätteläggar av cimbrerna och teutonerna, vilka då de anträdde sitt tåg till vår provins och Italien upplade de förråd, som de ej kunde föra eller bära med sig, på en plats hitom floden Rhenus, och kvarlämnade sextusen män till vakt och värn därför. Efter sina stamfränders undergång förde dessa i flera år en orolig tillvaro, i det de antingen anföllos med krig av sina grannar eller själva anföllo dessa, till dess med alla parters samtycke fred slöts och de fingo utvälja den nejd de nu innehava till sin boplats.

XXX.

När alltså vår krigshär närmade sig deras stad, gjorde de först talrika utfall och utkämpade en del småstrider med de våra. Men längre fram sedan de blivit omgärdade medelst en vall av 12 fots bredd och 15,000 fots omkrets samt talrika skansar, höllo de sig lugna inne i staden. När så stormtak framfördes och en belägringsvall uppkastats samt långt bort ett torn syntes vara under byggnad, hånade de oss först och tillkastade oss gäckande ord från muren över att en sådan väldig maskin ihopsattes på så långt avstånd: vad hade vi att tillgå för handkraft eller annan kraft, när vi, som dock voro så smånätta till växten (ty gallerna, som själva äro så högväxta ägna gärna vår ringa kroppslängd sitt förakt), kunde tilltro oss att lyfta upp ett så tungt torn på muren?

XXXI.

Men när de sågo, att detta verkligen började röra på sig och nalkas murarna, förskräcktes de så av denna nya och ovana företeelse, att de sände fredsunderhandlare till Cæsar, vilka yttrade sig på följande sätt: De kunde ej tro, att romarna förde detta krig utan gudomligt bistånd, då de med sådan snabbhet kunde framrulla maskiner av så väldig höjd, och de förklarade sig därför villiga att giva sig och allt sitt i hans våld. En sak bådo och besvuro de honom att slippa: om han till äventyrs enligt den mildhet och nåd, som de hörde andra tillskriva honom, beslutit skona aduatukerna, så

skulle han ej fråntaga dem vapnen. Nästan alla grannfolken voro fientliga mot dem, då de avundades dem deras krigsduglighet; mot dessa kunde de ej försvara sig, om de måst utlämna vapnen. De ville, om de nu bragtes i ett sådant tvångsläge hellre utstå vilken behandling som helst på romerska folkets sida än marteras till döds av dem, i vilkas krets de vant sig att stå som härskare.

XXXII.

Härtill svarade Cæsar: Han ämnade, snarare därför att så var hans vana än på grund av någon deras förtjänst, skona dem för så vitt de givit sig, innan murbräckan framförts mot muren; men någon dagtingan vore icke tänkbar på annat villkor, än att vapnen överlämnades. Han ville göra detsamma här, som han gjort i fråga om nervierna: ålägga grannfolken att ej på något sätt förorätta dem, som givit sig under romarna. Sedan sändebuden framfört detta till de sina, gåvo de Cæsar svaret: allt sker så som han befallde. En sådan massa vapen nedkastades från muren i den utanför staden liggande graven, att vapenhögarna nästan reste sig lika högt som muren eller belägringsvallen, och likväl hade, som man senare fick erfara, en tredjedel av vapnen undangömts och förvarats i staden. Sedan öppnades samma dag portarna, och fredstillstånd inträdde.

XXXIII.

Mot aftonen lät Cæsar stänga portarna och föra soldaterna ut ur staden, för att ej stadsinvånarna skulle under natten lida något förfång från soldaternas sida. Men då skyndade de förra att utföra en som man nog

kunde märka i förväg uppgjord plan, byggd på antagandet, att de våra, sedan dagtingan skett, skulle indraga sina poster eller i vart fall vårdslösa vakthållningen: de tillgrepo dels de vapen, som de behållit och undangömt, dels gjorde de nya sköldar av bark eller videflätor, som de med den hast tidens knapphet krävde överklädde med hudar, varpå de vid tredje nattväkten plötsligt med hela sin styrka bröto ut ur staden, väljande den väg till våra förskansningar, som syntes minst tvärbrant. Ögonblickligen gavs, såsom Cæsar föreskrivit, vådsignal medelst eldar, man skyndade till från de närliggande skansarna, och en strid uppstod, som av fienden fördes med all den våldsamhet man kunde vänta av tappra män, vilka stredo för sin sista utsikt till räddning på ogynnsam terräng mot fiender, som från vallar och torn kastade spjut emot dem, men med full visshet, att i deras hjältemod och där endast låg hela hoppet om räddning. Sedan nära fyratusen man stupat, kastades de återstående tillbaka till staden. Sedan följande dag portarna, som numera ingen försvarade, sönderbrutits och våra soldater trängt in i staden lät Cæsar försälja hela det där tagna bytet. Folkets antal uppgick enligt vad köparna meddelade honom till femtiotretusen.

XXXIV.

Vid denna tidpunkt erfor han av Publius Crassus, som med en legion sänts emot de vid oceanens strand boende sjöfolken: veneterna, venellerna, osismerna, kuriosoliterna, euvierna, aulerkerna och redonerna, att dessa samt och synnerligen bragts under romerska folkets makt och välde.

XXXV.

När ryktet om dessa krigsbedrifter, genom vilka fred och lugn införts i hela Gallien, kom till barbarerna, rönte dessa ett så starkt intryck därav, att de folkslag, som bodde på andra sidan Rhenus, sände underhandlare till Cæsar, vilka å deras vägnar lovade lämna gisslan och fullgöra allt vad han befallde. Men då Cæsar hade bråttom att resa till Italien och Illyricum, befallde han dessa beskickningar att återkomma till honom i början av nästa sommar. Själv förlade han legionerna i vinterläger hos karnuterna, auderna och turonerna och andra grannfolk till de trakter, där kriget förts, samt avreste sedan till Italien. När Cæsar i brev omtalat, vad han gjort, beslöts hålla tacksägelseböner i femton dagars tid, en hedersbetygelse som aldrig förr kommit någon till del.

TREDJE BOKEN.

I.

Under det Cæsar var på väg till Italien, sände han Servius Galba med tolfte legionen och en del av ryttériet mot nantuaterna, veragrerna och sedunerna, vilkas boplatser sträcka sig från allobrogernas land, sjön Lemannus och floden Rhodanus till alpernas högsta bergskammar. Syftemålet med denna expedition var, att den väg genom alperna, längs vilken köpmännen plägade med stor risk och dryga avgälder söka sig fram, skulle göras fri och öppen. Galba fick tillåtelse att, om så syntes honom lämpligt, förlägga legionen till nämnda trakt i och för övervintring. Sedan denne utkämpat några framgångsrika strider och erövrat en rad fästen samt därpå samtliga folken öppnat underhandlingar, lämnat gisslan och slutit fred, beslöt han också att förlägga två kohorter hos nantuaterna och att själv med sin legions övriga kohorter övervintra i ett av veragrernas bysamhällen, vilket bar namnet Oktodurus; denna by låg i en dal och omgavs av en trång slätt, överallt innesluten av skyhöga berg. Eftersom en flod delade den i två hälfter, överlät Galba den ena åt gallerna, men den andra, vilken stod tom sedan den utrymts av dessa, anvisade han åt kohorterna till vinterkvarter. Denna plats lät han befästa medelst en vall och en mur.

II.

Då trupperna legat många dagar i vinterkvarter och Galba givit order, att spannmål skulle ditforslas, fick han helt plötsligt höra av spejare, att den del av byn, som han överlåtit åt gallerna, under natten utrymts av allt folket, och att de berg som överskyggade byn under natten besatts av en väldig mängd seduner och veragrer. Att gallerna så plötsligt beslutit återupptaga kriget och kasta sig över legionen härrörde av åtskilliga skäl. Först och främst att de ansågo legionen ofarlig till följd av dess ringa numerär; den var ju ej ens fulltalig, sedan två kohorter detacherats och även många soldater bortsänts en och en för att rekvirera proviant. Vidare räknade de också på fiendens ogynnsamma stridsläge: när de från bergen sprungo ner i dalen och slungade sina spjut mot romarna, borde dessa ej ens kunna uthärda deras första anfall. Härtill kom också den harm, varmed de sett sina barn fråntagas dem i form av gisslan, och deras fasta övertygelse, att romarna sökte bemäktiga sig alpernas högsta punkter ej blott för att skaffa sig fri väg utan för att ständigt behålla dem och foga dessa nejder till den närliggande provinsen.

III.

När Galba mottog dessa underrättelser, voro vinterlägret och dess fästningsverk ännu ej färdigställda, och ej heller hade man skaffat sig tillräckliga förråd av säd eller annan proviant, då han ju ej alls trott sig behöva frukta ett krig, sedan underkastelsen skett och

gisslan erhållits; han sammankallade därför ögonblickligen ett krigsråd och bad deltagarna säga ut vad de ansåge. Då nu en så stor fara plötsligt och mot all förmodan yppat sig, då man redan kunde skönja, hur nästan alla bergsryggarna fylldes av väpnade människomassor, då ingen undsättningskår kunde komma fram och ej heller proviant tillföras dem, eftersom vägarna voro stängda, höjdes i detta krigsråd vissa röster för den åsikten att man, då nästan intet hopp om räddning fanns, borde lämna trossen i sticket och medelst ett utfall bana sig väg till räddning längs samma stigar, varpå man kommit dit. De flesta uttalade sig dock för, att denna utväg borde sparas till yttersta nödens stund, och att man tills vidare borde pröva på, hur saken utvecklade sig, och försvara lägret.

IV.

Det dröjde icke länge, ja, knappast så lång tid, att man hann utföra och iordningställa det som i krigsrådet beslutits, förrän fienderna efter givet tecken rusade ned från alla håll och började kasta stenar och galliska spjut mot vallen. De våra gjorde till en början med ännu friska krafter tappert motvärn, slungade intet spjut förgäves uppifrån vallen och skyndade till hjälp på varje punkt, där de sågo lägret vara blottat på försvarare och hårt ansatt; men de lågo under därutinnan, att de fiender som tröttades av den långa striden, kunde draga sig ur kampen, medan andra med oförbrukade krafter trädde i deras ställe, varemot något dylikt absolut icke stod de våra till buds, så fåtaliga som de voro; det var ej blott omöjligt för en uttröttad man att draga

sig ur striden utan även för en sårad att lämna den plats, där han blivit ställd, och återhämta sig.

V.

Då man redan slagits oavbrutet i mer än sex timmar och ej blott krafterna utan även spjuten började tryta de våra, medan fienden allt våldsammare trängde på och under ett allt mattare försvar från de våras sida började upprycka vallens pålverk och fylla gravarna, samt alltså ställningen blivit så hotfull som någonsin var möjligt, vände sig förste centurionen Publius Sextius Baculus, densamme som erhöll så många svåra sår i striden mot nervierna, ävensom krigstribunen Gaius Volusenus, en man lika utmärkt för rådsnarhet som för mod, till Galba och klarlade för honom, att det blott fanns en utsikt till räddning, nämligen att pröva på det yttersta medlet: ett utfall. Galba sammankallade också centurionerna och lät dem fortast möjligt säga soldaterna de borde för en stund avbryta striden och blott uppfånga fiendens spjut för att, sedan de vilat sig från ansträngningen, på ett givet tecken bryta ut från lägret och sätta allt hopp om räddning på sitt mannamod.

VI.

Dessa befallningar utförda soldaterna punkligt, och utfallet, som skedde genom alla lägrets portar på en gång, kom så plötsligt att fienden varken fick tid övrig att klart inse vad som stod på, eller att samla sig. Alltså vände sig lyckan, och de, som nyss haft gott hopp att kunna erövra lägret, kringrändes nu från alla håll

och nedhöggos: av de mer än trettiotusen man, som barbarerna måste ha utgjort, när de angrepo lägret, blev mer än tredjedelen nedhuggen, de övriga togo förskräckta till flykten och förmådde ej ens göra halt uppe på bergskammarna. Sedan alltså fiendens skaror förskingrats och berövats sina vapen, drogo sig de våra tillbaka inom sina förskansningar. Efter denna strid ville dock ej Galba vidare fresta lyckan, då han ju måste säga sig, att händelserna tagit en helt annan vändning, än han avsett när han gick i vinterläger. Då därtill, såsom det avgörande skälet, kom bristen på säd och annan proviant, så lät han följande dag uppbränna alla husen i den ovannämnda byn och anträdde återfärden till provinsen; då ingen fiende hindrade eller fördröjde hans marsch, lyckades han föra legionen helbrägda till nantuaternas och därifrån till allobrogernas land, där han gick i vinterkvarter.

VII.

Sedan dessa företag slutförts, trodde sig Cæsar hava alla skäl att anse freden tryggad i Gallien, eftersom ju belgerna blivit besegrade, germanerna utdrivna samt i alptrakterna sedunerna slagna, och reste därför i början av vintern till Illyricum, då han ville besöka folken och lära känna trakterna även därstädes. Då utbröt plötsligt krig i Gallien. Orsaken till detta krig var följande: den unga Publius Crassus övervintrade med sjunde legionen hos anderna nära havet, det vill säga oceanen. Då det i dessa trakter rådde brist på spannmål, utsände han ett antal krigstribuner och befälhavare för hjälptrupperna till de närboende folken för att av

dem rekvirera spannmål: bland de utsända voro Titus Terrasidius, vilken skickades till esuvierna, Marcus Trebius Gallus, som sändes till kuriosoliterna, och Quintus Velanius, som jämte Titus Silius sändes till veneterna.

VIII.

De sistnämnda äga det ojämförligt största inflytandet på hela havskusten i denna del av landet; ty dels äga veneterna de flesta skeppen och pläga med dessa driva sjöfart på Britannien, dels överträffa de alla de andra genom sin kunskap och erfarenhet i sjömansyrket, dels slutligen innehava de det fåtal hamnar, som bjuder skydd mot det öppna och ytterst stormiga havet, varigenom de gjort alla, som befara denna del av havet, till sina skattskyldiga. Dessa gjorde nu början genom att kvarhålla Silius och Velanius och vilka de eljest kunde få fatt i, i tanke att de i utbyte mot dessa skulle kunna få tillbaka den gisslan de lämnat Crassus. Deras inflytande förmådde också grannfolken att, med ett av de häftiga och oväntade beslut som äro gallerna egna, i samma syfte kvarhålla Trebius och Terrasidius, varefter de alla skyndsammast utsågo ombud och genom sina främsta män edligt förpliktade sig att städse handla i samförstånd med varandra och, hur än företaget utfölle, gemensamt bära vad ödet bragt dem. De söka även uppegga de övriga folken till att hellre förbliva vid den frihet, som de mottagit av sina fäder, än bära romarnas träldomsok. Hela kustlandet drogs snabbt över till deras uppfattning, och så sända de en gemensam beskickning till Publius Crassus: Ville han få sina utsända tillbaka, skulle han lössläppa deras gisslan.

IX.

Av Crassus underrättad om dessa händelser befallde Cæsar, som ju själv befann sig långt därifrån, att i väntan på honom krigsskepp skulle byggas i floden Liger, vilken utfaller i oceanen, roddare skaffas från provinsen och matroser samt styrmän värvas. Sedan dessa befallningar snabbt fullgjorts, skyndade han själv, så snart årstiden överhuvud tillät, till hären. Då veneterna liksom ock de andra folken fingo höra, att Cæsar anlänt, och samtidigt betänkte, vilket brott de tillåtit sig begå, när de hos sig kvarhållit sändebud — en titel som hos alla folk städse inneburit helgd och okränkbarhet — ja slagit dem i bojor, anlade de sina krigsrustningar efter måttet av farans storlek; särskilt drogo de försorg om allt, som hör till skeppens utrustning, och det med desto större tillit, som de byggde stora förhoppningar på landets naturbeskaffenhet. Att landsvägarna sönderskurits av havets flodvågor, och att sjöfarten hämmades genom vår okunnighet om trakten och hamnarnas ringa antal, visste de ju väl, och de voro även övertygade, att spannmålsbrist snart skulle göra det omöjligt för våra härar att längre dröja i landet. Och skulle nu allt detta utfalla mot förväntan, så var i alla fall deras flotta långt överlägsen romarnas, vilka dessutom saknade möjlighet att skaffa sig skepp och icke kände till grunden, hamnarna eller öarna i de trakter där kriget skulle föras; sjöfarten ter sig ju också, det förstodo de, helt annorlunda i ett innanhav än å den väldiga, ja ändlösa oceanen. Utgående från dessa beräkningar forsla de spannmål från landsbygden

till städerna och samla så många skepp de kunde i Venetien, dit de visste att Cæsar först skulle rikta sitt anfall. Som bundsförvanter upptaga de i sin krets osismerna, lexobierna, namneterna, ambiliaterna, morinerna, diabluiterna och menapierna; även tillkalla de hjälp från Britannien, som ligger mittemot dessa trakter.

X.

De svårigheter för krigföringen, som här framhållits, förefunnos visserligen, men många skäl drevo icke dess mindre Cæsar till detta krig: först och främst hade romerska riddare kränkts, i och med att de fängslats, vidare hade uppror utbrutit efter skedd dagtingan, avfall skett sedan gisslan lämnats, och en hel mängd folk sammansvurit sig; framför allt var det fara värt, att om dylikt härvidlag lämnades opåtalt, så skulle de övriga folken tro sig kunna göra sammaledes. På grund därav och då han visste hur ivrigt nästan alla galler motsågo varje förändring, och hur lätt och fort de kunde eggas till krig, vartill så kom den hos alla människor naturliga kärleken till friheten och avskyn för träldomen, beslöt han att, innan ännu flera folk hunnit sammansvärja sig, dela sin här och utbreda den över ett större område.

XI.

På grund därav sände han legaten Titus Labienus med rytteriet mot trevererna, som bo alldeles vid floden Rhenus. Han ålägger honom tåga till remerna och de andra belgerna för att kvarhålla dem vid tro och lydnad samt tillbakaslå germanerna, vilka belgerna uppgåvos

ha kallat till hjälp, om dessa på trots sökte övergå floden å sina fartyg. Publius Crassus gav han order att med tolv legionkohorter och en stark kavalleriavdelning draga till Akvitanien, på det att ej hjälptrupper måtte sändas från därvarande folk till Gallien och alltså en väldig massa folk sammanslutą sig. Legaten Quintus Titurius Sabinus sänder han med tre legioner mot unellerna, kuriosoliterna och lexobierna med uppdrag att hindra deras härstyrka från förening med de andras. Den unga Decimus Brutus ger han befäl över krigsflottan och de galliska skepp, som han rekvirerat från piktonerna, santonerna och andra trakter, där fred och ordning införts, samt tillsäger denne att snarast möjligt fara till veneternas land. Själv skyndar han mot samma mål med fotfolket.

XII.

Städerna i detta land voro nästan genomgående så belägna, att de förlagts längst ute på framskjutande uddar och landtungor och ej erbjödo något tillträde för fotgängare, så ofta floden bröt in från havet, vilket regelbundet hände två gånger på dygnet med tolv timmars mellanrum, samt icke heller för fartyg, emedan dessa, när floden drog sig tillbaka, gjorde haveri på grunden. I båda dessa avseenden voro alltså städerna tryggade mot belägring; och om de verkligen betvungos med hjälp av väldiga byggnadsverk såsom belägringsvallar och vågbrytare, vilka höllo havet borta och nådde upp till stadsmurarna, så plägade stadsinvånarna, när de börjat misströsta om sin försvarskraft, samla en mängd av de fartyg, varpå de hade så god tillgång, inskeppa allt sitt därå och begiva sig till närmaste grann-

stad; där kunde de åter utnyttja samma gynnsamma försvarsläge. Detta gick desto lättare för dem, som under en stor del av sommaren våra skepp uppehöllos av stormar och seglatsen på ett så vidsträckt och öppet hav, där bränningarna gingo höga och hamnarna voro få eller inga, erbjöd mycket stora svårigheter.

XIII.

Deras fartyg voro också byggda och bevärade på följande sätt: kölarna voro åtskilligt plattare än på våra skepp, för att de lättare skulle kunna klara sig mot ebben och grunden; framstammarna gjorde man ganska höga och likaså bakstammarna för att avpassa dem efter vågsvallets och stormarnas styrka; skeppen byggdes alltigenom av ek så att de kunde motstå vilket tryck och vilka stötar som helst; tvärbjälkarna bestodo av fotshöga stockar fastnitade med järntenar av tumfingrets tjocklek; ankarna voro ej fästa vid tåg utan vid järnkedjor; i stället för segel användes hudar och skinn, som bearbetats tills de blivit tunna, detta antingen av brist på linne eller på grund av okunnighet om dess bruk eller ock, vilket är mer sannolikt, därför att man icke trodde vanliga segel kunna i nödig grad uthärda oceanens rasande stormar och våldsamma vindstötar eller styra så sällsynt tunga fartyg.

När vår flotta prövade sin stridsduglighet mot dessa skepp, visade det sig, att den låg över både i snabbhet och i användningen av åror, men att för övrigt dessa voro lämpligare och bättre avpassade för farvattnets art och stormarnas våldsamhet. Ej heller kunde våra skepp skada dem med skeppsnabeln — så fast

byggda voro de — och ej kunde man lätt slunga spjut mot dem, då de voro så höga, liksom det av samma skäl var svårt att fasthålla dem med äntringsredskap. Härtill kom så, att då stormen börjat rasa och det gällde att länsa undan för vinden, utstodo de både stormen bättre och kunde lättare hålla sig inne bland grunden, liksom de ej heller, när ebben kom, fruktade klipporna och skären; allt detta var däremot faror, som våra skepp hade skäl att frukta.

XIV.

När Cæsar intagit flera städer, förstod han, att han kostat på sig allt detta arbete till ingen nytta, och att han ej kunde avskära fiendernas flykt i och med städernas intagande eller överhuvud skada dem, varför han beslöt invänta flottan. Så snart denna anlänt och varseblivits av fienderna, lämnade dessa hamnen med omkring tvåhundratjugu stridsberedda och på allt sätt välrustade skepp och uppställde sig till strid mot de våra. Varken Brutus, vår flottas befälhavare, eller de krigstribuner och centurioner, vilka fått befäl över de enskilda skeppen, hade klart för sig hur de skulle bära sig åt eller vad för stridssätt de skulle tillgripa. Ty att man ej kunde skada fiendeskeppen med skeppsnabeln, hade de redan erfarit, och om de då i stället upptimrade torn, så reste sig dock barbarskeppens bakstammar ännu högre än dessa, och det gick ju ej särdeles bra att slunga spjut nedifrån uppåt, medan däremot gallernas kastvapen drabbade desto värre. En mycket nyttig sak hade dock de våra på förhand gjort färdig, en sorts hakar, vilka buro skarpslipade blad i framändan och fast infogats i långa stänger samt närmast liknade mur-

hakar. Då de medelst dessa grepo fatt i och drogo till sig de tåg, som fäste råstängerna vid masterna, och så med all makt rodde bort, sprungo tågen sönder. När dessa avskurits, föllo nödvändigtvis råstängerna ned, och då de galliska skeppens hela överlägsenhet berodde på seglen och segelutrustningen, så var i och med rårnas förstöring skeppens hela brukbarhet förstörd. Från den stunden berodde stridens utgång på soldaternas mod, och härvidlag voro de våra ojämförligt överlägsna; detta desto mer som allt detta skedde i Cæsars och hela krigshärens åsyn, så att ingen handling, som röjde bristande mod, kunde bli fördold, ty alla kullar och högre belägna platser, varifrån man hade god utsikt över havet, voro upptagna av krigshären.

XV.

Sedan rårna som sagt sönderslitits, omringade två, ja tre romerska skepp varje fientligt, och soldaterna gingo med största våldsamhet till äntring. När barbarerna sågo saken taga denna vändning, att en hel rad skepp erövrades, utan att de på något sätt kunde råda bot därför, skyndade de att söka sin räddning i flykten. Men knappt hade de vänt skeppen åt det håll, dit vinden blåste, förrän plötsligt en så fullständig stiltje och vindvila inträdde, att de ej kunde röra sig ur stället. Denna omständighet gav de våra ett utmärkt tillfälle att fullborda sitt värv: de eftersatte och erövrade ett efter ett av fiendens skepp, så att blott ytterst få av hela antalet lyckades uppnå land tack vara nattens inbrott; man hade nämligen kämpat från vid pass fjärde timmen till solens nedgång.

XVI.

Genom denna strid var fälttåget mot veneterna och hela havslandet bragt till avslutning. Ty liksom hela det unga manskapet och därtill alla, som fast tryckta av åren, likväl betydde något genom klokhet eller anseende, samlats till en och samma plats, så hade de ock dit samlat vartenda skepp de hade; när nu dessa förlorats, kunde de kvarlevande varken finna någon tillflyktsort eller något försvarsmedel för sina städer. Därför gåvo de sig och allt sitt i Cæsars våld. Men på dem ansåg sig Cæsar böra statuera ett tillräckligt strängt exempel, för att barbarerna i framtiden skulle noggrannare respektera sändebudens helgd. Därför lät han döda hela de äldstas råd och sälja de andra som slavar, bärande den krans, som utmärker benådade krigsfångar.

XVII.

Medan dessa tilldragelser försiggingo i veneternas land, inryckte Quintus Titurius Sabinus med de trupper, som Cæsar anförtrott honom, i unellernas område. Deras hövding var Viridovix, vilken även hade högsta ledningen över alla de stater, som avfallit, och från dessa sammandragit en här samt ett stort folkuppbåd. Till Viridovix slöto sig ock inom några få dagar aulerkerna, eburovikerna och lexobierna, sedan de först dödat sina rådsherrar, vilka ej ville vara med om krigsförklaringen, och stängt sina portar för romarna. Dessförutom hade kring honom samlats en massa rövare och andra avsigkomna personer från alla trakter av Gallien,

vilka hoppet om plundring och lusten efter krig drog bort från jordbruket och allt regelbundet arbete.

Sabinus, som slagit läger på en i alla avseenden lämplig plats, höll sig där stilla, medan Viridovix, som förlagt sin här mittemot honom på ungefär två mils avstånd, var dag förde fram sina trupper och erbjöd batalj. Till följd härav blev slutligen Sabinus ej blott föremål för fiendernas förakt utan häcklades ock med ganska vassa ord av våra egna trupper; ett så starkt intryck av rädsla ingav han slutligen fienderna, att de vågade sig fram ända till lägervallarna. Att han handlade så berodde därpå, att han ej ansåg en legat böra upptaga strid med så stora fiendeskaror, då ej terrängen eller andra omständigheter voro avgjort gynnsamma, och detta allraminst i högste befälhavarens frånvaro.

XVIII.

Men när han låtit detta intryck av rädsla växa sig starkt, utväljer han bland de galler, vilka voro med honom som hjälptrupper, en slug och användbar man. Denne förmår han med stora skänker och löften att övergå till fienderna och inpräntar i honom vad han vill ha gjort. När alltså denne kommit till dem såsom överlöpare, framhäver han romarnas rädsla, utbreder sig om de vidrigheter Cæsar själv åsamkades av veneterna, och försäkrar, att det ej skulle dröja längre än till nästa natt, innan Sabinus oförmärkt tänkte föra hären ur lägret och begiva sig till Cæsar för att hjälpa denne. Då man hörde detta, ropade alla, att ett sådant tillfälle till seger för deras sak ej fick förspillas: man måste angripa lägret. Många skäl manade gallerna till ett

sådant beslut: Sibinus' under de föregående dagarna röjda tveksamhet, överlöparens säkra påståenden, bristen på proviant, varmed de endast slarvigt försett sig, det hopp de satte till venetiska kriget och så den omständigheten, att människor överhuvud gärna tro vad de önska. Allt detta gjorde, att de ej släppte Viridovix och de andra hövdingarna från rådplägningen, innan dessa gått med på, att man skulle gripa till vapen och gå till anfall mot lägret. Glada över detta medgivande, som vore därmed segern tryggad, samla de ris och bångar för att därmed fylla romarlägrets gravar och rycka an emot detta.

XIX.

Lägret låg på en kulle, som höjde sig från slätten i en nära milslång, jämn sluttning. Uppför denna springa de nu i stark fart, för att romarna skulle få möjligast ringa rådrum till att samla och väpna sig, och komma så fram andlösa. Sabinus uppmuntrar de sina och ger dem det tecken, varpå de ivrigt väntat. Genom båda portarna störta de på hans befallning plötsligt ut mot fienderna, som hindrades i striden av det de buro med sig. Resultatet blev, tack vare terrängens gynnsamhet, fiendernas ovetenhet och trötthet samt våra soldaters mod och i forna strider vunna erfarenhet, att de förra ej ens uthärdade vårt första anfall utan strax vände ryggen till. Alltjämt obekväma till kamp förföljdes de av våra soldater, vilkas krafter voro helt osparda, och dödades i stort antal; de återstående eftersattes av våra ryttare, tills endast några få, som lyckats skilja sig ut ur de flyende skarorna, stodo åter. Så skedde det, att på en och samma gång Sabinus fick budskapet om sjö-

striden och Cæsar budskapet om Sabinus' seger; därefter gåvo sig alla folken ofördröjligen åt Titurius. Ty liksom gallernas sinne är hurtigt och raskt till beslut, så är å andra sidan deras själ vek och föga motståndskraftig mot olyckor och prövningar.

XX.

Ungefär vid samma tid hade Publius Crassus ryckt in i Akvitanien; som redan ovan sagts kan denna del av Gallien både till ytinnehåll och folkmängd anses utgöra en tredjedel av landet. Då han hade klart för sig, att han skulle föra krig i de trakter, där några år tidigare legaten Lucius Valerius Præconinus fått sin här slagen och själv dödats, och därifrån prokonsuln Lucius Mallius måst fly med förlust av sin tross, stod det också klart för honom att han måste förbereda sig med mer än vanlig omsorg. Därför drog han först försorg om proviant, skaffade sig sedan hjälptrupper och rytteri, samt drog dessutom till sig medelst personlig inkallelse en mängd tappra krigare från Tolosa, Carcaso och Narbo, vilka samhällen bilda provinsen Galliens gränsmarker mot dessa trakter. Därpå förde han sin krigshär in i sotiaternas område. När hans ankomst där vart känd riktade sotiaterna, som sammandragit betydande truppmassor och ett starkt rytteri, vilket var deras främsta vapenslag, ett angrepp mot de våra under marschen och inläto sig till en början blott i ryttericstrid, först senare, när deras rytteri besegrats och förföljdes av de våra, visade sig plötsligt deras fotfolk, vilket legat i bakhåll i en undangömd dal. Detta kastade sig över våra spridda skaror, och så uppblossade striden ånyo.

XXI.

Lång och hård vart kampen, eftersom sotiaterna, stolta över tidigare segrar, ansågo hela Akvitaniens öde hänga på deras hjältemod, medan de våra å sin sida ville man skulle se, vad de förmådde även utan högste fältherrens ledning och de andra legionernas hjälp samt under en helt ung mans befäl; höljda av sår måste dock till sist fienderna vända ryggen till. Sedan en stor mängd av dem dödats, anföll Crassus utan några förberedelser sotiaternas stad. Men då dessa gjorde tappert motstånd, lät han framföra sköldtak och torn. Försvararna frestade dels sin lycka med utfall, dels sökte de framdraga mingångar under sköldtaken och belägringsvallen, ett arbete vari de hade lång vana, då Akvitanien är rikt på koppargruvor och stenbrott. Men då de insett, att dessa åtgärder tack vare de våras vaksamhet intet nyttade, sända de underhandlare till Crassus och bedja, att han måtte mottaga deras dagtingan. Sedan detta beviljats, utlämna de på hans befallning sina vapen.

XXII.

Medan denna angelägenhet helt upptog de våras uppmärksamhet, företog sig i en annan del av staden Adiatunnus, fiendernas högste befälhavare, följande: han hade kring sig sexhundra trospliktiga män, som på landets språk kallas soldurier, och för vilka den regeln gäller, att de skola dela all livets lycka med dem, i vilkas fostbrödralag de upptagits, och att om dessa duka under för våldet, skola de antingen möta samma öde eller själva giva sig döden; och ännu har det ej i manna-

minne funnits någon sådan, som vägrat gå i döden tillsammans med den, i vilkens fostbrödralag han upptagits; med hjälp av dessa män sökte nu Adiatunnus göra ett utfall. Men sedan våra soldater vid de höga rop, som höjdes från denna del av fästningsvallen, skyndat till vapen, blev han efter en ursinnig kamp kastad tillbaka in i staden; han lyckades likväl utverka av Crassus, att han fick giva sig på samma villkor som de andra.

XXIII.

Sedan vapen och gisslan utlämnats, drog Crassus mot vokaternas och tarusaternas land. Under intrycket av underrättelsen, att en både genom sitt läge och av människohand befäst stad erövrats inom några få dagar från och med belägrarnas ankomst, utsände emellertid barbarerna underhandlare åt alla håll, svuro varandra trohet, utväxlade gisslan och började uppsätta trupper. De skicka även sändemän till de folk i hitre Hispanien, som bo närmast Akvitanien, av dessa utbedja de sig hjälptrupper och anförare. Efter dessas ankomst öppna de med stort eftertryck och med betydande härstyrka fälttåget. Till anförare hade utsetts män, som åtföljt Quintus Sertorius under alla hans krigsår och ansågos äga stor erfarenhet i krigskonsten. Dessas taktik gick ut på att i enlighet med romarfolkets krigssätt besätta viktiga platser, anlägga befästa läger och avskära de våra från all tillförsel. Crassus, som iakttagit detta, insåg att hans trupper voro för fåtaliga för att kunna splittras, medan däremot fienden kunde ströva omkring och spärra vägarna, utan att dock blotta lägret på tillräcklig besättning, varigenom tillförseln av spannmål

och annat för honom väsentligt försvårades. Då därtill fienden dagligen tillväxte i antal, fann han sig böra omedelbart söka en avgörande drabbning. Sedan han förelagt denna sin mening för krigsrådet och funnit att alla instämde däri, utsatte han striden till påföljande dag.

XXIV.

I första gryningen förde han ut alla sina trupper, uppställde dem i blott två träffen, förlade hjälptrupperna till slaglinjens mitt och avvaktade så, vad fienderna skulle besluta. Dessa ansågo sig visserligen med hänsyn till sitt antal och sin gamla krigsära ävensom de våras fåtalighet kunna med full trygghet våga ett fältslag, men funno det ännu tryggare att genom vägarnas spärrande och tillförselns avskärande vinna seger utan ett enda sår; när sedan romarna till följd av proviantbrist måst anträda återtåget, tänkte de anfalla dem under marschen, då de hindrade av packningen ej kunde väntas strida så tappert. Sedan detta beslut godkänts av anförarna, höllo de sig stilla i lägret, medan romarna förde fram sina trupper till strid. Då Crassus förstod deras avsikt och likaledes märkte, att fiendernas tvekan och det intryck av rädsla de ingåvo gjorde våra soldater desto stridsivrigare, lydde han det allmänna ropet, att man nu ej längre borde dröja att storma lägret, uppmuntrade sina soldater och ledde dem, alla brinnande av stridslust, till anfall mot fiendelägret.

XXV.

Medan nu några höllo på att fylla gravarna och andra sökte med ett regn av kastspjut driva ned försvararna från vallen och fästningsverken samt hjälptrupperna, vilka ej Crassus ansåg mycket användbara i själva striden, tillhandahöllo stenar och kastvapen eller buro fram torvor till belägringsvallen, varigenom de gåvo sig sken och gjorde intryck av att vara stridande, men jämväl fienderna kämpade uthålligt och oförskräckt och deras spjut, som kastades uppifrån, icke förfelade målet, fick Crassus höra av ryttare, som kringgått det fientliga lägret, att fästningsverken vid lägrets bakport icke utförts så samvetsgrant utan lätt kunde genomträngas.

XXVI.

Crassus manade då rytterianförarna att med stora skänker och löften uppegga sina soldaters mod och klargjorde, vad han ville ha utfört. Dessa medtogo i enlighet med hans order de kohorter, som kvarlämnats till betäckning av lägret, och som ej träffats av stridsmödan; inslående på en omväg, så att man ej kunde märka dem från fiendelägret, där allas ögon och sinnen voro inriktade på striden, framkommo de snabbt till de nämnda fästningsverken, nedbröto dessa och fingo fast fot i fiendernas läger, innan dessa ännu riktigt hunnit få syn på dem eller rätt förstått vad som försiggick. När då ljudligt larm hördes därbortifrån, fingo de våra nya krafter, såsom ofta plägar ske, när seger vinkar, och började anfalla skarpare. Fienderna, som sågo sig

kringrända från alla håll, gåvo sin sak förlorad, och störtade bort tvärsöver fästningsverken för att söka sin räddning i flykten. Men rytteriet eftersatte dem ute på den jämna slättmarken, och av de femtiotusen män, som man vet att Akvitanien och kantabrerna uppställt, återstod knappt fjärdedelen, när det sent på natten drog sig tillbaka till lägret.

XXVII.

Vid budskapet om denna strid gav sig största delen av akvitanerna åt Crassus och sände honom självmant gisslan; bland dem, som så gjorde, befunno sig tarbellerna, bigerrionerna, ptianierna, vokaterna, tarusaterna, elusaterna, gaterna, auskerna, garumnerna, sibusaterna, kokosaterna. Blott några få, längre bort boende folk, underläto de att göra detta i förlitan på årstiden, ty vintern stod redan för dörren.

XXVIII.

Vid ungefär samma tid beslöt Cæsar, att fastän sommaren snart var till ända, föra sin här mot morinerna och menapierna, vilka ensamma i hela Gallien förblivit under vapen och aldrig sänt honom fredsunderhandlare; han trodde nämligen, att detta krig snart kunde slutföras. Men dessa folk tillgrepo ett helt annat krigföringssätt än de övriga gallerna. Ty då de sett, att även de starkaste folk, som inlåtit sig i öppen batalj, blivit slagna och skingrade, men själva förfogade över ändlösa skogar och träsk, togo de sin tillflykt dit, med allt vad de hade. När då Cæsar jämnt och nätt nått fram till dessa

skogar och givit order att slå ett befäst läger samt därvid soldaterna, då ingen fiende syntes till, spritt sig i och för befästningsarbetet, störtade plötsligt fienderna fram från alla håll och kanter av skogen och angrepo de våra. Dessa fingo hastigt fatt i sina vapen och drevo angriparna tillbaka in i skogssnåren; men då de efter att ha dödat många drevo förföljandet för långt och råkade in på oländig mark, ledo även de vissa smärre förluster.

XXIX.

Därefter befallde Cæsar soldaterna att dag efter dag hugga ned skogen, och för att de ej skulle utsättas för ett sidoanfall, medan de voro oväpnade och ovarsamma, lät han uppstapla det nedhuggna timret åt fiendehållet till samt därav bygga ett slags vall på båda sidor om lägret. Med otrolig hast röjdes på få dagar en betydande sträcka. Men när väl de våra bemäktigat sig fiendernas boskap och lättast åtkomliga tross, medan de själva drogo sig undan i allt tätare skogar, inställde sig sådana stormar, att arbetet nödvändigtvis måste vila och soldaterna under det oavbrutna regnet ej kunde fortsätta att leva i tält. Följaktligen förde Cæsar, sedan han härjat åkerfälten och nedbränt byar och gårdar, krigshären tillbaka och förlade den i vinterläger hos aulerkerna och lexobierna samt de andra folken, som deltagit i det senaste kriget.

FJÄRDE BOKEN.

I.

Under den påföljande vintern — det var detta år som Gnæus Pompeius och Marcus Crassus voro konsuler — överskredo usipeterna, ett germanskt folk, liksom även tenktererna, i mycket stora skaror floden Rhenus ej långt från det hav, vari Rhenus utfaller. Det som tvang dem övergå floden var, att de under flera år oroats av sueberna, vilka hårt ansatte dem med krig och hindrade dem odla sina åkrar.

Sueberna utgöra den ojämförligt största och mest krigiska av alla germanska stammar. De uppges hava hundra härader, av vilka vart och ett utsänder tusen väpnade män på det krigståg, som de varje år företaga. De övriga, som stannat hemma, skaffa föda åt sig och dessa; nästa år åter stå dessa i sin tur under vapen, men de förstnämnda stanna hemma. Så försumma de varken åkerbruket eller krigets konst och vana. Men hos dem tillhör ingen jord enskilda eller är undantagen från allmänt bruk, och icke få de kvarstanna längre än ett år på en och samma plats för att odla jorden. De leva icke heller i någon större utsträckning av säd utan mestadels av mjölk och nötkött, varjämte de gärna gå på jakt. Detta levnadssätt jämte arten av deras föda, den dagliga kroppsövningen och den frihet, vari de leva — ty då de icke ens som barn fått vänja sig vid lyd-

nad och ordning, göra de aldrig annat än vad som behaga dem — allt detta när deras krafter och gör dem till ett utomordentligt storväxt folk. Ja, så härdade ha deras livsvanor gjort dem, att de mitt i den skarpa kölden, som råder i deras hemland, gå utan alla andra kläder än hudar, vilka äro så korta, att de lämna en stor del av kroppen naken, samt bada i floderna.

II.

Köpmän få tillträde till deras land snarare därför att de till dem vilja sälja vad de tagit som krigsbyte, än därför att de önska få några varor införda utifrån. Ja, till och med hästar, som utgöra gallernas förtjusning, och som dessa betala med mycket höga pris, vilja ej germanerna införa utifrån, utan de nyttja sina hemfödda, små och fula djur och träna dessa genom daglig övning, tills de nå en mycket hög grad av uthållighet. Under rytteristrider hoppa de ofta av hästarna och strida till fots, hästarna ha de vant att stå stilla på en och samma fläck, dit de, om så behöves, snabbt draga sig tillbaka; och intet ter sig enligt deras sedvanor tarvligare eller vekligare än att nyttja sadel. Därför gå de, hur fåtaliga de än äro, utan tvekan till anfall mot vilket antal sadelförsedda ryttare som helst. Vin låta de icke alls införas i landet, ty de anse, att det gör männen obekväma att utstå mödor och förkvinnligar dem.

III.

För staten gäller det som den största ära att lägga de odlade fälten öde så långt som möjligt utanför sina

gränser; ty därigenom har den ju bevisat, att ett stort antal folk ej mäkta motstå dess makt. Också uppges det, att på ett håll ligger landet öde nära sexhundra romerska milier från sueberna räknat. På ett annat håll ha de till grannar ubierna, vilkas stat en gång var stor och blomstrande, mätt med germansk måttstock. Dessa äro något mer kultiverade än andra folk av samma ras, eftersom de bo längs Rhenus och därför ofta få besök av köpmän, varjämte de också påverkats av de närboende gallernas seder. Dem ha sueberna ej kunnat utdriva ur deras land, ehuru de försökt det i många, tätt på varandra följande krig; därtill har ubiernas stat varit för stor och mäktig, men till skattskyldiga ha de gjort dem samt betydligt försvagat deras kraft och stolthet.

IV.

I samma läge voro usipeterna och tenktererna, om vilka vi ovan talat. Dessa hade i flera år motstått suebernas våldsamma anlopp men till sist dock fördrivits från sina marker och efter att under tre år irrat kring litet varstädes i Germanien kommit till trakten vid Rhenus. Där bodde menapierna, vilka på flodens båda stränder hade åkerfält, hus och byar; förskräckta av den stora människomassa, som närmade sig, utrymde de emellertid sina boningar på flodens bortre sida och utsatte på den hitre sidan bevakningsstyrkor, som skulle hindra germanerna från att komma över. Dessa försökte alla möjliga utvägar, men då de varken kunde bana sig väg med våld till följd av bristen på fartyg eller smyga sig över i hemlighet till följd av menapiernas vaktposter, låtsades de draga sig tillbaka till sina gamla områden

och boplatser, men när de gått så långt som tre dagsmarscher bort från floden vände de åter om och tillryggalade å hästryggen hela denna vägsträcka på en enda natt, varpå de överväldigade de intet vetande eller anande menapierna, som genom spejare lärt känna germanernas avtåg och därför utan fruktan återinflyttat i sina byar å bortre Rhenusstranden. Sedan dessa dödats och deras skepp erövrats, överskredo germanerna floden, innan den del av menapierna, som vistades hitom Rhenus, lärt känna vad som stod på, samt besatte alla dessas boningar och lade beslag på deras förråd, av vilka de sedan livnärde sig under återstoden av vintern.

V.

När Cæsar fick underrättelse om vad som skett, tänkte han med oro på gallernas vankelmod, vilket lockar dem att fatta föga övertänkta beslut och att ständigt trakta efter förändringar, samt ansåg sig därför ej kunna låta dem sköta sig själva. Ty sådan är gallernas natur, att de tvinga vägfarare, även mot deras vilja, att stanna, så att de få fråga dem vad var och en hört och försport om varje sak, och köpmän omringas i städerna av folkhopar, som nödga dem att berätta från vilka trakter de kommit och vad för händelser de där hört omtalas. Dessa händelser och hörsägner bestämma ofta deras beslut i de viktigaste ärenden, beslut som de på fläcken måste ångra, eftersom de låta leda sig av lösa rykten, ja ofta av historier som man diktat ihop för att kunna svara dem till nöjes.

VI.

Då Cæsar med hänsyn till denna deras sinnesart fruktade, att kriget skulle taga en farligare vändning, reste han till hären tidigare, än han dittills plägat. När han framkommit dit, fann han att just det, som han befarat verkligen inträffat: åtskilliga folk hade sänt underhandlare till germanerna och bett dem draga bort från trakterna vid Rhenus, i vilket fall de skulle ställa allt vad de begärde till deras förfogande. Lockade av dessa förespeglingar strövade germanerna längre in i landet och hade redan kommit fram till eburonernas och kondrusernas område, vilka sistnämnda äro lydnadspliktiga under trevererna. Cæsar, som kallat till sig Galliens främsta män, ansåg klokast att ej låtsa om, vad han visste, utan lugnade och styrkte deras sinnen, samt befallde dem uppsätta rytteri, varpå han kungjorde sitt beslut att draga i fält mot germanerna.

VII.

Sedan proviant anskaffats och en utvald rytteritrupp medtagits, anträdde han marschen mot de nejder, där han hört att germanerna vistades. Då han endast var på några få dagsmarschers avstånd ifrån dem, möttes han av underhandlare, vilka höllo ett tal av följande innehåll: Germanerna hade ej börjat krig mot romerska folket men tänkte å andra sidan på intet sätt undandraga sig strid, om de retades därtill, ty sådan var germanernas fäderneärvda sed, att vilka som än anfölle dem, så gjorde de motstånd och togo ej sin tillflykt

till böner. Det ville de emellertid framhålla: de hade kommit dit mot sin vilja, själva fördrivna från sin hembygd; ville romarna vinna deras välvilja, kunde de vara dem nyttiga vänner; antingen borde man upplåta dem odlingsmarker eller tillåta att de behölle dem, vilka de redan med vapenmakt underlagt sig; de stode ej tillbaka för något folk utom sueberna, med vilka ej ens de odödliga gudarna kunde mäta sig; för övrigt funnes det på hela jorden ingen, som de ej kunde övervinna.

VIII.

Härpå svarade Cæsar så, som han ansåg situationen kräva; i slutet av sitt tal inskärpte han: På någon vänskap från hans sida kunde de omöjligen räkna, om de kvarbleve i Gallien; ej heller fann han det förnuftigt, att de, som ej kunnat värna sitt eget land, skulle få besätta andras, och för övirgt funnes ej i Gallien några lediga odlingsmarker, som utan oförrätt mot någon kunde skänkas bort, allra helst åt en så stor människomassa; men det stode dem fritt att, om de så önskade, slå sig ned i ubiernas land, från vilka just sändebud vore hos honom för att klaga över suebernas övergrepp och bedja om hans bistånd; han skulle tillsäga ubierna därom.

IX.

Underhandlarna sade sig skola framföra detta till sina landsmän och, sedan de dryftat saken med dem, återkomma till Cæsar efter två dagar; de bådo, att han under tiden ej skulle rycka närmare. Ej ens därom sade sig Cæsar kunna avgiva något löfte. Ty han hade

försport, att en stor del av deras rytteri några dagar förut sänts till ambivariterna på andra stranden av Mosa för att proviantera och plundra; han förmodade, att de väntade på dessa ryttare och för detta ändamål ville draga ut på tiden.

X.

Mosa uppflyter på berget Vosegus i lingonernas land och utfaller i oceanen efter att knappa åttio mil från sin mynning ha upptagit en arm av Rhenus, som kallas Vacalus, och med denna bildat batavernas ö. Rhenus åter har sin källa i lepontiernas land uppe bland alperna, flyter i hastigt lopp en lång sträcka genom nantuaternas, helvetiernas, sequanernas, mediomatrikernas, tribokernas och treverernas områden, framrinner, när den närmar sig oceanen, i flera armar, bildande många och stora öar, vilka i stor utsträckning bebos av vilda och barbariska folk, bland andra de där som uppges leva av fisk och fågelägg, samt utfaller slutligen med många mynningar i oceanen.

XI.

Cæsar befann sig på endast tolv miliers avstånd från fienden, då underhandlarna i enlighet med den träffade överenskommelsen återkommo till honom; de råkade honom under marschen och bådo honom på det ivrigaste att ej framrycka längre. Då de ej lyckades påverka honom därvidlag, anhöllo de, att han måtte skicka bud till den rytteritrupp, som sänts i förväg framför den övriga hären, och mana den att avhålla

sig från strid, samt att han måtte giva dem tillfälle att skicka underhandlare till ubierna; om dessas hövdingar och senat ville med dem ingå ett genom ed bekräftat fördrag, så förklarade de sig villiga att antaga de villkor Cæsar uppställt; de bådo om tre dagars anstånd för att kunna få uppgörelsen klar. Bakom allt detta trodde sig Cæsar nu som förut skönja beräkningen att under de där tre dagarna deras bortsända rytteri skulle hinna återvända. Emellertid sade han dem, att han den dagen endast ämnade framrycka fyra milier för att skaffa trupperna vatten; dit borde de följande dag komma så talrikt som möjligt, så skulle han taga kännedom om deras krav. Under tiden sände han bud till de anförare, som dragit i förväg med hela ryttteriet, att de ej borde reta fienderna till strid och, om de själva utmanades, blott avvärja anfallen, tills han själv kommit närmare med huvudhären.

XII.

Men så snart fienderna fingo syn på våra ryttare, vilka voro femtusen man starka, medan de själva ej hade mer än åttahundra ryttare, då ju de, som sänts ut för att proviantera på andra sidan Mosa, ännu ej återvänt, kastade de sig med största snabbhet över de våra. Dessa, som icke befarat några fientligheter, eftersom germanernas underhandlare strax förut återvänt från Cæsar och utbett sig stillestånd för just den innevarande dagen, bragtes i förvirring. När de åter hunnit ordna sig till motvärn, hoppade fienderna enligt sitt invanda krigssätt ur sadeln, genomborrade de våras hästar nedifrån och nedlade sålunda många ryttare. De

övriga togo till flykten, och så förfärade voro de, att de ej vågade stanna, förrän de kommit inom synhåll för huvudhären. I denna strid dödades av våra ryttare sjuttiofyra, och bland dessa den mycket tappra krigaren Piso från Akvitanien, en man av hög börd, vilkens farfar innehaft kungavärdigheten bland sitt folk och av vår senat erhållit hederstiteln vän. Han hade velat hjälpa sin broder, som kringränts av fienderna, och även lyckats rädda honom ur faran, men fick själv sin häst sårad och störtade till marken, där han tappert värjde sig så länge han mäktade; när han omringad och höljd av sår stupat, kom brodern, vilken redan dragit sig ur striden men från fjärran varseblivit, vad som skedde, i fyrsprång framstörtande mot fienderna och blev även han dödad.

XIII.

Efter denna strid fann Cæsar intet skäl föreligga att vidare lyssna till underhandlarna eller ingå avtal med sådana, som, medan de svekfullt och försåtligt begärde fred, börjat krig utan minsta anledning; och att vänta, tills fiendens styrka ökats och dess rytteri återkommit, ansåg han vara höjden av dumhet, allra helst som han kände gallernas vankelmod och därför insåg, hur starkt fienderna imponerat på dem redan genom denna enda seger; han fann sig därför ej böra giva dem rådrum att hopspinna några planer. Just som han blivit överens med sig själv om allt detta samt meddelat legaterna och kvestorn sitt beslut, att striden ej fick uppskjutas en enda dag mer än nödigt, inträffade en högst läglig händelse, nämligen att på morgonen dagen efter

striden germanerna, alltjämt fulla av trolöshet och hyckleri, i stort antal — alla hövdingar och åldrade män voro med — infunno sig i hans läger. Vad de ville var dels, som de själva uppgåvo, att ursäkta sig, därför att de föregående dag börjat strid tvärtemot vad som var överenskommet och de själva hade begärt, dels ock att om möjligt genom svekligt tal förskaffa sig vapenvila. Glad att ha fått dem i sina händer, lät därför Cæsar taga dem i förvar; själv förde han alla sina trupper ur lägret och befallde rytteriet, som han förmodade vara uppskrämt genom gårdagens strid, att tåga efter linjearmén.

XIV.

Med hären uppställd i tre träffen kom han efter en mycket hastig marsch på åtta mil fram till det fientliga lägret, innan germanerna hunnit få klart för sig, vad som stod på. Plötsligt skräckslagna både genom vår härs snabba ankomst och genom de sinas bortovaro, hade de varken tid att hålla krigsråd eller att väpna sig utan visste sig ingen råd, om det vore bättre att föra trupperna fienden till mötes eller att försvara lägret eller att söka sin räddning i flykten. Då de genom larm och förvirring röjde sin fruktan, bröto våra soldater, retade genom deras trolösa handlingssätt dagen förut, in i lägret. Där gjorde de, som i hastigheten kunnat få tag i sina vapen, en stunds motstånd och värjde sig mot de våra i skydd av kärrorna och trossen; men alla de övriga, främst kvinnorna och barnen — ty germanerna hade tagit med sig allt sitt, när de drogo hemifrån och övergingo Rhenus — togo till flykten åt alla håll; dem lät Cæsar rytteriet förfölja.

XV.

När då germanerna hörde skriken bakom sin rygg och sågo de sina nedhuggas, bortkastade de sina vapen, övergåvo sina fälttecken och störtade ut ur lägret; när de på flykten kommit fram till Mosas och Rhenus' sammanflöde, sågo de alla vägar stängda, och sedan ett stort antal dödats, kastade de övriga sig i floden och omkommo där överväldigade av skräcken, tröttheten och den starka strömmen. De våra, vilka ej hade så mycket som en enda man dödad samt blott några få sårade, och det fast de motsett ett så fruktansvärt krig, eftersom fienderna räknat fyrahundratrettiotusen människor, drogo sig tillbaka till lägret. De germaner, som Cæsar låtit kvarhålla i lägret, fingo av honom lov att bege sig bort. Men då de blott väntade sig hämnd och marter av gallerna, vilkas tegar de härjat, sade de sig vilja stanna kvar hos honom. Cæsar gav dem full handlingsfrihet.

XVI.

När detta krig mot germanerna slutförts, fann sig Cæsar av många skäl nödgad att övergå Rhenus; mest vägde det skälet, att han sett hur lätt germanerna lockades till att infalla i Gallien och därför ville tvinga dem sörja för sin egen säkerhet genom att visa dem, att romerska folkets krigshär både kunde och vågade övergå Rhenus. Härtill kom ock, att den del av usipeternas och tenkterernas rytteri, vilken, som ovan nämnts, övergått Mosa för att proviantera och plundra samt därför ej deltagit i striden, efter de sinas flykt dragit sig

tillbaka över Rhenus till sugambrernas område och förenat sig med dessa. Cæsar hade då sänt budbärare till dessa med fordran, att de till honom skulle utlämna dem, som överfallit honom och Gallien med krig, men de svarade: Romerska folkets välde slutade vid Rhenus; om han ej funne det riktigt, att germanerna mot hans vilja överginge till Gallien, hur kunde då han i sin tur vilja tillvälla sig något slags rätt eller makt på andra sidan floden? Ubierna däremot, det enda folk på andra sidan Rhenus som sänt underhandlare till Cæsar, slutit vänskapsförbund med honom och lämnat gisslan, de bådo honom på det ivrigaste, att han skulle bringa dem hjälp, eftersom de svårt förtrycktes av sueberna; och om han av statsaffärer hindrades från att göra detta, borde han åtminstone låta sin krigshär övergå Rhenus; detta vore nämligen nog för att skänka dem hjälp och hopp för framtiden. Ty efter Ariovistus' fördrivande och det nyss vunna slaget hade hans här ända bort till de längst fjärrboende germanska folken blivit så namnkunnig och frejdad, att romerska folkets rykte och vänskap innebure full garanti för deras trygghet. De lovade honom ett stort antal fartyg i och för krigshärens överförande.

XVII.

Cæsar hade ju också av ovannämnda skäl beslutit övergå Rhenus; men att övergå floden på fartyg ansåg han varken vara rådligt ur säkerhetssynpunkt eller motsvara romerska folkets värdighet. Hur ytterligt svår än en brobyggnad tedde sig till följd av flodens bredd, djup och strömstyrka, ansåg sig Cæsar därför böra försöka en sådan eller ock uppgiva tanken på att överföra

hären. Det sätt han valde för brobyggnaden var följande:

Stockar av en och en halv fots tjocklek, tillspetsades i nedre ändan och med en längd som avpassades efter flodens djup, sammanfogades två och två sålunda, att det lämnades två fots mellanrum dem emellan. Dessa nedfirades med maskiner, fästades och nedslogos i bottnen medelst pålklubbor icke rätt nedåt efter sänklod som vanliga bropålar utan i sned ställning lutande i samma riktning, vari strömmen flöt; mittemot dessa på ett avstånd av fyrtio fot nere vid flodbottnen lät han ställa andra stockar, på samma sätt parvis förenade, vilka vändes i riktning mot flodströmmens vågsvall. Dessa varandra motställda stockpar höllos upptill isär medelst infogade tvärbjälkar, vilkas bredd var två fot, motsvarande mellanrummet mellan de båda stockarna och vilka vid vardera ändan fastnitades med dubbla klämmor. Genom att dessas armar först förts isär från varandra och sedan i motsatt riktning hopbundits, erhöll byggnaden blott och bart genom konstruktionen en sådan fasthet, att ju kraftigare vattnet trängde på dess tätare trycktes bindningarna tillsammans. Dessa byggnadsdelar sammanbundos sedan med virke, som lades i brons längdriktning, och övertäcktes med långa läkter och flätverk; och för att ytterligare motverka strömmens tryck ställdes ytterligare en rad pålar, snett riktade liksom murbräckor och sammanfogade med det egentliga byggnadsverket, för att skydda den sida av bryggan, som vette nedåt floden, mot strömmens tryck, och likaledes nedslogos ovanför bryggan på lagom avstånd pålar, så att om barbarerna sökte kullstörta brobyggnaden medelst fartyg eller trädstammar, som de läte

driva med strömmen, skulle dessa skyddspålar förtaga kraften hos nämnda anfallsmedel och hindra dem från att skada bron.

XVIII.

På tio dagar från och med den, då materialet började samlas, var hela verket färdigt, och krigshären fördes över. Sedan Cæsar lämnat en stark vakttrupp vid vardera ändan av bron, marscherade han mot sugambrernas land. Därunder kommo sändemän från flera olika folk till honom för att bedja om fred och vänskap; han gav dem tillmötesgående svar och tillsade dem att sända honom gisslan. Sugambrerna återigen hade allt från den tidpunkt, då bron begynte byggas, på uppmaning av de tenkterer och usipeter, som voro hos dem, börjat rusta sig till flykt och befunnos nu ha utrymt sitt land, bortskaffat allt sitt tillbehör och dragit sig tillbaka till skogarnas gömslen.

XIX.

Cæsar dröjde blott några dagar i deras land, uppbrännande alla byar och gårdar samt nedmejade säden. Därpå begav han sig till ubierna, vilka han tillförsäkrade sin hjälp, om de ansattes av sueberna, och av vilka han erfor följande: Sueberna hade, sedan de genom spejare fått underrättelse om brobyggnaden, enligt sin sedvana hållit rådplägning och därefter sänt bud åt alla håll, att städerna skulle utrymmas, kvinnor, barn och bohag föras i säkerhet till skogarna samt alla vapenföra män samlas på ett och samma ställe; den utsedda samlingsplatsen låg ungefär i mitten av de om-

råden, som sueberna besatt; här avvaktade de romarnas ankomst, fast beslutna att där slå ett avgörande slag. Men då Cæsar erfor detta, hade han ju redan uppnått alla de syften, vilka legat till grund för hans beslut att överföra krigshären: han hade satt skräck i germanerna, hämnats på sugambrerna och frigjort ubierna från deras trångmål; därför ansåg han sig ha gjort nog både ur ärans och ur nyttans synpunkt och drog sig följaktligen, efter att ha tillbragt inalles aderton dagar på andra sidan Rhenus, tillbaka till Gallien samt lät uppriva bron.

XX.

Ehuru icke mycket återstod av sommaren, och vintrarna bruka komma tidigt i dessa trakter, då ju hela Gallien ligger åt norr till, önskade ändå Cæsar draga till Britannien, emedan han märkt, att i nästan alla krig, som han fört mot gallerna, våra fiender kunnat påräkna hjälp därifrån; och om även årstiden skulle visa sig för långt framskriden för ett fälttåg, ansåg han sig i alla fall ha vunnit mycket nog, om han blott kunde landstiga på ön, lära känna folkslaget och utforska landets natur, dess hamnar och tilläggsplatser — allt saker, varom gallerna knappt hade den ringaste kunskap. Ty ingen beger sig gärna dit utom köpmännen, och ej heller dessa känna något av landet utöver havskusten och de trakter, som ligga mittemot Galliens norra och nordvästra delar. Ehuru han kallade till sig köpmän från alla håll och kanter, var det honom därför omöjligt att få reda på vare sig öns storlek, eller vilka folk som bebodde den, eller hur starka och krigserfarna

dessa voro, eller vad de hade för samhällsskick, ej heller om där funnes hamnar, som kunde rymma stora fartyg i större antal.

XXI.

Allt detta ville han ha klart för sig, innan han vågade risken, och utsände därför Gaius Volusenus, som han ansåg lämplig för uppdraget, med ett krigsskepp. Denne ålägger han att noga utforska allt och snarast möjligt återvända till honom. Själv tågar han med alla sina trupper till morinernas land, emedan därifrån överfarten till Britannien var kortast. Dit befaller han ock, att alla fartyg från de närgränsande trakterna, ävensom den flotta han föregående sommar låtit bygga i och för venetiska kriget, skulle samlas. Då under tiden hans beslut blivit känt och ryktet därom genom köpmän förts till Britannien, kommo sändemän till honom från flera folkstammar på ön, vilka förklarade sig villiga att lämna gisslan och underkasta sig romerska folkets herravälde. Sedan han lyssnat till dessa och lovat dem sin välvilja samt uppmanat dem att framhärda i sin föresats, lät han dem återvända hem och medsände därjämte Commius, vilken han själv gjort till konung över atrebaterna efter dessas besegrande, en man av beprövad klokhet och modighet och på vilkens trohet han ansåg sig kunna lita, vartill kom att hans anseende sades vara mycket stort i de trakter han skulle besöka. Denne ger han order att besöka så många folk som möjligt och uppmana dem att ställa sig i romerska folkets hägn samt underrätta dem om hans egen snart förestående ditkomst. — Volusenus kom tillbaka efter fem dagar,

sedan han utforskat hela trakten, i den mån detta varit möjligt för en man, som icke vågade lämna skeppet och träda i beröring med barbarerna, samt omtalade för Cæsar allt vad han kunnat skönja.

XXII.

Under det Cæsar ännu var kvar i morinernas land sysselsatt med att utrusta flottan, kommo från en stor del av detta folk sändemän till honom, vilka framburo ursäkter för det oråd de föregående år tagit sig före, då de, barbarer som de voro och okunniga om våra plägseder, givit sig i krig med romerska folket; de lovade nu att göra allt, vad han ville befalla. Detta erbjudande fann Cæsar komma särdeles lägligt, då han varken ville lämna en fiende bakom sin rygg eller ansåg det möjligt att föra ett krig mot dem vid en så framskriden årstid, eller tyckte sig böra tillsidosätta företaget mot Britannien för att syssla med så oviktiga angelägenheter; han ålade dem emellertid att lämna en manstark gisslan. Då han erhållit denna, upptog han dem i sitt hägn.

När han så fått ihop en transportflotta på omkring åttio skepp, vilket han ansåg räcka till att överföra två legioner, ställde han de krigsskepp han därutöver hade till kvestorns, legaternas och prefekternas förfogande. Härtill kom så aderton transportskepp, som lågo vid pass åtta mil från hans vistelseort, av motvind hindrade från att inlöpa i samma hamn som de andra; dem överlät han åt rytteriet. Den återstående hären sände han under befäl av legaterna Quintus Titurius Sabinus och Lucius Aurunculeius Cotta mot menapierna och de mori-

ner, som ej skickat underhandlare till honom; till att bevaka hamnen satte han legaten Publius Sulpicius Rufus jämte en truppstyrka, som han för detta ändamål fann tillräcklig.

XXIII.

Sedan han träffat dessa anstalter, tog han tillfället i akt, så snart vinden blev gynnsam för sjöfärden, och lättade ankar ungefär vid tredje nattväkten; sina ryttare gav han order att begiva sig till den längre bort liggande hamnen samt där gå ombord och segla efter honom. Då emellertid dessa icke blevo så fort färdiga, ankom han utan dem ungefär vid fjärde timmen på dagen med de främsta skeppen till Britannien, där han fann väpnade fiendeskaror uppställda på kustens alla klippor. Ty denna plats naturbeskaffenhet var sådan, att havet så omslöts av trånga berg, att man däruppifrån kunde nå stranden med ett spjutkast. Denna plats fann han alls icke lämpa sig för landstigning och låg därför stilla under ankar till nionde väkten i avvaktan på de övriga skeppens ditkomst. Under tiden sammankallade han legaterna och krigstribunerna, utvecklade för dem, både vad han erfarit av Volusenus och vad han ville ha gjort, samt manade dem att ihågkomma krigets krav enkannerligen sjökrigets, vars huvudkännetecken äro snabbhet och oavlåtlig rörlighet, samt följaktligen utföra alla order på given vink och i rätta ögonblicket. Sedan han avskedat dessa och såväl vind som ström på en och samma gång blivit gynnsamma, gav han tecken att lyfta ankar och seglade till en plats med jämn och öppen strand ungefär sju mil från den förstnämnda; där han lät skeppen stanna,

XXIV.

Men barbarerna, som märkt romarnas avsikt, hade sänt rytteriet och vagnskämparna — ett vapenslag som de i stor utsträckning använda — i förväg och tågat efter med sin övriga styrka samt hindrade nu de våra att landstiga. Vår ställning var ytterst svår därutinnan, att skeppen till följd av sin storlek måste stanna ute på djupt vatten, så att soldaterna hade att i ett och samma ögonblick hoppa ner från skeppen, fatta fotfäste i bränningarna samt strida med fienden, och detta på en obekant terräng, med händerna fulla samt besvärade av sin tunga vapenrustning, medan fienderna, som hade alla lemmar fria och kämpade i en välbekant terräng på mark eller på grunt vatten, djärvt slungade sina spjut och framdrevo sina väldresserade hästar mot de våra. Förskräckta av allt detta och fullständigt ovana vid ett dylikt stridssätt, visade de våra ej samma kamplust och iver som av gammalt varit dem egen vid fotstrider.

XXV.

Då Cæsar märkte detta, gav han order, att krigsfartygen, vilka företrädde en för barbarerna mera okänd skeppstyp, och vilka genom sin rörlighet voro lättare att manövrera, skulle småningom föras bort ifrån lastfartygen och med hjälp av årorna placeras vid fiendens obetäckta flank, så att man därifrån kunde med slungstenar, pilar och skott från kastmaskiner driva fienderna tillbaka och tvinga dem att vika; denna åtgärd blev till

stor hjälp för de våra. Ty överraskade såväl av skeppens form och användningen av åror som av de för dem obekanta kastmaskinerna hejdade sig barbarerna och drogo sig något litet tillbaka. Och när då våra soldater ännu tvekade, mest på grund av havets djuplek, framträdde bäraren av tionde legionens örn och ropade, i det han tog gudarna till vittne, att det, vartill han manade, skulle sluta lyckligt för legionen: — Störten er i vattnet, soldater, om ni ej vilja förråda legionsörnen åt fienderna; jag tänker i vart fall fullgöra min plikt mot staten och fältherren. När han med ljudlig röst yttrat dessa ord, hoppade han ner från skeppet och började bära örnen mot fienderna. Men då ropade soldaterna till varandra, att en dylik smälek fick ej tålas, och hoppade mangrant ned från skeppet. Då man på de närliggande skeppen såg vad de gjorde följde man även där exemplet och gick fienden inpå livet.

XXVI.

Tappert stred man å båda sidor. Men de våra, vilka varken kunde hålla jämna led eller få säkert fotfäste eller följa de rätta fälttecknen utan, alltsom de hoppat ned från de olika fartygen, flockat sig om det fälttecken, vilket råkade vara närmast, voro i mycket betänklig oordning; fienderna däremot, som kände alla grunden, kunde, så snart de från stranden sett några män hoppa ned från ett skepp på något avstånd från de andra, störta fram mot dem med hästarna i fyrsprång, och, innan de voro försvarsberedda, omringa dem med stor övermakt; andra överhöljde med kastspjut hela vår styrka på dess obetäckta flygel. När nu Cæsar såg

detta, lät han manna krigsskeppens jullar och likaså spejarfartygen med soldater och sände dessa till hjälp åt de trupper, som han märkte vara hårt ansatta. Och så fort de våra kommit upp på torr mark, gingo de, enigt följande varandra, till anfall mot fienderna och drevo dem på flykten; förfölja dem något längre stycke kunde de icke, emedan ryttarnas fartyg ej kunnat hålla kursen och nå fram till ön. Endast i denna punkt följdes Cæsar ej av sin vanliga lycka.

XXVII.

Så snart fiendens slagna skaror hunnit hämta sig från flykten, sände de genast fredsunderhandlare till Cæsar och lovade att lämna gisslan samt lyda allt vad han befallde. Med dessa underhandlare följde atrebaten Commius, vilken, som ovan nämnts, av Cæsar skickats i förväg till Britannien. Då denne efter sin landstigning såsom fullmäktigt sändebud för dem framlade Cæsars krav, hade de lagt hand på honom och kastat honom i fängelse; nu efter striden frigåvo de honom. Ivriga att få fred kastade de skulden för detta brott på folkets oupplysta massa och bådo honom förlåta det, då det skett utav oförstånd. Cæsar förlät dem också deras oförstånd, sedan han förehållit dem, hur de först oombedda skickat fredsunderhandlare till fastlandet och bett honom om fred men sedan utan orsak börjat krig; gisslan befallde han dem lämna. En del därav överlämnade de också genast, men en del sade de sig tvungna att hämta från mer avlägsna orter, varför den först kunde överlämnas om några dagar. Emellertid befallde de sitt folk att återvända till sina gårdar, medan höv-

dingarna började från alla håll samlas hos Cæsar för att rekommendera sig och sina folk till det bästa.

XXVIII.

Sedan freden på detta sätt redan blivit bekräftad avseglade på fjärde dagen efter Cæsars ankomst till Britannien de ovan omtalade aderton skeppen, vilka tagit rytteriet ombord, för laber vind ut ur den högre upp belägna hamnen. Men när de närmade sig Britannien och redan kunde ses från lägret, uppstod plötsligt en så våldsam storm, att intet av dem kunde hålla kursen utan en del kastades tillbaka dit, varifrån de utseglat, en del åter drevos under yttersta fara bort emot den nedre delen av ön, vilken ligger längre åt väster till; där de kastade ankar, men då de likafullt togo in mer och mer vatten tack vare vågsvallet, nödgades de i början av natten giva sig ut på öppna havet för att söka uppnå fastlandet.

XXIX.

Samma natt råkade vara fullmåne, och det dygn, då detta inträffar, plägar vara åtföljt av de våldsammaste bränningar i oceanen, något som var obekant för de våra. Så blevo på en och samma gång de krigsskepp, i vilka Cæsar låtit överföra krigshären, och som nu dragits upp på det torra, fyllda av vågsvallet, och de lastskepp, som förankrats längre ut, svårt skadade av stormen, utan att vi hade minsta möjlighet att taga hand om eller hjälpa dem. Många skepp slogos sönder, och de övriga voro berövade tåg, ankare och övrigt

tillbehör, ej längre sjödugliga. Att detta skulle åstadkomma stor bestörtning hos hela krigshären var ju oundvikligt. Ty icke fanns det andra skepp, varpå den kunde föras tillbaka, och icke ägde man några redskap för att sätta de skadade skeppen i stånd, och icke heller hade man, då ju ingen tänkt sig annat än att man borde övervintra i Gallien, upplagt vinterförråd av spannmål i de trakter, där man nu befann sig.

XXX.

När Britanniens hövdingar, vilka efter striden samlats hos Cæsar, erforo detta, började de rådslå sinsemellan. Då de sågo, att romarna varken hade rytteri eller fartyg eller spannmål, och de av lägrets litenhet, vilken framträdde desto skarpare, som Cæsar överfört legionerna utan tross, kunde sluta sig till, att deras härstyrka var ringa, funno de allt tala för att de borde göra uppror och därvid lägga an på att avskära de våra från livsmedel och annan tillförsel samt att draga ut kriget till fram på vintern. De voro ock förvissade, att kunde de besegra sina nuvarande fiender eller avskära dem från återfärden, så skulle dädanefter ingen våga draga över till Britannien i krigiskt syfte. Alltså sammansvuro de sig ånyo och började småningom var för sig lämna lägret och i hemlighet sammandraga sitt folk från deras gårdar.

XXXI.

Men fastän Cæsar ej ännu hört något om deras planer, hade han dock dels på grund av det öde, som drabbat

hans fartyg, och dels på grund därav, att de upphört sända gisslan, börjat misstänka just det, som verkligen var å färde. Därför vidtog han försiktighetsmått i och för alla eventualiteter. Han lät sålunda dels dagligdags forsla spannmål från åkerfälten till lägret, dels taga virket och kopparn från de skepp, som voro värst medfarna, för att därmed reparera de övriga, och vad som i övrigt behövdes för detta ändamål, lät han hämta från fastlandet. På detta sätt lyckades han, tack vare den stora iver varmed soldaterna arbetade, få alla skepp i segelfärdigt skick, med undantag av tolv, som ej kunde räddas.

XXXII.

Medan man var sysselsatt med detta, hade den legion, vilken benämndes den sjunde, skickats ut för att proviantera, som vanligt ensam. Ingen som helst anledning att misstänka något krigsutbrott hade då ännu förekommit. Men medan nu en del av manskapet dröjde kvar ute på fälten och en annan del förde säden till lägret, meddelade de vid lägerportarna utställda vakterna Cæsar, att större dammoln än eljest vore vanligt syntes komma från det håll, varåt legionen tågat. Cæsar anade genast, vad som var å färde, nämligen att barbarerna hopsmitt några nya planer, och gav därför de vakthavande kohorterna order att följa sig dit bort, medan av de återstående två skulle övertaga vakthållningen men de återstående väpna sig och skynda efter honom. När han kommit ett stycke bort från lägret, fann han de sina angripna och hårt ansatta av fienderna, vilka omringat den tätt sammanpressade legionen och överhöljde den med kastspjut. Ty då säden avmejats

från största delen av fälten, så att blott ett enda stycke var kvar, hade fienderna räknat ut, att de våra skulle komma just dit, och på natten gömt sig i skogen; när sedan de våra lagt ifrån sig sina vapen och skingrat sig i och för skördearbetet hade de plötsligt störtat fram, dödat några och bragt de övriga, som ej kunnat ordna sina led i oordning, samtidigt omringande dem med sitt rytteri och sina stridsvagnar.

XXXIII.

Kampen från stridsvagnarna tillgår på detta sätt: Först komma de framkörande från alla håll och slunga spjut; ofta bringar blotta rädslan för hästarna och bullret från vagnshjulen de fientliga leden i oordning; när de så trängt sig in emellan kavalleriskvadronerna, hoppa de av stridsvagnarna och kämpa till fots. Under tiden föra körsvennerna vagnarna ett stycke bort från striden och hålla där stilla, så att om kämparna hårt ansättas av överlägsna fiender kunna de med lätthet draga sig tillbaka till de sina. På detta vis ha de i sitt stridssätt lyckats förena rytteriets rörlighet med fotfolkets stadga, och så stor färdighet ha de genom daglig övning och vana förvärvat, att de mitt i en brant utförsbacke kunna hejda de framstormande hästarna, inom ett ögonblick få dem i sin hand och styra dem i annan riktning; ja de kunna springa fram längs vagnstången, ställa sig rak långa uppe på oket och därifrån blixtsnabbt skynda tillbaka till vagnen.

XXXIV.

Ovana vid detta stridssätt hade alltså de våra råkat i förvirring, då Cæsar i högst behaglig tid bragte dem hjälp, ty genom hans ankomst tvangs fienden att göra halt, och de våra hämtade sig från förskräckelsen. Att därutöver själv gå anfallsvis till väga och inlåta sig i batalj fann han ej vid detta tillfälle lämpligt utan stod kvar i den ställning han intagit och lät inom kort legionerna återvända till lägret. Medan detta skedde och således alla de våra voro fullt upptagna, togo de som stannat kvar ute på fälten tillfället i akt och avlägsnade sig.

Därpå följde flera dagar å rad stormar, vilka både tvungo de våra att stanna inom lägret och fienderna att avhålla sig från strid. Under tiden kringsände barbarerna åt alla håll budbärare, vilka framhöllo för sina landsmän, hur fåtaliga våra trupper voro, och påvisade, vilket utmärkt tillfälle de hade att göra byte och till att trygga sin frihet för alltid, om de fördreve romarna ur deras läger. På detta sätt sammanbragte de snabbt en stor mängd fotsoldater och ryttare, varpå de anträdde marschen mot lägret.

XXXV.

Ehuru Cæsar insåg, att det nu skulle gå precis som vid föregående tillfällen, nämligen att fienderna, om de bleve slagna, skulle undfly faran medelst sin snabbhet, lät han likväl, då han ändå erhållit trettio ryttare, som den ovannämnda atrebaten Commius fört med sig, upp-

ställa legionerna till strid framför lägret. I det slag, som nu uppstod, kunde fienderna ej länge motstå våra soldaters anfall utan vände ryggen till. De våra förföljde dem, så långt deras krafter tilläto dem att springa, dödade många av dem och drogo sig sedan, efter att ha uppbränt alla gårdar brett omkring, tillbaka till lägret.

XXXVI.

Samma dag kommo till Cæsar sändemän från fienderna för att underhandla om fred. Cæsar ålade dem att fördubbla den gisslan han tidigare fordrat och befallde, att denna skulle överlämnas på fastlandet, eftersom höstdagjämningen var nära och han ej ansåg sig böra med så svaga skepp uppskjuta överseglingen till vintern. Då han kort efter fick tjänlig vind, lättade han ankar litet efter midnatt och kom över till fastlandet med alla skeppen oskadda; tvenne lastskepp kunde dock ej uppnå samma hamn som de andra utan vinddrevos till en något sydligare plats.

XXXVII.

Då de vid pass trehundra soldater, som landsatts från dessa skepp, voro på väg till lägret, anföllos de av morinerna, vilka Cæsar, när han for över till Britannien, lämnat bakom sig som underkuvade, men vilka nu lockade av hopp om byte, omringade soldaterna till en början med en ganska ringa styrka, och befallde dem nedlägga vapen, om de ej ville bli ihjälslagna. När då dessa bildade ring och satte sig till motvärn, samlades ledda av stridsbullret omkring sextusen till platsen.

Så snart Cæsar fått underrättelse härom, sände han från lägret hela rytteriet till de sinas hjälp. Våra soldater hade under tiden i mer än fyra timmars strid på tappraste sätt motstått fiendernas anstorm och dödat många av dem, medan av dem själva blott några få sårats. När nu dessutom fienderna fingo syn på vårt rytteri kastade de bort sina vapen och vände ryggen till, varvid ett stort antal av dem nedhöggos.

XXXVIII.

Följande dag sände Cæsar legaten Titus Labienus med de legioner, som återkommit från Britannien, mot de upproriska morinerna. Då dessa ej liksom föregående år kunde söka skydd bakom träsken, vilka nu voro uttorkade, utan saknade varje tillflyktsort, måste de nästan alla giva sig åt Labienus. Legaterna Publius Titurius och Lucius Cotta däremot, vilka ledde de mot menapierna sända legionerna, måste, sedan de härjat hela deras land, avmejat säden och nedbränt gårdarna, återvända till Cæsar, eftersom menapierna mangrant hade undstuckit sig i de tätaste skogarna. Cæsar lät alla legionerna gå i gemensamt vinterläger i belgernas land. Dit sände från hela Britannien endast två folk gisslan, de övriga sveko.

Genom brev från Cæsar underrättad om allt vad han utfört, påbjöd senaten en tjugu dagars tacksägelsefest.

FEMTE BOKEN.

I.

Under Lucius Domitius' och Appius Claudius' konsulsår avreste Cæsar, såsom han varje år brukade göra, från vinterlägret till Italien, men ålade dessförinnan de legater han ställt i spetsen för legionerna att under vintern låta uppbygga så många skepp som möjligt och att sörja för reparering av de gamla. De nya skeppens storlek och form klargjorde han själv för dem. För att underlätta lastningen ävensom deras uppdragande på stranden lät han göra dem något lägre än de skepp vi av gammalt i vårt hav använda, och det desto hellre som han iakttagit, att den snabba växlingen av ebb och flod vid galliska kusten gjorde tidvattensvågorna mindre höga därstädes. För att öka lastmöjligheten ej minst vid transporten av dragdjur, gjorde han dem även något bredare än de skepp vi på andra hav använda. Alla de nya fartygen skulle enligt hans order, framdrivas med åror, vilket går vida lättare, när de hava låga bord. Materialierna till skeppens utrustning tillsade han dem hämta från Hispanien.

Själv for han, efter att ha hållit tingen i hitre Gallien, till Illyricum, ty han hade hört, att den del av provinsen, som gränsade till pirusterna, var utsatt för härjande infall från grannarnas sida. Anländ dit befaller han där-

varande samhällen att utskriva trupper, vilka skulle samlas å en av honom angiven plats. Men då pirusterna fingo höra talas därom, sände de underhandlare till honom vilka förklarade, att intet av dessa infall skett enligt folkets beslut, och uttalade deras beredvillighet att på allt sätt gottgöra vad skada de tillfogat. Efter att ha lyssnat till deras andragande befallde Cæsar dem att ställa gisslan, vilken måste vara överlämnad före en viss dag; gjorde de icke detta skulle han anfalla dem med krig. Gisslan lämnades till den dag han befallt. Han tillsatte därefter skiljedomare, vilka i händelse av tvist mellan olika samhällen skulle uppskatta skedd skada och fastställa ersättningssumman.

II.

Då dessa angelägenheter ordnats och tingen hållits, återvände han till hitre Gallien och reste därifrån till hären. Ditkommen gjorde han en rundtur till alla vinterlägren och fann, att tack vare soldaternas synnerliga flit hade trots den svåra materialbristen omkring sexhundra skepp av ovan angiven art samt tjuguåtta krigsskepp upptimrats och redan förts så nära sin fullbordan, att de inom få dagar kunde sjösättas. Sedan han varmt lovordat soldaterna och dem som lett arbetet, meddelade han vad han ville ha gjort och befallde att alla skeppen skulle föras till Itiska hamnen, eftersom han funnit denna vara lämpligaste utgångspunkten för en överfart till Britannien från fastlandet; avståndet var på denna punkt omkring trettio mil. Han kvarlämnade där en så stor truppstyrka, som han ansåg nödvändig för sitt syfte, och begiver sig själv med fyra

lättutrustade legioner och åttahundra ryttare till treverernas land, emedan dessa varken infunno sig till några gemensamma församlingar eller lydde hans order och dessutom sades oroa germanerna å andra sidan Rhenus.

III.

Det treveriska folket står utan jämförelse främst i hela Gallien vad rytteri beträffar och förfogar även över fotsoldater i stort antal; som ovan nämnts, gränsar deras land till Rhenus. Hos detta folk tävlade två män om högsta makten, Indutiomarus och Cingetorix. Av dessa infann sig den senare, så snart han hört, att Cæsar och hans legioner voro i annalkande, genast hos denne och försäkrade, att han och alla hans anhängare ej skulle svika sin plikt och ej avfalla från vänskapsförbundet med romerska folket; han upplyste även om vad som förehades hos trevererna. Indutiomarus åter började rusta till krig; samlade kring sig både rytteri och fotfolk och förde dem, som på grund av sin ålder ej kunde bära vapen, i säkerhet inne i Ardennerskogen, vilken, väldig till omfånget, sträcker sig mittigenom treverernas område från floden Rhenus till yttersta kanten av remernas land. Men sedan några av folkets hövdingar dels av vänskap till Cingetorix och dels av fruktan för vår anryckande krigshär begivit sig till Cæsar och av honom börjat utbedja sig förmåner för egen räkning, då de ej funno sig kunna göra något för sitt folk, greps Indutiomarus av fruktan att se sig övergiven av alla och skickade underhandlare till Cæsar. Han hade, försäkrade han, endast av det skälet ej velat lämna de sina och begiva sig till denne, att han ansåg

sig böra hålla folket i lydnad, ty om hela adeln begåve sig bort, kunde folkmassan till följd av sin politiska omogenhet lätt råka i jäsning; nu hade han också folket i sin hand och ämnade med Cæsars tillåtelse begiva sig till dennes läger för att förtroendefullt lägga sitt och folkets öde i hans händer.

IV.

Cæsar förstod mycket väl, vad som låg bakom detta tal, och vad för omständigheter som avskräckt honom från hans ursprungliga plan. Men då han ogärna ville nödgas tillbringa hela sommaren hos trevererna, sedan han iordningställt allt till det britanniska fälttåget, tillsade han Indutiomarus att komma, medförande tvåhundra personer som gisslan. Då denne lydde och bland annat som gisslan lämnade sin son samt alla de anhöriga, vilka han fått särskild befallning att utlämna, lugnade Cæsar hans ängslan och förmanade honom endast att ej svika sin lydnadsplikt. Men samtidigt samlade han till sig medelst personlig kallelse treverernas hövdingar och förlikte dem med Cingetorix, vilken han ansåg ha rättmätiga anspråk på en sådan handräckning, vartill kom att han mycket gärna ville se den, som han funnit så vänligt stämd mot sig, åtnjuta största möjliga anseende bland de sina. Indutiomarus var mycket missnöjd med denna händelse, varigenom hans egen popularitet ibland landsmännen minskades, och då han redan förut varit ovänligt stämd mot oss, upplågade efter detta svåra slag hans vrede desto starkare.

V.

Sedan dessa angelägenheter ordnats drog Cæsar med sina legioner till Itiska hamnen. Där erfor han, att sextio skepp, som byggts i meldernas land, hejdats på sin färd av en storm och ej kunnat hålla kursen utan nödgats återvända till den plats, varifrån de avseglat. De övriga fann han färdiga till avsegling och försedda med fullständig utrustning. Dit hade ock från hela Gallien samlats ett fyratusen man starkt rytteri och de förnämsta männen inom alla folk. Av dessa tänkte han endast låta några få, på vilkas trohet han visste sig kunna lita, stanna i Gallien, men taga de övriga med sig såsom en slags gisslan, ty han befarade, att medan han själv var borta, Gallien skulle råka i jäsning.

VI.

Bland de galliska hövdingarna befann sig även æduern Dumnorix, vilken vi redan förut haft anledning omtala. Denne ville han absolut och framför andra taga med sig, då han kände honom som en man lysten efter omvälvningar och lysten efter makt, ytterst oförvägen och ytterst uppburen av gallerna. Härtill kom ytterligare, att Dumnorix i æduernas rådsförsamling sagt sig ha fått löfte av Cæsar om kungavärdigheten i deras stat. Detta yttrande hade æduerna tagit mycket illa upp, men dock ej vågat skicka sändebud till Cæsar för att vare sig själva avböja eller bedja honom avstyra saken. Cæsar hade emellertid fått veta vad som skett genom sina gästvänner. Dumnorix sökte nu till en början

genom enträgna böner utverka, att han finge kvarstanna i Gallien, därvid förebärande, dels att han såsom föga sjövan fruktade överfarten, dels att han återhölles av religiösa skäl. Då han emellertid fann sina böner mötta av ett obevekligt nej, miste han totalt hoppet att kunna utverka Cæsars tillåtelse och började i stället påverka de galliska hövdingarna; han tog dem var för sig i enrum och uppmanade dem att stanna på fastlandet: det var, sade han, sannerligen ingen tillfällighet att Gallien på detta sätt bleve berövat all sin adel; Cæsar hade nämligen beslutit, att då han ej vågade döda dem på hemlandets jord, i stället överföra dem till Britannien för att dräpa dem. Han gav själv de andra sitt ord på och bad dem i sin tur edligt lova, att de enigt och i samråd skulle utföra allt, som de funno Galliens fördel kräva. Om allt detta inberättade flera personer för Cæsar.

VII.

På grund av dessa upplysningar och med hänsyn till den stora betydelse han tillmätte det æduiska folket, föresatte sig Cæsar att med vad medel som helst tvinga och skrämma Dumnorix under sin vilja; då denne uppenbart gick allt längre i vanvett, måste han hindras från att skada honom själv och staten. Kvarhållen i hamnen vid pass tjugufem dagar, emedan sjöfarten hindrades av nordvästvinden, vilken under alla årstider är den förhärskande vinden i dessa trakter, drog han alltså försorg om, att Dumnorix icke lockades till olydnad, men lät icke desto mindre utspeja alla dennes planer. Äntligen får han tjänlig vind; soldater och ryttare få order att gå ombord på fartygen.

Men medan allas sinnen voro upptagna härav, lyckades Dumnorix att jämte æduernas rytteri oförmärkt ge sig i väg hemåt. När Cæsar fick veta detta, uppsköt han färden och avbröt alla tillrustningar därför samt sände en stor del av rytteriet efter honom med bestämd order att återföra flyktingen. Gjorde han motstånd och vägrade lyda, borde han nedhuggas, ty det var ej tänkbart, att den, som i fältherrens närvaro trotsat hans bud, skulle uppföra sig vettigt i hans frånvaro. När Dumnorix upphanns och tillropades att vända om, gjorde han mycket riktigt motstånd, stred för att värja sig och vädjade till sina landsmäns rättskänsla, gång på gång utropande att han var en fri man och medborgare i ett fritt folk. Men lydiga ordern kringrände förföljarna och nedhöggo honom. De æduiska ryttarna återvände däremot mangrant till Cæsar.

VIII.

När detta värv fullgjorts, kvarlämnade Cæsar på fastlandet tre legioner och tvåtusen ryttare under Labienus, vilken fick i uppdrag att skydda hamnen, sörja för livsmedelstillförseln, noga följa vad som skedde i Gallien och handla enligt stundens och saklägets krav, men tog själv med sig fem legioner och en lika stor rytteristyrka som den på fastlandet kvarlämnade samt avseglade för en lagom sydvästvind vid solnedgången, men då ungefär vid midnatt vinden mojnade, kunde han ej hålla kursen utan drevs av havsströmmen långt åt sidan och fann vid soluppgången, att han lämnat Britannien bakom sig på vänster hand. Då vände sig strömmen, och följande denna arbetade han sig med hjälp av årorna fram till den trakt av ön, där han föregå-

ende sommar funnit det gå bäst att landstiga. Ett icke ringa beröm för sin duktighet skördade därvid soldaterna, vilka genom outtröttligt arbete vid årorna lyckades hålla de tunga transportfartygen i linje med krigsskeppen. Han framkom med alla sina skepp till Britannien ungefär vid middagstiden och såg ej till någon fiende vid landstigningsplatsen. Efter vad Cæsar sedan erfor av fångarna, hade dock stora skaror samlats dit men blivit förskräckta över skeppens stora antal; ty mer än åttahundra sådana kunde på en gång skönjas eftersom även fjolårets fartyg voro med samt därtill vissa skepp i enskild ägo, vilka vederbörande låtit bygga för sin egen bekvämlighet; de hade därför dragit sig tillbaka från stranden och dolt sig uppe på höjderna.

IX.

Sedan Cæsar landsatt sin krigshär, utsett en lämplig plats för lägret och av fångar erfarit vart fienderna förlagt sina trupper, kvarlämnade han vid kusten tio kohorter och trehundra ryttare såsom skyddsvakt för skeppen och avtågade själv vid tredje nattväkten i riktning mot fienden; för skeppen hyste han ingen farhåga, då han lämnat dem säkert förankrade vid en öppen kust av mjuk sand samt givit Quintus Atrius befälet över deras skyddsvakt. Efter en nattmarsch på vid pass tolv mil fick han syn på fienderna. Dessa hade med rytteri och stridsvagnar uppställt sig bakom en flod och sökte från sin högre belägna ställning under handgemäng hindra oss från att övergå denna. Tillbakaslagna av vårt rytteri togo de sin tillflykt till skogen, där de hade en både av natur och människohand starkt befäst plats, vilken

de tydligen iordningställt redan förut i och för någon av sina inbördes fejder; ty alla ingångar voro stängda genom en massa nedfällda träd. De vågade sedan endast undantagsvis inlåta sig i strid utanför skogen men satte sig till motvärn, när de våra sökte intränga i förskansningen. Men sjunde legionens soldater lyckades med hjälp av ett sköldtak och en mot förskansningen uppkastad belägringsvall storma ställningen och jagade fienden ut ur skogen, utan att själva ha fått mer än några få sårade. Cæsar förbjöd dem dock att förfölja fienden någon längre sträcka, emedan han dels ej kände terrängen, dels ville få någon tid övrig till lägrets uppbyggande, då det redan var långt lidet på dagen.

X.

Tidigt påföljande dag utskickade han trenne truppkolonner, omfattande både fotfolk och rytteri, för att förfölja de flyende. Dessa hade tågat ett gott stycke framåt och redan fått syn på fiendens eftertrupper, då ryttare kommo från Q. Atrius till Cæsar med budskap, att det under föregående natt utbrutit en oerhört stark storm, varunder nästan alla skepp blivit illa medfarna och uppkastats på stranden, emedan varken ankaren eller tåg hållit och varken matroser eller styrmän mäktat uthärda stormens raseri; genom att skeppen på detta sätt kastats emot varandra, hade naturligtvis stor skada tillfogats dem.

XI.

På grund av dessa underrättelser gav Cæsar legionerna och rytteriet order att tåga tillbaka och under återmarschen avvärja fiendens anfall; själv återvände

han till skeppen. Undersökningen på platsen bekräftade i huvudsak vad han genom brev och budskap förnummit, dock att endast omkring fyrtio skepp gått förlorade, medan resten syntes om än med stort besvär kunna repareras. Han utvalde därför bland linjesoldaterna lämpliga hantverkare och lät tillkalla andra sådana från fastlandet; till Labienus skrev han, att denne skulle låta de legioner han hade hos sig bygga så många nya skepp som möjligt. Själv beslöt han att låta uppdraga alla skepp på stranden samt omsluta dem och lägret med en gemensam skyddsvall, en åtgärd som krävde mycket och mödosamt arbete men ock erbjöd ojämförligt stora fördelar. Till att utföra detta arbete åtgick det vid pass tio dygn, varunder soldaterna ej ens nattetid fingo vila från sin möda. När så skeppen dragits upp på stranden och lägret starkt befästs, lämnade han samma truppstyrka som förut till skeppens bevakning och begav sig själv till den plats, varifrån han blivit tillbakakallad. Då han kom dit, hade emellertid vida större britanniska truppstyrkor från alla håll samlats till platsen och högsta ledningen över trupperna liksom över hela krigföringen genom samfällt beslut uppdragits åt Cassivellaunus, vilkens land skiljes från kuststaterna genom floden Tamesis, dit det är omkring åttio mil från havet. Med denne hade de övriga folken förut fört oavlåtliga krig. Men under intrycket av vår ankomst gjorde britannerna honom till sin fältherre och högste krigsledare överhuvud.

XII.

Britanniens inre bebos av folk, som enligt deras egna arvsägner äro hemfödda på ön, men dess kusttrakter

av invandrare från Belgium, — de uppkallas också nästan alla med samma namn som de folk från vilka de utgått — vilka kommit över i syfte att kriga och plundra, men, sedan de väl krigat en tid, stannat på ön och börjat odla jorden. Landet är rikt på boskap, gårdarna, som äro snarlika Galliens, ligga tätt invid varandra, och folket är ytterst talrikt. Som bytesmedel nyttja de koppar, antingen myntad eller omyntad, eller ock järntenar av en viss, noggrant bestämd vikt. Tenn finns i öns mellersta delar och i kusttrakterna järn, det senare dock blott i ringa mängd; koppar införa de från utlandet. Virke fås av samma trädslag som i Gallien utom bok och gran. Harar, höns och gäss nyttjas ej till föda, det anses opassande, men man håller ändå dessa djur för nöjets och trevnadens skull. Klimatet är såtillvida mildare än i Gallien, att vintrarna äro mindre stränga.

XIII.

Till sin form liknar ön en triangel, varav en sida vetter mot Gallien. Denna sidas ena vinkelspets, vilken bildas av Cantium, den trakt där nästan alla från Gallien kommande skepp landa, är riktad åt öster, den andra löper däremot ned åt söder. I sin helhet mäter denna sida omkring femhundra mil. En annan sida vetter mot Hispanien och mot väster. Åt detta håll ligger ön Hibernia, vilken efter vad det uppges endast är hälften så stor som Britannien, medan däremot sjövägen dit anses vara lika lång som från Gallien till Britannien. Halvvägs till Hibernia ligger en ö benämnd Mona. Dessförutom lär det finnas många mindre öar

i närheten; om dessa ha några skriftställare uppgivit, att där vid vintersolståndet råder oavbruten natt i trettio dygn. För vår del ha vi ej kunnat erhålla några muntliga underrättelser därom, frånsett att vi genom noggranna mätningar medelst vattenur iakttagit, att nätterna äro något kortare här än på fastlandet. Längden av nu ifrågavarande sida är enligt öinvånarnas mening sjuhundra mil. Den tredje sidan vetter åt norr. Mittemot denna finnes intet land, men dess ena vinkelspets kan snarast sägas vara riktad mot Germanien. Den anses vara åttahundra mil lång. Hela ön är alltså tvåtusen mil i omkrets.

XIV.

Av alla dess folk bo de ojämförligt mest kultiverade i Cantium, vilket är ett kustlandskap alltigenom; dessas seder skilja sig ej mycket från gallernas. De som bo längre inåt så mestadels ej säd utan leva av mjölk och kött och kläda sig i hudar. Nästan alla britanner insmörja sig med vejde, vilket ger kroppen en himmelsblå färg och dymedelst gör dem så skräckinjagande att åse i striden. Håret låta de växa långt men raka sig på varje del av kroppen utom huvudet och överläppen. Kvinnogemenskap praktisera de på det viset, att de bilda grupper på tio à tolv män — mestadels alla bröder eller fäder och söner — vilka ha sina hustrur gemensamma; men vart barn som födes inom en sådan grupp anses hava den till far, åt vilken dess moder vid giftermålet först överlämnades.

XV.

Medan vårt rytteri befann sig på marsch anfölls det av fiendens ryttare och vagnskämpar och invecklades i en hård kamp, dock blevo i alla fall de våra över hela linjen segrare och drevo alla fiender på flykt mot höjderna och skogssnåren. De dödade många av dem, men då de förföljde något för ivrigt, ledo de ock själva vissa förluster. Fienderna visade sig nu ej på en tid, men bäst som de våra voro fullt upptagna med förskansningsarbeten och icke vidtagit några försiktighetsmått, störtade de plötsligt fram ur skogarna och angrepo dem, som stodo på vakt framför lägret. Striden vart hård; när Cæsar till undsättning framsände två kohorter, var och en den första inom sin legion, och dessa vid uppställningen lämnade en liten lucka emellan sig, trängde fienderna med utomordentlig djärvhet fram därigenom, bragte de våra i förvirring genom detta nya stridssätt och drogo sig tillbaka utan förlust. Krigstribunen Quintus Laberius Durus fann denna dag sin bane. Sedan flera kohorter skickats till hjälp, slogs dock fienden på flykten.

XVI.

Hela det sätt varpå striden fördes — man kämpade ju framför lägret i allas åsyn — ådagalade tydligt, att våra soldater hade svårt att reda sig mot fiendens stridssätt, då de till följd av sin tunga rustning varken kunde förfölja dem, som flydde, eller vågade lämna sina fälttecken; ryttarna särskilt voro under kampen

utsatta för stora faror, då fienderna ofta med full avsikt drogo sig tillbaka för att, när de lockat dem ett stycke bort från legionerna, hoppa av sina vagnar och till fots upptaga en strid som blev ojämn för de våra. En ren rytteristrid återigen erbjöd icke någon annan eller större fara för de tillbakavikande än för de förföljande. Härtill kom ytterligare, att fienderna aldrig stredo i täta led utan spridd ordning med stora mellanrum, samt att de hade vaktstyrkor till reds och kunde avlösa varandra, så att friska och osårade trupper i tur och ordning ersatte de uttröttade.

XVII.

Följande dag höll sig fienden stilla på höjderna fjärran från lägret, visade sig endast i ringa antal och gjorde vida mattare försök att locka våra ryttare till strid än dagen förut. Men då vid middagstiden Cæsar sände tre legioner och hela rytteriet under legaten Gaius Trebonius' befäl för att samla foder framstörtade plötsligt fienderna från alla håll mot de med skördearbetet sysselsatta och hejdade sig ej ens inför fältecknen och de kring dem uppställda legionerna. De våra slogo dem emellertid med ett kraftigt anfall tillbaka och slutade ej förföljandet, förrän de nått fram till våra ryttare, vilka därefter styrkta i sitt mod av att ha legionerna bakom ryggen, drevo fienden hals över huvud på flykten, dödade ett stort antal av dem och ej gåvo dem tid att samla sig eller sätta sig till motvärn eller hoppa ned från vagnarna. Efter detta nederlag skingrade sig omedelbart de från alla håll samlade skarorna, och från den stunden mötte aldrig fienden med fulltalig styrka våra trupper.

XVIII.

Cæsar, som visste vad de hade i sinnet, förde sin krigshär mot Cassivellaunus' land och mot floden Tamesis; denna kan endast på ett enda ställe övervadas och även där blott med svårighet. Ditkommen såg han på andra stranden en stor fientlig här uppställd. Dessutom var framför hären stranden befäst med vassa pålar, och även nere i floden voro dylika pålar nedslagna, vilka ej nådde upp över vattenytan. Då Cæsar av fångar och överlöpare fått kännedom om dessa anstalter, sände han rytteriet i förväg och lät legionerna följa omedelbart efter. Men med sådan kraft och snabbhet ryckte linjesoldaterna fram, ehuru vattnet gick dem ända upp till huvudet, att fienden ej kunde motstå legionernas och ryttarnas förenade angrepp utan övergav strandbrinkarna och sökte sin räddning i flykten.

XIX.

Cassivellaunus hade, som ovan nämnts, funnit det vara rent hopplöst att våga en drabbning; han bortsände därför större delen av sina trupper och behöll endast vid pass fyratusen vagnskämpar. Med dem bevakade han våra rörelser, höll sig alltid litet på sidan om vägen, dolde sig på svårtillgängliga och skoglänta ställen samt tvang överallt, där han förstod att vi skulle tåga fram, folk och fä att lämna sina gårdar och draga sig tillbaka till skogarna. När då vårt rytteri i mindre sträng ordning spritt sig över markerna för att plundra och härja, lät han vagnskämparna på alla tillgängliga

vägar och stigar ila fram ur skogarna och rikta ett ytterst farligt anfall mot våra ryttare; fruktan härför hindrade dessa från att ströva något vidare långt omkring. För Cæsar återstod då endast att ej låta dem avlägsna sig för långt från legionerna och att själv inskränka sig till att härja fiendernas åkrar och bränna deras gårdar i den utsträckning, som legionsoldaternas marsch- och arbetsförmåga tillstadde.

XX.

Emellertid sände trinobanterna, nära nog det mäktigaste folket på dessa trakter, underhandlare till Cæsar och lovade att giva sig under honom samt lyda hans befallningar. En av dem, den unga Mandubracius, vilkens fader varit folkets konung men blivit dödad av Cassivellaunus, varvid sonen måst fly för att rädda livet, hade kommit över till Cæsar på galliska fastlandet och helt slutit sig till honom; trinobanterna bådo nu, att Cæsar måtte skydda Mandubracius mot Cassivellaunus' skadelust och låta honom återvända till sitt folk för att bli dess ledare och konung. Cæsar tillsade dem att lämna fyrtio personer i gisslan samt att förse krigshären med foder och sände Mandubracius till dem. De fullgjorde mycket snabbt hans befallningar, lämnade fulltalig gisslan och anskaffade fodret.

XXI.

Sedan trinobanterna sålunda vunnit värn och trygghet mot allt krigiskt övervåld, skickade kenimagnierna, segontiakerna, ankaliterna, bibrokerna och kasserna beskickningar till Cæsar och underkastade sig. Av dem

erfor han, att ej långt från det ställe, där han befann sig, låg Cassivellaunus' borg, väl skyddad bakom skogar och kärr, och att man dit samlat en nog så stor mängd människor och boskap. Med borg menas enligt britannernas uttryckssätt en otillgänglig skogsmark, som de befäst med vall och grav för att ha till samlingsplats, när de måste draga sig undan för ett fientligt anfall. Dit beger han sig med sina legioner, han finner platsen ytterst väl befäst både av naturen och av människohand; likväl skrider han till anfall däremot från två håll. Fienderna höllo stånd en stund men kunde ej länge uthärda våra soldaters anstorm utan flydde bort ur fästningen på en annan sida. En stor mängd boskap påträffades där, och många fiender upphunnos och dödades under flykten.

XXII.

Medan detta tilldrog sig på dessa trakter, sände Cassivellaunus bud till Cantium, vilket som vi ovan nämnt ligger vid havet, och tillsäger de fyra konungar, som där härskade, Cingetorix, Carvilius, Taximagulus och Segovax, att med hela sin samlade härsmakt överrumpla och storma skeppslägret. Men då dessa kommo fram till lägret, gjorde de våra ett utfall, dödade många av dem, ja togo till och med deras högättade anförare Lugotorix till fånga och drogo sig därefter utan att ha lidit någon förlust tillbaka. När Cassivellaunus fick budskap om denna strid förmådde honom de många nederlag han lidit, den förödelse som övergått hans land och framför allt de andra folkens avfall att genom atrebaten Commius' förmedling sända underhandlare till

Cæsar angående dagtingan. Då denne på grund av gallernas plötsligt framträdande lust för uppror beslutit övervintra å fastlandet, och då det ej var mycket kvar av sommaren samt även den tid, som återstod, lätt kunde förhalas, befallde han britannerna att ställa gisslan och fastslog hur stor skatt de årligen skulle utgöra till romerska folket; Cassivellaunus förbjöd han på det strängaste att skada Mandubracius och trinobanterna.

XXIII.

Sedan han erhållit gisslan, återförde han krigshären till kusten; han fann där skeppen reparerade och lät göra dem flott. Då han hade med sig ett stort antal fångar och då några skepp gått förlorade under stormen, beslöt han överföra hären i två resor. Och så egendomligt fogade slumpen, att fast både skeppen och resorna voro så många, förolyckades varken under detta eller under föregående år något av de fartyg, som överförde soldaterna, men av dem, som i sin tur skulle komma tomma från fastlandet — dels sådana, som redan varit över och landsatt trupper, dels de sextio, som byggts senare än de andra under Labienus' ledning — av dem nådde endast några få fram, medan nästan alla de övriga kastades tillbaka. Sedan Cæsar någon tid förgäves väntat dem, måste han för att ej årstiden skulle omöjliggöra överseglingen — höstdagjämningen var nämligen nära — låta soldaterna packa ihop sig mer än vanligt, varefter han, sedan fullständig vindstilla inträtt, lättade ankar i början på andra nattväkten och vid morgongryningen nådde land, utan att ett enda skepp lidit skada på färden.

XXIV.

Sedan skeppen dragits upp på stranden och han hållit rådsmöte med gallerna i Samarobriva, skred han till att förlägga hären i vinterläger. Då sädestillgången detta år till följd av torka blivit ganska knapp i Gallien, kunde detta ej ske på samma sätt som föregående år utan måste legionerna förläggas var för sig hos olika folk. En av dem lät han legaten Gaius Fabius föra till morinerna, en annan fick Quintus Cicero föra till nervierna, en tredje Lucius Roscius till esubierna; en fjärde fick order att under Titus Labienus övervintra hos remerna i grannskapet till trevererna; tre stycken förlade han hos belgerna; de fingo till befälhavare quæstorn Marcus Crassus samt legaterna Lucius Munatius Plancus och Gaius Trebonius. En legion slutligen, den som han senast utskrivit i landet norr om Po, och fem kohorter dessutom sände han till eburonerna, vilka till största delen bo i landet mellan Mosa och Rhenus, och där då Ambiorix och Catuvolcus voro kungar. Över dessa trupper satte han legaterna Quintus Titurius Sabinus och Lucius Aurunculeius Cotta till befälhavare. Genom att på detta sätt fördela legionerna trodde han sig lätt kunna råda bot på sädesbristen. Och ändå hade alla dessa vinterläger utom Lucius Roscius', vilken fått föra sin legion till en fullständigt lugn och fredlig trakt, förlagts på högst hundra miliers avstånd från varandra. Själv beslöt han emellertid att, tills han mottagit underrättelse om legionernas ankomst till sina förläggningsorter och lägrens upprättande, kvardröja i Gallien.

XXV.

Hos karnuterna levde en mycket högättad man vid namn Tasgetius, vilkens förfäder rentav innehaft kungamakten hos sitt folk. Denne hade Cæsar, som under alla sina krig haft synnerligt gagn av hans tjänster, till tack för hans duglighet och tillgivenhet återinsatt i hans förfäders värdighet. Redan på tredje året konung föll han offer för en sammansvärjning av sina vänner, i vilken uppenbart ett stort antal medborgare deltagit. Händelsen inberättades till Cesar. Denne fruktade, att då många varit invecklade i saken, dessa skulle förleda folket till avfall, och befallde därför Lucius Plancus med sin i Belgien förlagda legion genast tåga till karnuterna och där övervintra; så snart han fått reda på dem, som anstiftat Tasgetius' död, skulle han fängsla dem och sända dem till honom. — Under tiden ingingo underrättelser från alla de legater och quæstorer, som fått befäl över legionerna, att dessa kommit fram till sina vinterkvarter och befäst sina lägerplatser.

XXVI.

Ungefär femton dagar efter framkomsten utbröt plötsligt upprorsrörelsen på föranstaltan av Ambiorix och Catuvolcus; dessa hade först tjänstvilligt varit Sabinus och Cotta till mötes vid gränsen av sitt landområde och skaffat spannmål till vinterlägret, men därefter på anstiftan av sändemän från treverern Indutiomarus uppviglat sitt folk. Sedan de genom överrumpling tillfångatagit några vedhämtare, gingo de med stora strids-

krafter till anfall mot lägret. Men de våra grepo hastigt till vapen och uppställde sig runt vallen, och på ett håll gjorde de spanska ryttarna ett utfall och segrade i en rytteristrid; fienderna funno då anfallet hopplöst och drogo sig tillbaka. Strax efter ropade de enligt sin vana med hög röst, att någon av de våra skulle komma ut och samtala med dem; de hade att förmäla ett och annat av intresse för båda parterna, varigenom de hoppades kunna stävja fientligheterna.

XXVII.

Till att samtala med dem utsändes Gaius Arpineius, en romersk riddare som stod Quintus Titurius nära, och Quintus Junius, en spanjor som redan ett par gånger förut, på uppdrag av Cæsar, besökt Ambiorix. Inför dessa uttalade sig Ambiorix på följande sätt: Han kände starkt, att han vore skyldig Cæsar en förklaring till tack för de välgärningar denne bevisat honom, ty genom Cæsars ingripande hade han ju fritagits från den skatt, som han haft att utgöra till sina grannar aduatukerna, och likaså hade denne frigivit hans son och brorson, vilka sänts till aduatukerna såsom gisslan och av dem kvarhållits i träldom och bojor; att han deltagit i anfallet på lägret, det hade ej skett på hans råd eller önskan utan genom folkets påtryckning, ty så stode det faktiskt till med hans hövdingeskap, att massan hade lika mycket att säga gentemot honom som han gentemot massan. Att återigen folket velat krig, det härrörde därav, att de ej kunnat undgå deltaga i en plötsligt tillkommen gallisk sammansvärjning. Allt detta kunde han bevisa redan med en hänvisning till sin

ringa makt, ty så fåkunnig vore han ändå icke, att han trodde sig med sin härstyrka kunna övervinna romerska folket. Men gallerna hade beslutit att gemensamt handla: denna dag, så hade det fastslagits, skulle alla Cæsars vinterläger på en gång anfallas, så att ej den ena legionen skulle kunna få hjälp av den andra. Det var ej lätt för dem som galler att vägra andra galler sitt bistånd, allra helst som denna plan syntes ha till mål den gemensamma frihetens återvinnande. Men när han nu fullgjort sin fosterländska plikt emot landsmännen, kände han, att han också ägde en plikt att fullgöra gentemot sin välgörare Cæsar; han uppmanade därför, ja han bad Titurius för deras gästvänskaps skull att sörja för sin och sina soldaters räddning. En stor hop lejda germanska soldater hade övergått Rhenus; inom två dagar vore de framme. Romarna hade alltså att själva avgöra om de ville föra trupperna ur vinterlägret, innan grannarna märkt vad som försiggick, och tåga antingen till Cicero eller till Labienus, av vilka den ene befunne sig vid pass femtio mil, den andre litet längre bort ifrån dem. För sin del lovade han och ville bekräfta det med ed, att de skulle få fritt genomtåg genom hans område. I och med detta sitt handlingssätt sörjde han på en gång för sitt folks bästa, då ju detta sluppe hysa vinterlägret, och betygade sin tacksamhet mot Cæsar för dennes tjänster. Efter att ha talat så, avlägsnade sig Ambiorix.

XXVIII.

Arpineius och Junius framförde vad de hört till legaterna. Förbluffade över den vändning saken så plöts-

ligt tagit ansågo de ej råden böra föraktas, fastän de kommit från fienden, och lade särskilt vikt vid den synpunkten, att en så svag och ringa stat som eburonernas knappt kunde antagas ha på eget bevåg börjat krig mot romarna. Därför hänsköto de avgörandet till ett krigsråd och där yppade sig starkt skiljaktiga meningar. Lucius Aurunculeius jämte många krigstribuner och förstarangscenturioner avrådde varje förhastad åtgärd och hävdade, att man ej utan Cæsars order kunde lämna vinterlägret. De utvecklade, att man inom ett befäst läger kunde motstå hur starka germanska skaror som helst. Bästa beviset därpå vore, att de så tappert motstått fiendernas första anfall och givit dessa en hel mängd sår på köpet. Livsmedelsfrågan ingav dem inga bekymmer. I sinom tid skulle undsättning anlända både från det närmaste vinterlägret och från Cæsar. Och så till sist, fanns det något ynkligare och tarvligare än att följa fiendens anvisning vid beslut av största vikt?

XXIX.

Häremot hävdade Titurius gång på gång med hetta, att handlingens ögonblick vore försuttet, när fiendernas stridskrafter efter föreningen med germanerna starkt ökats eller ock kanske närmaste härläger råkat illa ut. Här vore ej tid till långa överläggningar. Cæsar hade, trodde han, farit till Italien; i annat fall hade säkert ej karnuterna tagit sig för att döda Tasgetius, ej heller hade eburonerna, om han varit kvar, med så uppenbart förakt för oss anfallit lägret. Icke fiendens anvisning utan saklägets följde han; Rhenus var ej långt borta; med stor harm hade germanerna erfarit Ariovistus' död

och våra tidigare segrar; alla gallerna brunno av förbittring över alla försmädelser de lidit, över Roms herravälde, som de måst underkasta sig, över förintandet av deras gamla krigarära. Så till sist, ingen skulle kunna övertyga honom, att Ambiorix utan klara hållpunkter skulle tillåtit sig giva ett sådant råd. Den mening han företrädde erbjöd full trygghet, vare sig den ena eller andra möjligheten inträffade: om intet farligt stode på, skulle de utan minsta äventyr komma fram till närmaste legion; om däremot hela Gallien anslutit sig till germanerna, låge i en snabb flykt enda möjligheten till räddning. Den plan däremot, som Cotta och de med honom liktänkande förordade, vad bure den i sitt sköte? Jo den medförde faran om ej av en ögonblicklig olycka, så dock av en lång belägring med åtföljande hungersnöd.

XXX.

På detta sätt bröto sig meningarna för och emot, men då Cotta och det högre underbefälet alltjämt energiskt motsatte sig avtåget, utbrast Sabinus och det med hög röst, så att en stor del av soldaterna hörde honom: — Må, om ni så viljen, er mening segra; jag är ej den, som rädes för dödsfara mer än någon av eder; dessa skola döma; om något ont händer skola de utkräva räkenskap av dig, ty finge de för dig, kunde de i övermorgon vara förenade med kamraterna i närmaste vinterläger och gemensamt med dem möta krigslyckans växlingar, men hade ej att som nu bortvisade och bortkommenderade långt hän från de andra motse svärdets eller svältens död.

XXXI.

Hela församlingen springer upp från sina platser; man griper legaternas händer och vädjar till dem att ej genom sin osämja och ömsesidiga envishet bringa den gemensamma saken i yttersta fara; allt läte lätt ordna sig, vare sig de stannade eller droge bort, om blott alla vore ense till hjärta och sinne; fortsatt oenighet däremot innebure uppenbarligen säkert fördärv. Överläggningen fortgick under ständigt tvistande ända till midnatt. Till sist bevekes Cotta och ger med sig; Sabinus' mening segrar. Order utfärdas att man skall bryta upp i morgongryningen. Under resten av natten hade ingen tid till sömn, ty varje soldat genomletade sina tillhörigheter för att efterse, vad han skulle taga med sig, och vad av utrustningen för vinterlägret han skulle nödgas kvarlämna. Man påhittade allt möjligt, som på en gång kunde göra det farligt att kvarstanna och öka avtågets fara genom att göra hären trött och utvakad. I morgongryningen anträder man alltså avmarschen och det i en sådan ordning, som hade Ambiorix, vilken tillrått densamma, ej varit en fiende utan den trognaste vän: marschkolonnen var lång och smal, och största möjliga tross medfördes.

XXXII.

Men fienderna, som iakttagit larmet och vakan under natten och därav förstått, att man tänkte avtåga, hade lagt sig i dubbelt bakhåll på ett lika lämpligt som väl dolt ställe i skogen samt avvaktade där, ungefär två

milier från lägret, romarnas ankomst. När större delen av vår marschlinje kommit ned i en lång, bergomsluten dal, visade de sig plötsligt i dalens båda ändpunkter och anföllo eftertruppen, samtidigt som de hejdade den i uppförsbacke framryckande förtruppen; sålunda måste de våra upptaga strid i ogynnsammaste möjliga läge.

XXXIII.

Då äntligen började Titurius, som hittills sorglöst låtit allt gå som det ville, bäva för utgången och springa omkring för att ordna kohorterna, men även nu handlade han utan tillförsikt och syntes alldeles ha tappat huvudet — något som ofta brukar hända dem, vilka tvingas fatta beslut just då ögonblicket är inne för handling. Cotta däremot, som alltid tänkt, att något dylikt kunde inträffa under marschen, och just fördenskull ej velat tillråda avtåget, gjorde allt vad han kunde för allas räddning: han ordnade och uppmuntrade soldaterna, såsom det anstod en fältherre och stred såsom det anstod en soldat. Då det till följd av marschlinjens längd var ytterst svårt för soldaterna att självmant utföra alla order och utfinna vad som på varje punkt måste göras, lät man ordern gå genom leden, att de skulle övergiva trossen och bilda krets. Ehuru denna åtgärd i ett fall som det förevarande ej var att klandra, hade den en olycklig verkan; ty den nedsatte våra soldaters tillförsikt men uppmuntrade fiendernas stridslust, då den ej kunde uppfattas som annat än ett utslag av yttersta rädsla och misströstan. Dessutom kunde det ju omöjligen undvikas, att soldaterna allmänt sprungo ifrån sina fälttecken för att bland trossen uppsöka och riva

åt sig de föremål, på vilka var och en satte det största värdet; därvid genljöd från alla håll rop och klagan.

XXXIV.

Barbarerna däremot visste vad de gjorde. Längs hela deras slagordning läto deras hövdingar ordern gå att ingen fick lämna sin post; bytet vore ju ändå deras, och dem tillhörde allt som romarna måste lämna efter sig; därför skulle de tänka, att allt hängde på segern. De våra gåvo dock ej fienden efter i mod och stridsduglighet. Ehuru både fältherren och lyckan svikit dem, satte de allt hopp om räddning till sitt mannamod, och varhelst någon kohort gått till anfall, där låg en stor mängd fiender slagna. Men då Ambiorix uppmärksammade detta, gav han order åt de sina att endast på avstånd kasta sina spjut och ej gå romarna inpå livet utan tvärtom, varhelst dessa ginge till anfall vika tillbaka; tack vare sin lätta beväpning och dagliga övning kunde de på detta sätt undgå varje skada; när romarna åter droge sig tillbaka till sina fälttecken, skulle de förfölja.

XXXV.

Denna föreskrift följde de också noggrant. Så snart någon kohort ryckte ut ur kretsen och gick till anfall, drogo sig fienderna hastigt undan. Därvid måste den anfallande häravdelningen givetvis blotta sig och fick kastspjuten över sig på sin oskyddade sida. När de då började draga sig tillbaka till den plats, varifrån de utgått, kringvärvdes de både av de fiender, som vikit undan, och av dem, som stått på sidorna om dessa.

Föredrogo de däremot att stå kvar på sin post, hade de ingen användning för sitt hjältemod, och ej heller kunde de, då de stodo i tätt slutna led, undvika spjuten, som av en sådan massa fiender slungades över dem. Men hur svårt omständigheterna sammansvurit sig mot dem, och hur många som än sårades, höllo de stånd, och ännu långt frampå dagen hade de, fast striden pågått från morgongryningen till åttonde timmen, ej begått minsta handling, som var dem ovärdig. Då fick Titus Balventio, en tapper och högeligen ansedd man, som föregående år fört legionens första centuria, båda benen genomborrade av ett kastspjut; Quintus Lucanius, som innehade samma rang, stupade tappert kämpande, när han söker rädda sin son, som blivit kringränd; Lucius Cotta slutligen, legaten, träffades, medan han i tur och ordning uppmuntrade kohorterna och centuriorna, mitt i ansiktet av en slungsten.

XXXVI.

Under intrycket av alla dessa olyckor sände Quintus Titurius sin tolk Gnæus Pompeius till Ambiorix, som han ett stycke därifrån såg uppmuntra sina trupper, och bad denne skona honom själv och soldaterna. På denna vädjan svarade Ambiorix: ville Titurius tala med honom, ginge det för sig; han hoppades kunna förmå sitt folk att förfara skonsamt mot soldaterna; fältherren själv skulle intet ont vederfaras, för den saken erbjöde han sig själv och sin heder som borgen. Titurius förfrågade sig därpå hos sin sårade medfältherre, om han funne det lämpligt, att de lämnade stridslinjen och gemensamt förhandlade med Ambiorix: han hoppa-

des, att de av denne skulle kunna utverka sin egen och soldaternas räddning. Cotta vägrade emellertid att inlåta sig i samspråk med en väpnad fiende och därvid höll han orubbligt fast.

XXXVII.

Sabinus befallde då de krigstribuner, som för ögonblicket befunno sig i hans närhet, och centurionerna av första rangklassen att följa sig. När han kommit fram till Ambiorix, tillsades han att bortkasta sina vapen och lydde befallningen samt befallde sina följeslagare att göra sammaledes. Under det därpå inledda samtalet om villkor för uppgörelsen, vilket av Ambiorix med avsikt drogs ut på längden, omringades han efter hand av fienderna och nedhöggs. Då upphäva dessa sitt välkända segerskri och störta under vilt tjut mot de våra, vilkas led de bringa att svikta. Under den kamp, som nu uppstår, faller Cotta och med honom största delen av soldaterna. De återstående fly tillbaka till lägret, varifrån de utgått. Bland dem var Lucius Petrosidius, legionens örnbärare, vilken, då han framför lägret hårt ansattes av en stark fiendehop, slungade örnen in över vallen men stupade själv, tappert värjande sig till det sista. Med möda lyckades de andra uthålla belägringen till nattens inbrott; under natten insågo de sitt förtvivlade läge och dödade mangrant sig själva. Blott några få, som oförmärkt smugit sig bort från striden lyckades på villsamma skogsvägar leta sig fram till det läger, där Titus Labienus förde befälet som legat, och omtalade för honom vad som tilldragit sig.

XXXVIII.

Uppblåst över denna sin seger ger sig Ambiorix ögonblickligen i väg till sina närmaste grannar aduatukerna; medtagande rytteriet tågar han hela natten och påföljande dag utan avbrott; fotfolket befaller han följa efter. Sedan han klargjort sakläget för aduatukerna och eggat dessa till krig, drager han följande dag till nervierna och manar dem ej försitta tillfället att vinna frihet för all framtid och hämnas på romarna för de oförrätter de lidit; han skildrar hur båda legaterna dödats och en stor del av krigshären förintats; nu vore det lätt gjort att genom ett plötsligt anfall förgöra den legion, som låge i vinterläger med Cicero; själv ville han trofast bistå dem vid detta företag. Nervierna läto utan svårighet övertyga sig av hans tal.

XXXIX.

Följaktligen kringsände de genast budbärare till kentronerna, grudierna, levakerna, pleumoxierna och geidumnerna, vilka alla stodo under deras överhöghet, och när de fått ihop en så stor krigsmakt som möjligt, överföllo de utan varsel Ciceros läger, dit ännu intet rykte om Titurius' död hunnit. Även i detta fall kunde det ej undvikas, att några soldater, som sänts ut i skogen för att samla bränsle och befästningsmaterial, överrumplades av de plötsligt anstormande ryttarna. Sedan dessa tillfångatagits, gingo eburonerna, nervierna, aduatukerna samt alla dessas bundsförvanter och underlydande till anfall mot legionen. De våra grepo hastigt

sina vapen och bestego vallen. Endast med svårighet avvärjdes denna dag anfallet, ty fienderna byggde allt sitt hopp på sin snabbhet, och de voro övertygade, att hade de blott segrat i denna strid, vore deras seger tryggad för all framtid.

XL.

Cicero avsände ofördröjligen brev till Cæsar och lovade budbärarna stora belöningar, om de lyckades frambära dem; men då alla vägar voro stängda blevo de uppsnappade. Under natten uppkastade romarna i otrolig hast med hjälp av det insamlade befästningsmaterialet bortåt etthundratjugu torn; alla skönjbara brister i befästningsverken avhjälptes. Följande dag gingo fienderna i ännu mycket större massor än förut till storms mot lägret och fyllde vallgraven. De våra satte sig till motvärn på samma sätt som dagen förut och likaså de följande dagarna. Under nätterna arbetade de utan att rasta ett ögonblick. Ej ens de sjuka, ej ens de sårade fingo njuta någon vila. Allt, som krävdes för att möta morgondagens anfall, utfördes under natten; många störar med i eld härdade spetsar och ett stort antal tunga murspjut förfärdigades; tornen förseddes med plankgolv i flera avsatser, bröstvärn med uppskjutande tinnar restes av flätverk. Fast Cicero själv var vid klen hälsa, unnade han sig ej ens nattetid någon vila, utan måste av soldaterna, vilka trängdes kring honom med ivriga böner, mot sin vilja tvingas att skona sig.

XLI.

Då tillkännagåvo de nerviska ädlingar och furstar, som förut haft personlig beröring med Cicero och anledning räkna sig till hans vänner, att de önskade ett samtal med honom. När detta beviljades dem, förtalde de samma historia, som Ambiorix framlagt för Titurius: hela Gallien stod under vapen; germanerna hade övergått Rhenus; både Cæsars eget och de övriga vinterlägren voro belägrade. De berättade ytterligare om Sabinus' död och hänvisade till Ambiorix som bevis, att de talade sanning. Romarna misstogo sig, försäkrade de, om de hoppades någon hjälp av sina kamrater, ty dessa hade all anledning till ängslan över sitt eget läge; själva ville de emellertid Cicero och romerska folket intet annat än gott, frånsett blott, att de ej ville hava vinterlägret förlagt till sina trakter och ännu mindre, att det bruket skulle innästla sig; det stode romarna fritt att utan förfång lämna lägret och i allsköns lugn draga bort varthän de ville. Cicero genmälde härtill kort och gott: det var ej romerska folkets vana att låta någon väpnad fiende föreskriva sig villkor; men om de nedlade vapnen, kunde de räkna på hans förord, ifall de ville öppna underhandlingar med Cæsar; han hoppades, att de tack vare dennes rättvisa skulle kunna utverka vad de önskade.

XLII.

Därvidlag hade alltså nervierna gäckats i sitt hopp; de företogo sig då att omgiva lägret med en tio fots vall och en femton fots grav. Detta hade de lärt sig under

föregående år genom att iakttaga vårt tillvägagångssätt och fingo även handledning av några fångar, som de tagit från romerska hären; men då de saknade de järnverktyg, som man brukar nyttja vid sådant arbete, fick man se dem lösskära torvor med svärden samt i händer och kappor upphämta jorden. Men av arbetets gång kunde man sluta sig till, hur talrika de voro; ty på mindre än tre timmar fingo de färdigt ett fästningsverk om femtontusen fots[1] omkrets; under de följande dagarna övergingo de till, att efter nödiga förberedelser, bygga torn av samma höjd som vår vall samt göra murhakar och stormtak; även härvidlag voro fångarna deras läromästare.

XLIII.

På belägringens sjunde dag, då en stark storm rasade, började de slunga brandbollar av smält lera och spjut med glödgade spetsar mot lägerhyddorna, vilka på galliskt vis voro försedda med stråtak. Dessa fattade hastigt eld, och tack vare den våldsamma vinden spred sig denna över hela lägret. Då började fienderna under ett härskri så väldigt, som vore segern redan tryggad och vunnen, framföra tornen och stormtaken samt på stormstegar klättra uppför vallen. Men så stor var soldaternas tapperhet och sinnesnärvaro, att de, fastän eldhettan slog emot dem överallt, fastän de överhöljdes av spjut i massor och fastän de visste, att hela deras tross och allt vad de ägde stod i ljusan låga var det ingen som steg ned av vallen för att lämna stridslinjen, ja det var knappast ens någon som såg sig tillbaka, utan alla

[1] De bästa handskrifterna ha femton (romerska) mil, några tio. Men dessa höga siffror kunna knappt vara riktiga.

slogos även nu med det vildaste mod. Denna dag var den ojämförligt farligaste för de våra; men trots allt ändades den så, att ett utomordentligt stort antal fiender blevo sårade eller dödade, detta därför att de packat ihop sig alldeles under vallen, och de bakre leden ej tilläto de främre att draga sig tillbaka. När de, sedan elden saktat sig något, sköto fram ett torn ända tills det snuddade vid vallen, drogo sig tredje kohortens centurioner tillbaka från de poster de intagit och läto även sina män samfällt vika undan, varpå de med ord och tecken började inbjuda fienden att stiga på, om de behagade; men ingen vågade försöket. Då överhöljde de dem från alla håll med stenar, drevo ned dem och satte tornet i brand.

XLIV.

Det fanns i denna legion två synnerligt tappra centurioner, som ej hade långt kvar till högsta rangklassen, Titus Pullo och Lucius Vorenus. Dessa tvistade ständigt sinsemellan om vem som var förmer än den andre och tävlade år efter år med stort inbördes groll om rang och värdigheter. Då man nu stred som värst vid förskansningarna, ropade Pullo: — Varför tvekar du, Vorenus? Eller när vill du egentligen förtjäna lönen för ditt mod? Denna dag skall få avgöra våra tvister. Då han sagt detta, gav han sig ut på andra sidan skansverket och störtade fram mot fienderna, där dessa stodo som tätast. Ej heller Vorenus kunde då hålla sig innanför vallen, ty fruktan för vad kamraterna kunde säga drev honom att följa efter. Pullo kastade emellertid på kort håll sitt spjut mot fien-

derna och träffade en mot honom framspringande man i hopen. Genomborrad låg denne halvdöd, men fienderna skyddade honom med sina sköldar, medan de alla kastade sina spjut mot Pullo och hindrade honom från att framtränga längre. Skölden får han genomstungen och ett kort spjut fastnar i hans svärdsgehäng. Härigenom skjutes skidan tillbaka, och när han så sökte få ut svärdet samt alltså ej hade högra handen fri, kringrände fienderna honom, innan han kunde värja sig. Då skyndar hans avundsman Vorenus till hjälp och bistår honom i nöden. Mot denne vänder sig strax hela fiendesvärmen i stället för mot Pullo, vilken de tro vara genomborrad av spjutet. Vorenus går fienden inpå livet med svärdet, dödar en och driver de övriga något tillbaka; men då han går för ivrigt fram, stiger han ned i en grop och faller till marken. Han blir nu kringränd; då kommer Pullo i sin tur till hjälp, och slutet blir, att båda lyckas helbrägda draga sig tillbaka innanför förskansningarna, sedan de dödat många och skördat den största ära. Så nyckfullt länkade lyckan deras tävlingsstrid, att de med all sin avund kommo att hjälpa och rädda varandra och ingen kunde avgöra, vilkendera visat större hjältemod än den andre.

XLV.

Alltsom dagarna skredo fram och belägringen vart allt hårdare och svårare att motstå i synnerhet som en stor del av soldaterna voro utmattade av erhållna sår och sålunda de försvarsdugligas antal starkt inknappats, sändes allt flera budbärare med brev till Cæsar; av dessa blevo många gripna av fienden och dödade

inför våra soldaters ögon under svåra marter. Det fanns emellertid i lägret en enda nervier — han hette Vertico och var av god familj, vilken strax vid belägringens början flytt från sitt folk till Cicero och sedan lagt den största trohet i dagen. Denne hade en slav, som han med löfte om frihet och stora belöningar lyckades övertala att gå med brev till Cæsar. Slaven gömde brevet i ett spjutskaft och då han såsom själv galler kunde röra sig bland gallerna utan att väcka misstanke, kom han verkligen fram till Cæsar. Av honom blev alltså denne underrättad om Ciceros och legionens farliga läge.

XLVI.

Så snart Cæsar mottagit brevet — det skedde ungefär vid elfte timmen på dagen — skickar han ofördröjligen ett sändebud till quæstorn Marcus Crassus, vilkens läger låg i bellovakernas land tjugufem mil från hans eget, och befaller denne att mitt i natten bryta upp med sin legion och snabbast möjligt förena sig med honom. Crassus lämnar sitt läger lika fort som budbäraren. Med ett annat bud låter Cæsar hälsa legaten Gaius Fabius, att han skulle föra sin legion till atrebaternas land, genom vilket han själv komme att tåga. Till Labienus skriver han, att denne skulle komma med sin legion till nerviernas land, om så kunde ske utan förfång för det allmänna bästa. Övriga delar av krigshären, vilka ju förlagts något längre bort, ansåg han sig ej kunna invänta; omkring fyrahundra ryttare tillkallade han emellertid från de närmaste lägren.

XLVII.

Ungefär vid tredje timmen erfor han av Crassus' förtrupper, att denne vore i annalkande, och hann denna dag marschera tjugu mil. Crassus satte han till befälhavare i Samarobriva och överlät åt honom en hel legion, emedan han där kvarlämnat krigshärens tross, de lydnadspliktiga folkens gisslan, krigsarkivet och all spannmål, som han låtit samla dit i och för övervintringen. Fabius med sin legion slöt sig enligt ordern till honom under marschen efter ett ganska kort dröjsmål. Labienus däremot, som fått underrättelse om Sabinus' död och hans kohorters nedmejande, och som själv hotades av treverernas samlade härskaror, fruktade, att han, om han på ett flyktliknande sätt avtågade från sitt läger, ej skulle kunna uthärda fiendernas anfall, i synnerhet som dessa voro fyllda av tillförsikt över sin nyss vunna seger; han framhöll därför i ett svarsbrev till Cæsar, hur farligt det vore att föra legionerna ur lägret, skildrade de händelser, som försiggått hos eburonerna, och omtalade, att treverernas hela krigsmakt, både fotfolk och rytteri, tagit ställning på endast tre mils håll från hans läger.

XLVIII.

Cæsar gav honom rätt, och ehuru han alltså fick nöja sig med två legioner i stället för de tre, på vilka han räknat, handlade han likafullt med den snabbhet, varav han visste allas välfärd avhänga. Med långa dagsmarscher tågade han in i nerviernas land. Där erfor

han av fångarna, hur sakerna stodo för Cicero, och hur farligt dennes läge var. Han lyckades med löfte om stora belöningar övertala en av de galliska ryttarna att föra ett brev till Cicero. Brevet skrev han på grekiska, för att det ej, om det uppsnappades av fienderna, skulle uppenbara våra planer. Han tillsade budbäraren att, om han ej kunde nå fram till lägret, slunga ett spjut dit in med brevet bundet vid kastremmen. I brevet skrev han, att han var på väg med legionerna och snart skulle vara framme; han manade dem att stå fast vid sitt gamla mod. Gallern, som bävade inför faran, slungade spjutet på det sätt man föreskrivit honom. Av en händelse fastnade detta vid ett torn och förbisågs av de våra under två dagar men upptäcktes på den tredje av en soldat, lösgjordes och överlämnades till Cicero. Denne läste brevet och föredrog det sedan för den samlade hären; stor blev glädjen hos alla. Nu kunde man ock skönja röken av brinnande hus, och därmed försvann varje tvivel på legionernas förestående ankomst.

XLIX.

Då gallerna genom sina spaningstrupper lärt känna vad som stod på, upphävde de belägringen och ryckte med hela sin styrka mot Cæsar. De utgjorde en väpnad styrka på vid pass sextiotusen män. Begagnande den utväg, som nu yppade sig, utbad sig Cicero av den ovannämnda Vertico ännu en galler för att genom denne få ett brev framfört till överfältherren. Han uppmanar gallern att framgå försiktigt och med vaken uppmärksamhet; i brevet omtalar han, att fienderna dragit bort ifrån honom och vänt hela sin väldiga styrka mot de

antågande. Detta brev framkommer ungefär vid midnatt till Cæsar, som låter sina män veta dess innehåll och styrker deras sinnen till den stundande striden. Följande dag bryter han tidigt upp och efter en marsch på omkring fyra mil får han syn på fienderna, som mycket talrikt samlats på andra sidan om en djup dal och en bäck. Det var en mycket farlig sak att med så ringa styrka inlåta sig i strid på ogynnsam terräng. Då han ju dessutom visste, att Cicero blivit fri från belägringen, ansåg han sig med gott samvete kunna sakta sin framryckning. Han gjorde alltså halt och lät på den bästa plats han kunde finna slå ett befäst läger, vilket redan i sig självt skulle blivit litet, då han knappt hade sjutusen man och — ännu viktigare — alls ingen tross med sig, men vilket han lät ännu ytterligare sammanträngа genom att göra tältgatorna möjligast trånga; detta i syfte att fienden skulle hålla hans styrka för absolut föraktlig. Samtidigt utsände han spejare åt alla håll för att utforska, var dalen lättast skulle kunna överskridas.

L.

Denna dag dröjde båda härarna kvar i de ställningar de intagit och inläto sig blott i några små rytteristrider nere vid vattnet: gallerna väntade nämligen ytterligare förstärkningar, vilka ännu ej framkommit, medan Cæsar ville pröva, om han ej genom låtsad fruktan kunde locka fienden över till den ställning han valt, så att han skulle få utkämpa bataljen på sin sida av dalen framför lägret; kunde han ej få det därhän, ville han utforska vägarna för att se, var han med minsta risk kunde

överskrida dalen och bäcken. Tidigt följande morgon närmade sig fiendens rytteri lägret och inlät sig i strid med våra ryttare. Cæsar lät med avsikt ryttarna vika och draga sig tillbaka till lägret. Samtidigt lät han överallt göra lägervallen högre och spärra portarna; soldaterna hade fått order att under detta arbete springa hit och dit så mycket som möjligt och på allt sätt låtsa, som de vore rädda.

LI.

Uppmuntrade av allt detta överförde fienderna alla sina skaror och uppställde sig till strid på ogynnsam terräng; då de våra till och med drogo sig tillbaka från vallen, kommo de närmare och kastade från alla håll spjut in i lägret, ja läto härolder gå omkring och förkunna, att om någon galler eller romare ville före tredje timmen överlöpa till dem, kunde han tryggt göra det, men från den stunden vore tillfället försuttet. Deras förakt för de våra gick ända därhän, att då de ej trodde sig kunna intränga genom portarna, ehuru dessa blott för syns skull voro spärrade med ett enda lager av grästorvor, så togo de sig för att riva ned vallen med händerna och fylla gravarna. Då lät Cæsar soldaterna störta ut genom alla portar och samtidigt rytteriet göra ett utfall och slog fienden så hastigt på flykten, att ingen enda vågade stå kvar och upptaga strid; en stor mängd av dem dödades, och alla berövades sina vapen.

LII.

Att fortsätta förföljelsen fann Cæsar icke rådligt, då den hindrades av skogar och träsk och tydligen ingen

möjlighet erbjöds att tillfoga fienden ens minsta skada; med alla sina trupper i gott behåll ankom han samma dag till Ciceros läger. Där såg han med beundran de torn, skyddstak och förskansningar, som fienden uppfört; när legionen mönstrades, fann han, att knappt ens var tionde man var osårad; av allt detta förstod han, hur farligt läget verkligen varit, och hur duktigt det klarats. Cicero gav han varma lovord för hans förtjänster och likaså legionen; till varje centurion och krigstribun, som enligt Ciceros vittnesbörd visat utmärkt tapperhet, riktade han i tur och ordning några ord. Av fångarna fick han närmare underrättelser om Sabinus' och Cottas undergång. Följande dag framlade han inför en allmän härförsamling vad som skett, samt tröstade och uppmuntrade soldaterna; den olycka som förorsakats av legatens obetänksamma felsteg, den kunde man, framhöll han, desto lättare bära, som genom de odödliga gudarnas nåd och deras egen tapperhet nederlaget hämnats, så att varken fiendernas fröjd blivit lång eller deras egen sorg alltför varaktig.

LIII.

Emellertid hade ryktet om Cæsars seger av remerna med så otrolig snabbhet förts till Labienus, att fastän Ciceros läger låg på omkring sextio mils avstånd och Cæsar framkommit dit efter dagens nionde timme, hördes redan vid midnatt utanför lägerportarna höga rop från remerna, som på detta sätt framförde budskapet om segern och sina lyckönskningar till Labienus. När ryktet även nått trevererna, tog Indutiomarus, som följande dag ämnat anfalla Labienus' läger, under natten till flykten och återförde hela sin här till treverernas land.

Cæsar lät nu Fabius och hans legion återvända till sitt läger, förlade sina egna tre legioner i tre olika vinterläger runtomkring Samarobriva och beslöt med hänsyn till den svåra jäsning, som framträtt i Gallien, att själv kvarstanna hela vintern hos krigshären. Ty alltsedan den olyckliga händelsen med Sabinus' död blivit allmänt bekant, övervägde nästan alla Galliens folk lämpligheten av ett krig, kringsände åt alla håll bud och beskickningar och efterhörde, vad de andra hade för planer, och varifrån krigsutbrottet skulle komma, samt höllo på avsides belägna orter nattliga sammankomster. Under hela vintern hade också Cæsar varenda dag någon anledning till oro, i det han fick mottaga något budskap om gallernas planer och stämplingar. Bland annat erfor han av legaten Lucius Roscius, som han satt till befälhavare över trettonde legionen, att de galliska folk, som bebodde Aremorica, samlat stora härskaror för att angripa honom, och att de ej varit mer än åtta milier från hans läger, men vid budskapet om Cæsars seger vänt hem igen, och det med sådan fart att återtåget närmast liknade en flykt.

LIV.

Emellertid kallade Cæsar till sig de främsta männen hos varje folk och genom att dels skrämma dem med antydningar, att han visste vad som förehades, dels vänligt förmana dem höll han en stor del av Gallien i lydnad. Men senonerna, ett av Galliens mäktigaste och mest ansedda folk, beslöto öppet att döda sin av Cæsar utsedda konung, Cavarinus, vilkens bror vid tiden för Cæsars ankomst till Gallien och vilkens för-

fäder tidigare innehaft samma värdighet; då kungen anade oråd och flydde, förföljde de honom ända till gränsen och fördrevo honom från hem och tron; visserligen skickade de sändebud till Cæsar för att urskulda sig, men då han befallde dem att låta hela senaten komma, lydde de ej tillsägelsen. Så starkt intryck gjorde på Galliens barbariska invånare det faktum, att det funnits några, som vågat börja krig, och så starkt ändrade det deras viljerikting, att bland alla dess folk knappast ett enda ingav oss tillit utom æduerna och remerna, vilka Cæsar alltid hållit i största ära, de förra på grund av deras nedärvda och oavbrutna trohet mot romerska folket, de senare på grund av de tjänster de nyligen gjort under galliska kriget. Strängt taget vet jag icke heller, om man kan undra på detta förhållande, då många orsaker medverkade därtill och främst den, att de, som i krigiskt rykte stått högre än alla andra folkslag, måste med tung sorg se sig så grundligt berövade sin gamla ära, att de måste mottaga befallningar av romerska folket.

LV.

Särskilt trevererna och Indutiomarus voro under hela vintern utan avbrott sysselsatta med att skicka sändemän över till andra sidan Rhenus, uppvigla folken där, lova dem penningar och förespegla dem, att en stor del av vår krigshär vore nedhuggen och endast en mindre del funnes kvar. Likväl kunde de ej förmå ett enda germanskt folk att övergå Rhenus, ty, som de sade, efter att två gånger ha prövat på det, nämligen under Ariovistus' krig och tenkterernas infall, tänkte de ej vidare

fresta lyckan. Ehuru sviken på detta hopp, började likväl Indutiomarus samla och öva trupper, skaffa sig hästar av grannfolken och med rika skänker locka till sig landsflyktingar och fredlösa från hela Gallien. Och inom kort hade han genom dessa rustningar förvärvat sig så stort anseende i hela Gallien, att han fick mottaga en ström av beskickningar från alla möjliga håll, vilkas medlemmar sökte vinna hans vänskap och gunst för sig och sina stater.

LVI.

Då han märkte, att man självmant sökte sig till honom, att vidare på ett håll senonerna och karnuterna drevos till krig av oron över vad de begått och på ett annat nervierna och aduatukerna förberedde fientligheter mot romarna, samt att han ej skulle lida någon brist på frivilliga hjälptrupper, när han blott en gång överskridit sina gränser, sammankallar han en härförsamling. Detta är enligt gallernas plägsed inledning till krig; till en sådan församling skola enligt överallt gällande lag alla krigsdugliga män infinna sig väpnade; den som kommer sist, föres i allas åsyn under grymma marter till döden. Sin måg Cingetorix, ledaren för fredspartiet, vilken som ovan nämnts aldrig svikit sitt med Cæsar ingångna trohetsförbund, låter han denna härförsamling förklara för statens fiende och indrager hans gods. Sedan denna sak slutbehandlats, tillkännagiver han för församlingen, att senonerna och karnuterna och många andra galliska folk anropat hans hjälp, och att han tänkte tåga till dem genom remernas land, förhärja dessas åkrar samt på vägen dit storma Labienus' läger. Så ger han besked om vad han vill ha gjort.

LVII.

Labienus visste, att då han höll sig stilla inom sitt av natur och människohand starkt befästa läger, behövde han intet frukta för egen eller legionens räkning, men ville heller ej försumma något tillfälle att giva saken en lycklig vändning. Därför sände han, så snart han av Cingetorix och dennes anhöriga fått underrättelse om det tal, som Indutiomarus hållit i härförsamlingen, bud till folken runtomkring och rekvirerade ryttare, samtidigt bestämmande dagen, då de skulle vara samlade. Under tiden strövade Indutiomarus med hela sitt rytteri nästan dagligen omkring i lägrets närhet, dels för att utröna hur det anlagts, dels för att öppna underhandlingar med motståndaren eller skrämma honom. Ofta kastade alla ryttarna spjut över vallarna. Labienus kvarhöll sina trupper innanför skansverken och sökte på alla möjliga sätt styrka fienden i tron, att de voro rädda.

LVIII.

Medan Indutiomarus för var dag med allt större övermod trängde inpå lägret, insläppte Labienus en natt de ryttarskaror, som han ju kallat till sig från alla grannfolken, och övervakade så noga, att hans soldater höllo sig inne i lägret, att ej minsta kunskap om vad som skett utspreds eller bars fram till trevererna. Emellertid rycker Indutiomarus, som han dagligen brukade, fram mot lägret och förblir därutanför en stor del av dagen; ryttarna kasta sina spjut och uppmana med många hånande ord de våra att komma ut och slåss.

Då de ej få något svar av de våra, finna de fram mot kvällen för gott att skingra sig och i spridd ordning draga sig tillbaka. Då låter Labienus oförmodat sitt rytteri rycka ut genom två portar på en gång; han hade givit dem stränga och noggranna föreskrifter, att, sedan fienden i full förskräckelse jagats på flykten (ty att så skulle ske, förutsåg han fullt riktigt), skulle de samfällt och enbart söka efter Indutiomarus och ej giva något enda hugg åt någon annan, innan de sett denne stupa; ty han ville ej att denne skulle få rådrum att fly, under det ryttarna voro upptagna med de övriga; stora belöningar utfäste han åt dem, som dödade honom; några kohorter medsändes som stöd åt ryttarna. Vad mänsklig beräkning planlagt, fullkomnades av lyckan; ensam efterletad av alla upphanns Indutiomarus, just medan han övervadade en flod, och nedhöggs; hans huvud bragtes till lägret. På återvägen förföljde och dödade ryttarna så många de förmådde. När ryktet spritt sig om vad som skett, skingrade sig eburonernas och nerviernas hela häruppbåd, och från den stunden märkte Cæsar, att Gallien höll sig något lugnare än förut.

SJÄTTE BOKEN.

I.

Då Cæsar av många skäl motsåg en större resning i Gallien, beordrade han legaterna Markus Silanus, Gaius Antistius Reginus och Titus Sextius att låta utskriva nytt krigsfolk. Samtidigt anhåller han hos prokonsuln Gnæus Pompeius, vilken av hänsyn till statsintresset kvardröjde i närheten av Roma med bibehållande av sin militära makt, att han ville samla under fanorna och till Cæsar avsända de soldater, vilka han såsom konsul låtit svärja krigsmannaed åt sig i hitre Gallien. Han ansåg det nämligen även för framtiden vara av stor vikt med hänsyn till folkstämningen i Gallien, att Italien visade sig förfoga över så stora tillgångar, att om kriget medförde någon större förlust, denna ej blott kunde på kort tid ersättas utan rentav härstyrkan göras större än förut. Pompeius bragte ock statsintresset och vänskapen den äskade gärden, och då samtidigt Cæsars egna män snabbt fullgjorde utskrivningen, hade han före vinterns slut fått tre legioner uppställda och sammandragna samt därmed dubbelt upp ersatt de kohorter, som gått förlorade tillsammans med Quintus Titurius. Truppernas styrka och den snabbhet, varmed de samlats, visade klart nog vad romerska folkets disciplin och maktmedel kunde åstadkomma.

II.

Efter Indutiomarus' ovan omtalade död hade trevererna anförtrott högsta makten åt hans närmaste släktingar. Dessa fortsatte hans försök att med rika penninglöften egga de germanska grannfolken till strid. Då de icke kommo någon vart med dem, som bodde närmast, försökte de sin lycka med de mera fjärrboende. Några stater funno de också villiga, och med dem slöto de ett edligt förbund samt garantera de utlovade penningarna medelst gisslan. Med Ambiorix ingingo de också fördrag och förbund. Då Cæsar lärt känna allt detta och uppmärksammat hur man på alla håll rustade sig till krig, hur nervierna, aduatukerna och menapierna stodo under vapen och fått med sig alla germaner på hitre Rhenusstranden, hur senonerna ej lydde hans befallning att infinna sig utan drevo underhandlingar med karnuterna och andra grannstater, samt hur trevererna sände oupphörliga beskickningar för att uppvigla germanerna, fann han sig böra tänka på krig tidigare än han ämnat.

III.

Innan ännu vintern gått till ända, samlade han alltså de fyra närmaste legionerna och inföll helt oväntat i nerviernas land, där han tog rikt byte både av djur och människor, eftersom folket varken hunnit samla sig till motvärn eller fly; bytet skänkte han åt sina soldater och åkrarna lät han förhärja. På detta sätt tvang han nervierna att giva sig och lämna honom gisslan. Efter snabbt förrättat värv återförde han legio-

nerna till vinterlägret. En gallisk lantdag hade han enligt sin vana utlyst till början av våren. Då nu alla folk infunno sig utom just senonerna, karnuterna och treverna såg han däri ett varsel om krig och avfall och för att visa, att han för den sakens skull eftersatte allt annat, överflyttade han lantdagen till Lutetia i parisiernas land. Dessa voro grannar till senonerna och hade under föregående släktled sammanslutit sig med dem i en gemensam stat men ansågos dock stå fjärran från deras nu förehavda rådslag. Sedan förändringen kungjorts från talartribunen, bryter han samma dag upp med legionerna och rycker med snabba dagsmarscher in i senonernas land.

IV.

Då Acco, främsta upphovsmannen till deras sammansvärjning, får underrättelse om Cæsars anryckning, befaller han att folkuppbådet skall samlas i städerna. De söka efterkomma befallningen, men innan detta hunnit ske, kommer det bud, att romarna voro framme. Av nödtvång uppgiva de då sin avsikt och sända fullmäktige till Cæsar för att bedja om tillgift; såsom förmedlare anlita de æduerna, under vilkas skydd folket av gammalt stod. Cæsar gav dem också gärna förlåtelse, när æduerna bådo därom och mottog deras ursäkter, ty han ansåg, att sommartiden hellre borde användas för det krig, som annorstädes väntade honom, än för rannsakning med senonerna. De hundra personer, som han krävt i gisslan, lämnade han åt æduerna att vakta. Även karnuterna sände fullmäktige och gisslan till den plats, där han då befann sig; till förmedlare använde

dessa remerna, under vilkas skydd de stodo; de få samma svar. — Därefter höll Cæsar lantdag med de galliska folken och ålade dem att skaffa rytteri.

V.

Sedan lugnet återställts i denna del av Gallien, kunde han odelat ägna håg och tanke åt kriget mot trevererna och Ambiorix. Cavarinus ger han order att medfölja i spetsen för senonernas rytteri, på det att ej hans häftiga lynne eller det hat han med rätta ådragit sig skulle föranleda oroligheter bland hans folk. Därefter tog han under omprövning, vad Ambiorix, som, det tog han för avgjort, ej tänkte våga någon batalj, eljest kunde hava för planer. Nu hade de i närheten av eburonerna boende menapierna, skyddade som de voro bakom ändlösa träsk och skogar, ensamma bland alla galler aldrig inlåtit sig i fredsunderhandlingar med Cæsar. Att Ambiorix stod i vänligt förhållande till dessa visste han; att han genom trevererna inlett förbindelser med germanerna, hade han likaledes sport. Han ansåg sig därför, innan han angrepe denne själv, böra fråntaga honom dessa ryggstöd, så att han ej, om han såg sig sviken av lyckan, skulle antingen undsticka sig hos menapierna eller ock nödgas slå sig tillsammans med folken på andra sidan Rhenus. Sedan han fattat detta beslut, sänder han hela krigshärens tross till Labienus, som låg i treverernas land, och ger även order åt två legioner att draga till denne; själv tågar han med fem från all packning frigjorda legioner mot menapierna. Dessa, som i förtröstan på sitt skyddade läge ej samlat någon här, drogo sig undan bakom skogarna och träsken medtagande allt vad de ägde.

VI.

Cæsar uppdelade sina trupper i tre kårer under hans eget, legaten Gaius Fabius' och quæstorn Markus Crassus' befäl, lät hastigt slå broar över kärren och ryckte så framåt, brännande gårdar och byar samt tagande stora mängder boskap och människor som byte. Hårt ansatta därigenom sända menapierna underhandlare till honom för att bedja om fred. Han tog emot deras gisslan men inskärpte, att han skulle behandla dem som fiender, om de släppte vare sig Ambiorix själv eller dennes sändebud inom sina gränser. Sedan allt detta ordnats på bästa sätt, lämnade han rytteriet under atrebaten Commius' befäl såsom garnison hos menapierna; själv tågade han mot trevererna.

VII.

Medan Cæsar var upptagen med detta fälttåg, hade trevererna sammandragit stora skaror av både fotfolk och rytteri i syfte att anfalla Labienus, som med en enda legion övervintrade i deras land; och de hade redan hunnit så långt till vägs, att endast två dagsmarscher återstodo, då de fingo underrättelse om den förstärkning på två legioner, som Cæsar sänt honom. De beslöto då att slå läger på femton mils avstånd från hans och där avbida de germanska hjälptrupperna. Labienus visste, vad deras plan gick ut på, men hoppades ändå, att deras oförvägenhet skulle skaffa honom något tillfälle till strid. Kvarlämnande fem kohorter till förrådens skydd, tågade han därför med de andra tjugu-

fem kohorterna och ett starkt rytteri mot fienden och slog läger på en mils håll ifrån denne. Mellan Labienus och fienden rann en svåröverstiglig flod med branta stränder. Den hade han icke själv för avsikt att övergå och tog för givet, att ej heller fienderna skulle göra det. För var dag kunde de allt säkrare vänta hjälptruppernas ankomst. Labienus förkunnar öppet i krigsrådet, att då germanerna rapporterades vara nära, tänkte han ej sätta sin och sin krigshärs välfärd på spel utan ämnade utrymma lägret följande dag i morgongryningen. Detta inberättas hastigt till fienden, ty bland de många galler, som tjänade i rytteriet, måste naturnödvändigt några sympatisera med den galliska saken. Under natten kallar Labienus till sig krigstribunerna och det högre underbefälet, framlägger vad han har i sinnet och ger order, att uppbrottet, för att i möjligaste mån giva fienden intryck av rädsla, skall ske med större buller och oordning, än vad romerska folkets vana brukar tillstädja. På detta sätt vann han också sitt mål, att avfärden liknade en flykt. Även därom blir fienden, tack vare lägrets närhet, redan före daggryningen underrättad av sina spejare.

VIII.

Knappt hade alltså eftertruppen hunnit ut ur lägervallarna, förrän gallerna intalat sig, att de ej borde släppa det vissa bytet ur händerna: det vore ju outhärdligt att ligga och vänta på germanerna, medan romarna voro i full panik, och ej vore det heller förenligt med deras värdighet, om de, så manstarkt samlade, ej vågade angripa en så obetydlig skara, som därtill var stadd på flykt och besvärad av trossen. Alltså övergingo de

floden utan att rygga tillbaka för en batalj i ogynnsam terräng. Labienus, som förutsett detta, fullföljde sin list för att locka dem alla över floden och fortsatte lugnt marschen. Men när han fått trossen sänd en bit i förväg och placerad uppe på en kulle, ropade han till soldaterna: — Nu är den stund, som ni åstundat, inne; ni ha fienden framför er på en ofördelaktig och hindersam terräng: kämpen nu under min ledning med samma mod, varmed ni så ofta kämpat, när fältherren själv lett er; tänken er, att han är närvarande och ser, vad här händer! Samtidigt ger han order, att fronten skall vändas mot fienden och slaglinjen formeras. Av rytteriet lämnar han några skvadroner till trossens skydd, resten uppställer han på flyglarna. Utan dröjsmål slunga de våra under höga rop sina spjut mot fienderna. Dessa, som mot all förväntan fingo se dem, vilka de trodde stadda på flykt, rycka till anfall emot sig, kunde ej ens motstå kraften av anloppet utan togo vid första stöten till flykten och sökte uppnå närmaste skog. Labienus förföljde dem med rytteriet, dödade ett stort antal och tog många fångar; det dröjde ej många dagar, innan han bragt hela folket till underdånighet. Ty när germanerna, som kommo till hjälp, försport treverernas flykt, gåvo de sig hem igen. Till dem sällade sig Indutiomarus' släktingar, vilka varit resningens upphovsmän, och lämnade jämte dem landet. Cingetorix, vilken, som ovan nämnts, ända från början blivit sin lydnadsplikt trogen, fick härledningen och högsta makten i staten sig anförtrodd.

IX.

När sedan Cæsar kom från menapiernas land till treverernas, beslöt han av två skäl att övergå Rhenus: dels hade ju germanerna sänt trevererna hjälptrupper mot honom, dels ville han ej låta Ambiorix finna någon tillflykt hos dem. I enlighet med detta sitt beslut lät han slå en bro något ovanför den plats, där han förra gången överfört hären. Då byggnadssättet denna gång var känt och prövat, kunde verket tack vare soldaternas flit på få dagar fullbordas. Lämnande en stark skyddsvakt vid broändan i treverernas land, för att ej plötsligt någon upprorsrörelse där skulle utbryta, övergår han floden med resten av fotfolket ävensom rytteriet. Ubierna, som förut lämnat gisslan och underkastat sig, sända honom genast underhandlare för att rättfärdiga sig, sägande att de för sin del varken sänt några hjälptrupper till trevererna eller brutit förbundet; nu bådo och bönföllo de, att han måtte skona dem och ej låta sitt allmänna hat mot germanerna drabba oskyldiga i stället för de skyldiga; ville han ha ytterligare gisslan, lovade de att lämna sådan. Cæsar undersökte saken och fann, att det var sueberna som sänt hjälptrupperna; han godtog alltså ubiernas förklaring och tog reda på vägarna och förbindelselinjerna till suebernas land.

X.

Ännu sysselsatt därmed blir han några dagar efteråt underrättad av ubierna, att sueberna samlat hela sin härsmakt å en och samma plats och tillsagt de folk,

som stodo under deras lydno, att sända hjälptrupper bestående av både fotfolk och rytteri. Vid underrättelsen härom låter han samla nödiga livsmedel och utväljer en lämplig lägerplats. Ubierna ger han order att föra sina hjordar och allt sitt bohag från lantgårdarna in till städerna, detta i hopp att hans barbariska och i krigskonsten oskolade fiender av bristen på livsmedel skulle lockas att antaga strid under ogynnsamma villkor; han ålägger vidare ubierna att skicka talrika spejare till suebernas land för att utforska vad som där förehades. De fullgöra också hans order och efter få dagars förlopp kunde de meddela: sedan sueberna av pålitliga sagesmän underrättats om romerska krigshärens styrka, hade hela folket och hela krigsmakten, såväl deras egna som den de uppbådat från sina förbundna, dragit sig tillbaka ända bort till sitt områdes yttersta gränser; där låg en skog av oerhört djup, som kallades Bacenis, denna sträckte sig långt inåt landet och låg som en naturlig gränsvall mellan cherusker och sueber, hindrande bådadera folken att anfalla och skada varandra; vid utkanten av denna skog hade sueberna fattat posto för att avvakta romarnas ankomst.

XI.

På den punkt, dit vi nu kommit i vår berättelse, synes det icke vara ur vägen att redogöra för seder och bruk i Gallien och Germanien samt för de skiljaktigheter, som därvidlag finnas mellan folken.

I Gallien äro ej blott alla stater utan även alla härader och delar därav, ja nästan alla enskilda familjer splittrade i partier; ledare för dessa partier äro de män,

vilka enligt medlemmarnas omdöme tillmätas det största anseendet, och till vilkas ord och utslag följaktligen alla avgöranden och beslut hänskjutas. Skälet, varför man sedan långt tillbaka haft det så ordnat, synes vara, att man ej i något fall vill låta mannen av folket sakna stöd gentemot en mäktigare; ty var och en ser till, att icke hans följesmän förtryckas eller bringas i trångmål, och gör han ej det, mister han varje inflytande bland de sina. Samma förhållande råder i hela Gallien taget som en enhet; ty samtliga där boende folk äro grupperade i två stora partier.

XII.

Då Cæsar kom till Gallien, stod det ena partiet under æduernas ledning, det andra under sequanernas. Då de senare ej med egen makt kunde vinna övertaget, eftersom æduerna av gammalt ägde det största inflytandet och hade ett stort antal lydstater, hade sequanerna sökt vinna germanerna och Ariovistus till bundsförvanter samt med stora uppoffringar och löften lyckats locka dem till sig. Efter en rad av segerrika strider, vari æduernas hela adel stupat, hade de också ernått en sådan maktställning, att de kunde draga över till sig en stor del av æduiska folkets lydstater, taga dess främsta mäns söner som gisslan och avtvinga det en i statens namn given ed att aldrig inlåta sig på några mot sequanerna fientliga planer; varjämte de skulle få besätta en del av gränslandet, vilken de med våld tillryckt sig, och erhålla högsta makten i hela Gallien. Tvingad av detta nödläge hade Divitiacus rest till Roma för att bedja senaten om hjälp men återvänt med oför-

rättat ärende. Genom Cæsars ankomst hade sakläget ändrats, æduerna hade återfått sin gisslan, återvunnit makten över sina gamla lydstater samt tack vare Cæsar förvärvat nya sådana, och då nu de folk, som anslutit sig till deras förbund, funno sig åtnjuta bättre villkor och en rättrådigare styrelse än förut samt även i övrigt æduernas anseende och folkgunst starkt tillväxte, hade sequanerna måst uppgiva sin maktställning. Denna hade i stället övergått till remerna, ty då man såg, att dessa stodo lika högt i gunst hos Cæsar som æduerna, gåvo sig många, som till följd av gammal fiendskap ej kunde tänka på något förbund med de senare, såsom lydstater under remerna. Dessa vårdade sig också nitiskt om dem och lyckades på så sätt hävda den nya maktställning, de helt plötsligt hade vunnit. Sådant var alltså vid denna tidpunkt sakläget, att æduerna intogo den utan all fråga främsta platsen men närmast dem i värdighet kommo remerna.

XIII.

Överallt i Gallien finns det två samhällsklasser, vilka ensamma åtnjuta alla rangens och samhällsställningens företräden. Ty det lägre folket anses som föga bättre än slavarna, törs intet företaga sig på egen hand och får ej deltaga i några rådsförsamlingar. Många tvingas av hårda skuld- och skattebördor samt av de mäktigas oförrätter att giva sig i slaveri under de högbördiga. Dessa ha sedan mot dem alla de rättigheter, som tillkomma herrar gentemot slavar. Men för att återgå till de två ovannämnda samhällsklasserna, så utgöra riddarna den ena och druiderna den andra. De senare ha reli-

gionsvården i sin hand, förrätta de enskilda och offentliga offren samt utlägga trosföreställningarna; kring dem samla sig en stor mängd unga män för att erhålla undervisning, och överhuvud åtnjuta de den största vördnad hos folket. Ty de träffa avgörandet i nästan alla tvister, både statliga och enskilda, och så snart något brott begåtts, så snart ett mord ägt rum, så snart tvist uppstår om ett arv eller en gränsreglering, är det de som fälla dom och fördela böter och förmåner; skulle någon stat eller enskild vägra ställa sig deras utslag till efterrättelse, utestänga de denne från offren. Detta straff känna gallerna som ytterst tungt. Ty de, som sålunda utestängts, de hållas för gudlösa och brottsliga, från dem draga alla sig undan, deras umgänge och samtal skyr man för att ej genom beröringen med dem ådraga sig olycka, icke heller skipas rätt åt dem, när de vädja till domstol, eller kunna de få minsta förtroendeuppdrag. — I spetsen för alla druiderna står en, som bland dem innehar högsta makten. När han avlidit, efterträdes han antingen av någon som i anseende står framför de övriga, eller ock, ifall flera äro lika ansedda, av den som utses genom druidernas val; någon gång händer det ock, att man med vapen strider om främsta platsen. På en viss tid av året sitta druiderna ting å en invigd plats i karnuternas land, vilket anses ligga precis mitt i Gallien. Dit samlas från skilda håll alla som ha rättstvister med varandra, och underkasta sig lydigt deras utslag och dom. Deras lärosystem anses vara uppfunnet i Britannien, varifrån det sedan överförts till Gallien, och ännu i dag pläga de, som vilja närmare känna dess innebörd, resa dit för att studera detsamma.

XIV.

Druiderna slippa enligt gammal hävd gå i krig och erlägga icke liksom folket i övrigt några skatter utan åtnjuta frihet från militärtjänst och alla slags pålagor. Så stora förmåner måste locka många att ägna sig åt druidernas studium, antingen av egen drift eller på anmaning av föräldrar och släktingar. Efter vad det sägs, få de därvid lära sig en stor myckenhet vers utantill. Några stanna också ända till tjugu års tid på lärjungestadiet. Att anförtro vad som inläres åt skriften anses icke tillåtligt, medan man eljest i nästan alla livets förhållanden, både i offentligt och enskilt bruk, använder den grekiska bokstavsskriften. Detta förbud härrör, tror jag, av tvenne skäl, nämligen att man å ena sidan ej vill låta lärosystemet bliva känt för hopen och å andra sidan vill förebygga, att lärjungarna lita för mycket på skriften och försumma minnets uppodling; ty det händer onekligen många, att de tack vare det hjälpmedel de ha i skriften låta lärvilligheten och minnet förslöas. — I sin förkunnelse lägga de särskild vikt vid läran, att själen icke förgås utan efter döden övergår från den ena människan till den andra; däri ligger, tro de, en mäktig eggelse till mannamod, i det ju dödsfruktan skjutes tillbaka. För övrigt syssla de mycket med undersökningar om stjärnorna och deras rörelser, om världens och jordkretsens storlek, om tingens väsen och om de odödliga gudarnas makt och väldighet samt undervisa däri sina lärjungar.

XV.

Den andra klassen utgöres av riddarna. De skola, så snart behovet påkallar och krig utbryter — och före Cæsars ankomst brukade det hända mest varje år, att man antingen själv gick ut på härjartåg eller hade att avvärja andras härjningar — samtliga göra krigstjänst. Ju mer framstående var och en av dem är genom börd och rikedom, dess fler värvade ryttare och underlydande samlar han kring sig. Detta är det enda tecken på makt och anseende de känna.

XVI.

Det galliska folket fäster alltigenom stor vikt vid sina religionsbruk, och till följd därav pläga de, som gripits av någon svårare sjukdom eller vistas ute i krig och faror, offra människor i stället för djur åt gudarna eller i varje fall utlova sådana offer; såsom offerförrättare anlita de druiderna. De tro nämligen, att om ej ett människoliv lämnas som pris för ett människoliv, så kan ej de odödliga gudarnas vilja bevekas; därför ingå dylika även i statsritualen. Stundom nyttja de ock en sorts jättestora beläten med av vidjor sammanflätade lemmar, i vilka de instoppa levande människor; bilderna antändas, och omvärvda av elden förgås människorna. Att på detta sätt straffa dem, som ertappats för stöld eller stråtröveri eller överhuvud någon brottslig handling, anses framför allt vara de odödliga gudarna till behag. Men då tillgången på sådana personer tagit slut, hemfaller man även till att offra oskyldiga.

XVII.

Bland andarna dyrka de mest Merkurius. Av honom ha de ett oräkneligt antal bilder, honom tro de vara uppfinnaren av all slags konstskicklighet, honom tro de vara resandes och vägfarandes beskyddare, honom anse de verksammast främja handel och penningförvärv; näst denne dyrka de Apollo, Mars, Jupiter och Minerva. Om dem tro de ungefär detsamma som andra folk, nämligen att Apollo fördriver sjukdomarna, att Minerva undervisar människorna i konster och hantverk, att Jupiter har herraväldet över himmeln, och att Mars råder i krig. Åt den sistnämnda bruka de, när de beslutit våga en drabbning, lova allt det byte, som de kunna taga i kriget; när seger vunnits, offra de den tagna boskapen, det övriga samla de på en gemensam plats. I många stater ser man också på heliga platser stora högar, som på detta sätt uppstaplats. Ej händer det heller ofta, att någon sätter sig över religionens bud och antingen döljer taget byte hemma hos sig eller vågar borttaga något av det, som lagts i högen; det grymmaste dödsstraff med svåra marter är stadgat för ett dylikt tilltag.

XVIII.

Gallerna berömma sig av att allasammans härstamma från den underjordiska Jupiter och säga, att de inhämtat detta av druiderna. På grund av denna härstamning räkna de längden av alla tidsavsnitt icke efter antalet dagar utan efter antalet nätter; när de tala om någons födelsedag eller första dagen av en månad eller

ett år, utgå de alltid från att dygnet börjar med natten i stället för med dagen. Vad deras övriga levnadsvanor angår, så skilja de sig från nästan alla andra däruti, att så länge deras barn ej uppnått den ålder, då de kunna göra krigstjänst, få dessa ej öppet sälla sig till de äldre, ja de anse det högst opassande, att en son i barnaåren visar sig på en offentlig plats i faderns närvaro.

XIX.

När en man mottager ett visst förmögenhetsbelopp av sin hustru som hemgift, lägger han efter verkställd värdering ett lika stort belopp av sina egna ägodelar till hemgiften. Hela det så uppståndna beloppet bokföres gemensamt, och dess avkastning förbrukas icke, den av makarna, som överlever den andra, får sedan åtnjuta bådaderas ägolott jämte de gångna årens avkastning. Männen ha bestämmanderätt över sina hustrurs liksom över sina barns liv och död; och då en familjefader av förnämare börd avlidit, sammanträda hans släktingar och är då någon misstänkt omständighet förknippad med dödsfallet, anställa de undersökning med hustrurna på samma sätt som med slavar, och finnes hon då skyldig, är hon hemfallen till den plågsammaste död genom eld och alla slags marter. Begravningarna äro med hänsyn till gallernas levnadsståndpunkt dyrbara och ståtliga; och de bränna med den döde på bålet allt, som de tro ha legat hans hjärta nära, även husdjur, ja strax före vår tid plägade till och med slavar och underlydande, som man visste ha varit omtyckta av den döde, brännas jämte honom, sedan de regelrätta begravningsceremonierna blivit fullgjorda.

XX.

I de stater, där den offentliga förvaltningen anses vara relativt väl ordnad, är det i lag stadgat, att om någon genom ett rykte eller en hörsägen förnummit något från grannfolken, som rör statens väl, skall han meddela det för ämbetsmännen men icke säga det för någon annan, då det ju är väl bekant hur ofta obetänksamma och oerfarna människor låta skrämma sig genom falska rykten och drivas till olycksdigra dåd och till beslut av riksviktig innebörd. Ämbetsmännen å sin sida förtiga så mycket, som de anse lämpligt, men vad de finna nyttigt att kungöra, berätta de för folket. Icke heller är det tillåtet att diskutera statens angelägenheter annat än i offentliga församlingar.

XXI.

Germanerna ha helt andra levnadsvanor än de nu skildrade. Ty varken ha de några druider, som förestå gudstjänsthandlingarna, eller bry de sig mycket om offren. Som gudar räkna de inga andra än dem, vilka de kunna se med sina ögon, och vilkas verksamhet uppenbarligen är dem till gagn: alltså Solen, Elden och Månen, om de övriga ha de ej ens hört talas. Hela deras liv utfylles av jakter och krigiska övningar; från barnsben härda de sig i mödor och umbäranden. De som längst bevarat sin svendom, åtnjuta största frejden bland de sina; ty därigenom tro de längden bli större, krafterna större och muskulaturen fastare. Att före det tjugonde året ha plägat umgänge med en kvinna anses

för något av det skamligaste, som kan tänkas. Dylikt umgänge sker för övrigt icke alls i det dolda, utan män och kvinnor bada om varandra i floderna, och dräkten består blott av hudar eller korta plagg av renskinn, varvid en stor del av kroppen lämnas bar.

XXII.

Åkerbruk idka de icke, och deras föda består mestadels av mjölk, ost och kött. Ingen kan heller kalla ett visst jordstycke eller område för sitt eget, utan deras styresmän och hövdingar tilldela för varje år de ätter och släkter, vilka samlats å en och samma plats ett jordstycke av den vidd och det läge, som de finna skäligt, och tvinga dem nästa år att flytta till en annan plats. Denna plägsed motivera de på flera olika sätt: de vilja ej, att åkerbruket, genom att det blir en stadigvarande sysselsättning, skall ersätta ivern för krigiska värv; ej heller att lusten efter stora jordbesittningar skall driva de mäktiga att fråntaga de ringare deras egendom; ej heller att husen skola uppföras mera omsorgsfullt i syfte att slippa uthärda köld och hetta; ej heller att någon jakt efter rikedom skall uppstå, varur ju alltid partistrider och inre söndringar födas; men däremot, att folket skall leva nöjt med sin lott, när var och en ser, att han har lika stora ägodelar som de mäktigaste.

XXIII.

För ett germanskt folk gäller det som den högsta ära att kunna i vidsträcktaste mån förhärja gränstrakterna kring sitt område och leva omgivet av ödemarker.

Det anses nämligen som ett mandomsprov, när man tvungit grannarna att draga bort från sina boplatser, och sedan ingen vågar slå sig ned i ens närhet; även tro de sig därigenom kunna leva tryggare, då de ju ej behöva frukta för ett plötsligt infall. När ett folk skrider till vare sig ett försvars- eller ett anfallskrig, väljer det några ämbetsmän för att leda detta krig och förlänar dem makt över liv och död. I fredstid finns ingen gemensam överhet utan landskapens och häradenas främsta män skipa rätt var och en inom sitt område samt bilägga uppståndna tvister. Stråtröveri anses ej alls vara vanhederligt, när det sker utanför respektive stats gränser, tvärtom förklarar man, att det tjänar till att träna ungdomen och minska lättjan. Och så ofta någon hövding vid en offentlig sammankomst förklarar, att han vill gå i spetsen för ett strövtåg, och att alla, som vilja följa, må säga ifrån, då resa sig de, som känna sig tilltalade av mannen och av företaget, utlova sin hjälp och prisas ljudligen av folkmassan. De av dessa, som sedan icke följa honom, de anses likvärdiga med rymlingar och förrädare, och på dem litar dädanefter ingen i något som helst fall. Att öva våld mot en gäst anses orätt; var och en som, i vad angelägenhet det vara må, kommit till dem, skyddas för övervåld och anses okränkbar, allas boningar stå honom öppna, och alla dela med honom sina matförråd.

XXIV.

Det har funnits en tid, då gallerna voro germanerna överlägsna i krigisk duglighet och å sin sida gingo anfallsvis till väga. Tvingade av överbefolkning och brist

på åkerjord anlade de den tiden kolonier på andra sidan Rhenus. Så till exempel erövrade de tektosagiska volkerna Germaniens fruktbaraste landsträckor i närheten av den Herkyniska skogen — vilken jag finner att Eratosthenes och några greker ha hört omtalas, men vilken de kalla den Orkyniska — och bosatte sig där. Denna stam har ända in i vår tid hållit sig kvar å dessa boplatser och åtnjuter stort rykte för rättvisa och krigisk frejd. Eljest är allt nu annorlunda. Eftersom germanerna förblivit vid sin gamla fattigdom, enkelhet och förmåga av umbäranden samt leva och kläda sig på samma sätt som förut, medan gallerna, som bo i närheten av våra provinser och lärt känna varor från andra sidan havet, fått många möjligheter att på rikligaste sätt tillfredsställa levnadsbehoven, ha de senare småningom vants vid att ligga under för germanerna, och efter alla de slag de förlorat anse de sig ej en gång själva lika krigsdugliga som dessa.

XXV.

Den Herkyniska skogen, varom ovan talats, är så bred, att det för en lättrustad fotgängare tager nio dagar att genomvandra den. På annat sätt kan ej dess bredd fastställas; här förstår man sig ej på att uppmäta väglängder. Den utgår från helvetiernas, nemeternas och raurakernas områden, och sträcker sig därifrån, följande samma riktning som floden Danubius, fram till dakernas och anarternas land; där vänder den sig åt vänster, åt andra håll än floden, och vidrör, väldig som den är, många folks områden; och icke finns det någon i denna del av Germanien, som kan säga sig ha nått denna

skogs ändpunkt, ens efter sextio dagars vandring, eller lärt känna den plats, där den tager slut. Många slags vilda djur ha funnits leva däri, vilka ej påträffats annorstädes. De av dessa, som mest skilja sig från andra djurarter och särskilt förtjäna omnämnas, äro följande:

XXVI.

Först ett nötkreatur av hjortens skapnad, vilket i pannan mittemellan öronen har ett enda framskjutande horn, högre och rakare än något av de horn vi känna; från dettas spets utgå liksom händer eller kvistar i långa förgreningar. Honan är skapad på samma sätt som hanen, och hornen ha samma storlek och form.

XXVII.

Vidare finnas där de så kallade älgarna. De äro till skapnad och hudens färgskiftningar snarast lika bockar, dock något större, varjämte hornen äro avtrubbade och benen sakna knölar och leder. De bruka ej lägga sig på marken för att få vila, och, när de av någon olyckshändelse ramlat omkull kunna de ej resa sig eller komma på benen. I stället använda de träden till viloplatser; mot dem stödja de sig och på detta sätt taga de i endast lätt lutande ställning sin vila. När då jägarna genom att följa deras spår fått reda på, var de bruka vila sig, pläga de på denna plats undergräva alla träden vid rötterna eller ock göra skåror i stammarna; dock blott så mycket, att de fortfarande synas stå upprätt. När så djuren på vanligt sätt luta sig till vila, kullstörta de genom sin tyngd de ostadiga träden och dragas själva med i fallet.

XXVIII.

En tredje djurart bilda de så kallade uroxarna. Dessa äro till storleken något underlägsna elefanterna, till skapnad, hudfärg och form likna de tjuren. Stor styrka och stor snabbhet äga de; varken människor eller djur, som de få syn på, bruka de skona. De jagas ivrigt; man fångar dem i fallgropar och dödar dem. Med detta slags strapatser härdar sig ungdomen, och med detta jaktsätt uppövar den sin skicklighet; de, som dödat största antalet djur, bliva, sedan hornen offentligt företetts såsom vittnesbörd, högeligen frejdade. Men att vänja djuren vid människors sällskap och tämja dem är omöjligt, till och med om man fångar dem som unga. Hornens storlek, utseende och form skiljer sig mycket från våra nötkreaturs horn. De samlas mycket ivrigt, beslås med silver längs randen och nyttjas vid stora festmåltider i stället för pokaler.

XXIX.

Då Cæsar av de ubiska spejarna försporde, att sueberna dragit sig undan i skogarna, beslöt han av fruktan för sädesbrist — ty som ovan nämnts idka germanerna överhuvud mycket litet åkerbruk — att ej framrycka längre. Men för att ej barbarerna skulle slippa all farhåga för hans återkomst eller alltför hastigt sända hjälp till gallerna, upprev han, sedan han återfört hären över Rhenus, endast ett ungefär tvåhundra fot långt stycke av bron närmast den ubiska stranden. Vid brons nya ända lät han bygga ett fyra våningar högt torn och förlade där till brons skydd en befästning av tolv

kohorter samt säkrade denna punkt genom starka fästningsverk. Över detta fäste och dess besättning satte han den unga Gaius Volcatius Tullus till befälhavare. Själv drog han, så snart skörden började mogna, i fält mot Ambiorix, tagande vägen över Ardennerskogen, vilken är den största i hela Gallien och sträcker sig från Rhenus' stränder och treverernas land ända till nerviernas samt uppnår en längd av mer än femhundra mil. Han sände Lucius Minucius Basilus i förväg med hela rytteriet för att ej försitta någon fördel, som en snabb marsch och ett lyckligt tillfälle kunde medföra, och tillhöll denne att ej låta några eldar brinna i lägret, för att intet på avstånd skulle varsla hans ankomst; själv skulle han omedelbart följa efter.

XXX.

Basilus gjorde som han blivit befalld. Snabbt och utan att alls vara väntad hinner han målet för sin färd, överraskar fienderna ute på fälten och tager en hel mängd till fånga; ledd av dessas upplysningar rycker han vidare mot den plats, där de sade att Ambiorix, omgiven av några få ryttare, dvaldes. Hur mycket beror ej i alla livets förhållanden och ej minst i krigets på lyckan! Ty ehuru en synnerlig slump fogade det så, att han överrumplade denne aningslös och oförberedd, och att fienderna ej hört något rykte eller bud om hans ankomst, innan de själva sågo honom komma, så hade dock denne en så storartad lycka, att han, fast berövad all krigsmaterial, som han hade med sig och berövad hästar och vagnar, lyckades själv undfly döden. Men detta möjliggjordes också därigenom, att hans hus var

omgivet av skog, vilket i regeln är fallet med gallernas bostäder, ty för att vinna skydd mot sommarhettan slå dessa sig vanligen ner i närheten av skogar och floder. Till följd därav kunde hans tjänare och vänner i ett trångt pass för några ögonblick hejda våra ryttares anlopp. Medan dessa stredo, hjälpte honom en av hans husfolk upp på en häst; väl inne i skogen var flyktingen trygg. I så hög grad avhängde både den fara, vari han svävade, och hans räddning därur av lyckans skickelse.

XXXI.

Om Ambiorix med avsikt underlåtit att sammandraga sitt härfolk, därför att han icke ansåg sig kunna våga en strid, eller om han hindrats därifrån av tidens knapphet och rytteriets plötsliga ankomst med, som han trodde, den övriga hären tätt efter, kan vara tvivelaktigt. Säkert är att han nu sände bud runtom i bygderna och bad var och en sörja för sig själv. En del av folket tog sin tillflykt till Ardennerskogen, en del till överallt svårtillgängliga kärrmarker; de, som bodde närmast oceanen, undstucko sig på de öar, som havsfloden plägade bilda; många utvandrade till och med från sitt hemland och anförtrodde sig och allt sitt åt vilt främmande människor. Catuvolcus, konung över halva eburonerlandet, som tagit del i Ambiorix' stämplingar men nu till följd av ålderssvaghet ej fann sig kunna uthärda krigets eller flyktens mödor, uttalade en lång rad förbannelser över Ambiorix, för att han kommit upp med detta oråd, och dödade sig medelst gift av idegran, ett träd som i stor myckenhet förekommer i Gallien och Germanien.

XXXII.

Segnerna och kondruserna, vilka genom stamfrändskap och boningsort tillhöra de germaner, som bo mittemellan eburonerna och trevererna, skickade sändemän till Cæsar för att bedja honom ej anse dem för fiender eller tro, att alla germaner, som bodde hitom Rhenus, gjort gemensam sak; de hade icke haft en tanke på krig, icke sänt Ambiorix några som helst hjälptrupper. Sedan Cæsar genom att utspörja fångar tagit reda på, hur saken förhöll sig, befallde han dem att utlämna de eburoner, som möjligen tagit sin tillflykt till dem; gjorde de det, förklarade han sig ämna skona deras land.

Därpå delade han sina trupper i tre avdelningar och sammanförde alla legionernas tross till Aduatuca. Orten med detta namn är en liten fästning. Den ligger ungefär mitt i eburonernas land, just där Titurius och Aurunculeius hade slagit läger för att övervintra. Platsen syntes honom lämplig i flera avseenden och icke minst därutinnan, att fästningsverken från föregående år kvarstodo oförstörda, varigenom anläggningsarbetet blev betydligt lättare för soldaterna. Till skydd för trossen kvarlämnade han den fjortonde legionen, en av de tre som han nyligen utskrivit och fört med sig från Italien. Befälet över denna legion och över lägret anförtrodde han åt Quintus Tullius Cicero och gav denne tvåhundra ryttare till förstärkning.

XXXIII.

Sin fälthär hade han som sagt uppdelat. Titus Labienus fick order att föra tre legioner till de trakter bortåt

oceanen, vilka gränsa till menapiernas land; med lika många legioner sände han Gaius Trebonius till den landsända, som gränsar till aduatukernas område, för att härja denna; med de återstående tre legionerna ämnade han själv draga till floden Scaldis, vilken infaller i Mosa, och till de avlägsnaste delarna av Ardennerskogen, ty dit hörde han att Ambiorix jämte några få ryttare begivit sig. Vid sitt avtåg lovade han att vara tillbaka på sjunde dagen därefter, vid vilken tidpunkt han visste att spannmål skulle tarvas för den legion, som kvarlämnats att vakta lägret. Labienus och Trebonius uppmanade han att också komma tillbaka vid samma tid, om de kunde göra det utan förfång för statens intresse, så att man efter gemensam rådpläg-ning och efter att ha utforskat fiendernas planer skulle kunna gripa sig an med något nytt krigsföretag.

XXXIV.

Som vi redan nämnt förfogade fienden ej över någon ordnad härskara, ej heller någon stad eller fästning, där väpnat motstånd kunde bjudas, utan endast några åt alla håll kringspridda folkhopar, vilka uppehöllo sig, varhelst en undangömd dal eller en skogbeväxt plats eller ett otillgängligt träsk erbjöd någon utsikt till försvar eller undflykt. Dessa uppehållsorter voro kända för de närboende, och det krävdes den största omsorg för att från ofärd skydda väl ej krigshären i dess helhet — ty för dess samlade styrka kunde ej en skrämd och splittrad fiende utgöra någon fara — men de enskilda soldaterna; och på deras välfärd berodde ju i sin mån hela härens. Många av dem lockade nu lusten efter byte

för långt bort från hären, och att tåga i samlad trupp tilläto ej skogarna med sina villsamma och svårfunna vägar. Skulle företaget kunna bringas till slut och denna stam av brottsliga människor utrotas, måste många små truppavdelningar utsändas och manskapet splittras; skulle åter maniplarna hållas samlade kring fältecknen, såsom romerska härens hävdvunna krigssätt och vana krävde, blev själva terrängen ett värn för barbarerna, och nog voro dessa man för man tillräckligt djärva för att ställa väl dolda försåt och kringränna dem, som skilt sig från hären. Alla försiktighetsmått, som under så svåra förhållanden kunde vidtagas, vidtogos även, och fast alla brunno av iver att hämnas, underläts hellre ett och annat, som kunnat skada fienden, än soldaterna utsattes för den därmed följande risken. Däremot sände Cæsar bud till grannfolken och manade dem med hänvisning till det vinkande bytet att deltaga i hans plundringståg, ty det var ju bättre, att gallerna riskerade sina liv i skogarna, än att legionsoldaterna gjorde det, och när så stora människomassor kringrände eburonerna, kunde detta folk ej undgå att till rättvist straff för sitt brott utplånas med namn och allt. Stora skaror skyndade också genast till från alla kanter.

XXXV.

På detta sätt fortskredo operationerna i eburonerlandets olika delar, och redan närmade sig sjunde dagen, vilken Cæsar fastställt för sin återkomst till trossen och den där lämnade legionen. Då fick man åter skönja, hur mycket lyckans skickelse betyder i krig, och vilka oväntade händelser den kan medföra. Fienderna voro,

som redan nämnts, skrämda och skingrade, och ingen härskara fanns, som kunde ingiva ens den ringaste fruktan. Ryktet, att eburonernas land förhärjades, och att alla inbjödes att fritt plundra där, når över Rhenus till germanerna. Sugambrerna, som bo alldeles intill Rhenus, och hos vilka, som vi ovan omtalat, de flyende tenktererna och usipeterna funno skydd, samla tvåtusen ryttare. De övergå Rhenus på fartyg och flottar trettio mil nedanför den plats, där Cæsar låtit bygga bron och lämnat en skyddstrupp; de gå till anfall mot eburonernas gränstrakter, taga många kringirrande flyktingar till fånga och bemäktiga sig en stor mängd boskap, en fångst som barbarerna alltid lystet eftertrakta. Uppmuntrade av bytet tränga de längre in i landet. Dem hejda inga skogar eller träsk, födda och fostrade under krig och rövartåg som de äro. Var Cæsar befann sig, utforska de av fångarna; de få höra att han dragit långt bort, och utröna, att hela krigshären tågat till avlägsna trakter. Då säger en av fångarna: — Hur kunna ni jäkta efter detta ringa och ömkliga byte, då lyckan bjuder er en enastående vinst? På tre timmar kunna ni hinna fram till Aduatuca. Dit har romerska krigshären sammanfört alla sina rikedomar, och besättningen är så svag, att det ej finns försvarare nog till murens hela omkrets, och att ej en enda man vågar sig utanför fästningsverken. Fyllda av hopp genom detta tal lämna germanerna det redan tagna bytet på ett undangömt ställe och styra själva färden mot Aduatuca, användande samme man, som sagt dem detta, till vägvisare.

XXXVI.

Cicero hade under de hittills gångna dagarna noggrant efterlevt Cæsars föreskrift att hålla soldaterna samlade innanför fästningsverken, och ej ens tillåtit någon av trossknektarna att begiva sig ut ur lägret. Men på sjunde dagen hade han börjat tvivla, om Cæsar skulle kunna vara tillbaka på den dag han lovat, ty han hade fått höra att denne dragit längre bort än han ämnat, och ej hade minsta rykte försports, att han vore på hemväg. Dessutom påverkades han av vissa personers tal, vilka förklarade, att hans tåliga väntan snart sagt försatt dem i belägringstillstånd, eftersom ju ingen finge lämna lägret.. Ej kunde han heller tänka sig minsta möjlighet till att någon fara skulle hota på blott tre mils avstånd från lägret, medan nio legioner och ett starkt rytteri stodo i fält mot några skingrade och så gott som tillintetgjorda fiender. Alltså utsände han en provianteringskolonn å fem kohorter till närmaste sädesfält, som endast av en enda kulle skildes från lägret. Åtskilliga sjuka legionsoldater hade kvarlämnats i lägret, av vilka några under de gångna dagarna tillfrisknat; ungefär trehundra sådana medsändes under en särskild fana. En stor mängd trossknektar och en mängd dragdjur, som lämnats till förvaring i lägret, tillät han dessutom medfölja.

XXXVII.

Just i detta ögonblick fogade slumpen, att de germanska ryttarna voro på platsen och ögonblickligen

utan att sakta den fart, varmed de redo, sökte intränga i lägret genom bakporten; ja, knappt hade man sett dem framkomma ur den skog, som på detta håll stängde utsikten, innan de voro framme vid lägret och det så i samma stund, att de köpmän, som rest sina stånd vid foten av vallen, ej hunno komma undan. Överrumplade av en så oväntad händelse råkade de våra i förvirring, och endast med nätt nöd motstod den vakthavande kohorten fiendens första anlopp. Runt kring hela lägret spredo sig fienderna, överallt letande efter en ingång. Med svårighet försvarade de våra portarna; i övrigt utgjorde terrängens beskaffenhet och fästningsverken i och för sig ett tillräckligt hinder mot infall. Överallt i lägret sprang man i förskräckelse om varandra, och den ene sporde den andre om orsaken till larmet; ingen gav besked om, var kohorterna borde gripa in, eller var soldaterna borde ställa upp sig. Här förkunnar en att lägret redan var taget, där påstår en annan, att barbarerna kommo som segrare efter att ha förintat fälthären och överbefälhavaren; hos många födde själva lokaliteten nya vidskepliga inbillningar och uppkallade för deras inre syn Cottas och Titurius' olycksöde, vilka å just denna befästa plats gått döden till mötes. Då alla visade sig så våldsamt uppskrämda, befästes barbarerna i den föreställning, som den fångna gallern ingett dem, att det ej funnes någon besättning i lägret. Ivrigt sökte de bryta sig väg dit in och ropade till varandra, att de ej fingo låta ett så lyckligt tillfälle gå sig ur händerna.

XXXVIII.

Bland besättningstrupperna befann sig Publius Sextius Baculus, vilken fört första centurionen under Cæsar, och vilken vi under tidigare strider haft anledning omnämna; han var kvarlämnad som sjuk, och hade på hela fem dagar ingenting förtärt. Han störtar nu, förtvivlande om sin och allas räddning, vapenlös ur tältet; han ser fienderna tränga på och lägret sväva i yttersta fara; då rycker han till sig vapen av de närstående och tar posto i porten. Till honom sluta sig den vakthavande kohortens centurioner; med förenade krafter uthärda de en stund striden. Blödande av svåra sår mister Sextius sansen; med möda räddas han genom att släpas från den ene till den andre. Tack vare den frist, som sålunda givits, återvunno de övriga så mycken tillförsikt, att de vågade fatta posto på vallarna och låta barbarerna se, att försvarare funnos.

XXXIX.

Emellertid få de soldater, som varit ute och skaffat säd, höra larmet; ryttarna skynda i förväg; strax skönja de, hur allvarlig faran är. Här fanns ju intet fästningsverk, bakom vilket de kunde söka skydd i sin skrämsel. Nyss utskrivna och utan krigisk erfarenhet rikta de alla sina blickar på krigstribunen och centurionerna; deras order avvakta de. Men ingen är så tapper, att han ej råkar i förvirring inför en oväntad fara. Barbarerna å sin sida avbröto anfallet på lägret, när de på avstånd sågo kohorterna nalkas; de trodde först, att

legionerna, som fångarna sagt dem vara långt borta, återkommit; snart sågo de emellertid med förakt, hur liten skaran var, och angrepo den från alla sidor.

XL.

Trossknektarna skyndade före de andra till närmaste kulle. Hastigt nedjagade därifrån rusa de in bland kohorterna och maniplarna; därigenom öka de soldaternas förskräckelse. Några av dessa påyrka, att man skall bilda svinfylking och hastigt söka bryta sig igenom, då ju lägret vore så nära, och om även någon del av truppen blev kringränd och nedhuggen, de återstående i vart fall kunde vara vissa om räddning; andra vilja, att man skall taga ställning på en höjd och samtliga dela samma öde. Men den planen gillade ej de gamla soldater, vilka, som vi påpekat, följt med de andra under en särskild fana. Dessa uppmuntrade alltså varandra, och med sin anförare, riddaren Gaius Trebonius, i spetsen bröto de sig väg tvärsigenom fienderna och framkommo samt och synnerligen helbrägda till lägret. I deras spår följde trossknektarna och ryttarna, och även dessa räddades tack vare soldaternas mod i ett och samma anlopp. Men de, som tagit ställning uppe på höjden, förstodo i sin oerfarenhet om krigsväsendet icke att vidhålla den plan de godtagit, nämligen att avvakta angreppet på den högre terrängen, ej heller mäktade de efterlikna den kraft och snabbhet, som de nyss sett rädda de andra, utan under ett försök att komma tillbaka till lägret gåvo de sig ned på ogynnsam mark. Centurionerna, av vilka några på grund av sin duktighet befordrats från lägre grader i andra legioner till

högre poster i denna, ville ej låta sin förut vunna krigsära förspillas utan gingo tappert kämpande döden till mötes. Tack vare deras mod, som tvang fienderna att vika, lyckades en del av manskapet att mot all förmodan komma helbrägda till lägret, medan en annan del kringrändes av barbarerna och tillintetgjordes.

XLI.

Germanerna, som uppgivit hoppet att kunna storma lägret, när de sågo de våra stå stridsberedda på fästningsverken, drogo sig därefter tillbaka till andra sidan Rhenus, medtagande det byte som de hade undangömt i skogen. Och så stark var även efter fiendernas avtåg de våras förskräckelse, att när påföljande natt Gaius Volusenus, vilken Cæsar sänt i förväg med rytteriet, anlände till lägret, blev han ej trodd, då han sade dem, att Cæsar vore helt nära med krigshären i gott behåll. Så fast grepp hade fruktan fått över allas sinnen, att de med hart när sinnessvag envishet påstodo, att alla fottrupper måste ha tillintetgjorts, medan rytteriet undkommit under den allmänna flykten, ty, sade de, ej kunde germanerna ha angripit lägret, om ej krigshären förolyckats. På denna deras förskräckelse gjorde emellertid Cæsars ankomst ett slut.

XLII.

Väl återvänd fann denne, som gott visste, vad allt kunde hända i ett krig, endast en sak tadelvärd, nämligen att kohorterna bortsänts från sin post och från lägret, ty ej ens minsta lilla spelrum hade bort givas

åt slumpen. Främst ansåg han, att lyckans skickelse orsakat vad som skett, dels i och genom fiendernas plötsliga ankomst, dels — och det var ännu märkligare — därigenom att den hejdat barbarerna, just då de uppnått vallen och portarna. Allra underbarast av alla dessa händelser syntes honom ändå, att germanerna, som överskridit Rhenus i syfte att förhärja Ambiorix' område, kommit att vända sig mot romarnas läger och därigenom gjorde Ambiorix den största tjänst han kunde önska sig.

XLIII.

Cæsar drog nu åter ut för att ansätta fienderna och lät de väldiga skaror han fått samlade från de kringliggande folken sprida sig i alla riktningar. Alla byar och alla enstaka gårdar, som man påträffade, sattes i brand, boskapen nedgjordes och byte samlades från alla håll. Skörden förintades alldeles, dels till följd av den stora mängd människor och dragdjur, som deltogo i härjartåget, dels genom de med årstiden följande regnflödena som slogo den till marken; så att om även några eburoner för tillfället lyckats undsticka sig, måste de uppenbarligen efter härens bortmarsch omkomma av brist på alla förnödenheter. Ofta kom det också därhän — helt naturligt då en sådan mängd ryttare utspritts över hela landet — att fångar, som togos, sågo sig om efter Ambiorix, vilken de nyss förut sett stadd på flykt, ja, de påstodo att han ännu vore inom synhåll. Detta väckte hopp om att kunna upphinna honom, och inför utsikten att vinna Cæsars synnerliga gunst underkastade man sig oerhörda mödor och fann sig tack vare nästan övermänskliga ansträngningar gång på gång stå blott

på en hårsmåns avstånd från den högsta lycka. Men denne undkom alltid till någon skogstrakt eller annat gömställe, och under nattens hägn gav han sig därifrån till andra håll och kanter, aldrig åtföljd av mer än fyra ryttare, de enda åt vilka han vågade anförtro sitt liv.

XLIV.

Sedan hela landet på här skildrat sätt förhärjats, återförde Cæsar krigshären, fulltalig så när som på två kohorter, till Durocortorum i remernas land; dit inkallade han gallernas lantdag, och lät igångsätta rannsakning över senonerna och karnuternas sammansvärjning; över Acco, som varit dennas främsta upphovsman, avkunnade han en sträng dom och lät straffet verkställas enligt fädernas sedvänja.[1] Några undandrogo sig genom flykt den fruktade domen. Sedan han förklarat dessa utestängda från eldens och vattnets bruk, förlade han två legioner i vinterläger hos trevererna, två hos lingonerna och de sex övriga vid Agedincum i senonernas land, sörjde för spannmål åt krigshären samt for själv, i enlighet med sin vana, till Italien för att hålla ting.

[1] D. v. s. den dömde piskades ihjäl, varefter kroppen styckades med bila.

SJUNDE BOKEN.

I.

Då nu lugn rådde i hela Gallien, avreste Cæsar i enlighet med sitt förut fattade beslut till Italien för att hålla ting. Där fick han höra om mordet på Clodius, och då han även underrättades om senatens beslut att alla vapenföra män i Italien skulle svärja fanan, lät han verkställa utskrivning i hela provinsen. Dessa nyheter spredos hastigt till Transalpinska Gallien. Där utfyllde och smyckade gallerna dem på egen hand med rykten om händelser som syntes dessa självfallna, nämligen att Cæsar kvarhålles av de i staden utbrutna oroligheterna och ej under så svåra inre slitningar kunde resa till hären. Uppmuntrade av dessa omständigheter började de som redan förut harmades att vara underkastade romerska folkets herravälde att friare och djärvare än förr inlåta sig på krigsplaner. Å inbördes beramade sammankomster på undangömda platser i skogarna uttalade Galliens hövdingar sin sorg över Accos död; samma öde kunde, framhöllo de, drabba dem själva; de veklagade över Galliens gemensamma lott; med alla upptänkliga löften och förmåner sökte de vinna män villiga att sätta kriget i gång och riskera sitt eget liv för att återvinna Gallien åt friheten. Om en sak, inskärpte de, måste man emellertid, innan något komme

ut om deras hemliga rådslag, först och främst draga försorg, nämligen att Cæsar avstängdes från hären. Detta vore också lätt, ty varken skulle legionerna våga att i fältherrens frånvaro lämna vinterlägret eller skulle fältherren kunna utan skyddsvakt nå fram till legionerna. Och hur som helst, det vore dock till sist bättre att stupa med vapen i hand än att ej återförvärva sin gamla krigsära och den frihet, som de ärvt från fäderna.

II.

Sedan överläggningen om dessa ting en tid pågått, förklarade karnuterna, att de ej ryggade tillbaka för någon fara, när det allmänna bästa så krävde, och lovade att först av alla öppna kriget. Men de bådo att man, då man i närvarande situation ej kunde medelst inbördes gisslan garantera att företaget hölls hemligt, måtte med ed och löfte, inför de sammanburna krigsfanorna — på vilket sätt deras högtidligaste löfteshandlingar bruka försiggå — stadfästa, att ej sedan de för sin del börjat kriget, de andra skulle svika dem. Karnuterna fingo mottaga varma lovord, och sedan alla de närvarande avgivit eden samt tidpunkten fastställts för vad som skulle ske, upplöstes sammankomsten.

III.

Då den utsatta dagen var inne, gjorde karnuterna under befäl av Cotuatus och Conconnetodumnus, två män som intet hade att förlora, på givet tecken ett samfällt anlopp mot Genabus och ihjälslogo de romerska medborgare, som slagit sig ned där för att öppna

affärer (bland dem Gaius Fufius Cita, en hederlig romersk riddare som på Cæsars uppdrag förestod sädeshandeln) samt plundrade deras egendom. Snabbt spred sig ryktet härom till alla Galliens folk. Ty så snart någon större eller märkligare händelse inträffar, förkunnar man denna medelst höga rop från gård till gård och från bygd till bygd; de som förspörja nyheten föra den i sin tur vidare till sina grannar; så skedde också nu. Ty vad som försiggått i Genabus vid soluppgången, var före andra nattväktens utgång hört och känt i arvernernas land, det vill säga på ett avstånd av omkring etthundrasextio milier.

IV.

Där följde Vercingetorix Celtillus' son exemplet. Denne var en ung arverner av stort inflytande, vilkens fader hade innehaft främsta platsen i hela Gallien och på grund härav, då han sökte göra sig till konung blivit dödad av sina landsmän. Han sammankallade nu sina underlydande och uppviglade dem med lätthet. Då hans avsikt blivit känd, skyndar folket genast till vapen. Han röner dock motstånd av sin farbror Gobannitio, och de övriga hövdingarna, vilka ej ansågo ett så stort vågspel vara tillrådligt; och fördrives rentav från staden Gergovia. Men han ger sig ej; ute på landsbygden uppsätter han en krigsstyrka av tiggare och landsstrykare. Stödd på denna skara tvingar han var och en av sina landsmän som han under sina strövtåg får tag i att övergå på hans sida; han uppmanar dem att gripa till vapen för den gemensamma saken, för friheten, och när han så fått ihop stora truppmassor, fördriver

han sina motståndare, vilka nyss förut bortjagat honom själv, från fäderneslandet. Hans anhängare giva honom kunganamn. Åt alla håll utskickar han sändemän; han besvär alla att icke svika. Snabbt vinner han på sin sida senonerna, parisierna, piktorerna, kadurkerna, turonerna, aulerkerna, lemovikerna, anderna och alla övriga folk, som bo vid oceanen; enhälligt uppdrages överbefälet åt honom. När han fått denna makt i sin hand, ålägger han alla dessa folk att lämna gisslan, påbjuder att ett visst antal soldater snarast möjligt skall sändas till honom och fastställer hur stort vapenförråd varje folk före en viss bestämd tid skall ha anskaffat; framför allt lägger han vikt vid rytteriet. I sin maktutövning förenar han med det största nit den största stränghet; de tvekande tvingar han till lydnad genom straffets skärpa. Ty vem helst som begått en större förseelse, låter han döda med eld och allt slags marter; i lindrigare fall låter han avskära öronen på de felande eller utriva det ena ögat och hemsänder dem därpå, för att de må bli till varnagel för sina landsmän och avskräcka de andra från att utsätta sig för ett så hårt straff.

V.

Sedan han tack vare dessa skräckmedel snabbt nog fått ihop en här, sänder han kadurken Lucterius, en man av det mest oförvägna mod, med en del av krigsfolket till rutenerna; själv drar han till biturigerna. När biturigerna sporde hans ankomst, skickade de sändemän till æduerna under vilkas skydd de stodo för att bedja om hjälp, så att de lättare skulle kunna motstå fiendernas trupper. På inrådan av de legater, som Cæsar

kvarlämnat vid hären, sände också æduerna trupper, både fotfolk och rytteri, till biturigernas hjälp. Men när dessa kommit till floden Liger, vilken skiljer biturigernas land från æduernas, vågade de icke övergå floden, utan efter några dagars uppehåll därstädes vände de hem igen. För våra legater uppgåvo de, att de vänt om av fruktan för förräderi från biturigernas sida, ty dessa ämnade, efter vad de förnummit, passa på, när de övergingo floden, och själva anfalla dem från ena sidan, medan arvernerna kringrände dem från den andra. Om nu verkligen deras handlingssätt förestavades av den orsak som de uppgåvo för legaterna eller av förräderi, därom anser jag, då saken icke är klar, vara bäst att icke göra något bestämt uttalande. Efter deras bortmarsch förenade sig biturigerna genast med arvernerna.

VI.

När Cæsar i Italien fick budskap om dessa händelser och samtidigt fann att förhållandena i staden tack vare Gnæus Pompeius' kraft och duglighet redan kommit i bättre gängor, reste han omedelbart till Transalpinska Gallien. Anländ dit såg han sig ställd inför en mycket svår uppgift, nämligen på vad sätt han skulle komma fram till krigshären. Ty gav han legionerna bud att tåga ned till provinsen, förstod han, att de måste upptaga batalj under marschen, utan att han var med; om han däremot själv skyndade till krigshären, vore han, det märkte han nog, den här gången icke trygg mot fara ens hos dem, vilka ännu syntes hålla sig lugna.

VII.

Emellertid hade kadurken Lucterius, som sänts till rutenerna, vunnit detta folk för arvernerna. Därifrån drager han vidare till nitiobrogerna och gabalerna, tager gisslan av båda dessa folk och sedan han så fått ihop en stor krigsstyrka, bryter han upp för att infalla i provinsen åt Narbo till. När Cæsar fick underrättelse härom, ansåg han sig böra tillbakasätta allt annat för att fara till Narbo. Dit anländ, sätter han mod i de räddhågade, förlägger skyddstrupper hos de i provinsen boende rutenerna, hos de arekomiska volkerna, hos tolosaterna och runt Narbo, allt trakter, som ligga på gränsen till fiendelandet, samt befaller en del av trupperna i provinsen och de förstärkningar han fört med sig från Italien att samlas i helviernas land, vilket ligger alldeles intill arvernernas.

VIII.

Då Lucterius enbart genom dessa mått och steg blivit motad och hans angrepp hejdat, emedan han ansåg det farligt att rycka fram förbi skyddsavdelningarna, for Cæsar till helvierna. Ehuru berget Cevenna, som skiljer arvernerna från helvierna, vid denna tid, den kallaste på hela året var höljt av djup snö, som stängde all samfärdsel, lyckades det för soldaterna, som med stor svett och möda kastade undan den sex fot djupa snön, att få till stånd en farbar väg däröver, så att han kunde tränga fram till arvernernas land. Han överföll dessa fullständigt oväntat, emedan de trott Cevenna skydda

dem lika väl som en mur och bergstigarna vid denna tid på året aldrig brukat vara framkomliga ens för någon enstaka fotgängare. Sina ryttare gav han order att ströva omkring så långt de kunde för att hos fienderna injaga så stor skräck som möjligt. Underrättelsen om vad som skett når hastigt Vercingetorix både ryktesvis och genom budskap; alla arvernerna flocka sig förskräckta kring honom och anropa honom att rädda deras egendom och ej låta dem utplundras av fienden, då han ju såge att hela kriget överflyttats på deras mark. Han gav ock efter för deras böner och flyttade sitt läger från biturigernas område in på arvernernas.

IX.

Men Cæsar som i förväg räknat ut, att Vercingetorix skulle komma att göra så som han gjorde, dröjde blott två dagar i dessa trakter; under förevändning att draga till sig rytteri och annat förstärkningsmanskap lämnade han krigshären och satte den unga Brutus till befälhavare över trupperna; han uppmanar denne att låta ryttarne ströva omkring så långt som möjligt åt alla håll; själv ville han vinnlägga sig om att ej vara borta från lägret längre tid än tre dagar. Sedan han träffat dessa anordningar, for han i snabbaste möjliga restakt till Vienna, utan att någon av hans folk hade en aning därom. Där fann han det nyuppsatta rytteri, som han många dagar tidigare i förväg ditsänt och skyndade så ofördröjligen tågande dag och natt utan uppehåll, över æduernas område till lingonerna, där två legioner övervintrade; han ville nämligen i händelse æduerna förehade något för hans säkerhet farligt rådslag, förekomma

detta genom sin snabbhet. Så snart han kommit dit, skickar han bud till de övriga legionerna och lyckas samla dem alla på ett ställe, innan arvernerna kunnat få nys om hans ditkomst. Då Vercingetorix lärt känna vad som skett, återför han sin krigshär till biturigerna och går därifrån till anfall mot Gorbina, den stad där Cæsar efter striden mot helvetierna låtit de slagna bojerna bosätta sig, samtidigt ställande dem under æduernas överhöghet.

X.

För Cæsar var det av följande skäl, mycket svårt att avgöra hur han borde handla: om han under återstoden av vintern hölle legionerna samlade å en plats var det fara värt att erövringen av en æduernas lydstat skulle hava hela Galliens avfall till följd, ty man skulle då finna, att hans vänner ej kunde påräkna något skydd hos honom; om han åter i förtid bröte upp ur vinterlägret, så skulle spannmålstillförseln till följd av de stora transportsvårigheterna förorsaka honom bekymmer. Han fann det dock bättre att underkasta sig alla vidrigheter än att tåla en så svår smälek och därigenom fjärma alla vänners sinnen från sig. Alltså uppmanar han æduerna att tillhandahålla proviant, och sänder några män i förväg till bojerna som skulle underrätta om hans ankomst samt mana dem att förbliva trogna och hjältemodigt uthärda fiendernas anstorm. Lämnande två legioner och hela härens tross i Agedincum tågar han därpå till bojerna.

XI.

Då han följande dag anlänt till senonernas stad Vellaunodunum, började han, i syfte att ej lämna någon fiende bakom sig och att på detta sätt få spannmålstillförseln bättre tryggad, gå till anfall mot staden och inneslöt den inom två dagar med en belägringsvall. På den tredje dagen sändes från staden underhandlare om dagtingan; han befallde dem överlämna vapen, utlämna dragdjuren och ställa gisslan åt sexhundra personer. Till att draga slutlig försorg om detta kvarlämnade han legaten Gaius Trebonius; själv tågar han för att snarast möjligt hinna målet för sin marsch, till Genabus i karnuternas land. Då dessa först nyligen fått bud om Vellaunodunums belägring och ansågo att den affären skulle draga långt ut på tiden, höllo de som bäst på att utrusta den besättningsstyrka, som de tänkte skicka till Genabus för att värja staden. Inom två dagar hade han hunnit dit. Han slog läger utanför staden och då det redan var för sent att företaga något mer samma dag beslöt han att vänta till morgondagen med belägringen och gav blott order åt soldaterna att anskaffa vad därtill krävdes. Då staden Genabus ligger alldeles i närheten av en bro över floden Liger, fruktade han, att invånarna under natten skulle fly från staden och befallde två legioner att ligga på vakt i full rustning. Genaberna gåvo sig också litet före midnatt i tysthet ut ur staden och började gå över floden. Så snart Cæsar av sina spejare underrättades härom, låter han de legioner, som han befallt hålla sig rustade, bränna portarna och bana sig väg in. Staden erövrades och

med undantag för några få av fienderna som undkommo togos allasammans till fånga, emedan brons och vägarnas trånghet hindrade det stora flertalet att fly. Därpå låter han plundra och bränna staden, skänker bytet åt soldaterna, för hären över Liger och rycker in i biturigernas land.

XII.

Då Vercingetorix fick höra om Cæsars ankomst, avbröt han belägringen och drog Cæsar till mötes. Denne hade börjat belägra Noviodunum, en biturigisk stad, som låg i hans väg. När så underhandlare kommo från staden för att bedja honom förlåta dem och skona deras liv, godtog han detta för att med samma snabbhet, varmed han redan hunnit så mycket, även fullborda vad som återstod och befallde dem överlämna vapnen, utlämna dragdjuren och ställa gisslan. Redan hade en del av den fordrade gisslan lämnats, redan var man i full färd med att ombesörja vad som återstod och några av centurionerna jämte ett fåtal soldater hade insläppts i staden för att hopsamla vapnen och dragdjuren; då visade sig på avstånd fiendernas rytteri, vilket utgjorde Vercingetorix' härs förtrupp. Så snart stadsinvånarna varseblivit detta och därmed fått hopp om undsättning upphävde de ett starkt härskri och började gripa till vapen, stänga portarna och besätta muren. Centurionerna inne i staden, som av gallernas uppförande anat, att de kommit på nya tankar, bröto sig med dragna svärd väg genom portarna och räddade även alla, som de hade med sig.

XIII.

Cæsar lät rytteriet rycka ut ur lägret och upptaga en rytteristrid; då emellertid hans folk vart hårt ansatt, utsände han ytterligare omkring fyrahundra germanska, vilka han redan vid fälttågets början tagit med sig. Deras anstorm kunde gallerna ej uthärda utan togo till flykten och vände efter svåra förluster tillbaka till huvudhären. När alltså fienden i grund slagits, blevo stadsinvånarna åter förskräckta; grepo de män genom vilkas anstiftan de ansågo att folket uppviglats och förde dem till Cæsar samt gåvo sig själva på nåd och onåd. Sedan denna affär bragts till ända, tågade Cæsar till staden Avaricum, vilken är den största och starkast befästa i biturigernas land och vars omgivning är ytterst fruktbar; hade han väl fått denna stad i sin hand, så var han viss om att kunna bringa hela biturigiska folket under sin lydno.

XIV.

Vercingetorix, som i oavbruten följd rönt så många motgångar, vid Vellaunodunum, vid Genabus och vid Noviodunum, sammankallar de sina till krigsråd. Han klargör för dem, att kriget måste föras på ett helt annat sätt än det dittills förts; man måste på alla sätt vinnlägga sig därom, att romarna hindrades från att skaffa sig foder och livsmedel. Detta vore lätt nog, då de själva hade överflöd på rytteri och årstiden gynnade deras planer. Foder kunde ju ej avmejas på fälten; det vore nödvändigt för fienderna att sprida sig åt olika

håll och uppsöka det å förvaringsplatserna; alla, som det gjorde kunde dagligen nedgöras av deras ryttare. För övrigt måste var och en åsidosätta all omsorg om gods och guld, när det som här gällde livet; byar och gårdar måste nedbrännas runtomkring Boja och det så långt bort som romarna kunde tänkas ströva för att skaffa sig foder. Själva hade de tillräckliga förråd därav, då de alltid kunde räkna på hjälp från dem, i vilkas land kriget för tillfället fördes; romarna skulle antingen duka under av brist på näringsmedel eller nödgas under ständig livsfara ströva allt längre bort från lägret, och det kom ju på ett ut, om man nedhögge dem eller berövade dem de förråd, utan vilka kriget ej kunde föras. Dessutom måste de städer nedbrännas, som ej genom sitt läge eller sina fästningsverk voro absolut skyddade mot all fara, ty eljest blevo de antingen gömställen för de landsmän, som ville undandraga sig krigstjänsten, eller skaffa romarna tillfälle att där hämta proviantförråd och byte. Funne de allt detta svårt och bittert, måste han dock anse det mycket värre, om deras barn och hustrur släpades bort i slaveri, och de själva dödades; ty sådant bleve självklart de besegrades öde.

XV.

Denna hans mening godkändes enhälligt, och på en enda dag antändes tjugu biturigiska städer. Samma öde vederfors andra folks områden. Åt alla håll kunde eldsvådor skönjas; och hur djupt än alla sörjde däröver, funno de likväl tröst i övertygelsen att de efter den redan så gott som vunna segern snart kunde återställa

de förlorade. Om Avaricum överlade man i gemensamt krigsråd, huruvida det borde nedbrännas eller försvaras. Då bedja biturigerna på sina knän de samlade gallerna, att de ej skulle tvingas med egna händer sätta eld på den snart sagt vackraste staden i hela Gallien, vilken vore både ett värn och en prydnad för deras land; de försäkra att dess läge gjorde det lätt för dem att försvara den, då den nästan på alla håll var omgiven av flod och träsk och blott kunde nås längs en enda mycket smal väg. Deras bön bifölls sedan Vercingetorix först talat för avslag men senare låtit beveka sig av deras böner och av mängdens medlidande. En lämplig styrka utvaldes till att försvara staden.

XVI.

Vercingetorix följer efter Cæsar med korta dagsmarscher och utser till lägerplats ett av träsk och skogar väl skyddat ställe på sexton miliers avstånd från Avaricum. Där höll han sig genom särskilda spejare regelbundet underrättad om allt som vid varje timme på dagen skedde i Avaricum och gav order om vad han ville ha gjort. Alla våra strövtåg efter foder och säd övervakade han och angrep städse dem, som av nödtvång avlägsnat sig för långt, på detta sätt tillfogande oss stor skada, ehuru allt som med klok beräkning kunde åstadkommas från vår sida gjordes för att förebygga detta, så att man till exempel gav sig ut på oregelbundna tider och växlande vägar.

XVII.

Cæsar, som slagit läger på den sida av staden, där mellan floden och träsken en, som ovan sagts, helt smal infartsväg förefanns, började uppkasta en belägringsvall, framföra stormtak och uppbygga två torn; ty en fullständig inneslutning förbjöds av traktens natur. Sädestillförseln manade han oavlåtligt bojerna och æduerna att draga försorg om; men av dessa voro de senare till ringa nytta, då de ej utvecklade minsta iver, de förra åter, som hade föga att komma med, då deras samhälle var fattigt och obetydligt hade snabbt gjort slut på det de ägde. Det var alltså stora svårigheter som sädesanskaffningen beredde hären tack vare bojernas fattigdom, æduernas bristande nit och gårdarnas uppbrännande, ja, det gick därhän, att soldaterna under flera dagar ej fingo någon säd utan måste stilla den värsta hungern på kött av boskap, som hämtats från långt avlägsna byar; men ändå höjdes ej från deras led ett enda ord, vilket var ovärdigt romerska folkets höghet och de segrar de förut vunnit. Tvärtom, när Cæsar under belägringsarbetet vände sig till den ena legionen efter den andra och sade sig vilja upphäva belägringen, om de hade alltför svårt att fördraga bristen, bådo de honom med en mun att icke göra detta; under flera år hade de nu tjänat under honom med så mycken heder, att de ej ville fördraga någon skymf eller någonsin uppgiva ett halvgjort företag; och det måste de väl känna som en skymf, om de finge avbryta den började belägringen; det vore bättre att lida alla slags vedermödor än att ej hämnas de romerska medborgares

skuggor, som fallit för gallernas trolöshet i Genabum. Samma försäkringar gåvo de åt centurionerna och krigstribunerna och ålade dessa att framföra dem till Cæsar.

XVIII.

Då tornen redan började närma sig muren, erfor Cæsar av fångar, att Vercingetorix, för vilken fodret tagit slut, flyttat sitt läger närmare Avaricum och själv ryckt ut med rytteriet samt de lättbeväpnade, som brukade instickas bland ryttarna under striden, för att lägga sig i försåt på den plats dit han antog att de våra nästa dag skulle komma för att hämta foder. Så snart han fått veta detta, bröt han upp i all tysthet vid midnatt och kom i gryningen fram till fiendernas läger. Då dessa genom ilbud från sina spejare underrättats om Cæsars anryckande, gömde de kärrorna och trossen inne i skogssnåren och uppställde alla sina trupper på en öppen och upphöjd plats. Då Cæsar fick bud härom gav han soldaterna order att ofördröjligen lägga ifrån sig packningen på en och samma plats samt göra vapnen klara.

XIX.

Kullen sluttade långsamt uppåt från marken. Den omgavs på nästan alla sidor av ett svårtillgängligt och hindersamt träsk av högst femtio fots bredd. Gallerna, som rivit broarna däröver hade i förlitan på platsens skyddade läge tagit ställning uppe på kullen där de ordnat sig efter stamförvantskap, så att vart folk stod för sig och höllo alla vadställen och trädbeväxta punkter i träsket besatta, allt i den tappra avsikten att om

romarna försökte komma över nämnda träsk så skulle de anfalla dem uppifrån, medan de sutte fast i gyttjan så att den som blott fäste sig vid hur nära härarna stodo varandra, måste tro gallerna beredda att upptaga striden under hart när lika villkor, men den, som fått syn på ställningens ojämnhet, förstod att deras stolta hållning blott var tomt skryt. Soldaterna voro upprörda, att fienderna vågade trotsa dem öga mot öga på så kort håll, och fordrade, att Cæsar skulle giva tecken till strid, men denne framhöll för dem, hur stora förluster och hur många tappra mäns liv en seger nödvändigt måste kosta; just därför att han såg dem vara så till sinnes, att de för hans berömmelses skull ej skydde någon som helst fara, måste det anses alldeles oförlåtligt, om han ej hade deras liv kärare än sin egen välgång. På detta sätt lugnande soldaterna, återför han dem samma dag till lägret och griper sig an med de ännu återstående förberedelserna till en stormning av staden.

XX.

Då Vercingetorix återvänt till huvudhären anklagades han för förräderi, emedan han flyttat lägret närmare romarna, emedan han dragit bort med hela rytteriet, emedan han lämnat så stora truppmassor utan befäl och emedan efter hans bortmarsch romarna kommit anryckande så precis lagom och så hastigt; allt detta kunde ej ha skett av en slump eller utan att det låg en plan bakom; han ville tydligen hellre äga högsta makten i Gallien med Cæsars goda minne än efter deras fria val. På den anklagelse som sålunda fram-

ställdes mot honom svarade han: Att han flyttat lägret hade skett på grund av foderbristen och även på deras egen tillstyrkan; att han ryckt närmare romarna berodde på hans tillit till den så väl valda lägerplatsen, vilken försvarade sig själv utan befästningsverk; rytteriets tjänster kunde ej anses behövliga på denna träskiga ort men hade varit nyttiga på den plats dit de ryckt ut. Överbefälet hade han vid sin bortmarsch med avsikt icke lämnat åt någon, för att ej denne genom massans iver skulle drivas till strid; ty han såge nog, att de alla ivrigt åstundade en dylik på grund av den karaktärslöshet som gjorde dem oförmögna att längre uthärda krigets mödor. Om romarna kommit anryckande av en slump, borde man tacka lyckan; om de kommit på grund av någons angivlse, borde man tacka denne, ty de hade ju dels från sin högre belägna plats fått skönja deras ringa antal, dels lärt sig förakta deras krigarduglighet, eftersom de ej vågat inlåta sig i strid utan med skam dragit sig tillbaka till lägret. Högsta makten hade han ingen lust att mottaga av Cæsar genom förräderi, då han kunde vinna den genom segern om vilken han och alla gallerna voro vissa; för övrigt ville han återlämna befälet åt dem, om det snarare syntes dem lända honom till ära än dem själva till gagn. — För att ni må inse, fortfor han, att detta mitt tal är ärligt, hören vad de romerska soldaterna säga.

Han låter därefter framföra slavar, vilka han några dagar tidigare uppsnappat, medan de letade efter foder, och sedan pinat dem med svält och bojor. Dessa, som på förhand blivit inlärda vad de skulle säga, när de tillfrågades, förklara sig vara legionsoldater; hunger och brist hade drivit dem att i hemlighet giva sig ut

ur lägret i hopp att möjligen hitta någon säd eller boskap ute i bygden; av liknande brist lede hela krigshären och snart kunde icke någons krafter längre stå bi och uthärda det tunga belägringsarbetet, därför hade överbefälhavaren beslutit att om de ej gjorde några framsteg med stadens belägring, skulle han inom tre dagar bortföra krigshären. — Dessa tjänster, sade Vercingetorix, har jag gjort eder, vilken ni anklaga för förräderi, och genom mitt verk är det som ni utan att offra ert blod se en så stor och segerrik krigshär nästan tillintetgjord av hunger; och när den med skam flyr härifrån, skall intet folk skänka den en tillflyktsort inom sina gränser därom har jag dragit försorg.

XXI.

Hela massan sorlar bifall och slamrar efter folkets sed med vapnen, ty så pläga gallerna göra åt den vilkens tal de gilla: ingen härförare vore så stor som Vercingetorix, och icke finge man tvivla på hans trohet, och icke kunde kriget skötas enligt en bättre plan. De besluta, att tiotusen män utvalda bland alla trupperna, skulle sändas in i staden; det vore, förklara de, ej rådligt att låta biturigerna ensamma sörja för allas välfärd; de insågo att snart sagt hela segern hängde på, om de kunde värja den belägrade staden.

XXII.

Våra soldaters enastående mod möttes med alla slags motåtgärder från gallernas sida; så äger också denna ras stor konstfärdighet och är högst skicklig att taga

efter och använda allt som den från ena eller andra hållet inhämtat. Så till exempel värjde de sig mot murhakarna medelst snaror, varmed de fasttogo dem för att sedan draga dem till sig medelst hjälp av vindspel, belägringsvallen åter bragte de att rasa medelst mingångar och detta med stor yrkesfärdighet, eftersom de i sitt land hava stora järnbruk och sedan länge känt och nyttjat alla slags mingångar. Därtill hade de beklätt muren på varenda punkt längs hela dess omkrets med torn och täckt dessa med hudar. Vidare gjorde de både dag och natt talrika utfall, varvid de antingen satte eld på belägringsvallen eller angrepo soldaterna medan de arbetade därpå, och allteftersom våra torn sköto i höjden genom att den uppåt sluttande vallen dagligen lyfte dem högre, reste de sina torn till samma höjd genom att med plankverk sammanbinda de uppskjutande hörnbjälkarna. Slutligen motade de våra öppna löpgravar med hjälp av framtill spetsat och i eld härdat trävirke samt brinnande beck och ytterst tunga stenar och hindrade därmed deras framförande till muren.

XXIII.

Alla galliska murar äro byggda på följande sätt ungefär: raka och ingenstädes avbrutna bjälkar nedläggas å marken vinkelrätt mot murens längdriktning på två fots avstånd från varandra. Dessa hopfästas på innersidan och betäckas med djup jordfyllning; men de ovannämnda mellanrummen på yttersidan utfyllas av stora stenblock. Sedan dessa bjälkar utlagts och sammanfogats lägges ovanpå dem ett annat varv, varvid precis samma mellanrum lämnas men också tillses, att

bjälkarna ej vidröra varandra utan samtliga, med iakttagande av samma inbördes avstånd vila på de överallt mellanliggande stenarna och sålunda konstfullt sammanbindas. På detta sätt hopsättes steg för steg hela byggnadsverket, till dess muren nått en regelrätt höjd. Och detta verk är varken fult att skåda till följd av omväxlingen mellan de skiftesvis lagda bjälkarna och stenarna, vilka ligga i räta linjer och regelbundna varv, eller praktiskt otjänligt utan högst ändamålsenligt för stadens försvar, då stenarna skydda mot brand och bjälkverket mot murbräckan, ty ett trävirke av mestadels fyrtio fot långa, ingenstädes avbrutna bjälkar, på insidan sammanfogade kan varken brytas eller slitas sönder.

XXIV.

Ehuru belägringen försvårades genom alla dessa motåtgärder, lyckades soldaterna, som dessutom hela tiden hindrades av köld och ständiga regnskurar, ändå att genom oavlåtligt arbete övervinna dem alla och uppbyggde på tjugufem dagar en vall av trehundratrettio fots bredd och åttio fots höjd. Då denna nästan nått fram till fiendemuren och Cæsar efter sin vana tillbringade natten ute vid arbetsplatsen och uppmuntrade soldaterna för att ej den allra minsta tidsspillan skulle uppstå vid arbetet, märkte man strax före tredje väkten att rök uppsteg från vallen, vilken fienderna antänt medelst en mina och samtidigt gjordes, medan ett väldigt larm upphävdes längs hela muren, utfall från två portar, en på var sida om tornen; andra stodo på muren och kastade över facklor och brännbart material

på vallen samt nedgöto beck och andra ämnen, genom vilka eld kan upptändas, så att det var knappt möjligt att komma till klarhet om vart man först skulle skynda hän eller på vilken punkt man borde bringa hjälp. Men då i enlighet med Cæsars order två legioner alltid lågo ute på vakt framför lägret, och då många voro sysselsatta vid arbetet, avlösande varandra på bestämda tider, ordnades det snart så att några gjorde motvärn mot utfallen, andra rullade tillbaka tornen och nedrevo ett stycke av vallen, medan från lägret hela soldatmassan skyndade till för att släcka.

XXV.

Under det att striden, som varat hela återstoden av natten, ännu fortgick och fiendernas segerhopp ständigt på nytt väcktes i synnerhet som de sågo tornens bröstvärn nedbrända och märkte hur svårt det var att sända fram hjälp utan betäckning, medan de själva ständigt kunde sätta in friska skaror i stället för de trötta och buros av övertygelsen att hela Galliens öde avgjordes under detta ögonblick, hände något, som jag själv såg och som synes mig så minnesvärt, att det ej bör förbigås. En galler stod framför stadsporten i närheten av i ett torn stående galler och kastade klumpar av talg och beck, som langades ur hand i hand till honom i elden; en pil från en skjutmaskin borrade sig in i hans högra sida och han sjönk död ned till marken. En av de närstående steg fram över hans lik och övertog hans värv; då han på samma sätt dödades av skjutmaskinens skott efterträddes han av en tredje och den tredje av en fjärde, och icke utrymdes denna

port av försvararna förrän striden slöts därmed att elden i vallen släcktes och fienderna överallt drevos tillbaka.

XXVI.

Gallerna, som nu försökt allt utan att något velat lyckas, överenskommo dagen därpå att fly ur staden, ett beslut som Vercingetorix tillstyrkte, ja, befallde. De sökte verkställa det under nattens tystnad och hoppades kunna utföra det utan större förlust, allra helst som Vercingetorix' läger ej låg långt borta från staden, och den mellanliggande oavbrutna träskmarken måste hindra romarna under förföljelsen. De voro redan i färd med att utföra planen under natten, då alla mödrar plötsligt störtade ut ur husen och gråtande kastade sig till sina mäns fötter, anropande dem med alla upptänkliga slags böner att ej åt fiendernas grymhet utlämna dem och deras gemensamma barn, vilka till följd av sin naturliga svaghet och sina otillräckliga krafter ej kunde följa med på flykten. När de sågo att männen framhärdade i sin avsikt, eftersom ju i den högsta fara fruktan ofta hindrar medlidande att göra sig gällande, började de skrika och giva romarna varsel om flykten. Detta förskräckte gallerna, som fruktade att romarnas rytteri skulle spärra vägarna, och förmådde dem att uppgiva planen.

XXVII.

Då Cæsar följande dag låtit framflytta ett torn och inrikta de belägringsverk han beslutit igångsätta mot staden utbröt ett väldigt störtregn och under detta stormväder fann han tillfället lämpligt för handling,

eftersom han såg vaktposterna på muren vara utställda med något mindre omsikt än eljest och befallde därför sina soldater att också visa sig slappare i arbetet samt meddelade dem vad han önskade skulle göras. Legionerna uppställde han oförmärkt i stridsberedskap bakom stormtaken, uppmanade dem att nu äntligen inhösta segerns frukt efter alla sina mödor, lovade belöningar åt dem som först bestege muren och gav så soldaterna tecken till anfall. Dessa rusade plötsligt fram från alla håll och besatte hastigt muren.

XXVIII.

Fienderna, som överraskade och förskräckta drivits ned från muren och tornen, uppställde sig på torget och andra öppna platser i tätt slutna kolonner beredda att, om man från något håll ryckte mot dem, slåss i regelrätt slagordning till det yttersta. Men då de icke sågo någon enda komma ned på jämn mark men däremot hela muren besättas på alla punkter runtomkring dem, grepos de av fruktan att varje möjlighet till flykt skulle avstängas och störtade, bortkastande sina vapen i rastlöst lopp till de bortersta delarna av staden, där en del av dem nedhöggos av legionsoldaterna, då de skockade ihop sig i de trånga portöppningarna, medan en annan del, sedan de väl kommit ut ur portarna nedhöggos av ryttarna. Ingen av de våra brydde sig om att taga byte. Uppretade dels av mordet i Genabum, dels av den möda, som belägringsarbetet förorsakat dem, skonade de varken de ålderssvaga eller kvinnorna eller barnen. Kort sagt av hela antalet fiender, som utgjorde omkring fyrtiotusen, lyckades knappa

åttahundra, vilka så snart de hörde krigsbullret störtat ut ur staden helbrägda undkomma till Vercingetorix. Dessa flyktingar mottog denne först sent på natten i hemlighet, för att ej någon oro skulle uppstå i lägret, när de allasammans kommo rusande och uppväckte massans medlidande; så att han lät sina tillitsmän och de olika folkens hövdingar vara dem till mötes ett gott stycke till vägs för att uppdela dem och föra dem var och en till sina landsmän på den plats i lägret, som varje folk från början innehaft.

XXIX.

Följande dag sammankallade han en härförsamling, där han tröstade de sina och uppmanade dem att ej på något sätt låta sig oroas eller nedslås över motgången. Ej genom krigarmod eller i ärlig batalj hade romarna segrat utan genom ett knep och genom sin färdighet i belägringskonsten, varuti de själva voro oerfarna. De toge fel, som till äventyrs väntade att i ett krig alla företag skulle utlöpa lyckligt. Han hade aldrig gillat att man sökte försvara Avaricum, en sak varpå han tog dem själva till vittnen, utan det berodde på biturigernas oklokhet och de andras överdrivna undfallenhet, att man lidit denna motgång. Men han skulle snart råda bot därför medelst vida märkligare framgångar. Ty de galliska stater som hittills ej velat följa de övriga dem skulle han genom nitisk påverkan vinna över och därmed få till stånd ett för hela Gallien gemensamt förbund, vars eniga vilja ej ens hela jordkretsen skulle kunna betvinga; detta syfte hade han redan så gott som fullbragt. I väntan därpå

vore det påkallat, att de för den gemensamma sakens skull läto förmå sig att taga itu med lägrets befästande, så att man lättare skulle kunna motstå något plötsligt fientligt anfall.

XXX.

Detta hans tal upptogs icke illa av gallerna, allra helst som han ju själv icke tappat modet trots den svåra motgång man lidit, ej heller dragit sig undan och hållit sig dold för folkmassan; ja, man fick en desto högre uppfattning av hans förutseende och förkänsla som han ju, innan ännu någon skada skett, först yrkat på Avaricums nedbrännande, sedan på dess utrymmande. Medan eljest olyckliga företag bruka minska fältherrars anseende, vart alltså tvärtom hans inflytande trots den lidna motgången dag för dag större. Samtidigt hängåvo de sig på hans försäkran åt hoppet att få de återstående folken med sig; för första gången började gallerna vid denna tidpunkt att bygga lägerbefästningar, och så uppjagade voro deras sinnen, att de fastän ovana vid allt arbete voro villiga att tåligt bära allt som han ålade dem.

XXXI.

I full enlighet med sitt löfte arbetade också Vercingetorix med all kraft för att få de återstående folken med sig, och med gåvor och löften sökte han locka till sig deras hövdingar. Till att utföra detta valde han några lämpliga personer, vilka antingen genom sitt insmickrande tal eller genom sin gamla vänskap trod-

des lättast kunna vinna dem. Flyktingarna från det stormade Avaricum lät han giva vapen och kläder; för att fylla de luckor som uppstått i hären ger han samtidigt order åt varje folk att uppsätta en viss truppstyrka, fastställande både till vilket antal och vid vilken tidpunkt han vill hava dem sända till lägret, samt föreskriver att alla bågskyttar — av sådana fanns det ett mycket stort antal i Gallien — skulle hopsökas och skickas till honom. Tack vare dessa mått och steg ersättes hastigt vad som förlorats vid Avaricum. Under tiden hade Teutomatus, Ollovicos son, nitiobrigernas konung, vilkens fader av vår senat fått hederstiteln vän, stött till honom med ett stort antal ryttare från sitt eget folk och med dem som han värvat från Akvitanien.

XXXII.

Cæsar dröjde flera dagar i Avaricum, och då ett stort förråd av säd och andra livsmedel där föll i hans händer, lät han krigshären vederkvicka sig efter all mödan och bristen. Då vintern redan var så gott som slut och årstiden direkt manade honom att upptaga kriget, vadan han också just hade beslutit att draga mot fienden för att söka antingen locka ut denne ur träsken och skogarna eller bringa honom i trångmål genom belägring, kommo æduernas främsta män som sändebud till honom och bådo att han i en ytterst allvarlig stund skulle komma deras stat till hjälp; läget vore högeligen farligt, ty medan av gammalt en enda högsta ämbetsman brukade väljas och för ett år utöva kunglig makt, innehade nu två ämbetsmän värdigheten och förklarade sig båda vara lagenligt valda. Den ene

av dessa var Convictolitavis, en lika framstående som förnäm yngling, den andre Cotus, en ättling av en mycket gammal familj och även han en man av stort inflytande och vidsträckta släktförbindelser, vilkens broder Valetiacus under föregående år utövat samma ämbete. Hela folket stode under vapen; senaten vore delad; folket vore delat; var och en av de tävlande hade sina skyddslingar med sig. Finge denna tvist alltjämt ökad näring, vore det oundvikligt att det ena partiet i staten sammandrabbade med det andra; att förebygga detta ålåge nu hans nit och anseende.

XXXIII.

Ehuru Cæsar ansåg det vara skadebringande att draga sig bort från fienden och kriget, ville han likväl med hänsyn till de svåra olägenheter, som han visste brukade följa av sådana slitningar, ej låta en så stor och med romerska folket så nära förbunden stat, vilken han själv alltid gynnat och på alla sätt hedrat, förfalla till krig och våldshandlingar, varvid den part som minst litade på sin styrka troligen skulle begära hjälp av Vercingetorix, utan ansåg att detta måste förekommas. Då nu enligt æduernas lagar de som innehade högsta ämbetet ej fingo färdas utanför landets gränser, och han ville undvika varje sken av ringaktning för deras lagar och rättsordning, beslöt han att själv resa till æduerna och stämde hela senaten samt de båda, mellan vilka tvisten stod sig till mötes i Decetia. Då nästan hela folket där samlats och han hade fått veta att Cotus å en fåtaligt besökt hemlig sammankomst, hållen på annan tid och plats än den vederbörliga, förklarats

vald av sin broder, ehuru lagarna förbjödo, att två medlemmar av samma familj, som båda levde, fingo väljas till ämbetsmän eller ens sitta i senaten, tvang han denne att nedlägga makten och förordnade att Convictolitavis, vilken valts av prästerna såsom folkets sed bjöd, då ämbetsmännen icke tjänstgjorde, skulle få behålla värdigheten.

XXXIV.

Sedan detta beslut utfärdats uppmanade han æduerna att glömma alla slitningar och tvister samt med undanskjutande av allt annat helt ägna sig åt det pågående kriget, under förvissning, att de, så snart Gallien fullständigt besegrats, kunde av honom påräkna all den erkänsla, varav de gjort sig förtjänta; alla sina ryttare och tiotusen fotsoldater skulle de genast sända honom, då han ville använda dessa till etapptrupper i och för spannmålstillförselns skydd. Han delade därefter hären i två avdelningar: fyra legioner gav han åt Labienus att föra till senonerna och parisierna, sex förde han själv in i arvernernas land mot staden Gergovia längs floden Elaver; av rytteriet gav han en del åt denne, en del kvarhöll han till eget bruk. Då Vercingetorix fått kunskap härom, uppriver han alla broarna över nämnda flod och börjar marschera fram längs andra flodstranden.

XXXV.

Medan sålunda båda krigshärarna slogo läger i varandras åsyn, ja, nästan mittemot varandra och medan

utsända spejare sökte hindra romarna att någonstädes slå en bro och på den överföra trupperna, tedde sig sakläget mycket bekymmersamt för Cæsar därutinnan att han kanske större delen av sommaren skulle hindras av floden, emedan Elaver först framemot hösten brukar kunna övervadas. I syfte att förebygga detta kvardröjde han en dag oförmärkt med två legioner på en skogbeväxt plats, där han föregående dag slagit läger mittemot en av de broar, som på Vercingetorix' order upprivits; de övriga trupperna jämte hela trossen lät han som vanligt anträda marschen, sedan han ur varje legion uttagit ett par kohorter, så att legionernas antal skulle tyckas vara det vanliga. Dessa fingo order att marschera på så mycket de hunno och då tiden på dagen var så långt framskriden att han trodde dem vara komna till lägerplatsen, började han återställa bron med hjälp av de pålar, vilkas nedre del kvarstod oskadad. Sedan detta arbete i hast fullbordats, legionerna förts över och en lämplig plats utsatts för lägret, återkallade han de övriga trupperna. Då Vercingetorix sporde detta skyndade han i förväg med långa dagsmarscher, för att ej tvingas till strid mot sin vilja.

XXXVI.

Cæsar hann från denna plats på femte marschdagen fram till Gergovia och utkämpade samma kväll en mindre kavalleristrid samt undersökte stadens läge; då den var byggd uppe på ett högt berg och svåråtkomlig från alla sidor, misströstade han om att kunna storma den, och ville ej taga itu med någon regelbunden belägring, förrän han ordnat proviantfrågan. Vercingetorix

hade å sin sida slagit läger nära staden, placerat de olika folkens truppstyrkor runtomkring sig med lagom mellanrum sinsemellan, och besatt alla bergsryggens höjder, varifrån man hade fri utsikt, så att hans ställning tedde sig fruktansvärt stark. Han kallade varje dag i gryningen de närvarande folkens hövdingar, vilka han utsett till deltagare i sitt krigsråd, till sammanträde hos sig för att giva dessa de meddelanden eller de förhållningsorder han ville utdela och lät knappast någon dag gå förbi utan att medelst en rytteristrid, vari även bågskyttar deltogo, pröva, hur mycket mod och krigarduglighet var och en av hans män ägde. Rakt nedanför staden just vid foten av berget låg en kulle, som var förträffligt befäst och sluttade brant nedåt på alla sidor; hade de våra den i sitt våld, såg det ut som om de skulle kunna avstänga fienden både från en stor del av vattentillförseln och från fri tillgång på foder. Men platsen var besatt av dem med en visserligen ej alltför stark skyddstrupp. Likväl ryckte Cæsar ut under nattens tystnad, fördrev besättningen, innan man hunnit komma till hjälp från staden, bemäktigade sig platsen och förlade där två legioner samt lät gräva en dubbel grav om tolv fots bredd från det större lägret till det mindre, så att soldaterna kunde gå fram där till och med en och en utan fara för ett plötsligt fientligt anfall.

XXXVII.

Medan detta tilldrog sig vid Gergovia, hade æduern Convictolitavis, vilken Cæsar, som ovan nämnts, tilldömt högsta makten i staten, mutad av arvernerna inlåtit sig i stämplingar med några unga män; bland dessa

voro de förnämsta Litaviccus och hans bröder, unga män av mycket fin familj. Med dem delar han mutorna och uppmanar dem att ej glömma, att de fötts som fria män, ja, till härskare. Æduernas folk vore nu enda hindret för Galliens eljest fullständigt säkra seger; dess föredöme följde de folk, som ännu höllo sig tillbaka, om det bytte parti, skulle romarna ej ha minsta möjlighet att hålla sig kvar i Gallien. Själv hade han ju rönt en välgärning av Cæsar, ehuru blott på det sättet att denne låtit honom få vinna ett mål där hans rätt var fullständigt klar; men först och främst ville han fylla sin plikt mot frihetens gemensamma sak. Varför skulle det för övrigt vara så att æduerna anlitade Cæsar som skiljedomare i spörsmål om deras rätt och lag, medan snarare romarna borde vända sig till æduerna? Snabbt nog voro ynglingarna förledda av hövdingens tal och av penninggåvorna, och sedan de förklarat sig villiga att, om så krävdes gå i spetsen för företaget, började de överväga sättet att utföra det, ty att folket utan vidare skulle låta locka sig till att börja krig vågade de ej hoppas. De funno det lämpligt att Litaviccus skulle taga befälet över de tiotusen soldater, som skulle skickas Cæsar till hjälp i kriget, och föra dem till honom, samt att hans bröder skulle skynda i förväg till Cæsar. Hur det i övrigt vore lämpligt att gå till väga, fastställa de också.

XXXVIII.

Litaviccus tager alltså befälet över krigshären, och då han var omkring trettio milier från Gergovia sammankallar han sina soldater och säger till dem under

tårar: — Varthän, soldater, bär väl vår väg? Hela vårt rytteri, hela vår adel har förintats; två av folkets främsta män, Eporedorix och Viridomarus, ha beskyllts för förräderi och ohörda dömts till döden av romarna. Hören därom närmare av män, som flytt hit direkt från blodbadet; ty då jag själv fått mina bröder och alla mina släktingar dödade hindrar sorgen mig att förtälja vad som skett. Nu framföras några män, i vilka denne på förhand inpräntat, vad han ville ha sagt, och utlägga för massan det som Litaviccus förtäljt den: æduernas ryttare hade nedhuggits i stor mängd, emedan de påstodos ha plägat förhandlingar med arvernerna; själva hade de undstuckit sig bland massan av soldater och så lyckats fly mittunder blodbadet. Æduerna utbrista i höga rop och besvärja Litaviccus att råda för dem. — Som om detta vore något att rådpläga om, säger denne, och det ej tvärtom vore självklart att vi måste draga hän till Gergovia och förena oss med arvernerna! Kunna ni tvivla på att romarna, vilka just begått ett sådant brott, redan äro på väg för att även dräpa oss? Därför, om vi ha något mod i bröstet, låt oss hämnas deras död, som så skändligt nedgjorts, och dräpa dessa rövare. Han pekar därvid på några romerska medborgare som medföljt i förlitan på hans skydd. Utan dröjsmål rövar han deras stora förråd av säd och andra livsmedel samt låter döda dem själva under de grymmaste marter. Han utsänder därefter runt hela æduiska landet budbärare alltjämt framhärdande i den där lögnen om mordet på ryttarna och hövdingarna; han uppmanar alla att på samma sätt som han själv gjort hämnas de oförrätter de lidit.

XXXIX.

Æduern Eporedorix, en yngling av mycket hög börd och mycket stort inflytande i sitt hemland, och jämte honom Viridomarus, hans like i ålder och inflytande men av olika börd, vilken Cæsar på Divitiacus' förord låtit stiga från ringa stånd till mycket hög rang, hade på särskild personlig kallelse infunnit sig hos honom jämte de æduiska ryttarna. Dessa båda tävlade sinsemellan om vem som skulle vara den främste, och i den ovannämnda utnämningstvisten hade den ene med alla sina maktmedel kämpat för Convictolitavis, den andre för Cotus. En av dem, Eporedorix, vilken lärt känna Litaviccus' anslag, omtalar ungefär vid midnattstid saken för Cæsar; han bönfaller denne att icke låta hans folk på grund av några ynglingars brottsliga rådslag avfalla från sitt vänskapsförbund med romerska folket; något som han förutsåge skulle ske om så många tusen män fingo förena sig med fienden, män vilkas välfärd både måste ligga deras anhöriga om hjärtat och av folket självt tillmätas ej ringa vikt.

XL.

Djupt bekymrad över detta budskap, allra helst som han ju alltid visat æduernas folk särskild ynnest, lät Cæsar utan ett ögonblicks tvekan fyra, lätt rustade legioner och hela rytteriet bryta upp ur lägret; vid ett dylikt tillfälle fanns icke tid att minska lägrets utsträckning, ty snabbheten syntes ju vara främsta förutsättningen för framgång, till skydd för lägret kvar-

lämnar han legaten Gaius Fabius med två legioner. Litaviccus' bröder, som han givit order att gripa, erfor han hava strax förut flytt till fienderna. Han uppmuntrade soldaterna att de i ett så trängande läge ej måtte bry sig om vägens mödor och efter en marsch på tjugufem milier, varunder alla visade den största iver, fick han syn på æduernas här. Genom rytteriet, som han först framsände, fördröjde och förhindrade han dessas frammarsch men förbjöd sina män samt och synnerligen att döda någon enda. Eporedorix och Viridomarus, som ju æduerna trodde vara döda, tillsade han att vara med bland ryttarna och anropa de sina. När de blivit igenkända och Litaviccus' svek genomskådats började æduerna sträcka upp händerna till tecken att de ville dagtinga, bortkasta vapnen och bedja om skoning från döden. Litaviccus tog jämte sina underlydande, vilka efter gallernas sed funno det vara en skam att ens i yttersta nöd övergiva sin skyddsherre, sin tillflykt till Gergovia.

XLI.

Efter att ha skickat budbärare till æduernas folk för att låta dem veta att han av nåd skonat deras landsmän, vilka han enligt krigets lag skulle kunnat döda, gav han hären tre timmars nattvila och bröt så upp mot Gergovia. Ungefär halvvägs möter han budbärare, som sänts av Fabius för att förtälja i vilken fara man där svävat. De skildra hur lägret angripits av fiendernas hela makt, hur på dessas sida de uttröttade ständigt avlösts av friska stridsmän, medan de våra utmattades av den oavbrutna kampmödan, ty på grund av

lägrets storlek måste samme man hela tiden stå kvar på vallen. I regnet av pilar och alla slags kastvapen hade många blivit sårade; en mycket god hjälp till att uthärda detta hade slungmaskinerna lämnat. När fienderna dragit bort, hade Fabius låtit barrikadera alla portar med undantag av två, förstärkt vallen med bröstvärn och rustat sig till att följande dag möta en liknande pärs. Pådriven av dessa nyheter och kraftigt understödd av soldaternas iver var Cæsar redan vid soluppgången framme vid lägret.

XLII.

Medan detta tilldrog sig vid Gergovia, gåvo sig æduerna, så fort de mottagit hälsningarna från Litaviccus, ej minsta tid att utforska saken. Några eggades av girigheten, andra av hämndlystnaden eller av lusten att rusa i väg, vilken är djupt inrotad hos denna folkstam, så att de alltid taga lösa rykten för säkert utrönta sakförhållanden. De röva romerska medborgares ägodelar, anställa blodbad på dem, bortsläpa dem i slaveri. Convictolitavis gör det onda värre och eggar hopen till raseri, i hopp att den, när dådet väl blivit begånget skulle blygas för att återgå till förnuft. Marcus Aristius, en krigstribun, som var på väg till sin legion lockas av dem att mot löfte om lejd lämna staden Cabillonum, och alla som slagit sig ned där för att driva affärsrörelse tvingas göra detsamma. Strax efter angripa de dessa under färden och frånta ga dem hela deras packning; när de sätta sig till motvärn, belägra de dem ett helt dygn; då många sårats å ömse sidor, uppbåda de ett större antal väpnade män.

XLIII.

Men då under tiden budskapet anländer att alla deras soldater voro i Cæsars våld, skynda de allasammans till Aristius och förklara att æduiska staten ej haft någon som helst del i det skedda; de erbjuda en undersökning om de plundrade ägodelarna, de förklara Litaviccus och hans bröders egendom förverkad till staten, de skicka sändemän till Cæsar för att urskulda sig. Allt detta göra de för att rädda sina landsmän; men som de voro förvunna till brottet och hade njutit vinsten av de rövade ägodelarna, en sak vari många voro inblandade, fruktade de starkt för straff och vidtogo därför i hemlighet åtgärder för deltagande i kriget samt eggade medelst beskickningar andra folk att göra detsamma. Ehuru Cæsar väl förstod detta, gav han sändemännen ett så milt svar som möjligt: han ville ej på grund av massans okunnighet och lättsinne döma för hårt om deras stat, ej heller svalna i sin välvilja mot æduerna. Själv började han, då han förutsåg att jäsningen skulle ökas bland gallerna, och att han lätt kunde bli kringränd av alla fientliga folk överväga huru han på något sätt skulle kunna draga bort från Gergovia och åter få hela krigshären samlad, utan att hans avfärd skulle synas orsakad av fruktan för avfall och te sig snarlik en flykt.

XLIV.

Medan han grubblade häröver, syntes en möjlighet yppa sig till att slå ett avgörande slag. Ty då han en

gång begivit sig till det mindre lägret för att inspektera befästningsarbetet, uppmärksammade han, att en kulle, som besatts av fienderna och som under de föregående dagarna varit så full med folk att den knappt kunnat skönjas nu låg alldeles tom. Förundrad över detta sporde han de överlöpare, vilka dagligen i stort antal strömmade till honom, om orsaken. De förklarade alla samstämmigt vad Cæsar redan förut genom spejare förnummit, att ryggen å denna bergås var nästan slät fast skogbeväxt och smal, och att man därpå kunde komma fram till andra sidan av staden; därför gav denna plats fienderna anledning till våldsam oro, ty de kunde ej tänka annat än att om romarna, som redan besatt en kulle, nu också fråntogo dem denna andra, så skulle de vara så gott som inringade och avstängda från varje utfartsväg och all möjlighet att skaffa sig foder; alla hade därför blivit uppbådade av Vercingetorix till att befästa nämnda plats.

XLV.

Då Cæsar fått reda härpå, sände han vid midnatt flera rytteriskvadroner åt detta håll. Han befaller dem att tämligen bullersamt ströva omkring överallt där borta. I daggryningen gav han order att ett stort antal trosshästar och mulåsnor skulle utföras ur lägret och befrias från packsadlarna samt att mulåsnedrivarna skulle iklädda ryttarhjälmar och spelande kavallerister rida omkring över kullarna. Han låter dessa åtföljas av några få kavallerister, vilka skulle ströva långt fram för att draga uppmärksamheten till sig. På långa omvägar skulle de alla söka sig fram till samma ställen. Allt

detta iakttogs på långt håll uppifrån staden, ty från Gergovia kunde man ju blicka ned till lägret, men då avståndet var så stort, lät det sig icke göra att skönja något med säkerhet. En enda legion sänder han också mot samma bergås, men då den ryckt fram ett stycke, låter han den hejda sig därnedanför och gömma sig i skogen. Därigenom ökas gallernas misstankar, och alla deras trupper dragas dit bort för att arbeta på befästningarna. När Cæsar ser fiendernas läger stå tomt, låter han ett antal soldater, några få i taget med utmärkelsetecknen överhöljda och fanorna dolda, så att de ej skulle upptäckas från staden, rycka över från det större lägret till det mindre och klargör vidare för legaterna som han satt i spetsen för de olika legionerna vad han ville ha gjort; framför allt förmanar han dem att hålla soldaterna tillbaka, så att de ej av stridslust eller hopp om byte skulle giva sig för långt fram; de svårigheter som följa av terrängens oländighet utreder han; endast genom snabbhet kunde den olägenheten utjämnas; här gällde det att passa på snarare än att strida. Sedan han utvecklat allt detta, ger han tecken till anfall och framsänder samtidigt æduerna längs en annan uppfartsväg på högra sidan.

XLVI.

Stadsmuren låg på ettusentvåhundra stegs avstånd från slätten och sluttningens nedre kant, om man räknade avståndet i rak linje och bortsåg från varje krokväg; ty lika mycket bekvämare som vägkrökarna gjorde stigningen lika mycket ökade de väglängden. Ungefär mittpå sluttningen och i dess längdriktning hade gallerna,

anpassande sig efter bergets beskaffenhet, framdragit en sex fot hög mur av stora stenar, som skulle hejda de våras stormlopp; hela området därnedanför hade de lämnat tomt, men övre delen av kullen ända upp till stadsmuren hade de fyllt med tätt, tätt till varandra liggande läger.

När tecknet gavs, ilade soldaterna hastigt fram till spärrmuren, överstego den och bemäktigade sig tre läger; och så snabbt skedde lägrens intagande, att Teutomatus, nitiobrigernas konung, som överraskades i sitt tält, måste fly direkt från middagsvilan utan några kläder på överkroppen och med hästen sårad under sig nätt och jämnt undslapp ur de plundrande soldaternas händer.

XLVII.

Då han nu uppnått det mål han föresatt sig, lät Cæsar blåsa till återtåg och fick genom att tala till soldaterna den tionde legionen, vid vilken han själv befann sig, att stanna. De övriga legionernas soldater, vilka ej hört trumpetsignalen, emedan en nog så djup dal låg emellan, sökte ändå krigstribunerna och legaterna att i enlighet med Cæsars föreskrift hålla tillbaka. Men rusade av hoppet om en snabb seger, av fiendernas flykt och av alla de framgångsrika strider de tidigare utkämpat, ansågo de intet vara så svårt för dem, att de ej genom tapperhet kunde vinna det, och slutade följaktligen ej förföljelsen, förrän de stodo alldeles vid stadens mur och portar. Då blev det larm i alla kanter av staden, och de som voro längre borta, trodde, förskräckta av det plötsliga bullret, att fienden redan stod innanför portarna och störtade ut ur staden. De gifta

kvinnorna kastade ned kläder och penningar från muren, och lutande sig framåt med naket bröst och utsträckta händer, besvuro de romarna att skona dem och ej, som de gjort i Avaricum, icke hejda sina vapen ens inför kvinnor och barn; några släppte sig med hjälp av händerna nedför muren och gåvo sig åt soldaterna. Lucius Fabius, en centurion vid åttonde legionen, som samma dag, det vet man, hade yttrat i kamratkretsen, att han sporrades av de vid Avaricum skänkta belöningarna och ej ville vara med om att någon bestege muren före honom, fick med sig tre gemena soldater och besteg med dessas hjälp muren, varefter han i sin tur tog tag i dessa och lyfte upp dem en efter en på muren.

XLVIII.

Emellertid hade de, vilka, som vi ovan omtalat, samlat sig på andra sidan om staden för att arbeta på befästningarna, uppskrämda först genom ropen som de hört och sedan genom talrika budskap om att staden redan vore besatt av romarna, sänt ryttarna dit i förväg och själva skyndat efter i hastigt lopp. Allteftersom var och en hann fram, fattade denne posto under muren och ökade sina kämpande landsmäns antal. Då en stor skara av dem hunnit samlas, började de gifta kvinnorna, som strax förut från muren sträckt händerna bönfallande mot romarna, att bedja och besvärja de sina samt därvid på galliskt sätt visa sig för alla med utslaget hår och lyfta upp sina barn, så att männen kunde se dem. För romarna var striden ojämn, både vad ställningen och vad antalet angick; därtill

voro de uttröttade av stormloppet och av den långvariga kampen och hade alltså svårt att motstå fiendens nytillkomna friska trupper.

XLIX.

Då Cæsar såg sina män kämpa i ogynnsam ställning och fiendernas trupper ständigt ökas, började han frukta för utgången och sände bud till legaten Titus Sextius, vilken han kvarlämnat som befälhavare för det mindre lägret, att hastigt föra kohorterna ut ur lägret och fatta posto vid foten av berget på fiendernas högra flygel, så att om han såg de våra bli bortdrivna från den ställning de intagit, han kunde avskräcka fienderna från att alltför djärvt förfölja dem. Själv ryckte han med sin legion ett stycke framåt, från den plats där han stannat, och avvaktade stridens utgång.

L.

Medan man nu våldsamt kämpade man mot man, fienderna litande på sin ställning och sitt antal, de våra på sin tapperhet, visade sig plötsligt på de våras oskyddade flank æduerna, vilka Cæsar låtit framrycka längst till höger uppför en annan bergsluttning för att splittra fiendernas stridskrafter. Beväpnade som de voro på samma sätt som fienderna väckte dessa våldsam förskräckelse bland de våra; väl märktes det tydligt att de hade högra skuldran blottad, vilket är det vedertagna tecknet på fredligt sinnelag, men just detta trodde våra soldater vara ett konstgrepp av fienderna för att bedraga dem. I samma stund kringrändes, dödades

och nedstörtades från muren centurionen Lucius Fabius och de som jämte honom bestigit muren. Marcus Petronius, en centurion i samma legion som försökt spränga portarna men överväldigats av fiendemassorna, uppgav till sist, blödande ur många sår, hoppet om sin egen räddning och ropade till de män ur ledet, som följt honom: — Eftersom jag ej kan frälsa mig tillsammans med er, skall jag likvisst sörja åtminstone för era liv, då det är jag som lockad av min ärelystnad dragit er in i faran. Sörjen alltså för er själva, då ni nu få tillfälle därtill! Omedelbart därefter störtar han in i fiendehopen, nedhugger två och driver de övriga ett stycke bort från porten. När hans män sökte komma honom till hjälp, ropade han: — Fåfängt söka ni rädda mig från döden, mig som blodet och krafterna redan lämna. Gån därför bort, medan det än står er fritt, och dragen er tillbaka till legionen. Alltjämt stridande stupade han strax efter och bragte de sina räddning.

LI.

Hårt trängda från alla håll och med fyrtiosex centurioner stupade, fördrevos de våra från sin ställning. Men de hetsigt förföljande gallerna hejdades av tionde legionen, vilken tagit ställning på något jämnare mark för att vara till undsättning. Denna fick i sin tur stöd av kohorterna ur trettonde legionen, vilka med legaten Titus Sextius ryckt ut från det mindre lägret och intagit en högre belägen ställning. Så fort legionerna kommit ned på slätten stannade de och vände fronten mot fienderna. Vercingetorix hejdade de sina vid foten

av berget och drog dem tillbaka inom befästningarna. På denna dag hade ej fullt sjuhundra soldater gått förlorade.

LII.

Följande dag sammankallade Cæsar soldaterna och klandrade deras oförvägenhet och hetsighet att på egen hand avgöra, hur långt de borde rycka fram och vad de borde göra, som att icke stanna, när signal gavs till återtåg, ja, ej ens låta hejda sig av krigstribuner och legater. Han utvecklade för dem, vad en ogynnsam terräng betydde och hur väl han själv visat sig inse detta vid Avaricum, då han avstått från en säker seger över fiender, som överraskats utan vare sig anförare eller rytteri, för att ej, i en strid på en så ogynnsam terräng, riskera ens den ringaste förlust. Lika mycket som han beundrade deras hjältemod, vilket varken lägervallarna eller det höga berget eller stadsmuren kunnat hejda, lika mycket måste han klandra deras självsvåld och övermod, då de ansett sig veta bättre än fältherren i fråga om stridens utgång och sättet att segra; han krävde av soldaten icke mindre återhållsamhet och självbehärskning än krigarduglighet och hjältemod.

LIII.

Efter att ha hållit denna härförsamling och i slutet av sitt tal uppmuntrat soldaterna att ej tappa modet på grund av vad som skett och att ej heller tillskriva fiendernas krigarduglighet det som orsakats av den ogynnsamma terrängen, lät han vidhållande sin gamla

plan att snart avtåga, legionerna rycka ut ur lägret och uppställa sig i slagordning på en lämplig plats. Då Vercingetorix det oaktat ej ville marschera ned på jämn mark, återförde han efter en mindre rytteristrid, vilken utföll fördelaktigt, krigshären till lägret. Sedan han följande dag gjort på samma sätt, ansåg han sig ha gjort nog för att stävja gallernas skryt och stärka sina soldaters tillförsikt och bröt alltså upp i riktning mot æduerna. Utan att ens då bliva eftersatt av fienderna ankom han på tredje dagen till floden Elaver, återställde bron och förde hären över på densamma.

LIV.

Där begärde æduerna Viridomarus och Eporedorix ett samtal med honom och omtalade att Litaviccus med hela rytteriet dragit ut för att uppvigla æduerna; de ansågo det påkallat att de fingo draga i förväg för att hålla folket i styr. Ehuru Cæsar redan på grund av flera omständigheter genomskådat æduernas trolöshet, och ehuru han ansåg att folkets avfall skulle påskyndas genom att dessa män finge draga bort, ville han dock icke kvarhålla dem för att ej synas göra någon orätt eller giva sig något sken av fruktan. Vid avresan utvecklade han för dem i korthet de tjänster han gjort æduerna: i vilket läge och i vilket betryck han funnit dem, instängda som de voro i städerna, straffade med förlusten av sin jordegendom, berövade alla sina förråd, ålagda tribut och avtvungna en den mest förödmjukande gisslan, samt vidare till vilken blomstring och lycka han nu höjt dem, så att de ej blott återvunnit sin gamla ställning utan uppenbart vunnit större an-

seende och inflytande än någonsin förut. Efter att ha givit dem dessa hälsningar att framföra lät han dem avresa.

LV.

Noviodunum hette en æduisk stad, som hade ett utmärkt läge vid Ligers stränder. Där hade Cæsar sammanfört alla galliska folks gisslan, spannmålsförrådet, krigskassan och en stor del av sin och krigshärens tross; dit hade han ock skickat en mängd hästar, som han i och för det pågående kriget inköpt i Italien och Spanien. Då Eporedorix och Viridomarus anlänt dit och fått höra hur det var ställt hos deras folk, att Litaviccus insläppts av æduerna i Bibracte, vilken är deras mest betydande stad, att högste ämbetsmannen Convictolitavis och en stor del av rådet begivit sig till honom, och att sändemän skickats till Vercingetorix på offentligt uppdrag för att åstadkomma ett freds- och vänskapsförbund, ansågo de sig ej böra försumma ett så gynnsamt tillfälle. Alltså nedhöggo de vaktmanskapet i Noviodunum, ävensom de affärsmän och resande, som där samlats, delade hästarna och krigskassan sinsemellan och läto sända de olika folkens gisslan till sitt överhuvud i Bibracte; själva staden, som de ej ansågo sig kunna hålla, stucko de i brand, så att den ej skulle bli till gagn för romarna, av spannmålen bortförde de på båtar så mycket de i brådskan medhunno, resten kastade de i floden eller uppbrände. Själva samlade de trupper i de angränsande trakterna, utsatte poster och vaktstyrkor längs Ligers stränder samt började låta rytteriet visa sig på alla möjliga håll för att injaga skräck samt därigenom måhända avstänga romarna från

spannmålstillförseln eller tvinga dem att på grund av bristen draga sig tillbaka till provinsen. Detta deras hopp fick stark näring därav, att Liger på grund av snösmältningen stigit så starkt, att den ej på någon punkt syntes kunna övervadas.

LVI.

När Cæsar fick kännedom härom, stod det klart för honom, att om han nu måste våga en strid mittunder brobygget, så gällde det att skynda för att han måtte få utkämpa den, innan fienden dit hunnit samla större truppmassor. Ty att helt ändra sin plan och vända om till provinsen — något som ingen ens vid detta tillfälle ansåg nödvändigt — det förbjöd dels den skam och vanära som detta innebure, ävensom det mellanliggande berget Cevenna och vägarnas svårframkomlighet, dels och i synnerhet hans starka oro för den i så fall alldeles övergivna Labienus och de legioner han låtit följa denne. Efter en marsch, som fortgick i särdeles snabb takt både dagar och nätter, framkom han alltså fullständigt oväntat till Liger, och sedan hans ryttare lyckats upptäcka ett vadställe, så pass gott som man i detta nödläge kunde begära, i det att armarna och skuldrorna, vilka uppburo vapnen, nätt och jämnt kunde hållas ovanför vattnet, uppställde han rytteriet på en punkt i floden, där det bröt strömmens kraft, och tack vare den skräck, som grep fienderna, så snart de fingo syn på krigshären, förde han denna välbehållen över. I bygden fann han säd samt en mängd boskap, och sedan hären fått tillräckligt därav bröt han upp i riktning mot senonerna.

LVII.

Medan detta försiggick på Cæsars håll, tågade Labienus, sedan han kvarlämnat det nyligen från Italien anlända förstärkningsmanskapet i Agedincum till trossens skydd, med fyra legioner till Lutetia. Detta är en parisiernas stad, som ligger på en ö i floden Sequana. Då hans ankomst blivit känd av fienderna, samlade sig stora truppmassor från grannstaterna. Högsta befälet överlämnades åt aulerkern Camulogenus, vilken ehuru ytterst ålderdomsskröplig likväl på grund av sin ovanliga skicklighet i krigskonsten kallats till denna hederspost. Då denne lagt märke till ett stort träsk, som utan avbrott sträckte sig ned till Sequana och gjorde hela denna trakt högeligen otillgänglig, förlade han hären dit och beslöt hindra de våra från att komma fram däröver.

LVIII.

Labienus försökte först att under skydd av framförda stormtak bygga en väg av risknippor och jord över kärret. Då han emellertid märkte att detta svårligen läte sig utföras, lämnade han vid tredje nattväkten oförmärkt lägret och tågade tillbaka samma väg som han kommit till Metiosedum. Detta är en senonisk stad, belägen å en ö i Sequana alldeles som, efter vad nyss sagts, Lutetia. Han lyckades komma över omkring femtio fartyg, lät genast binda dem tillsammans och en avdelning soldater gå ombord på dem; genom detta nya påfund förskräckte han stadsborna, av vilka för övrigt ett stort antal kallats ut i kriget, så att han kunde be-

sätta staden utan motstånd. Sedan bron, som fienderna under de föregående dagarna rivit, blivit återställd, överförde han krigshären och började marschera längs med strömmen mot Lutetia. Fienderna, som av flyktingarna från Metiosedum fått höra vad som skett, befalla då att Lutetia skall stickas i brand och alla till denna stad ledande broar upprivas; själva draga de bort från träsket till stranden av Sequana nära Lutetia och slå där läger mittemot Labienus'.

LIX.

Nu förspordes det emellertid att Cæsar måst avtåga från Gergovia, nu började rykten gå om æduernas avfall och en framgångsrik resning i Gallien, och många galler berättade samtalsvis såsom något säkert känt att Cæsar, för vilken marschvägen och övergången över Liger spärrats, på grund av spannmålsbrist tvungits giva sig i väg till provinsen. När vidare de i och för sig opålitliga bellovakerna hörde talas om æduernas avfall, började de samla krigsfolk och öppet rusta sig till krig. På grund av denna fullständiga ändring av sakläget såg sig Labienus nödsakad att alldeles avstå från de planer han tidigare hyst och att ej längre tänka på några erövringar eller på att locka fienden till strid utan på att återföra krigshären välbehållen till Agedincum. Ty på ena sidan hotade ju bellovakerna, vilket folk har rykte om sig att vara det tappraste i Gallien, på den andra stod Camulogenus med en rustad och stridsfärdig här; vidare voro legionerna avstängda från trossen och dess skyddstrupp genom en mellanliggande stor flod. Helt plötsligt ställd inför så stora svårigheter, skönjde han, att han måste söka räddningen i sin egen duglighet.

LX.

Alltså sammankallade han på kvällssidan ett krigsråd, uppmanade alla att med nit och noggrannhet utföra vad han komme att befalla samt gav order att de skepp, som han fört med sig från Metiosedum skulle vart och ett under en romersk riddares befäl, vid slutet av första nattväkten i all tysthet begiva sig fyra milier nedför floden och där invänta honom. De fem kohorter, vilka han ansåg minst stridsdugliga, kvarlämnar han till lägrets skydd; de fem kohorterna av samma legion jämte hela trossen befaller han att vid midnatt med så mycket buller som möjligt marschera uppför floden. Han låter även hopleta ekstockar; dem sänder han åt samma håll med tillsägelse att man skulle plaska duktigt med årorna. Själv uppbryter han något senare i tysthet med tre legioner och uppsöker den plats, där han hade befallt skeppen att lägga till.

LXI.

Då man framkommit dit, blevo fiendens kunskapare — sådana voro utsatta vid varje punkt av floden — tack vare en väldig storm som plötsligt utbrutit helt oförvarandes, övermannade av de våra. Krigshären och rytteriet sattes hastigt över under ledning av de romerska riddarna, vilka fått detta uppdrag på sin lott. Ungefär samtidigt, vid morgongryningen, fick fienden underrättelse, dels att det från romerska lägret hördes större buller än vanligt, dels att en stark härskara tågade uppför floden, och att plask av åror hörts åt samma

håll, dels att något längre nedför floden soldater överfördes på fartyg. När de mottaga dessa underrättelser antogo de att legionerna höllo på att övergå floden på tre ställen, och att de alla i förskräckelsen över æduernas avfall försökte fly. Följaktligen delade även de sina trupper i tre delar; de lämnade en vakttrupp mittemot romerska lägret, sände en liten avdelning nedåt Metiosedum till, med tillsägelse att endast framrycka lika långt som fartygen framskridit, samt förde sina övriga trupper mot Labienus.

LXII.

Vid daggryningen hade de våra både fullbordat flodövergången och fått syn på fiendernas stridsfärdiga här. Sedan Labienus uppmanat sina soldater att väl minnas sitt gamla mod och alla de lyckliga strider de utkämpat samt att tänka sig Cæsar själv, under vilkens ledning de så ofta slagit fienderna, såsom närvarande hos dem, gav han tecken till strid. Vid första sammanstötningen blev på högra flygeln, där sjunde legionen uppställts, fienden kastad överända samt driven på flykten; på vänstra flygeln, där tolfte legionen fått sin plats, föllo visserligen fiendernas första led för de genomborrande spjuten, men de återstående höllo icke dess mindre hårdnackat stånd, och ingen enda gjorde min av att fly. Fiendernas anförare Camulogenus var själv med bland de sina och uppmuntrade dem. Ännu var det ovisst, vart segern lutade, då sjunde legionens tribuner, som fått bud om vad som försiggick å vänstra flygeln, visade sig i fiendens rygg med sin legion och gingo till anfall. Men icke ens då vek någon från

sin plats, utan alla blevo kringrända och dödade. Samma öde rönte även Camulogenus. Då de trupper som kvarlämnats mittemot Labienus' läger för att hålla vakt hörde att striden börjat, ryckte de å sin sida sina kamrater till hjälp och besatte en kulle, men de förmådde ej uthärda våra redan segerrika soldaters anfall. Så blevo de jämte sina flyende kamrater, med vilka de blandat sig, i den mån de ej funno skydd bakom berg och skogar, nedhuggna av rytteriet. Efter att ha fullgjort detta värv, återvände Labienus till Agedincum, där hela krigshärens tross var kvarlämnad; därifrån ankom han på tredje dagen med hela sin här till Cæsar.

LXIII.

Sedan æduernas avfall blivit känt, får kriget en större omfattning. Beskickningar utsändas åt alla håll; allt vad de genom inflytande, anseende och penningar förmå insätta de på att uppegga folken; då de ju fått i sitt våld dessa folks gisslan, vilken Cæsar lämnat i förvar hos dem, injaga de genom att hota denna med döden skräck hos de tvekande. Av Vercingetorix utbedja sig æduerna att han måtte komma till dem och inviga dem i sina planer för fälttågets utförande. Då han gjort dem till viljes, påyrka de att högsta befälet måtte uppdragas åt dem. Då härom meningsskiljaktighet uppstår, utlyses en lantdag för hela Gallien i Bibracte. Dit samlas man talrikt från alla håll. Saken överlämnas till folkmassans avgörande medelst omröstning; enhälligt godkänna de Vercingetorix som fältherre. Från denna församling höllo sig remerna, lingonerna och trevererna fjärran; de förstnämnda därför att de stodo fast vid

vänskapen med romarna; trevererna åter emedan de bodde så långt bort och hårt ansattes av germanerna, vilket var orsaken till att de hållit sig borta från hela kriget och ej sänt någondera parten hjälptrupper. Svårt förtröt det æduerna att bliva nekade högsta befälet, de klagade över sin förändrade lott och tänkte med saknad på Cæsars godhet emot dem, men då de nu gripit sig an med kriget, vågade de ej inlåta sig på planer skiljaktiga från de andras. Med ovilja underkastade sig de högst lovande ynglingarna Eporedorix och Viridomarus Vercingetorix' befallningar.

LXIV.

Denne utkräver gisslan av de övriga staterna och utsätter en viss dag för dess avlämnande; alla ryttare, femtontusen till antalet skulle, befallde han, snarast samlas hos honom. Med det fotfolk som han dittills haft förklarade han sig även för framtiden belåten, ty han tänkte ej fresta lyckan och utkämpa ett avgörande fältslag, men då han hade ett vida överlägset rytteri, vore det mycket lätt utförbart att avskära romarna från sädes- och fodertillförseln; de hade blott att med jämnmod själva förstöra sin säd och nedbränna sina gårdar, i klok insikt därom att de i och med uppoffringen av sin enskilda egendom tryggade sig friheten och makten för alltid. Sedan dessa saker blivit ordnade, befaller han æduerna och segusiaverna, vilka folk bo närmast provinsen att uppsätta tiotusen fotsoldater; därtill lägger han åttahundra ryttare. Över dessa sätter han Eporedorix' broder till befälhavare och befaller honom att infalla i allobrogernas land. På ett annat håll uppbådar han gabalernas och arvernernas närmast liggande

härader mot helvierna samt skickar rutenerna och kadurkerna att härja i de arekomiska volkernas land. Icke dess mindre söker han genom hemliga bud och beskickningar uppvigla allobrogerna, hos vilka han hoppades att jäsningen efter det krig, som de nyss fört, ännu icke skulle ha lagt sig. Han lovar penningar åt deras främsta män men åt folket självt herraväldet över hela provinsen.

LXV.

Såsom en skyddsvakt mot alla dylika försök funnos till hands tjugutvå kohorter, vilka uppsatts inom provinsens eget område av legaten Lucius Cæsar och nu ställdes till motvärn på alla punkter. Helvierna, som på eget bevåg inläto sig i strid med sina grannar, blevo slagna, varvid folkets förnämste man Gaius Valerius Donnotaurus, son till Caburus, jämte flera andra dödades, och jagades in bakom städernas murar. Allobrogerna, som utsatt talrika skyddsvakter längs Rhodanus, skydda med stor iver och omtanke sina gränser.

Cæsar som kände fiendens överlägsenhet i fråga om rytteri och, då alla vägar voro spärrade, ej kunde erhålla någon som helst hjälp från provinsen eller Italien, sänder bud över Rhenus till Germanien och tillsäger de folk, som han under de föregående åren gjort fredligt sinnade, att skicka honom ryttare ävensom sådana lätt väpnade fotsoldater, som voro vana att strida tillsammans med dessa. Enär dessa, då de anlända, funnos ha mindre lämpliga hästar, tager han hästarna från krigstribunerna och de övriga romerska riddarna samt de i tjänsten kvarstående överåriga och utdelar dessa bland germanerna.

LXVI.

Medan dessa anordningar vidtogos, förena sig emellertid fiendernas från arvernerna kommande trupper med de ryttare, som enligt order skulle hopbringas från hela Gallien. En stor mängd sådana hade samlats. Medan nu Cæsar var på väg genom lingonernas yttersta gränstrakter till sequanernas land, för att lättare kunna undsätta provinsen, fattar Vercingetorix posto ungefär tio milier från romarna, fördelar trupperna i tre läger, kallar rytterianförarna till krigsråd och förklarar att nu vore segerns stund inne. Romarna hölle på att fly till provinsen och utrymma Gallien. Detta innebure att för ögonblicket friheten vore vunnen men erbjöde föga trygghet för fred och ro i framtiden; ty sedan de väl fått ihop större truppmassor skulle de återvända och fortsätta kriget såsom förut. Därför borde de anfalla romarna oförberedda under marschen. Om då fotfolket kom sina kamrater till hjälp och därunder fördröjdes, kunde de ej fortsätta marschen; om de, vilket han hölle för vida troligare, övergåve sin tross och blott tänkte på sin egen räddning, skulle de lämna såväl alla sina krigsförnödenheter som sitt anseende i sticket. Ty vad fiendens ryttare anginge, kunde de väl ej ens själva tro, att någon av dessa skulle våga sig utanför marschkolonnen. För att de skulle gå till verket med större tillförsikt, skulle han hålla alla sina trupper uppställda utanför lägret och därigenom injaga skräck hos fienderna. Ryttarna ropa med en mun att man med den dyraste ed borde fastslå att ingen finge mottagas i

sitt hus, ingen fick råka barn eller föräldrar eller hustru, som ej två gånger ridit tvärsigenom fiendernas marschlinje.

LXVII.

Sedan man alltså blivit ense om saken och eden avfordrats alla, delades följande dag rytteriet i tre delar; två av dessa uppenbara sig i slagordning på var sin sida om vår här, en söker i fronten hindra vår frammarsch. Underrättad härom delar även Cæsar sitt rytteri i tre delar och befaller det gå till anfall mot fienden. Man kämpar samtidigt på alla hållen. Hären hejdar sin marsch; trossen instickes bland legionerna. Så snart de våra på någon punkt syntes svikta eller bli särskilt hårt ansatta, lät Cæsar trupperna där gå till anfall, uppställda i slagordning; en åtgärd som både hejdade fiendernas förföljelselust och styrkte de våras mod genom att de sågo hjälpen nära. Till sist lyckas å högra flygeln germanerna uppnå högsta punkten av terrängen och neddriva fienderna därifrån; de förfölja de flyende ända till floden, där Vercingetorix tagit ställning med sina fottrupper, och döda många. När de övriga gallerna märkte detta, fruktade de att bli kringrända och grepo till flykten. På alla håll nedmejas fienden. Tre æduer av mycket hög börd föras fångna till Cæsar: Cotus, deras rytterianförare, som vid senaste folkförsamlingen hade tvistat med Convictolitavis, Cavarillus, som efter Litaviccus' avfall anfört deras fotfolk, och Eporedorix, under vilkens befäl æduerna före Cæsars ankomst kämpat mot sequanerna.

LXVIII.

Sedan hela hans rytteri slagits på flykten, lät Vercingetorix sina övriga trupper omedelbart anträda återtåget, i samma ordning som han uppställt dem utanför lägret, och ställde marschen mot Alesia, en stad i mandubiernas land; trossen skulle, befallde han, hastigt utföras ur lägret och forslas efter honom. Cæsar förde undan sin tross till närmaste kulle, lämnade två legioner till dess skydd och förföljde sedan fienderna, så länge dagen räckte, varvid omkring tretusen män av deras eftertrupp nedhöggos; följande dag slog han läger vid Alesia. Sedan han utforskat stadens läge och funnit fienderna i full panik, därför att de sett sitt rytteri slaget, på vilket vapen de dock satt största tilliten, kallade han soldaterna till arbetet och började draga en belägringsvall runt Alesia.

LXIX.

Själva staden låg på krönet av ett berg, vilket reste sig ganska högt, så att den såg ej ut att kunna tagas annat än genom inneslutning. Detta bergs rötter vattnades av två floder, en på var sida. Framför staden utbredde sig en slätt av ungefär tre miliers längd. Å alla andra sidor omgavs staden av en rad varandra tämligen närliggande kullar, samtliga sträckande sig lika långt i höjden. Under muren på den del av kullen som vette åt öster upptogs hela den därvarande terrängen av gallernas trupper, och de hade där framdragit en grav och en murbyggnad av sex fots höjd. Den befästningslinje som romarna höllo på att bygga

räknade elva milier i omkrets. Flera läger hade förlagts på lämpliga platser, och tjugutre skansar hade där uppförts, i vilka skansar under dagen vakttrupper voro utposterade, så att ej något plötsligt utfall måtte ske; samma verk bevakades om natten av skiltvakter och starka besättningar.

LXX.

Sedan skanslinjen börjat byggas, äger en rytteristrid rum på den slätt, som, efter vad vi ovan sagt, sträckte sig mellan kullarna tre milier framåt. Å båda sidor kämpas med största våldsamhet. Då de våra började svikta, sände Cæsar germanerna till hjälp och uppställde legionerna framför lägret, så att ej något plötsligt infall av fiendens infanteri skulle äga rum. Sedan de fått stöd av legionerna, ökas de våras mod; drivna på flykt gå fienderna till följd av sin mängd i vägen för sig själva och sammanpackas i de alltför trånga portar som lämnats i muren. Germanerna framträngа med allt större häftighet ända till förskansningarna. Fienderna nedhuggas massvis; några lämna sina hästar och söka stiga över graven samt klättra uppför muren. Steg för steg låter Cæsar legionerna, vilka han uppställt framför vallen, rycka framåt. Oordningen blir lika stor hos de galler, som befinna sig innanför förskansningarna; de tänka att det i nästa ögonblick gäller dem själva och ropa: till vapen! Några störta vettskrämda in i staden. Vercingetorix befaller att portarna skola stängas, så att ej lägret blottas på försvarare. Sedan många dödats och ett stort antal hästar tagits, draga sig germanerna tillbaka.

LXXI.

Vercingetorix fann det nödvändigt att, innan romarna fingo sin befästningslinje färdig, bortsända hela sitt rytteri under nattens mörker. När de skulle draga bort, ålägger han dem att begiva sig var och en till sitt folk och nödga alla som voro i den vapendugliga åldern att draga ut i kriget. Han framhåller de tjänster han gjort dem och besvär dem att lägga sig vinn om hans räddning, så att de ej överlämna honom, som gjort så mycket för frihetens gemensamma sak, åt en kvalfull död för fiendehand. Men skulle de brista i nit, så kommo, påpekade han, åttiotusen utvalda män att förgås tillsammans med honom. Enligt gjord beräkning hade han nätt och jämnt säd för trettio dagar, men om sparsamhet iakttoges, skulle man kunna härda ut ännu något längre. Sedan han lagt dem allt detta på hjärtat, låter han vid andra nattväkten rytteriet i tysthet draga bort genom den lucka som fanns i vårt befästningsverk. All säd befallde han skulle överlämnas åt honom och fastställde dödsstraff för dem som ej lydde ordern; boskapen fördelade han bland soldaterna, ty sådan hade mandubierna i stor mängd måst ditskaffa, men spannmålen lät han utmäta sparsamt och småningom. Alla trupper, som han förlagt framför staden drog han in i denna. Med dessa mått och steg rustar han sig till att invänta gallernas undsättningshär och fullfölja kriget.

LXXII.

Då allt detta genom överlöpare och fångar kommit till Cæsars kännedom, lät han anlägga en befästningsgördel av följande art: han framdrog en tjugu fot bred grav med lodräta sidor, så att bredden av denna gravs botten var lika stor som avståndet mellan gravens översta kanter. Alla övriga befästningsverk sköt han fyrahundra fot tillbaka från denna grav, detta i avsikt att, eftersom han av nödtvång måst ingärda ett så stort område och alltså fästningslinjen ej lätteligen kunde besättas med en oavbruten ring av soldater, fienden helt plötsligt skulle kunna antingen göra ett nattligt massanfall på befästningsverken eller under dagen med kastspjut beskjuta de våra, som voro beordrade utföra arbetet. På andra sidan av detta mellanrum framdrog han två femton fot breda gravar båda lika djupa; den inre av dessa fyllde han, där den framlopp genom slättmark och låglänt terräng, med vatten, som ditleddes från en flod. Bakom dessa uppförde han en vall av jord och pålverk, tolv fot hög. Denna förstärkte han med en bröstmur jämte tinnar, och där bröstvärnen voro nedsatta i vallen lät han stora greniga stammar skjuta fram för att försvåra dess bestigande av fienderna; slutligen lät han runt hela fästningslinjen resa torn, förlagda på åttio fots avstånd från varandra.

LXXIII.

Det var nödvändigt för oss att på en gång skaffa byggnadsmaterial, sörja för proviant samt uppföra fästningsverk av så stor omfattning, och det fast vår trupp-

styrka var minskad till följd av de strövtåg vi måste göra långt bort från lägret, och icke sällan sökte gallerna pröva vad våra verk dugde till och gjorde med våldsam kraft ett utfall från staden genom flera portar på en gång. På grund härav ansåg sig Cæsar böra ytterligare utöka dessa verk, så att befästningslinjen måtte kunna försvaras med ett mindre antal soldater. Därför lät han framdraga fortlöpande gravar av fem fots djup vardera samt avhugga trädstammar eller särskilt starka grenar, vilkas ändar avbarkades och tillspetsades. Dessa pålar nedsattes i gravarna och fastgjordes nedtill för att de ej skulle kunna lösryckas, men så att de sköto upp ur bottnen endast från och med grenverket. Fem sådana led hopfogades och sammanflätades med varandra; de som kommit att stiga därpå, spetsade sig själva på de skarpspetsade stakarna. Dessa kallade soldaterna gravstolpar. Framför dessa anlades i sneda rader liksom på tärningsfemmor, gropar av tre fots djup, vilka småningom smalnade ihop nedemot bottnen. Däri nedsattes runda pålar av ungefär ett manslårs tjocklek, vilkas ändar spetsats och härdats i eld, och vilka endast upp till fyra tums höjd fingo uppsticka ur marken; för att göra dem fasta och stadiga fylldes vidare varje grop nedtill med tillstampad jord av en fots höjd; resten av gropen täcktes för att dölja försåtet med vidjor och ris. Åtta sådana rader framdrogos med tre fots inbördes mellanrum. Soldaterna kallade dessa gropar liljor på grund av deras likhet med denna blomma. Framför dem nedgrävdes fotslånga pikstavar med ifästade järnhullingar till hela sin längd i jorden; sådana utplanterades överallt med tämligen ringa mellanrum; dem nämnde soldaterna fotanglar.

LXXIV.

Sedan dessa anläggningar fullbordats framdrog Cæsar på den jämnaste terräng som traktens natur erbjöd en fjorton milier lång fästningsgördel av samma art och styrka som den nämnda men belägen åt motsatt håll mot denna och riktad mot den utifrån kommande fienden; detta i syfte att ej de trupper som skyddade befästningarna skulle kunna kringrännas ens av den väldigaste fientliga övermakt, om något dylikt försöktes, medan han var frånvarande; och för att ej utsätta sig för fara genom att lämna lägret ger han order att alla skulle ha förråd samlade av säd och boskap för en tid av trettio dagar.

LXXV.

Medan detta förehades vid Alesia, utlyste gallerna ett möte av sina främsta män och beslöto där att ej i enlighet med Vercingetorix' yrkan alla som kunde bära vapen borde uppbådas, utan att varje stat borde åläggas uppställa en viss styrka, ty om en alltför stor massa sammanskockades skulle varken hövdingarna kunna leda eller igenkänna sina män, eller skulle man på något sätt kunna skaffa livsmedel. De ålade alltså folken att uppställa följande truppstyrkor: æduerna och deras lydfolk, segusiaverna, ambivareterna och de brannovikiska aulerkerna trettiofemtusen man; arvernerna jämte kadurkerna, gabalerna och vellavierna, som av gammalt stodo under arvernernas överhöghet, ett lika stort antal; sequanerna, senonerna,

biturigerna, santonerna, rutenerna och karnuterna tolvtusen vardera; bellovakerna tiotusen; lemovikerna lika många; piktonerna, turonerna, parisierna och helvetierna åttatusen vardera; ambianerna, mediomatrikerna, petrokorierna, nervierna, morinerna och nitiobrogerna femtusen vardera; de kenomanska aulerkerna lika många; atrebaterna fyratusen; veliokasserna, lexovirerna och de eburonska aulerkerna tretusen vardera; raurakerna och bojerna lika många; trettiotusen skulle slutligen de folk tillsammans uppställa som bo vid oceanen och enligt deras eget språkbruk kallas aremoriska, till vilka höra koriosoliterna, redonerna, ambibarierna, kaleterna, osismerna, veneterna, venellerna. Av de här nämnda folken underläto bellovakerna att uppställa fulltalig styrka, ty de förklarade sig endast för egen räkning och efter eget behag vilja föra krig mot romarna men ej lyda under någon som helst annans befäl; efter en vädjan från Commius sände de dock tvåtusen man, eftersom han var deras gästvän.

LXXVI.

Denne Commius hade, som ovan nämnts, givit Cæsar trogen och värderik hjälp under föregående års fälttåg i Britannien; till tack för dessa hans tjänster hade Cæsar låtit hans folk åtnjuta skattefrihet och återfå sin egen rätt och lag samt gjort honom själv till härskare över morinerna. Men så enigt beslutet var hela Gallien att hävda sin frihet och återvinna sin forna krigsära, att ingen tog hänsyn vare sig till gjorda välgärningar eller till gammal vänskap, utan alla ägnade utan inskränkning håg, själ och krafter åt det pågående kriget.

Sedan åttatusen ryttare och omkring tvåhundrafemtiotusen fotsoldater sammanbragts, mönstrades dessa i æduernas land, styrkan räknades och anförare tillsattes. Atrebaten Commius, æduerna Viridomarus och Eporedorix samt arvernern Vercassivellaunus, Vercingetorix' kusin, erhöllo högsta befälet. Vid deras sida ställdes valda företrädesmän för de olika folken, vilka såsom rådgivare skulle medverka vid krigets ledning. Alltigenom fyllda av hopp och tillförsikt drogo de till Alesia, och ej fanns det en enda bland dem som trodde romarna ens kunna uthärda åsynen av en så väldig styrka, allra minst vid en strid på två fronter, då de ju dels hade att kämpa mot utfall från staden, dels sågo så väldiga massor av rytteri och fotfolk anrycka utifrån.

LXXVII.

Men när de som belägrades i Alesia förtärt all sin spannmål och den dag, då de väntat sina landsmäns undsättningshär, var förliden — vad som förehades hos æduerna visste de ju icke — sammankallade de ett krigsråd och rådslogo vad deras slutliga öde skulle bliva. I denna krets uttalades flera olika meningar, i det att några röstade för dagtingan, andra för att göra ett utfall, medan krafterna ännu stodo bi; särskilt värt att uppmärksammas synes Critognatus' tal på grund av dess enastående och brottsliga grymhet. Denne var en arverner av mycket förnäm börd, vilkens ord tillmättes stor vikt.

— Intet, sade han, ämnar jag yttra om deras åsikt som förorda det skamligaste slaveri under namn av dagtingan, icke vill jag heller hava dem betraktade

som medborgare eller giva dem tillträde till krigsrådet. Blott till dem vill jag vända mig som äro för ett utfall; i deras förslag synes, enligt allas eder enhälliga mening, minnet av vårt gamla mannamod leva kvar. Det vittnar om själssvaghet, ej om mannamod att icke en liten tid kunna lida nöd. Folk som självmant giva sig döden finner man oftare än folk som tåligt bära smärtan. Även jag skulle vara för deras förslag — så mycket gäller för mig äran — om jag ej såge att vi därmed riskerade något vida mer än våra liv; men när vi fatta vårt beslut, måste vi tänka på hela Gallien, vilket vi eggat att komma till vår hjälp. Tänkom då, ifall vi, åttiotusen man starka, dödats på en och samma plats, hur skola väl våra närmaste, våra blodsförvanter vara till mods, om de tvingas att gå till en avgörande strid snart sagt på våra lik? Gån icke att beröva dem er hjälp, som för er räddnings skull trotsat faran eller att genom korttänkthet eller överdåd eller rentav själssvaghet bringa fördärv över hela Gallien och prisgiva det till ständigt slaveri. Eller tvivlar ni därför att de ej kommit å utsatt dag, på deras trohet och ståndaktighet? Verkligen? Tro ni då att romarna för nöjes skull dagligen arbeta med den där yttre befästningslinjen? Om ni ej kunna få säker kunskap genom bud från dem där borta, då ju alla förbindelser äro avbrutna, så tagen romarna till vittnen att deras ankomst är nära förestående; ty det är fruktan för denna som skrämmer dessa att dag och natt hålla på med arbetet. Vad går då mitt råd ut på? Att göra vad våra förfäder gjorde i det långt mindre fruktansvärda kriget mot kimbrerna och teutonerna: inneslutna i städerna och utsatta för samma brist som vi höllo de livet uppe medelst deras

kroppar som åldern gjort uppenbart odugliga till krig och gåvo sig ej åt fienderna. Hade vi ej redan detta exempel för ögonen, vore det dock enligt min mening en ädel uppgift för oss att för frihetens skull giva det exemplet och lämna det i arv åt våra efterkommande. Ty vad likhet hade väl det kriget med det nuvarande? Sedan Gallien förhärjats och stor förödelse åstadkommits, avlägsnade sig dock till sist kimbrerna från vårt område och sökte sig hän till andra länder; lag och rätt, åkerjord och frihet lämnade de kvar åt oss. Romarna däremot, vad söka eller vad vilja de annat än att, drivna av avund mot dem som de funnit prisade av ryktet och mäktiga i krig, sätta sig fast i deras bygder och samhällen och pålägga dem evig träldom? Ty i annat syfte ha de aldrig fört några krig. Och om ni äro okunniga om det som skett hos fjärrboende folk, sen då blott på den närgränsande del av Gallien, som gjorts till romersk provins, där lag och rätt ersatts med liktorernas bilor och folket lever under trycket av en ständig träldom.

LXXVIII.

Sedan alla sagt sin mening beslöt man att de som av sjukdom eller ålder voro odugliga till krigstjänst ej skulle få stanna i staden, men att man ej förrän man prövat på alla andra medel, skulle tillåta sig det, som Critognatus förordade; dock skulle man, om läget tvunge därtill och undsättningshären dröjde, hellre följa hans råd än underkasta sig förödmjukelsen att vare sig dagtinga eller sluta fred. Mandubierna, som mottagit dem i sin stad, tvingas att med barn och hustrur

lämna denna. Då dessa kommit fram till romarnas befästningslinjer, besvuro de under tårar dessa med de mest bevekande böner att taga dem som slavar, mot att de bisprungo dem med mat. Men Cæsar utsatte vakter på vallarna och förbjöd sitt folk att framsläppa dem.

LXXIX.

Emellertid anlända Commius och de övriga hövdingarna åt vilka överbefälet anförtrotts med alla sina trupper till nejden av Alesia; de besätta en kulle som låg högst tusen steg utanför våra befästningslinjer och fatta där posto. Följande dag låta de rytteriet rycka ut ur lägret och utbreda sig över hela den tre milier långa slätt, som ovan omtalats, men fottrupperna uppställa de i skymundan ett stycke därifrån högre upp på höjden. Från staden Alesia hade man fri utsikt över fältet. När hjälptrupperna visa sig, strömmar man där tillhopa; man lyckönskar varandra, och allas sinnen äro hänryckta av glädje. Också låta de sina trupper fatta posto framför staden, fylla och täcka den närmaste graven med jord och ris samt göra sig färdiga till utfall och överhuvud till ett avgörande.

LXXX.

Cæsar lät hela fotfolket upprada sig längs båda sidorna av befästningslinjen, så att var och en skulle känna och intaga sin post när behovet påkallade; rytteriet gav han order att rycka ut ur lägret och upptaga strid. Man hade från alla delar av lägret, vilket sträckte sig längs hela bergskammen, utsikt över

slätten, och alla soldaterna avvaktade med spänning stridens förlopp. Gallerna hade här och var bland ryttarna instuckit bågskyttar och lätt väpnade rörliga fotsoldater, vilka skulle skynda de sina till hjälp, om de veko tillbaka samt hejda våra ryttares anfall. Genom dessas oväntade ingripande blevo många sårade och måste lämna striden. När gallerna kände sig säkra på att deras landsmän lågo över i striden och sågo hur de våra hårt ansattes av övermakten, började såväl de av befästningslinjen innestängda som de nyss samlade undsättningstrupperna att upphäva rop och skrän för att styrka de sinas mod. Eftersom händelserna försiggingo i allas åsyn och ingen bra eller skamlig handling kunde döljas, eggades å båda sidor de stridande, antingen av lust efter ära eller av fruktan för skam till mannamod. Då striden fortgått från middagen nästan ända till solnedgången och utgången ännu var oviss, gjorde på ena flygeln germanerna i tätt packade skaror ett angrepp på fienderna och kastade dem över ända; när dessa sålunda drivits på flykten blevo bågskyttarna kringrända och nedhuggna. Även på slaglinjens övriga punkter förföljde de våra fiendernas vikande skaror ända till lägret och gåvo dem ej tillfälle att samla sig. Men de som ryckt ut ur Alesia, drogo sig sorgsna och hart när misströstande om segern tillbaka till staden.

LXXXI.

Efter blott en dags förlopp, varunder gallerna hunnit förfärdiga en stor mängd risknippor, stegar och stormhakar, smögo de sig vid midnatt ut ur lägret mot de på slättmarken anlagda fästningsverken. Plöts-

ligt upphöja de höga rop genom vilket tecken de ville underrätta de i staden belägrade om sin framryckning, och börja samtidigt att nedkasta risknipporna, att med slungor, pilar och stenar driva de våra från vallen samt att utföra vad som eljest krävs vid en stormning. I samma ögonblick som ropen hördes ger Vercingetorix med trumpet signalorder åt de sina att rycka ut ur staden. De våra gå att värja befästningslinjerna var och en på den post, som han under de föregående dagarna fått sig anvisad; med tunga slungstenar och spetsiga pålar, vilka de lagt tillreds här och var å fästningsverken, samt med blykulor skrämma de gallerna tillbaka. Ehuru man ej kunde se långt framför sig i mörkret, sårades många å ömse sidor. En hel del spjut slungades även från skjutmaskiner. Och så fort legaterna Marcus Antonius och Gaius Trebonius, vilka fått på sin lott att försvara denna del av fästningsverken, sågo de våra på någon punkt hårt ansättas, sände de trupper till deras hjälp från de längre bort liggande skansarna.

LXXXII.

Så länge gallerna ännu befunno sig på ett visst avstånd från befästningslinjen, drogo de stor fördel av sina många kastvapen; men sedan de väl kommit närmare, spetsade de sig antingen oförvarandes på fotanglarna eller störtade ned i groparna och genomborrades, eller stupade de för de från vallen och tornen nedkastade murspjuten. När de så på alla punkter fått en stor mängd sårade, utan att befästningslinjen någonstädes genombrutits, började de vid daggryningen frukta att få sin obetäckta flank kringränd genom ett utfall från

det på höjderna liggande lägret och drogo sig tillbaka till de sina. De därinnanför återigen blevo så länge fördröjda med att framskaffa allt det, som Vercingetorix låtit ordningställa i och för utfallet, och med att fylla den främre graven, att de funno sina landsmän ha dragit bort, innan de ens hunnit fram till befästningslinjen. Sålunda måste de med oförrättat värv återvända till staden.

LXXXIII.

Två gånger tillbakaslagna med stor förlust, började gallerna överväga vad som vore att göra; de tillkalla personer, som kände trakten; av dessa utforska de, hur det på höjderna liggande lägret var placerat och befäst. Åt norr till låg en kulle som på grund av sin stora omkrets ej av de våra kunnat indragas inom befästningslinjen, utan hade de av nödtvång förlagt lägret på en något ojämn och svagt sluttande terräng. Denna plats höllo legaterna Gaius Antistius Reginus och Gaius Caninius Rebilus besatt med två legioner. Sedan fiendernas hövdingar låtit utforska trakten genom spejare, utvälja de ur hela hären sextiotusen män, tillhörande de folk som åtnjöto största ryktet för mannamod; vad som skulle utföras, och hur detta skulle ske, därom överenskomma de i hemlighet sinsemellan; anfallet skulle, fastslå de, äga rum, när middagstimmen syntes vara inne. Befälet över dessa trupper lämna de åt arvernen Vercassivellaunus, en av de fyra överbefälhavarna och Vercingetorix' släkting. Denne ryckte vid första nattväkten ut ur lägret, och då han vid daggryningen i det närmaste uppnått målet för marschen dolde han sig bakom berget och lät soldaterna hämta sig efter

nattens möda. När så middagstimmen syntes vara nära, gick han till angrepp mot det ovan angivna lägret; vid samma tid framryckte rytteriet mot befästningslinjen nere på slättmarken, och de övriga trupperna började visa sig framför lägret.

LXXXIV.

Vercingetorix, som från borgen i Alesia märkt vad hans landsmän förehade, rycker ut ur staden; risknippor, långa störar, stormskjul, murskäror och alla andra ting, som han låtit göra i ordning för ett utfall, medtager han. Man angriper samtidigt å alla håll, och intet lämnas oförsökt; så snart en punkt synes mindre starkt värnad, störtar man dit. Romarnas truppstyrka måste, då ju fästningsverken voro så långa, splittra sig och kunde ej lätt vara tillstädes överallt. Vad som satte mycken skräck i de våra var skriet som upphävdes bakom ryggen på de stridande, ty de förstodo att deras egen välfärd avhängde av hur det gick med de andra, det som försiggår i fjärran har ju vanligen en särskild makt att bringa människor ur fattningen.

LXXXV.

Cæsar hade funnit en lämplig utsiktsplats och följde därifrån allt som på varje punkt tilldrog sig; dem som hårt ansattes sände han hjälp. Inom båda härarna förstod man med ens att vid detta tillfälle gällde det, så som aldrig annars, att kämpa till det yttersta; gallerna förtvivlade alldeles om sin räddning, ifall de ej lyckades genombryta befästningslinjen; romarna hoppades att få

slut på alla sina mödor, om de vunne affären. Svårast blev striden vid fästningsverken uppe på höjden, dit, som ovan nämnts Vercassivellaunus blivit skickad. Markens ofördelaktiga lutning nedåt var därvid av stor betydelse. Några kastade spjut, andra bildade sköldtak och ryckte framåt; de, som blivit uttröttade, avlöstes turvis av friskt manskap. Allasammans kastade jord mot försvarsverken, varigenom gallerna kunde bestiga dessa och övertäcka försåt, som romarna dolt i marken; och nu börja både vapen och krafter tryta de våra.

LXXXVI.

Då Cæsar märkte detta sände han Labienus med sex kohorter till de beträngdas hjälp; han befaller denne, att om han ej kunde uthärda längre på vallen, föra ned kohorterna och göra ett utfall; men endast i nödfall finge han göra detta. Själv går han kring bland de övriga trupperna och uppmanar dem att ej duka under för ansträngningen; lönen för all föregående kamp och strid avhängde, erinrar han dem, av denna dag, ja, timme.

De inneslutna gallerna, som ej vågade sig på befästningslinjen å slättmarken, emedan den där var så stark, fresta i stället på att storma bergsbranterna; dit föra de allt, som de gjort i ordning för anfallet. Med ett regn av kastspjut driva de ned försvararna ur tornen, med jord och risknippor fylla de gravarna, med murskäror slita de sönder vallen och bröstvärnet.

LXXXVII.

Dit sänder Cæsar först den unga Brutus med några kohorter, därpå legaten Gaius Fabius med andra sådana; slutligen, då striden blir allt våldsammare, för han själv dit friska kohorter till hjälp. Då slaglinjen återställts och fienderna drivits tillbaka, ilar han till det håll, dit han sänt Labienus; han tager med sig fyra kohorter från närmaste skans och befaller en del av rytteriet att också följa med, men en annan del att kringgå de yttre befästningsverken och angripa fienden i ryggen. Labienus hade, då varken vallar eller gravar kunde längre motstå fiendens häftiga anfall, samlat ihop trettionio kohorter, vilka slumpen gav honom möjlighet att draga till sig från de närmaste skansarna, och skickat bud till Cæsar med underrättelse om vad han ämnade göra. Cæsar påskyndar sin marsch för att gripa in i striden.

LXXXVIII.

Då man av färgen på hans dräkt — ty han bar alltid en lysande sådan i striderna — märkte hans ditkomst, och då de rytteriskvadroner samt kohorter som han befallt följa sig likaledes iakttagits av fienderna, vilka från sin högre belägna ställning kunde överskåda allt där nere på sluttningarna och avsatserna, gingo dessa till anfall. Från båda hållen höjas stridsrop, som genast mötas av stridsrop från vallen och alla fästningsverken. De våra bortlägga kastspjuten och gripa till svärden. Plötsligt visar sig rytteriet bakom fiendens rygg; nya

kohorter närma sig. Fienderna vända ryggen till; under flykten möta de ryttarna. Ett stort blodbad följer. Sedulius, lemovikernas anförare och furste, nedhugges; arvernern Vercassivellaunus gripes levande under flykten; sjuttiofyra tagna fälttecken frambäras till Cæsar; blott några få av fiendernas väldiga skara lyckas helbrägda taga sig tillbaka till lägret. När gallerna i staden varsebliva sina landsmäns nederlag och flykt, uppgiva de hoppet om räddning och draga trupperna tillbaka från vår befästningslinje. Så fort detta förspörjes, börja gallerna fly från sitt läger. Så att om icke våra soldater varit uttröttade av den dagslånga kampen och av att ständigt nödgats skynda varandra till hjälp, hade fiendernas hela styrka kunnat nedgöras. Vid midnatt utsändes emellertid rytteriet för att förfölja deras eftertrupp; ett stort antal tillfångatogos eller dödades; de övriga skingrade sig i full flykt till sina hemstater.

LXXXIX.

Följande dag sammankallar Vercingetorix ett krigsråd och framhåller, att han ej i eget intresse utan för folkfrihetens skull börjat detta krig, och då man nu ej längre kunde kämpa mot lyckan, vore han villig att göra vilketdera de önskade, antingen erbjuda sitt liv till försoningsoffer åt romarna eller låta utlämna sig levande. För att underhandla härom sända de fullmäktige till Cæsar. Han befaller dem att överlämna sina vapen och föra sina främsta män till honom. Själv tager han plats å befästningslinjen framför lägret; dit föras hövdingarna. Vercingetorix utlämnas, vapnen nedläggas. Frånskiljande æduerna och arvernerna för att

med dem till pant söka återföra deras folk till lydnad, fördelar han de övriga fångarna bland sina soldater, så att varje man fick en såsom krigsbyte.

XC.

Då detta värv fullgjorts, drager han till æduerna och mottager folkets underkastelse. Dit komma sändemän från arvernerna, vilka lova att göra allt, vad han ville ålägga dem. Han befaller dem att lämna en ytterst mångtalig gisslan. Därpå förlägger han legionerna i vinterläger. Av fångarna återskänker han omkring tjugutusen åt æduerna och arvernerna. Titus Labienus befaller han att med två legioner jämte rytteriet draga till sequanerna, Marcus Sempronius Rutilus låter han åtfölja denne. Två legioner under befäl av legaterna Gaius Fabius och Lucius Minucius Basilus förlägger han hos remerna, för att ej dessa måtte lida något men av sina grannar bellovakerna. Gaius Antistius Reginus sänder han till ambivareterna, Titus Sextius till biturigerna, Gaius Caninius Rebilus till rutenerna, var och en med en legion. Quintus Tullius Cicero och Publius Sulpicius låter han fatta posto i de æduiska städerna Cavillonum och Matisco vid Arar för att trygga spannmålstillförseln. Själv besluter han att övervintra i Bibracte.

Sedan årets tilldragelser genom brev från Cæsar blivit kända i Rom, ägnas där en tjugu dagars tacksägelsefest åt gudarna.

Gallien
på
Caesars tid
Kilometer
Romerska mil
BRITANNIA
BATAVER
MENAPIER
MORINER
NERVIER
EBURONER
UBIER
Portus Itius
Scaldis (Schelde)
Mosa (Maas)
Köln
Koblenz
ATREBATER
Arras
AMBIANER
Samarobriva
Amiens
BELGER
REMER
TREVERER
Trier
Mosella (Mosel)
BELLOVAKER
Beauvais
Soissons
Durocortorum
Reims
Metz
MEDIOMATRIKER
Sequana (Seine)
Bayeux
BAIOCASSER
EBUROVIKER
Evreux
Lutetia
Paris
PARISIER
SVESSIONER
Matrona (Marne)
Chartres
KARNUTER
TRIKASSER
Agedincum
Sens
Troyes
SENONER
VENETER
REDONER
Rennes
Cenabum
Orleans
LINGONER
Langres
Alesia
Alise Ste Reine
NAMNETER
ANDER
Angers
Nantes
Liger (Loire)
Tours
TURONER
Dijon
Vesontio
Besançon
Basel
Rhenus (Rhen)
Vogeserna
SEKUANER
HELVETIER
Jurabergen
Avaricum
Bourges
Noviodunum
Nevers
AEDUER
Bibracte
Mont Beuvray
Arar (Saône)
PIKTONER
BITURIGER
Poitiers
SANTONER
Saintes
LEMOVIKER
Limoges
Gergovia
ARVERNER
(Auvergne)
Lugdunum
Lyon
(Rhône)
Vienna
Vienne
ALLOBROGER
SALASSER
GALLIA CISALPINA
Périgueux
PETROKORIER
KADURKER
Cahors
Garumna (Garonne)
Rhodanus
Cevenderna
Arausio
Orange
NARBONENSIS
Nemausus
Nimes
Arelate
Arles
Massilia
Marseille
AKVITANER
TOLOSATER
Toulouse
GALLIA NARBONENSIS
(PROVINCIA)
Narbo
Narbonne
Pyreneerna

22

Bonniers Klassiker-Bibliotek.

Benvenuto Cellinis liv skildrat av honom själv. Översatt av *Ernst Lundquist.* Inledning av *Ruben G:son Berg.*

Platon: **Gästabudet och andra dialoger.** Inledda och översatta av *E. Weer.*

Machiavelli: **Fursten.** Inledd och översatt av *Hj. Bergman.*

Boccaccio: **Decameron.** 3 delar. Översatt av *C. Eichhorn.*

Emerson: **Mänsklighetens representanter.** Inledd och översatt av *Im. Björkhagen.* 2:a uppl.

Fichte: **Tal till tyska nationen.** Översättning och med slutord av *E. Sköld.*

Abbé Prévost: **Manon Lescaut.** Översatt av *Klara Johanson.*

Montesquieu: **Persiska brev.** 2 delar. Inledda och översatta av *A. Silow.*

Petrarca: **Brev.** Inledda och översatta av *Vilhelm Ekelund.*

Rochefoucauld: **Maximer.** Inledd och översatt av *H. Sköld.*

Schiller: **Rövarbandet.** — **Jungfrun av Orleans.** Övers. av *Karl Aug. Nicander.*

Swift: **Gullivers resor.** 2 delar. Inledning av *Johan Mortensen.*

Dostojevski: **Bröderna Karamasov.** Del I—III. Översatt av *Ellen Rydelius.*

Stendhal (Henry Beyle): **Rött och svart.** 2 delar. Översatt av *Sven Rizell.* Inledning efter *Paul Bourget.*

Tusen och En Natt. Del I—III, översättning och inledning av *Hj. Bergman*; del IV—V, övers. av *E. Lundquist;* del VI—VII, övers. av *R. Heijll;* del VIII—X övers. av *E. Lundquist.*

Pusjkin: **Eugen Onegin.** Översättning och inledning av *A. Jensen.*

Kipling: **På sju hav.** Övers. och inledning av *Dan Andersson.*

Cicero: **Talaren, författaren, politikern.** En skildring av hans person och verk av *Axel Dahlman.*

Rousseau: **Om samhällsfördraget eller statsrättens grundsatser.** Översatt och med inledning av *Richard Heijll.*

Dostojevski: **Ur en drömmares memoarer.** Övers. av *Ellen Rydelius.*

Austen: **Stolthet och fördom.** 2 delar. Översatt av *C. A. Ringenson.*

Dostojevski: **Idioten.** 2 delar. Översättning av *Ellen Rydelius.*

Augustinus' **Bekännelser.** Övers. och inledning av *Sven Lidman.*

Dante Alighieris **Gudomliga komedi.** I. Inferno. Översättning av *Arnold Norlind.*

Villon: **Stora testamentet.** I svensk tolkning av *Ane Randel* samt inledande essay av översättaren.

Kalevala. Efter andra originalupplagan översatt av *K. Collan.* 2:a uppl. 2 delar.

Hoffmann: **Den gyllene krukan.** Övers. av *Anna Berg-Mortensen.*

Montaigne: **Essayer i urval.** Övers. av *Dagmar Sommarström.*

M:me de la Fayette: **Prinsessan de Clèves.** Inledning och översättning av *Hj. Lundgren.*

Två skälmromaner. *Lazarillo de Tormes* och *Pablos de Segovia.* Översatta från spanskan och försedda med en inledning av *Erik Kihlman.*

Received 25/2-60

6000279504
Göteborgs Universitet